3036

BEKE SÁMUEL'

VASÁRNAPI

BESZÉDEI.

KIADTA

NAGY FERENCZ

KOLOZSVÁRI REF. PROFESSOR.

Első Füzet.

Réven Ismeei tk. Lapvány. 1852.

MÁSODIK KIADÁS.

KOLOZSVÁRTT.

Özv. BARRA GÁBORNÉ és STEIN

TULAJDONA.

1851.

KÁLVÁN IMRE - KÁLMÁN - KÖNYVTÁR
ESAIÁS 38: 1, b.
ALAPÍTTATOTT 1840 KÖRÜL.

113902

Az ev. ref. főoskola' betüivel.

Értesítés.

Kiadó úgy hiszi, hogy ezen Vasárnapi beszédek kiadásával kedves szolgálatot teszen a' magyar egyházi szónoklat barátinak. A' boldogultnak — az igaz és jó tisztelőinek méltó fájdalmára korán elhunytnak — hátra hagyott számos irományaiból válogatvák ezen beszédek. Válogatvák — nem azért, mintha Kiadó ezen irományok közül közlésre méltóknak csak ezen beszédeket itélte volna, hanem azért főleg, hogy a' Szerző minden érdekesebb munkáinak kiadhatására még sem ideje sem módja nem lehetett. Azon figyelem, mellyel a' nagy érdemü közönség ezen mun-

kát, — mellyet Kiadó minden esetre csak mutatvány- vagy ismertetéskép' kíván nézetni — fogadandja, egy felszólítás lesz arra, hogy a' szép lelkületű szerző minden jelesebb dolgozatainak szerkesztéséhez hozzá fogjon, vagy ezen tervével merőben felhagyjon. Egyébiránt ajánlani vagy dicsérni Kiadó jelen munkát feleslegesnek véli; mert úgy hiszi, hogy az elfogulatlan olvasó annak érdemét 's belbecsét méltatni, különben is tudni fogja.

Kolozsvárt 1837. *Máj.* 30-*kán.*

N. F.

Tartalom.

1. A' vétektelen haragról. Éfés. IV, 26.
2. A' keresztyén jó és rosz állapotjában. Rom VIII, 28.
3. Az ifjúi kor' okos, és helyes használása. Préd. XII, 1—3 (Tavaszi.)
4. Az ember másokat ítélvén, sokszor magát ítéli. Rom. II, 1.
5. Szabályok, mikor a' keresztyén másoktól ítéltetik. Kor. IV; 3—4.
6. Szántsatok magatoknak ugarat. Hoseás. X. 12. (Ugarra.)
7. Középszer boldogsága. Példb. XXX, 8. 9.
8. A' keresztyéni jótétel és annak jutalmai. Luk. VI, 35.
9. A' véteknek könnyü, de veszedelmes útai. Mát. VII, 13.
10. Ki az egyenes, és ki a' tekervényes útonjáró? Péld. X, 9.
11. A' ki a' szelet nézi, nem vet az Préd. XI, 4—6. (Vetésre.)

BEKE SÁMUEL'

VASÁRNAPI

BESZÈDEI.

A'
VÉTEKTELEN HARAGRÓL.

LECZKE. *Éféz.* IV: 26 *Haragudjatok, de ne vétkezzetek.*

Még a' régi világ' erkölcstanítói kérdésbe tevék, atyámfiai! *valyon a' bölcs 's a' jó ember haragudhatik-e?* 's reá különbözőképpen feleltek. Seneca egy római bölcs egész könyvet írt, melyben állítja, hogy a' bölcs ember semmi esetben meg nem haragudhatik. Plátó ellenben,— egy még nagyobb 's bölcsebb bölcs — és követői azt bizonyos tekintetben megengedték.

A' keresztyén erkölcstanítókat a' mi illeti: ezek szintúgy cselekvének, mint a' nem keresztyén bölcsek: a' megujitott kérdésre hol *nemmel*, hol pedig *igennel* feleltek. 'S valóban, a' mi értelmet az ember a' *haragnak* ád, ahozképest dönthetni el a' dolgot ez, vagy ama részre.

A' textusul felvett s szentirásbeli hely *igenre* döjti el a' kérdést, azt állítván: hogy megengedhető, hogy vétektelen harag is lehet. Mert midőn az apostol mondja: ***haragudjatok, de ne vétkezzetek***: nyilván felteszi, hogy haragudhatik az ember a' nélkül,hogy vétkezne. Ha minden haragot vétkesnek tartott volna, így teszi vala ki intését: ***ne haragudjatok, hogy ne vétkezzetek.*** Ezzel pedig: ***haragudjatok, de ne vétkezzetek***: megengedi a' keresztyénnek a' haragot — csak hogy vétek nélkül.

Az apostolnak ezen világositása azon alapúl, hogy a' keresztyénség a' maga követőit nem akarja merő érzéktelenekké tenni, mint a' régi bölcsek' némely iskolái; például, a' Stóicusoké, kik a' bölcsességet e féle emberfeletti dologban, a' merő indulatnélküliségben helyheztették.

Józan fontolattal, 's csendes tiszta nyúgalomban kell megállni a' világban a' keresztyénnek is — 's úgy hogy, ön magának 's szíve minden mozdúlatinak mindenkor ura legyen — tudni való: de azért ne zárja be keblét se öröm se fájdalom, se remény se félelem, se harag se szeretet indúlati előtt. Emberek közt emberileg kell élnie, 's nem tagadnia, mit meg nem tagadhat; mérsékelnie csupán, 's nem elfojtani érzéseit, melyek szivét mozgatják. Ezt tanitja

nekünk, mint szóval, úgy példája is nagy példaadónknak. Igen: Jézus maga, kiben vétek nem találtaték, emberileg érzett, megkönnyezé Jérusálemnek — hazájának sorsát; szorongató aggodalmai közt *szomoru vala lelke mind halálig még pedig a' keresztnek haláláig;* a' szeretet' gyengéd érzésivel ölelte több tanitványi felett Jánost, ki szívén feküvék, 's boszszús haragra lobbant midőn a' pénzváltókat a' templomból kiüzte, 's a' Farizéusokat és Irástudókat képmutatóknak és hamis prófétáknak kiáltá! Haragudott mondom maga urunk; 's most egyik nevezetes apostola mondja: *haragudjatok, de ne vétkezzetek!*

Van — van tehát harag, mely vétektelen, 's melyről én most előttetek értekezni akarok; *azért*: hogy ezt kétségbehozhatlan bélyegeinél fogva a' tilalmas és vétkes haragtól megkülönböztethessétek; 's nehogy a' méltatlanságon méltán felindúlt embernek — talán élesebb szavát és tettét a' lobbanékony hevesség vagy megsértett hiuság erőszakos kitöréseivel egynek tartsátok: a' vétektelen haragról értekezve megmondom:

1. *mi a' vétkes és vétektelen harag közötti különbözés —*

2. *miért szükséges a' kettőt egymástól megkülönböztetni?* Figyeljetek!

I. RÉSZ.

I.) *Mi a' vétektelen harag?* Mindenféle harag, vétkes és nem vétkes kettőből áll, t. i. azon dolog feletti kedvetlenségből, mely nekünk nem tetszik, és azon emberre való neheztelésből, ki ezt a' kedvetlenséget okozá. Mert akkor szoktunk haragudni, ha valamely való vagy tetszö rosz érdekel bennünket, melly rosszat ember okoza. Már az a' rosz dolog, mely bennünk kedvetlenséget és neheztelést szül, lehet vagy *érzéki* vagy *erkölcsi* rosz; 's épen itt van oka a' vétkes és vétektelen harag közötti különbségnek. — Valakinek restsége p. o. nekünk kárt, korhelysége hátramaradást okoz. A' szemtelen vakmerö illetlen makacssággal feleselget, 's a' goromba durczáskodó velünk nyakaskodva patvarkodik. A' kevélynek lenézése a' mi kevélységünket bántja; 's a' velünk egy hivatal egy mesterségbeli, megeshetik, kezünkből veszi-ki a' mit már bírni véltünk — söt bírtunk is — a' mások elötti kedvességet, 's vele együtt kenyerünket. 'S könnyen megesik ily esetekben hogy megharagszunk, mivel nem inyünk szerinti 's

nem tetszetes dolog ér bennünket, 's oly kedvetlenséget okozó, mely kedvetlenség, nem ritkán, neheztelő bosszankodással, gyülölség 's bosszú érzéseivel vegyül; mert a' bennünket érdeklő kellemetlenség embertől jött. És már az ily, érzéki rosz okozta kedvetlenségből eredő harag mindíg tilos, mindíg vétkes; s ha bár sok esetekben az emberi gyengeségnek megbocsátható is: csakugyan az e féle kedvetlen neheztelgetéseken uralkodni tudó magamérséklés a' bölcsnek és keresztyénnek karakterében nevezetes bélyeg. 'S ha a' haragon az ilyes kedvetlenkedések és boszankodások értetnek, akkor ezen kérdésre: *valyon a' bölcs haragszik-é? nemet* mondunk. Kicsiny fontosságu dolgoknak lelkünk nyúgalmát nem illik megzavarni; s a' féle kedvetlenségeknek — melyeket érzéki dolgok okoznának — legyünk urai egy pillanatra, 's a' gyülölet és boszszú kellő lázzadalmit szeretet nyomja el bennünk. Hanem más nemű kedvetlenségek is érnek bennünket, neheztelést és boszankodást okozók; p. o. a' részrehajlás egynek elengedi a' büntetést, melyet a' másikon szigorúan hajtat végre. A' hitetlen kijádza a' könnyen hívőt, 's kárörvendve neveti-ki a' megcsalatottat. Az érdemtelen jeles pólczra emeltetik. Az erőszakos méltatlanságot gyakorol

a' gyengén. A' legszentebb ügy gyakorta abban hagyatik, sőt elárultatik. Az ilyes erkölcsi rosszak is támasztanak bennünk kedvetlen érzést és boszankodást, ha bennünket érdeklenek, vagy ha pedig épen nem érdeklenek is, de tanúi vagyunk; 's éppen az e féle erkölcstelenekre neheztelés, az ily semmirekellőkre boszszankodás azon harag, mely *vétektelen*, sőt nemes és szép; ez azon harag, melyre a' bőlcs és keresztyén is bátran lobbanhat, mint maga urunk Jézus is lobbana, midőn a' szentséget, vallást megfertéztetni, s a' népet csábitóitól balra vezettetni látá. Minden igazságtalanság lángoló fellobbanást, éles hibáztatást ébresszen hát bennünk; 's minden ilyest elkövető erőszakost méltó neheztelésünk 's érdemlett bosszankodásunk sujtson; *'s nem fogunk vétkezni azért, mert csak a' törvénytelenségre, 's annak okozójára haragszunk, 's ez a' vétektelen harag.*

II.) És hogy vétektelen, sőt több mint erkölcsileg vétektelen— becsülésre és dicsérésre méltó — nyilván van abból: *hogy nem önszeretetből 's kevélységből, hanem emberi szeretetből 's az igazság' tiszteletéből származik*, 's ez a' második különbség a' vétkes és vétektelen harag között.

Ha érzéki kedvetlenség ingerel bennünket haragra, érzésink fellázzadása nem egyéb, mint az indulat a' szenvedelem míve: ekkor azért haragszunk, mert kedvünk megszegetett, érdekünk csonkítatott, vagy kevélységünk megbántatott. Mert mi egyéb, mint megsértett önségünk lobbant lángra bennünket az ellen, ki — talán vígyázatlansága által, reménylett hasznunktól minket elejtett? Mi más, ha nem megbántott kevélységünk lázit bennünket az ellen, ki minket kicsinybe veve, vagy épen vakmerő vala munkánkat 's kezdeményünket hibáztatni? Minél indúlatosabb 's fenlátóbb tehát valamely ember, annál inkább kivan téve laptájául ön haragjának; mert azon sérelem, mely másnak csak nem tetszik, tüzbehozza, fellázitja a' kevélyt, mert ez ő előtte hallatlan gonosz tett. 'S pedig a' mi indúlatoskodásból 's kevélységből származik, az vétkes, 's vétkezésre vezet. Ezen forrásból tehát a' vétektelen harag nem eredhet, 's nem is ered: hanem sokkal nemesebb 's méltóbb érzésben gyökerezik ez, t. i. a' szeretettben 's az igazság' böcsülésében. Mikor p. o. a' hideg részvétlenségre bosszankodunk, mely az elnyomatottat segély nélkül, a' durva erőszaknak martalékul hagyja honnan származik haragunk, ha nem azon szeretetből, mely ohajtana a' sze-

rencsétlenen segíteni? Mikor az erőszakos tett bennünket fellobbant, mi másban van ennek oka, mint az igazság' tisztelésében, 's az erőszakot szenvedtek' szánásában? Mi egyéb, mint az igazság és egyenesség érzése bosszankodtat bennünket azon hűségtelenre, ki ifju korának szerelmessét — feleségét, hitszegve hagyja el; azon részrehajlóra, ki saját kedvenczét, vagy gyám-atyafiát érdemes idegeneknek szúrja elébe; azon húzavonóra, ki az özvegynek és árváknak kisded vagyonkájokat is kicsalja, kicsikorja? De — valami szeretetből 's az igazság tiszteléséből jön, az vétek nem lehet, nem, ha a' legelevenebb, ha a' legélesebb kárhoztatással esik is; mert ha ily forrásból ered, a' keresztyént le nem alacsonyítja. Sőt, a' ki az eféle nyilvános törvénytelenség 's égrekiáltó gonoszságot látva, nem neheztel, nem bosszankodik, nem haragszik annak szívében szeretet, igazságszeretet nincs. Mert lehetetlen az embert szeretnünk a' nélkül, hogy arra ki vele méltatlanúl bánik, ne nehezteljünk; lehetetlen tisztelnünk azt a' mi szent, a' mi igaz, a' nélkül, hogy az erőszakos gonoszságra fel ne háborodjunk. Tiszta kútfőből emberi szeretetből, 's az igazság' tiszteléséből származik tehát azon harag, mely a' törvénytelenségen érzett bosszankodásban áll.

III.) 'S valamint eredetére, úgy külső maga kinyilatkoztatására nézve is felette különböz a' vétektelen harag a' vétkestől; *mert ez— t. i. a' vétkes —heves és goromba durvasággal—mely gyűlölséget 's bosszút árul el — tör és ront-ki;* amaz ellenben *komoly 's magához illő feddésivel a' rosznak, 's előre megfontolt az elleni magaelszánással nyilatkoztatja ki magát:* 's ez a' harmadik különbség a' vétkes és vétektelen harag között.

A' vétkesen haragvó, annak, ki őt megbosszantá, veszedelmére tör azzal, hogy annak mentségéről tudni sem akar, azonban neki keserü szemrehányásokat tesz. Még heves'ben 's gorombábban tör ki haragja a' felingerlett indúlatosnak, vagy megsértett kevélynek. Minden szava 's tette — azon törekvést árúlja el, hogy megsértőjét megbuktassa, letiporja, meggyalázza, semmivé tegye, 's így mást és magát egyformán lealacsonyitson. 'S az ily harag osztán igazán megbolondulás, megdühödés, mint a' régi bölcs tisztességes névvel nevezé.

Más — egészen más módon nyilatkozik-ki a' vétektelen harag, mely emberi szeretetből 's az igazság' tiszteléséből származik. Való, hogy ez is fellobban néha, 's keményecskén fejezi-ki magát. Komolyan 's feddőleg veti szemére a'

gondatlannak korhelységét, az engedetlennek engedetlenségét, az embertelennek csalfaságát. Komolyan 's feddőleg kél-ki a' rosz ellen, mely a' korabéliek közt áradozni kezd, mely körébe bevágni merészel; 's hol helyzete kivánnya vagy megengedi, bátran 's rettenhetlen lép szembe az igazsággal. Az élénk bosszankodás csak is keményen 's érezhetőleg nyilatkozhatik-ki, 's ki az igaztalanság által magát felháborodva érzi, nem nézheti nyúgodt egykedvüséggel az erőszakos gonoszságot, mint valami pajkos gyerekjátékot. Indulatos gorombasággá csak is az indúlatoskodás fajúl el: ártalomra 's meggyalázásra csak is a' gyülölség vetemedik. Innen, a' ki gyülölség nélkül haragszik, bár méjjen meglegyen lelkében keserítve, magáról el nem felejtkezik, magához illő 's méltó módon nyílvánosítja haragját, t. i. feddésivel, a' rosznak komoly hibáztatásával, 's bátor álhatatos ellenvívásával. Való azonban, hogy a' tiszta forrásból eredt haragban is igen könnyen elegyedik indulat bele, 's megesett gyakorta, hogy az esztelenségeket és viszszaéléseket kárhoztató, 's azok ellen vívó bajnoki a' szent ügynek, a' mérsékletet, melynek a' bölcset örzeni kell, elvesztették. De az ily eltévelyedés sok esetekben kimenthető; mert nem lehet minden pillanatban ura az ily indúlat ma-

gának, 's nem mindíg választhatja el az ember a' dolgot a' személytől, 's mindennemü bosszankodásba — a' legnemesebbe is — könnyen elegyülhet keserü érzés. Hanem az eféle minden esetben hiba: igaz azonban annyi, *hogy a' vétkes harag indúlatos kitöréssel, a' vétektelen ellenben komoly feddés 's bátor ellentállás által mútatja-ki magát.*

IV.) Ily méltó módon pedig azért nyílatkoztatja-ki magát a' vétektelen harag, mivel, nem— *mint a' vétkes — bántani és sérteni, hanem a' rosszat meggátolni, — vagy ha ezt nem tehetné, — az igazságtalanságot megbirálni igyekszik*: 's ez a' negyedik különbség a' vétkes és vétektelen harag között.

Az indulatból 's kevélységből eredt haragnak czélja bántani és sérteni, hogy bosszúját tölthesse, gyülölségét kielégittse. Ezért is ócsárolja 's hurczolja — ha teheti — bosszújának tárgyát, 's épen mivel indúlat az indítója, erőszakos kitöréssel garázdálkodik, melyel magát, 's másokat egyiránt alacsonyít. Nem is igen szokta elhibázni czélját az eféle sértegetés, többnyire a' másik felet is hasonlónak kölcsönözésire ingerli; 's innen megfogható az hogy az ilyen harag, egy, minden okosságot levetkezett pusztító

dühösséggé válhatik. — De az okos 's vétektelen harag így nem bánik, ilyes-mire nem törekszik. Való hogy bánt, sért ez is gyakorta; mert bántja és sérti a' gazembert, ha bűne felfedeztetik 's igaz névvel neveztetik, ha törvénytelenkedése megfeddetik. De ez csak mellékes, nem pedig czélzott műve az ily megfeddésnek. Ez bántani, sérteni nem akar; megalázni, lealacsonyitani neki nem szándéka; mert nincs orrolása, nincs fenekedése — csillapítni való. Csak gátlani 's feddeni a' roszszat szándéka neki, vagy ha ezt sem tehetné — bírálatot tartani a' jústapodó felett — hogy az megszégyenitessék, 's a' világtól ilyennek bélyegeztessék. Ennyi az, mit a' vétektelen harag keres, 's gyakran el is éri. Midőn Jézus haragudván, a' Farizéusokat képmútatóknak és hamis prófétáknak nevezé, kik bárányborbe öltözött farkasok, nem személyes gyülölségét akará enyhiteni — a' mi ő benne a' vétektelenben nem lehete — hanem megszégyenítni azokat, kik a' köményből és mentából megadák a' dézmát, 's mi legfőbb vala a' törvényben tartózatlan gázolák által; megczáfolni akará veszedelmes tudományokat, s' nem is sikeretlenül emelé-fel kárhoztató szavát. És *ez czélja a' vétektelen haragnak, melyet elérni akar; gátolni*

viszszatartani az igazságtalanságot 's zabolátlan törvénytelenséget, a' miben teheti.

Lássuk már — *miért szükséges a' vétkes haragot a' vétektelentől megkülönböztetni?* — beszédem' másik felében.

II. RÉSZ.

Az elöszámlált bélyegek szerint könnyü lesz, atyámfiai! a' *vétektelen* haragot a' *vétkestől* megkülönböztetnünk. A' hol megbántatott ön-szeretetet 's megsértett kevélységet vesztekészre, mely boszús erőszakkal sérteni, bántani kiván, ott vétkes a' harag, 's erről az írás azt mondja: *a' nap le ne menjen a' ti haragotokon!* A' hol pedig igazság 's emberi szeretetből származó neheztelés szól itéletet a' bün és vétek felett — legyen az az ítélet bár feddő, éles és kemény — ott nincs vétek a' haragban, — *így ti is haragudhattok!*

I.) Nem kis fontosságu dolog pedig a' vétektelen haragot a' vétkestől megkülönböztetni tudnunk, már csak azért is: *nehogy az emberek' megítélésében tévelyegjünk;* vagy azt a' mi csak zabolátlan indulat míve, lélekerő jelenségének vegyük; vagy pedig: a' méltatlanságon 's bünön való bosszankodást a' szelidséggel

öszve nem férhetőnek tartsuk. A' mi az elsőt illeti: a' magunk érdemes becses személyünk melletti puzdorkodás legkissebbé sem jele lélek-nagyságunknak; sőt épen a' leggyarlóbb emberek jönek legnagyobb tüzbe, ha valaki akaratjok ellen cselekszik, ha érdekeik csorbittatnak, ha becsületök sértetik; azért, mert magokon uralkodni, 's azon mi rajtok esik, felül emelkedni nem képesek. Az önmagán uralkodni nem tudás soha sem erőnek — mindíg erőtlen gyávaságnak jele; 's felette tévelyegnénk ha a' dúló-fúló lármával pattogot épen dohogásáért erős lelkü embernek vélnök. A' világért sem úgy van. Többnyire épen azok, kik legharagosabban dúltak-fúltak, 's az ellenök mondani nem merőkkel legméltatlanabbul bántak; ha erősebbel van bajok, leggyávábbak 's nyulszívü élhetetlenek. Hasonlólag hibáznánk, ha azt vélnök, hogy a' komoly megintés, az igazságtalan bűnhödésnek szoros megfeddése a' keresztyénhez illő szelidséggel meg nem egyezhető. Lehet az ember nyájas, szelid feleségihez, gyermekeihez; lehet kímélő, elnéző 's engedékeny barátihoz, ellenségeihez: 's azonban lángra lobbanhat 's lobbanjon is ott, hol erőszakot 's istentelenkedést lát, 's nemes bosszankodását fenszóval hallassa. Haragra lobbanva üzé ki Jézus — hogy ismét például hozzam azt, kit mindenben követ-

nünk kellene — a' templomból a' galambárusokat, 's még is a' szeretet, a' mindent feláldozó, a' mindent eltürő 's engedő szeretet vala szívének élelme, lehellete, mindene: 's keresztyénekhez Krisztus követőihez szólva elég ez egy példa! De hála az emberiségnek! van ezen kivül is elég az emberek között.

Nem a' hidegvérü *egykedvűségben*, mely semmitől sem érdekeltetik, nem az érzéketlen *eltorhultságban*, mely mindent mennie hagy, nem a' gyáva *félénkeskedésben*, mely mások tetszése ellen nyilván nem mer, hanem a' szeretetben van alapja a' szelidségnek; 's ugyan ezért a' legszelidebb szív, a' legnyájosabb kebel is gyúladhat, sőt épen ez gyúlad az igazságtalanság ellen haragra.

II.) De továbbá, valamint a' mások megítélésire, úgy *saját magunkviseletére nézve is* fontos a' vétektelen haragnak a' vétkestől megkülönböztetni tudása. Mert el kell fojtanunk mindennemü mozdulatait a' magunk személyét érdekelhető haragoskodásnak: táplálnunk ellenben 's megőriznünk keblünkben a' méltatlanságon való nemes boszankodásnak szép érzését. Ámbár sokszor megengedhető, ha személyes megsértésünk *neheztelésre* ingerel: de mindenkor hibázunk, valamikor az ily neheztelés haraggá nö-

vekszik. Mert az ily harag mindíg a' szeretet 's a' magunkon uralkodás ellenére van; bennünket barátságtalanokká, engesztelhetetlenekké, keményekké teszen; 's tetemes bünre és gonoszra is vehet. Gyülölség és boszú ne lakjanak a' keresztyén' szívében, 's nem az indulat rajta, ő uralkodjék az indulaton. Az e féle harag a' jó keresztyénhez ne közelítsen; legalább ha lehet, mérsékelje azt. Amazt a' másikat — a' nemes boszankodást t. i. soha se szégyeljük, sőt, mint mondám, őrizzük-meg számára szivünket. Mert e' nélkül lágymeleg-hídegvérüek, egykedvü érzéketlenek, gyáva hidegvették leszünk; 's torhult tespedőkké, gondatlan korhelyekké, korhely gonosztévőkké fajulunk; 's elásítjuk, elszunyokáljuk és alusszuk az alkalmat — *ellen mondani az áradozó rosznak, 's jó észre hozni az esztelenséget.* Őrizzük híven őrizzük-meg keblünkben a' jónak és rosznak, az igaznak és igaztalannak érzetét; a' gonoszságtól undorodást, 's mások fájdalmai szép érzését; őrizzük 's óvjuk-meg mindentől azon nemes szép bátorságot, mely nyilván kimondatja velünk mindenütt a' mi szívünkön fekszik és ezt mozgatja; *'s akkor fogunk haragunni ott a' hol kell — a' nélkül, hogy vétkeznénk.*

Amen.

A' KERESZTYÉN

JÓ ÉS ROSZ ÁLLAPOTJÁBAN.

LECZKE: *Rom.* VIII: 28. *A' kik az Istent igazán szeretik, azoknak mindenek egyiránt javokra szolgálnak.*

Jó és rosz, rosz és jó; öröm és szenvedés, szenvedés és öröm: ezek azon egymással merőben ellenkező alkotó részek, melyek ezt a' csudálatos életet teszik; ezek azon különböző jelenések, melyeknek szakadatlanul változó cseréin foly le egész élete a' halandónak.

Nincs semmi is állandó a' nap alatt; 's ezen nagy igazságot, ember! a' te életed' változó folyása leginkább bebizonyitja. Pórnak töredékeny gyermeke, búnak és örömnek, örömnek és búnak csuda laptája vagy te! Jó és rosz a' te részed itt e' földön; öröm és bú sorsod ez életben;

's ezeknek édes és keserü érzete egymástváltva folyák-által szenvedő kebledet. Sőt, ez még mind türhető volna: mert, hogy a' fénylő nappalt sötét éjj, a' tiszta napfényt borongó zivatar, 's a' vidám tavaszt zordon tél váltsa-fel, ez mind természetes, 's így a' jónak és rosznak váltva font folyása is: de ennél sokkal több történik meg; t. i. ha valami kevés jót kostolunk is, az vagy hijányos és tökéletlen, vagy csak egy nagyobb rosz' elevenebben való érezhetésének eszköze, vagy pedig százannyi rosznak szülője és szerző oka. Ugyan is bírunk e' valami olyas jót, melynek kedves használását, annak szomoru meggondolása, hogy azt elvesztjük, keserü méreggel ne elegyítené? nem csupán azért csalja e' ki sokszor egy két vidám pillantat' deritő súgára szívünkből az öröm' gyengéd csiráját, hogy a' jég búnak hideg szele fagylaló derét fúhassa reája? 's nincsenek e öröm-órák, melyekből gyakran, esztendőkön keresztül nyomó nehéz sora foly a' szemrehányó keserü megbánásnak? Oh bizonnyára ez az élet jónak és rosznak, búnak és örömnek csuda országa! Nem nyílik itt virág, melyet mérges féreg meg ne mászna; 's itt az öröm' vidám pillangója fanyar bánat' undok hernyójává változik. Nincs itt temploma a' boldogság' jóltevő angyalának, mely

mellé a' kárhozat' irigy sátánja pokolbeli kápolnáját ne emelné. És ez így van a' világ'teremtetésétől fogva, 's így lesz is annak végeiglen. Már a' boldogság' eredeti hazájában együtt találjuk termőfáját mind a' jónak, mind a' gonosznak; már az ártatlanság' paradicsomában incselkedő sátánra, 's a' boldog éden' virági közt mérges kígyóra találunk. 'S midőn mind ezeket így látjuk, 's a' mi több, érezzük is, kinevessük e azon gyermeki, de megnyugtató vélekedést mely szerint a' világi jó' és rosz' kimagyarázhatására, két istent, jót és rosszat veszen fel, 's azt hiszi, hogy ezek az erőtelen emberen űzik örökösen változó tusakodásaikat? Vagy csudáljuk e, ha az okok' keresésében elfáradt, 's a' szenvedések' súlya alatt elfásult fátálista és sadducéus, bódultan vágja ketté a' nagy bogot, 's e' világot, istenével együtt, az ellenállhatatlan fátum' és vak-sors' vas járma alá veti?

Jó és rosz isten! ez merő képtelenség. *Sors és fátum!* én ezt nem értem. Egyetlenegy fő való, egy mindenható bölcs és jó atya alkotója a' világnak, és intézője halandó sorsunknak; oh ezt forrón, ezt gyermeki buzgó hiedelemmel ölelem! Igen, de a' mi szemeink gyakran keserü könnyeket is hullatnak, 's pedig az irás szerint, ugyanazon forrás nem bocsát édes

és keserü vizet a' rétnek füveire: 's hát az örök szeretet' és jóság' kútfőjéből ki merné származtatni elborító árját a' csapásoknak? ki az, a' ki az isteni jósággal az élet' hijányosságait öszveférkeztesse, 's a' szenvedő embert mostoha sorsával megbékéltesse? Oh már itt emberi értelmünk elakad, 's dobogó keblünk szorongva sohajt egy felsőbb, egy isteni megvilágositás 's megnyugtatás után. Isteni, igen is isteni megnyugtatásra vagyon itt már szükségünk; azon megnyúgtatásra, melyről ugyanazon jó atya, kiről rosszat feltenni rettegtünk, benne bízó gyermekeire nézve gondoskodott is: igen is atyaiképen gondoskodott ő, 's egy jóltevőleg világitó sugárt bocsátott le mennyből a' gondviselés' homályos ösvényére, azon megnyugtató szavakban, melyeket ezen ő szent beszédi' tárából elöttetek felolvasék: *a' kik az Istent igazán szeretik, azoknak mindenek egyiránt javokra szolgálnak.* Úgy, úgy, atyámfiai! csak azok, kik az Istent igazán ismerik és tisztelik,— mondom; mert az Istent igazán csak a' szeretheti, a' ki ötet helyesen ismeri 's intéseit híven követi; egyedül csak azok értik titkos nyelvét a' gondviselésnek. Telyes meggyőződés az ő isteni bölcsessége és mindenhatósága felől, gyermeki határtalan bizodalom az ő végetlen

jósága iránt, és buzgó telyesitése szent akaratjának, a' miket az irás az ő igazán való szeretésével teszen-ki; ezek az én gondviselésen megnyúgodt emberemnek, ezek egy keresztyénnek múlhatatlan tulajdoni. És már itt — beszédem' tárgyához közelebb érve, egy, a' felvett sz. leczke' értelme szerint tartandó elmélkedésben igyekezem előttetek megmutatni: „hogy a' keresztyén em„ber az életbeli jókat és rosszakat „egyiránt az isteni gondviselés' jóra „intézett eszközeinek nézi és hasz„nálja.“ — Beszédem önkényt két részre oszlik az elsőben az élet' javait, a' másodikban annak viszontagságait nézetem úgy, mint valóságos jóknak eszközeit. A' hivőknek megerősebbedést a' kételkedőknek megnyugtatást szólok: legyetek, kérlek, magatokért is, érettem is, egy kevéssé figyelemmel.

Lássuk tehát beszédem'

I-ső RÉSZÉBEN:

miképpen kell magunkat jó állapotunkban viselnünk?

1.) Mint Istent ígazán szerető keresztyének, az elvett jókért háládatosok lenni tartozunk. Az ember minden jót az Istentől veszen.

A' jótétel' képzetétől a' háládatosságé elválhatatlan: az elsőbbnek gondolatja egyszerre felébreszti a' másodikét. Közönséges törvénnye, mondom, a' háládatosság a' természetnek, 's nyoma még az állatokban is tapasztalható; sőt, hintsd magvadat az érzéketlen földbe, 's száz annyit ád néked érette. 'S mily csudálatos! még is az embernek szive, mely oly érzékenynek van formálva, ennek megtermésére gyakran alkalmatlan. — Vagynak, fájdalom, csuda szülemények, kiknek hideg szivökben a' jótétel' magva meg nem foganszik; vagynak, kik az erkölcs' nagy mesterének lelkével merőben ellenkezvén, átkot kiáltanak azokra, kik őket áldják, 's kővel dobálják azokat, kik őket kenyérrel táplálták; vagynak, mondom, visszafordultak, kik jóltevőiknek vermet ásnak, vagynak istentelen hazaárulók, sőt, kimondjam e? vagynak szörnyü atya- és anya-gyilkosok is! Oh de az én emberem, ki az Istent igazán, gyermeki hév indulattal szereti, ezeknek útján meg nem indúl. Tudja ő, hogy ha az Istennek tulajdona a' jótétel, az embernek kötelessége a' háládatosság; tudja ő, hogy ha az Isten csak jót téve lehet nekie attyává, ő is csupán háládatossága által lehet annak jó gyermekévé; tudja ő, hogy ámbár az ember önmagának semmi jót nem adhat is, de

fizethet jóval másnak, azaz: ha szabad azt mondani; háládatossággal az Istennek. Ha a' napnak jóltevő sugárai a' földnek kebelében elrejtett meleget kifejtik, terem az ezer becses növényeket: így az isteni jóság' számtalan jótétei az én emberemnek szívét forró érzésre hevítvén, foganszik abban a' legbecsesebb plánta, a' háládatosság' szép erénye; 's ez, a' mily szép tulajdon a' szívben, oly könnyen telyesithető is, mivel természetes. Osztán, magamnak, vagy az Istennek használók e azzal, ha háládatos vagyok? az Istennek azzal semmit sem adok, neki elég azon szent önnöntudása, hogy milliom teremtéseit boldogitja; magamnak pedig kötelességem telyesitése becses öntudatát nyerem meg. Miért, ugyan miért fosztanátok meg hát tik is magatokat ezen megnyúgtató becses önnérzéstől? miért tapodnátok meg gondatlanul a' természetnek isteni törvénnyét? 's miért szaggatnátok-el érzéketlenül a' szívbeli hála' szent kötelét? oh! hiszen soha sem szebb az ember, mint midőn érző szivének teljét buzgó hálában önti-ki az örökké valónak színe előtt; a' vallás és sz. könyv erősitik az ő rebegő nyelvének erőtelen szózatját, 's a' királyi éneklőnek magosan fellengő zsoltári szeráfi szárnyakon repitik lelkét fel — fel a' magosságos, a' di csőséges Isten' örök trónusához!! „*Adja-*

tok háládt az Úrnak mert érdemli" 's a' t. — És, a' ki már ily módon háládatos tud lenni, érezvén és tudván, hogy mindent egyedül az Istennek kegyelméből bír, az jó és szerencsés állapotjában. — —

2.) Fel nem fuvalkodik, hanem magam érséklő. Nincs nevetségesebb, mint az idegen, mint a' más javaival kevélykedni; 's még is semmi is hamarébb ennél az emberen meg nem történik. Van e' valami kiálhatlanabb, mint az elkényeztetett gondatlan gyermek, ki mindent, tudtán kivül, kedvező szülőitől nyer? 's valyon nincsenek e' megélemedett, megőszült gyermekek is ilyenek? Avagy lehet e valami gondolatlanabb annál, midőn az erejében bízakodó egésséges hidegen megyen-el az ágy fenekére szegeztetett sinlődő mellett? lehet e valami méltatlanabb, mint midőn az élet' javaiban tuszkáló tehetős dús, a' mindennapi kenyér nélkül szükölködő koldust érzékettenül veri el ajtója elöl; vagy gondolhatni e annál földhözverőbbet, 's az emberiséget megalacsonyitóbbat, mint midőn a' förangu gögös hivatalbeli a' nállánál sokszor érdemesebb alattvalóra hideg dölyfel tekint alá? Úgy e hogy nemcsak a' kényeztető anya', de a' kedvező szerencse' ölében is találhatni magahitt gondolatlan gyermekekre? gyermekekre, mondom,

még pedig megöszültekre is, kiknek soha eszökbe sem jútott, hogy annak javaít ingyen pazérolták el: nem, mert nincs semmi oly rövidlátásu, mint a' szerencsének magahitt kedveltje; 's én azt mondom: a' jók épen úgy, mint a' roszszak, állhatatosságunknak kisértő próbái; söt, bátran állitom: hogy erősebb lélek kívántatik a' szerencsének, mint a' szerencsétlenségnek kiállására: igen, mert ez többnyire rákészülve, amaz mindenkor készületlenül talál; ezt mik hordozzuk, amaz pedig maga hordoz minket; erre erő, amarra okosság is kivántatik; itt cselekvőleg, ott szenvedőleg vagyunk. Sokan, kiket dicső tetteknek óriási kivitele igazi nagyokká tett, végre midön a' szerencse' fő pólczára emelkedtek, oda való erős fejök 's lelkök nem lévén, elszédülve buktak alá. A' sokak közül csak az egy, világtól nagynak nevezett Sándort említem; kinek nagyságából talán semmi annyit le nem húz, mint az, hogy magát isteni eredetünek hazudni, 's isten gyanánt tiszteltetni nem szégyenlette. Én Césart 500 győzedelmeiben annyira nem bámulom, mint midön azok után is magamérséklő lévén, az 500-szor győzedelmes oriást önmagát tudja legyőzni; 's midön azt, ki a' messzi tengeren túl — az új világban, a' polgári és lelkiismereti szent szabadság' szép

országát 's hazáját fundálta, a' hatalom' és dicsöülés' fő polczárol önkényt lelépni látom; 's midön ugyanazon új földön, mely ma egyedül termi és mutatja az embereket eredeti és igazi nagyságokban, egy nemzet' szabaditót nyugodalomra kérezni szemlélek, fenn dobog keblem az erény' ily diadalmára! Igen is, mert valamint földünknek legkedvezöbb éghajlatjában a' legártalmasabb és vérengezöbb vadállatok tenyésznek: úgy a' jó állapot' boldog ölében legkönnyebben válnak embereinkből önnön felekezetjöket pusztitó csuda szörnyemények; 's nemcsak Afrika' sivatag pusztáin bödülnek-meg fene tigrisek 's pusztitó oroszlányok; de mindenütt, valahol a' kényeztető szerencse egy-egy dölyfös hodítót, vagy egy emberiség' jogait bitangoló dictátort állitott elő. Oh! a' szerencse' országa egy olyan éghajlatu tartomány, melyben az igaz, sok becses plánták, de sokkal több nemtelen és ártalmas dudvák is teremnek. Száz meg száz igazságtalan praetensiói a' felfuvalkodott kevélységnek, a' más' verejtékén hízó munkátlan könnyü élet, 's több számtalan fenéi a' státus' boldogságának, veszik látatlanúl első eredetöket a' szerencse' javaival való visszaélésből.

Ezeket látva már, és tölök elundorodva az én emberem; ő a' szerencsének legfelsöbb pólczán

is szerény magamérsékléssel viseli magát alantabb lévő embertársaihoz. Tudja ő, hogy ezek a' csak reája bizott, de nem nekie adott eszközei a' jóknak, nekie mások felett való jogot semmire sem adnak, csupán csak a' jólételre. Ezért tehát mik is, haszontalan szolgák lenni nem akarván, ne állapodjunk-meg a' háládatosság' és magamérséklés' tartozott kötelességeinél: hanem, a' reánk bizott javaknak hív sáfári lévén. —

3.) Használjuk azokat a' mások javára is.

Az Isten maga is csak külső eszközök által munkás, 's ezen tekintetben is az embert a' maga képére teremtette; magához hasonló valokat teremtett melléje, kik érette, 's a' kikért ő is legyen, vagy is kik iránt kötelességei legyenek, 's külső eszközöket adott nekie, melyekkel akaratját valósitsa: 's minő szerencse már, halandónak itt a' földön istenülhetni. És ez már egyedül a' ti becses részetök, földnek hatalmassi 's szerencsének kedveltjei! Oh én soha, Isten látja lelkemet! soha boldog sorsotokat, soha fényes szerencséteket irigy szemekkel nem néztem: oh! de mídön látom, hogy egy jégszívű fösvény dús irigyen dugja-be azon forrást, melyből a' szükölködőkre ezer áldást áraszthatna; a' bujálkodó és pazérló ellenben egy

játék-kártyára teszi-fel azt, a' mivel egy szükölködő becsületes háznépet boldoggá tehetne; vagy pedig egy ártatlan szűznek paradicsomát, menynyét, idvességét orozza-el azon pénzel, melyel sok áristidesi árvákat férjhez adhatna; midön a' gonosztevöt istentelen czéljai' kivitelére minden lehető eszközökkel felkészitve, 's az érző-szívű emberbarátot szent szándékában szegénysége miatt elakadni szemlélem; midön látom, hogy a földnek pusztítására született tiránnak száz óriási kezeket ád a' sors embertársai' fojtogatására, 's annak, ki az emberiség' jóltevő védangyala 's századokkal előbbvívője lenne, az egész világot szeretettel ölelő karjait nehéz szükség 's tehetetlenség lánczolja-le; midön a' véres boszszút lehellönek éles tört látok villogni ízmos markában, 's a' hála szent érzésének hív jelentésére csak puszta szavak engedtettek; midön a' vérengező gyilkos erős karokkal fojtja-meg az ártatlant, 's az annak védelmére sietö ís erötelensége miatt amannak dühössége' áldozatjává lesz: ekkor vérköny csordúl-ki szemeimből, 's a' sors' ezen visszás munkáján szívem igy sohajt: Isten! adj a' hatalmasnak bölcs főt a' hatalom mellé! és a' dúsnak érző szivet érzéketlen ércz-kincs rakássához!" Igen, mert az előbbiek az utóbbiak nélkül csak éles fegyver

és tőr a' bolondnak kezében. Magának az Istennek is mindenhatósága mellé fő bölcsesség 's örök jóság kivántatott, hogy ezen legdicsőbb 's jobb világot teremthette legyen. 'S midőn már nektek is hatalmatokban vagyon, földnek nagyjai és tehetői! hogy körülöttetek egy paradicsomot, szívetökben egy mennyet teremtsetek, miért ne cselekednétek istenileg? Egyébiránt is, mint a' művészlánglelke, csak magát az elporló kőbe vagy érczbe kiöntve örökülhet; 's mint a' mindenható isteni lélek a' véges de dicső világ' felséges alkotásában dicsőül végetlenül: úgy az emberi lélek, bölcs intézetei- 's jótéteinél fogva csupán külső eszközök által örökülhet, istenülhet. Csak egy sirónak szemeiből kitörölt könycseppek, egy éhezőnek nyujtott darabkenyér, egy köntös, melyel a' mezitelent megruháztad, egy jóltevő szózat az ártatlannak felszabaditására, egy súgára a' sz. világosságnak, melyet a' tévelygőnek lelkében gyujtottál, oh csak ezek mit nem tehetnek? 's hát még egy egész nemzetet erkölcsi és pólgári tekintetben előbbvihetni, a' következő emberi nyomnak is sorsába és boldogságába nagy lélekkel 's hasonló szívvel befolyhatni, 's századokon keresztül ezrektől, millioktól áldatni, avagy nem több e' mint emberi, nem isteni tulajdon e? Oh bizonnyára ti — ti, mondom, földnek

urai! istenek vagytok itt e' földön! Használjátok hát az istenülhetés' eszközeit míg azoknak urai vagytok; tegyetek jót; hiszen a' világi jók az égnek adományi, pénztőkéi, melyekkel nektek itt alatt mennyei kamatot kell hajtanotok; nem tiéitek azok, csak Istentől reátok bízottak, hogy velök méltóképen gazdálkodjatok. Adjatok hát enni az éhezőnek, ruházzátok meg a' mezitelent; mert a' mit a' legkissebbel cselekesztek az uréi közzül, magával az Istennel teszitek azt. Tegyetek jót, még egyszer mondom, míg abban módotok van: oh mert avagy parancsolthat e az ember a' szerencsének, hogy meddig szólgálja őtet? avagy nem tehet e egy pillanat koldust a' királyból, 's nem lehetnek e az elsők utolsókká? Úgy, úgy atyámfiai! csak egy dördület a' sorstól, 's eljönek a' napok, melyekben azt mondjnk: *nem szeretem ezeket;* ezer inségek' seregei tódúlnak reánk: 's ekkor, oh ekkor elég, ha emberek, ha férjfiak tudunk maradni; állhatatos és erős lelkü férjfiak, mondom, a' szenvedésekben; a' szenvedésekben, mondottam, melyekben már mi módon kelljen viselnünk magunkat? lássuk beszédem'

II-dik RÉSZÉBEN.

Kivánatos volna, 's minden jó embernek szives óhajtása is az, hogy az erkölcsnek mindíg ma-

gához mért illendő sors adódjon, hogy az erénynek a' boldogság mindég természetes következése 's megjutalmaztatója legyen: oh de az ezen életben örökre csak a' magában bízakodó tiszta szívnek 's emberbarátnak kegyes óhajtása marad A' sorsnak kerekei sebesen forognak a' nélkül, hogy az erkölcsi és természeti világoknak párhúzamos lineáit hagynák magok után, 's halandói erőtlen újjak azon nem igazithatnak. Vagynak igen is, fájdalom! napok, vagynak órák az életben, melyekben a' szerencse, ezen hitetlen barátné, a' jámbortól elpártol, 's igazra csoportoson tódulnak az életnek nyomoruságai; vagynak napok, vagynak órák, melyekben pórban hever az erény, sárban tiportatik az ártatlanság, 's mégcsak a' reménynek súgára is setét fellegek alá rejtezik; vagynak napok, vagynak órák, melyeknek nehéz sulya alatt az emberi erőtelenség leroskad, 's a' köszirt álhatatosság füszálként ingadoz; vagynak napok, vagynak órák, mellyek midön pusztitva mennek át a' jámbornak fölötte, 's mindent mi ez életben nekie kedves volt, elcsikornak szétzúzott szívétől: nem csuda ha keserü panaszra fakad a' gondviselés ellen. Ilyen vólt az, midön a' kegyes pátriárka Jób, hosszútürése az egybentóduló csapások alatt kifáradva, a' pórban fetrengve, elbódultan átkozta meg születése' óráját

ilyen vólt az, midön Idvezitönk a' gecsemánénak fáji között lelki kinjaiban vért izzadva így kiáltott-fel: *atyám! ha lehetséges muljék-el e' pohár én tőlem!* 's avagy nem méltán kiáltunk e-fel ilyeneket látva mi is imígy a példabeszéllővel: *íme az igaz a' földön megsanyargattatik!* 'S valyon mit csinál már ilyenkor az én emberem, kit nektek a' szenvedésekben például állitok? mit akkor, midön a' csapások' fölötte sürün vonult fellegein értelme' világa keresztül nem hatolhat? mit akkor, midön véges okossága az okoknak homályfedte végetlen sorait nem látva, nekie semmi vigasztalást nem nyujthat? Oh ekkor annak, ki az Istent igazán szereti, a' vallásnak égi szózatja biztatólag hangzik füleibe, 's jóltevőleg nyujtja védangyali karjait az ő felemelésére: *jöjjetek én hozzám kikmegterheltettetek és megvagytok fáradva, és én megkönnyebítelek titeket.* Igen is, atyámfiai! akkor midön mindenek elhagynak bennünket, midön az emberek csúfos kaczajt üznek szenvedésünkből, midön a' kik jó barátink vóltak' még felkelnek ellenünk: akkor egyedül az égnek szelíd leánya a' mennyei vallás az mely híven marad mellettünk, 's enyhitőleg köti-be vérző sebeinket. Tántorithatatlan bizodalom az isteni fő jósághoz, gyer-

meki erös hit a' mennyei jó atyában, ki sujtolva is édes atya marad, 's biztos megnyúgvás bölcs intézeteiben: oh ezek a' vallásnak megnyugtató igazságai a' sors üldözése' szélvészében; ezek teszik az én emberemet a' világi szenvedések közt állhatatossá. Ezek legyenek nektek is paizsotok a' felfegyverkezett nyomoruságok' seregei ellen. Ne kérdezd oh ember! mi jó, és mi rosz ez életben? az Isten ki a' két világot egyszerre és egymásért teremtette, 's a' ki egy pillanattal mind a' kettőt ellátja, az az Isten, ki neked is istened, 's téged e' világban csak a' jövőre készít, tudja egyedül mi jó és mi rosz tenéked; az, a' ki itteni rövid szenvedéseiddel, próbáltatásiddal örök idvességedre számol; az ő híre nélkül, ki előtt hajad szálainak száma is tudva van, csak egy könnycsepp is ki nem eshetik szemeidből, egy sohajtás sem kelhet-fel sujtolt kebeledből. Miért zúgolodol hát óh édes atya! egyetlen egy nagyreményü fiadnak kora elvesztésén? hiszen az a' ki mindeneknek attyok, nem gyönyörködik az atyai szívnek fájdalmában: örvendj inkább, hogy most egy ártatlant, egy angyalt adhattál az égnek; tudtad e te előre bizonyoson, mi lett volna egykor a' jó fiuból? az a' ki neked adta volt ötet, csak tisztán akarta megtartani számodra,

's azért gondoskodott róla. Miért zokogsz te gyámoltalan özvegy, miért sirtok ti árvaságnak gyermeki, a' leszegeztetett koporsó mellett? oh hiszen egy halandó helyett az örökkévaló, ki az özvegyeknek és árváknak attyok, lett nektek is gyámolotokká, atyátokká. Miért mereszted oh ifjú! kisirt szemeidet lefelé elhunyt barátodnak sírdombjára? emeld azokat inkább az egekre: hiszen ott csak a' kéreg, csak a' pór a' mi benne mulandó vólt, vagyon lezárva; az a' szelid, az a' lelkes-nyájas valami pedig, mely tüzszemeiben 's mosolygó arczvonásiban szivedhez szólott, az az isteni, mely szivedet az övéhez oly erős vonszalommal kötötte, az a' mí benne lelkednek testvére volt, az fenn, fenn van a' csilagok felett, az Istenhez, honnan jött volt, tért vissza, a' hová egykor tégedet is vár.

De talán mind ezeknél több oh ember! a' mi tégedet ért ez életben? talán dúló ellenség mindenedet felprédálta pusztító árviz veté-sídet elseprette, vagy emésztő tüz takarmányidat hamuvá tette? talán minden fáradságos munkáid, éjjeli nappali szorgalmad mellett is, nehéz szükséggel kelletik küszködnöd? az ég ingyen tagadja-meg tápláló harmatját munkádtól, 's tövisset és bogáncsot terem a' föld, melyet véres verejtékeddel öntözél? vagy talán hibádon kivül

kínos betegséggel látogattatol, 's ágyadnak fenekére szegeztetve látod felkelni és lemenni a' napot, a' nélkül, hogy a' felkelő vigasztalást hozna, 's a' lemenő szenvedésedből valamit elvinne? megholt az élet reád, és te is annak örömeire nézve. Oh kínos, ezerszer kínos önnön halálát felyül élni, 's egy megholt élet', vagy egy előhalál' hosszas vonaglására kárhoztatni; oh azok a' kínos jajjok, azok a' keserves hörgések, melyek egy örökösen sinlődőnek melléből sajtolódnak-fel, valóságos félhangok a' gondviselés' olyannak hitt hármoniájában! De, ne csüggedj még ís el, szerencsétlen! ez élet csak egy rövid próbáltatás, melyet ha kiszenvedtél, örök béred a' boldogság; egy rövid útazás az örökös hazába, egy pillantati harcz a' végetlen győzedelemért: légy hát állhatatos, *tartsd-meg hitedet, harczold-meg a' nemes harczot, végezd-el futásodat*: 's *letétetik néked az igazságnak koronája.* Vagy még ezeknél is nagyobbak oh ember! a' kisértetek, melyeknek próbáira kitétettél? becsületed rágalmazó nyelveknek prédájává lett? jóhiredet igaztalanúl eltemették, 's mint egy világtól megszententziázott gonosztévő, rejtezkedve bojongsz, bujkálsz, 's futsz az emberi társaságtól? vagy talán épen a' mi ezer veszélyek között is egyedül adhat

csendes menedéket, talán épen vallásod az, mondom, mely reád üldöztetést vont? 's a' lelkieken is bolondúl uralkodni kivánó bigotság nehéz rablánczokat hányt reád? oh mind ezek igazi kisérteti a' jó ember' Isten iránt való bizodalmának! ám de a' lelkiismeret, 's az ez által szóló istenség' szava igaz, ez soha el nem hágy csak te is el ne hagyd ötet; ne félj *azoktól, kik a' testet megölik, de a' léleknek nem árthatnak: légy hív mind halálig, 's neked adódik az életnek koronája.* Íme atyámfiai erösnek, állhatatosnak, 's nyúgottnak kell lenni a' szenvedésekben a' keresztyénnek, ki az Istent igazán szereti; hogy pedig mik is azok lehessünk az Istenben való bizodalmon kivül egy más eszközt is mondok, t. i. nemcsak a' bánatnak, de örömnek óráit is fel kell számitanunk.

Mint a' rosz tanuló 's haszontalan iskolás gyermek jó nevelőjével, úgy teszünk mik gyakran életünk' igazgatójával: amazt csak olykori fenyittetési emlékeztetik tanitójára; s' mik — jóllétünkben mindenről elfelejtkezve, szenvedésink' óráiban csak azért gondolunk a' gondviselésre, hogy azt igazságtalanúl hibáztassuk. 'S pedig miért itél a' dolgok' szakadatlan egybeköttetéséről az, ki azok' végetlen lánczának

csak egy szemjét is alig láthatja? miért tesz itéletet a' pillantatnak gyermeke a' végetlen örökkévalóságról? avagy hallhatják e emberi fülek mély hármóniáját, 's láthatják e halandó szemek láthatlan finomságú egybenszövő kötelékit a' lelki és testi világoknak? vizsgáld oh ember! inkább eltölt életednek folyását, 's lássad rajta nyomait egy gondviselő atya bölcs intézeteinek, ki még a' rosszat is javadra, idvességedre fordítja. Mert egy bölcs nevelőnek intő dorgálási, egy hív orvosnak gyógyitó orvosságai, egy jó atyának hasznos fenyitéki csak azon rosszak, melyek bennünket ez életben érdekelnek; 's ha igaz az, hogy gyakran a' csak jónak látszó jó kárunkra van, nem szolgálhat e a' csak rosznak látszó rosz is valósággal hasznunkra? 's avagy nem veszi e fel gyakran igazán is egyik köntösét a' másikának? Valóban a' rosszak, a' nyomoruságok az erénynek felébresztői és iskolái! 's az én isteni gondviselésen megnyúgott emberemnek utolsó 's fő erénye az, hogy ő a' szenvedésekben nemcsak állhatatos, de erkölcsi jobbulásra is használja, azokat az igazi erény' felébresztőinek és gyakorlóinak tekintvén.

Valamint hogy a' kedvező nyári melegben igen is elszaporodott mérges kígyókat 's egyébb

ártalmas férgeket csupán a' télnek sok tekintetben hasznos hidege fagylalhatja-meg és pusztithatja el: úgy a' jó állapot' kényeztető pillanatiban rajtunk elhatalmazott nemtelen indulatokat egyedül a' fenyitő szenvedések irthatják-ki szíveinkből. Azt, ki hosszas boldog állapotjában a' sok jó órákért még hálákat adni is elfelejtkezett csak a' szenvedések' lenyomó terhe emelheti-fel az Istenhez, 's ébreszthetí-fel benne a' vallásosság' becses érzését. Kinek kevély gőgjét rang, fény, birtok, szépség 's kijeleltetés már csaknem kiállhatatlanná tevék, azt a' szerencse, mely alázás magasztal, csak egy ellenkező curával, egy szerencsés érvágással gyógyithatja-ki puffasztó betegségből. *Megtisztitlak téged' a' nyomoruságok kemenczéjében*, azt mondja az Ur; 's oh jó is az ilyeneknek, Uram! hogy, mint egykor a' nagy királyt, megalázzad őket, hogy megtanulják az engedelmességet. Szükség, mondom, szenvedéseknek lenni e' földön, hogy érzékeny felebarátok lehessünk, különben magunkat a' nyomorultak' helyébe nem tehetvén hidegen megyünk-el mellettök' 's a' nagy parancsolat értetlen 's telyesitetlen is maradand. Mint a' szünetlen sütő napfény a' földnek tápláló nedvét felszáraztván, azt terméketlenné teszi: úgy érzéketleníti-el a' szakadatlanul mosolygó szerencse

az embernek szívét testvéreire nézve; 's mint amannak elöbbi termékenységét csak a' beborult ég' fellegeinek lágyitó esője adhatja vissza: úgy emezt csak a' változó sors' menydörgése rázza-fel az elbizottság' bódult álmából, 's egyedül a' szenvedések' borongó fellegének keblére hullott könycsepjei teszik ismét érzékennyé felebarátjának sorsa iránt.

De, továbbá, nemcsak felserkentői, hanem gyakorlói is a' szenvedések az erényeknek. Az erőnek kifejlödésére akadály, a' munkásságnak gyakorlására pályabér kell. 'S valyon a' gyönyörüségek' lomha párnáján, vagy pedig a' küszködések' darabos útján találja e fel az emberi lélek ezeket? Annyi igaz, hogy a' szerencse soha egy valódi nagy és hasznos embert sem formált; ellenben a' szenvedések' iskolájában számtalanok nevekedtek. Csak a' sorsüldözte Herkuleszek ragyoghatnak az égiek' tündöklő sorában; az égbe fel csak meredeken hatolva juthatni; 's kit az a' maga számára kiválasztott, nehéz útat mutat neki, melyen felverekedve, nevét az örökhír' gyémánt táblájára felvághassa. A' történetek' évkönyvei is csak az emberiség' javáért nagyot mert és tett hősöket adják-által a' késő örökkévalóságnak. Úgy van: a' szerencse csak méltó feledékenységbe ment lomha nagyo-

kat, az akadályok pedig örök fényben ragyogó Kodrusokat 's Henriket mutathatnak. De hogy íde illőbb példákkal éljek: sz. vallásunk' legelső fundálói a' lelkes apostolok, a' számtalan nagylelkü mártyrok, nem üldöztetéseik 's nem a' dicső halál' bátor kiállása által érdemesültek e legméltóbban? sőt, magának Idvezitőnknek nagy munkáját is, nem a' sz. igazságért szenvedett gyalázatos keresztnek halála isteníti e? Oh binyára a' szenvedések tétettek eleitől fogva minden jelest, nagyott, és dicsőt az emberekkel; 's ezeknek bebizonyitásukra nem sükség nekem a' történetek' évkönyveit feltárnom: nézzétek-meg a' véletek élőket — az élő példák legtanitóbbak!

De hogy figyelmetekkel 's béketüréstökkel vissza ne éljek, a' miket eddig elég hosszason 's talán az unalomig mondottam, a' könnyebb megtarthatásért rövidbe summázom, 's azt mondom: a' keresztyén, ki az Istent igazán szereti, azaz a' godviselés felől megvan győződve, az életben mind jót, mind rosszat egyiránt a' maga hasznára fordit. Jó állapotjában Isten iránt *háládatos*, *magamérséklő* és *jóltevő*, a' szenvedésekben *Istenben bizó*, *állhatatos*, azokat *jobbulására*, *erkölcsi erősödésre használja*. —

Adja a' jó Isten! hogy ezen én mai beszédem ezen hat szép erényeket ébreszsze-fel 's erősitse bennetek is atyámfiai! valamikor ez életben sírtok, és a' mikor ebben örvendeztek.

Amen.

AZ IFJÚI KOR'

OKOS ÉS HELYES HASZNÁLÁSA.

(Tavaszi.)

LECZKE. *Préd.* XII: 1—3. *Örvendezz, ifiú! a' te ifiúságodban, és vídámitson-meg tégedet a' te szived a' te ifiúságodnak idejében, és járj a' te szivednek útaiban, és a' te szemednek látásiban; de megtudjad, hogy mind ezekért tégedet az Isten ítéletre vonszon. Vesd-el a haragot a' te szivedből, és vesd-el a' gonoszt a' te testedtől; mert a' gyermekség és az ifiúság hiábanvalóság. És emlékezzél-meg a' te teremtődről ifiuságodnak idejében 's a't'*

Ha a' dús természet' kincskamarájából, 's milliomféle jókkal gazdag áldástárházából nekem szabadon választanom, 's tetszésem szerint kérnem lehetne, én, én atyámfiai! magamnak

örök ifjuságot kérnék.

A' mennyivel drágább t. i. az élet minden földi jónál, annyival becsesebb az ifjúkor ma-

gánál az életnél is; 's mint a' nemes arany a' föld' nemtelenebb érczsalakjait, úgy haladja-meg becsével életünk' ezen aranykora annak több szakasszaít. Mint az ezerféle virágokon zsibongó méh e' jelenvaló tavasz' derült napjaiban, úgy szív magának édes örömmézet az ifjúi szív minden körülötte lévő tárgyakból ezen boldog életidő' mosolygó vidám óráiban. Oh de csak az a' kár, hogy ezen boldog időszak is, mint minden egyéb földi jó, rövid ideig tart. Igen, az esztendő' májusa minden tavaszszal kiújúl: de a' mi életünké csak egyszer virágzik, 's többé soha — soha vissza nem kerül. Nem: 's még is hányadikunk az, ki életének ezen szerencsés idejét használatlan ne szalasztaná el? hányadikunk az, ki a' jelenvalót a' multnak vagy a' jövőnek üres álmaival fel ne cserélné? Sokan haladjuk meg az ifjúkort a' nélkül, hogy azt általéltük volna. Pedig az örömnek és erkölcsnek szánt elvesztett napok és órák valamint hogy visszahozhatlanok, úgy megsírathatlanok is, Ezért adja a' Prédikátor a' felolvasott bölcs leczkét az ifjui kor' okos örömélésére és helyes használására: „*örvendezz ifju ifjuságodnak idejében;*“ ezért adom azt most én is nektek különösen, virágzó ifjak! a jelenvaló tavasznak 's a' ti élteteknek májusában.

Az ifjúi kornak okos és helyes használása — — ez a' tárgy, ez a' leczke, melyet szól most nektek tanitótok barátotok. Tanuljatok. attól, ki titeket önnön példájából, sok tekintetben saját kárából is tanit: szerencsés, ki a' más kárán tanulhat!

Ti pedig, kik ezen muló kort már meghaladtátok, 's a' kiket mostani beszédem egyenesen nem is illet, engedjétek-által ifjainknak ezen tanitási órát. Vagy képzeljétek vissza magatokat az egykor nektek is kedves elmultba, újítsátok-meg visszavarázsló emlékezetetekben a' hajdoni aranykort, a' boldog szakaszt; 's vegyen részt a' multban andalgó szivetek jelenvaló tanitásomban.

1.) Örvendezz ifju a' te ifjúságodnak idejében! Ez az első tanács, melyet a' bölcs Prédikátor az ifjúi kor' okos örömélésére nézve ad. Mintha mondaná: „használd a' jelenvalót, 's „addig élj ifjukorod' örömeivel, míg erőd 's „egészséged engedi, míg eleven lelkedd 's érzé„keny szíved bennök kedvét találja, 's reájok „alkalmas vagy. Ne zavard-meg a' jelenvalót a' „multnak szomoru emlékezetével, se pedig fel „ne cseréld azt oktalanul a' jövőnek csalfa üres „álomreményivel. Rövideden: élj a' jelenvalóval!"

Az a' szerencsétlenségünk t. i. nekünk majd minden földi jóra nézve, hogy midőn bírjuk azt, becsét nem ismerjük; 's ha elszalasztottuk, azután sohajtunk utána. Vagy pedig számba sem vevén azt, csak a' jobb jövendő után esenkedünk; mert a' mit fátyol rejt szemünk elől, azt mindenkor szebbnek, jobbnak gondoljuk. Semmíre nézve sem igazabb pedig ez, mint az időre, még pedig leginkább ifjúi időnkre nézve. Soha sem, vagy legalább igen ritkán él az ifjú ember a' maga korában. Az ő szive a' multnak és jövőnek, az emlékezetnek, és reménységnek amphibiuma — kétéltüje. Ő, vagy a' multnak bús képén andalog visszavarázsló emlékezettel, vagy pedig a' jövőnek messzi üres álmaiban mereng. Az édesen mélázó emlékezet, 's az örömbiztatással csaló messzi remény az ifjúi szívnek eledele. Igy csapongva a' multnak elpusztult, 's a' jövőnek ismeretlen vidékein, a' jelenidőt és annak javait, a' középben eső boldogságot a' semmivel cseréli-fel. Olyan ő, mint a' legroszabb gazda: keze közt levő jószágból, jelenvaló idejéből semmi hasznot nem hajt; azonban drágán fizeti az elpazérlott multnak interesét, az azután való sajnálkozásban; 's mindíg csak a' jövőtől kölcsönöz, annak kontójából él. Mint a' pajkos gyermek a' virágos ré-

ten, olyanok vagyunk mi ifjuságunkban. Amaz száz virágot is letapod míg kiváncsi szeme messzib levőkön jár: 's mi az előttünk nyiló örömöt túl nézzük, távolabbiak után sovárgunk. A' jelenlevőt durva valónak nevezi beteges ábrándozásunk, a' távollátszót felcziffrázza képzelődésünk: de ha közelebb jő, az is csak puszta, csak durva való lesz. Mint nemzetünk' egyik költője mondja, mi

„Csak a' csalfa remény' biztatásin járunk,
„A' nyert jót megvetjük, 's képzelteket várunk;
„Bámulva kergetjük álmunk' tarka képét,
„'S örökre elvesztyük gyakran éltünk' szépét."

Az igaz, hogy az efélék mind az ifjúi természetben gyökereznek, az ő szívéből fornakki, 's képzelődése nyughatatlanságának következései, melyekbe utóljára még beléjek is szeret: de csakugyan betegségek ezek, 's azért orvosolni valók. A' valóságos öröm csak a' jelennek, a' pillanatnak szüleménnye, a' mult 's jövő' szük határaiban esik, 's az emberé csupán a' jelenvaló; a' multnak már nem parancsol; a' jövő még nem az övé. Miért ne használná hát azt, a' melyel egyedül birt — a' jelenvalót? Igen is ifjú! minden órádnak szakaszd le virágát. Ezt csak tavasszal teheted, ősszel és télben már nincs virág, 's akkor egyébb dolgod is lesz, élj a' jelenvalónak ártatlan örömeivel!

2.) *Vidámítson-meg téged' a' te szíved ifjuságodnak idejében!* Ez a' második tanács, melyet a' bölcs Prédikátor az ifjúi kor' okos használására ad, mely ezt teszi: „nyisd-meg „szívedet az ifjúi kor' szelidebb és boldogitó „örömeinek.“ Két forrása van különösen az örömnek az emberi szívben, mely az ifjúi kor' boldogitására kibuzog, a' barátság és szerelem' érzése. *„Járj a' te szivednek útai„ban, és szemednek látásiban!“* mintha mondaná: „szerezz magadnak jó barátokat, 's egy a' tiédnek megfelelő rokonérzésü kebelt!“ Azon ifjat, kinek egy barátja sincs, nem szeretem; a' ki pedig életében soha sem szeretett, azt sajnálom. Amannak rosz embernek kell lenni; emezpedig szerencsétlen. A' barátság és szerelem érzései azon két virág, melyek nélkül nincs tavasz az ember' életében. A' ki ezek nélkül tölti-el az első tizenöt esztendön túl a' másik tizenötöt is, annak vagy szíve, vagy lelke hibázik, vagy pedig egyik sincsen. Csuda ő az emberek között, mint az esztendő lenne tavasz,— 's a' tavasz virágok nélkül. Ezer nemes és szép érzéseknek forrása ez a' kettő, 's mindenik az ifjúi szivben fakad. A' barátság mindég nemes, 's a' szerelem is lehet égi, lehet tisztán égő. Az ifjúi nyilt szívben foganszanak ezek, a' tisz-

tán ömledező kölcsönös bizodalom táplálja, 's az igaz hívség holtig tartja fenn. Azért, hogy szivetek benneteket megvidámitson, hogy az nektek ezer meg ezerféle örömek' kiapadhatlan forrása legyen: nyíssátok-meg azt a' barátság és szerelem szent indulatinak! Ezen két testvér-örangyali ifjuságtoknak sok rosztól mentenek meg benneteket; édes örömmel fűszerezik nekiek szentelt óráitokat; 's ezeken kivül sok szépre és nemesre lehetnek tüzelőitök. Mindenik, bizonyos jeles tulajdonságokon, érdemeken épül 's alapul, 's már előre jót teszen-fel felőletek. Az egymás' kölcsönös becsülése 's szeretete, becsülni 's szeretni valót kiván-meg tőletek. 'S minő öröm minő dicsekedés, olyanoktól becsültetni, szerettetni, kiket mi magunk is becsülünk és szerétünk is! Ha van boldogság itt alatt, ha van paradicsom vagy menyország itt a' földön, az kétségkivül az, midőn két érdemes barát, vagy tisztán szerető szivek, egymást vetélkedve becsülik, szeretik, sőt tisztelik is. Csupán egyre teszlek e' részben kedves ifjak! benneteket figyelmezőkké, 's a' mit az apostol tanitványinak azt a' leczkét, azt a' tanácsot adom itt én is tinéktek: t. i. minekelőtte ezen szövetségek közül valamelyiket megkötnétek, „próbáljátok-meg „a' lelket *ha Istentől vagynak é*, *'s ne*

„*hidjetek minden léleknek; mert meglehet,*
„*hogy ti Istentől vagytok, a' ti szivetek'*
„*érzési szentek és tiszták;* oh de azok *több-*
„*nyire a' világból valók,*“ földi alacsony nemtelen czéljaik vagynak: azért, mint a' leczkeadó bölcs harmadik tanácsul adja,

3.) *Vessétek-el a' gonoszt a' ti testetektől*, azaz: „óvjátok magatokat a' buja „kicsapongásoktól, 's örizkedjetek minden arra csábító ingerektöl.“

Nincs valami szebb a' világon, mint egy egészen ártatlan ifjú, vagy egy szüz szemérmes leány, kinek tiszta szíve semmi rosszat nem tud, nem is gyanít. Az ilyenről veszik-le a' festők az égi angyalnak képét; csak az a' baj, hogy oly ritkák az ilyenek közöttünk, mint az ég' angyalai a' földön. Igen, bünben fogantatunk mik, 's oly nagyon gyarlóknak születünk. „*Más*
„*törvénye van a' léleknek, más viszont a'*
„*testnek és vérnek,*“ azt vallja magáról a' fő „apostol is; 's ha bár „*a' lélek kész is, oh de*
„*a' test*, ez az indulatok' rabja és martalékja, olyan *erőtelen!*“ 's mikor a' heves indulatnak vérözöne, lángárja megragad bennünket, oly hamar süjjedünk vétkezésre. A' ti korotok van pedig ennek leginkább kitéve, virágzó kedves ifjak! kiket ezerféle színben és formában ostro-

molnak a' csábító kisértetek. Azért is vigyázzatok! legyetek olyanok, mint a' jó hadvezér, ki a' legelső ütközetet igyekszik megnyerni. Ha az első ostromot kiállottátok, tiétek egészen a' győzedelem, 's szent büszkeség a' jutalma kebletekben; ha pedig egyszer megbuktok, örökösen vesztettetek; 's nem birva többé magatokkal, gyáván, sőt önként fogtok hodolni az undoknak. 'S pedig örökösen fog sajogni a' szíveseb kebletekben, melyet ott a' csábulás, a' szédűlés' vétkes pillanatja ejt. Vigyázzatok hát, még egyszer mondom, magatokra! ne tárjátok-fel mindennek kebleteket! mert sokkal több a' csapodár lepke, 's a' goromba dongó, mint a' tiszta mézet kereső szelid jámbor méh. A' rózsát ha undok pók mászta-meg, már nem szagolom; 's nem kell a' legszebb virág is, ha mérges kígyó fújta reája lehelletét.

Mint egy csepp méreg képes egész testet megölni: úgy egy vétekpillanat egész életünket megmérgezheti. Az az édes méreg vagy mérges édesség, mely egy perczenetig jól esik, örökös szívrágást okoz kebletekben. De ha lelketekért nem is, legalább magáért a' testért kedvezzetek magatoknak! ne szaggassátok marokkal az örömbibókat; mert ha a' virágot mind letépitek, mi terem osztán gyü-

mölcsöt? 's még maga az élőfa is könnyen kiszáradhat, „*Vessetek-el tehát minden go-*
„*noszt a' ti testetekből*, kerüljétek a' buja
kícsapongásokat;" megtudjátok, hogy ezekről titeket az Isten számadásra von; és —

4.) *Emlékezzetek-meg a' ti teremtőtökről ifiuságtoknak idejében;* 's ez az utolsó leczketanács, melyet a' bölcs Prédikátor, 's ő utánna én is most nektek adunk. „*Emlékez-*
„*zetek-meg a' ti teremtőtökről ifiúságtok-*
„*nak idejében,*" vagy is: „legyetek vallásoson erkölcsösök, és erkölcsösön vallásosok!"

Fennebb azt mondottam volt, hogy „a' te-
„remtőnek egy szép remeke egy tiszta ártatlan
„ifjú;" itt még azt adom hozzá: „kivált ha ár-
„tatlanságát a' vallásos erkölcs' e-
„rénye erősiti.

A' vallás az embernek őrangyala; 's hol van nagyobb szükség ennek védlésére, mint az ifjúi korban, midőn ezerféle színben és alakban széditik őtet a' csalogató kisértetek? „Az Is-
„ten egy szent, mindentudó és igaz
bíró; tudja minden titkos gondolati-
„tokat, 's azok szerint fog bennete-
„ket megitélni. *A' tiszta szív előtte ked-*
„*ves áldozat; szent élet nélkül őtet senki*

„*meg nem látja.*“ Ez a' szent hit lakjon a' ti szívetekben; ez a' gondolat legyen elmétekben, kedves ifjak! midön valamit gondoltok, kivántok és cselekesztek; ez megóv benneteket minden bűntől, minden félre tántorodástól. Különben is, midön a' vallás a' több életszakaszokban inkább csak egy erőtlenségben segitő szükségbeli támasz, az ifjúi korban mindenkor egy szívbeli szent békességszerző aranypálcza. 'S a' mennyivel becsesebb maga a' virág annak száraz korójánál annyival kedvesebb egy vallásos ifjú Isten előtt a' vétkeiből későre megtérő vén bünösnél. Áldozzátok hát magatokat ifjú szép virágkorotokat az urnak! mert kedves illatú áldozat az Isten előtt. Gyümölcsöket nem, csupán virágokat, csak jószagú virágokat kérek én tőletek, 's azokat is most tavasszal. Az ártatlanság, szemérmesség, szelidség, engedelmesség, és serény ígyekezet minden szépre, jóra — ezek a' titeket ékesítő tavaszi virágok: ezeket teremje a' ti viritó szép korotok. Legyetek jószagu virági az ur kertjének, e' szép gyülekezet' társaságának; legyetek díszei e' szent hajléknak, az ur ezen szent házának — legyetek azok az égnek is!

Kedves ifjak, szerelmesim! Ha én halandói erőtelen nyelvel a' szem nem látta 's fül nem

halotta égiekről beszélleni merészelnék, leírnék előttetek egy szent angyalát az égnek áhitatos fohászkodásában, le egy kérubot égi buzgóság' tiszta szent lángjában lobogva a' dicsőségesnek, a' szentségesnek, örök trónusa előtt, 's megmutatnám ezeknek képében nektek azt, a' mi legszebb a' világon, legszebb a' teremtésben — a' vallásos ifjat ki *„megemlékszik „a' maga teremtőjéről ifjúságának idejében,“* 's a' kit épen ezért, nem a' szükség, hanem szívének tiszta érzési tanitottak imádkozni; a' vallásos ifjat, ki tisztán mint egy gyermek, 's buzgón mint egy angyal emelvén-fel szívét és kezét az örökkévalóhoz, háládatos könnyet tud sírni az elvett jókért, 's buzgón — buzgón esdekleni az elveendőkért; a' vallásos ifjat, ki égve az erkölcsiség' szent örömétől, már itt e' földön mintegy jogtartója és követelője a' mennyei örökségeknek! És hogy ilyenek, hogy azok lehessetek ti is kedves ifjak! *„emlékezzetek-meg „ti is a' ti teremtőtökről ifjúságtoknak ide„jében.“* E' végre vegyetek épülést a' hitben és szeretetben, 's nyujtsatok bíztató reménységet a' mi szép társaságunknak, melynek ti reménytavasszai vagytok. Gyüjtsétek a' múló tavaszban az erkölcsnek és erénynek örökké vi-

ruló virágait, hogy legyen majd mit bemutatnotok az időből, az örökkévalóságnak!

Oh, mert a' vidám tavasznak
Muló rozsái elasznak;
De az erény' szent virága,
Levele bár pórba lehúl,
'S koróvá ha szárad ága,
Szebben virít a' síron túl.
Úgy van: az erkölcsnek 's észnek
Virága az idő-vésznek
Nem prédája, 's ott is virül,
Hol az örök hajnal pirúl!!

Amen.

AZ EMBER MÁSOKAT ITÉLVÉN,

SOKSZOR MAGÁT ITÉLI.

LECZKE. *Rom.* II: 1. *Annakokáért magad mentheletlen vagy oh ember! valaki másokat kárhoztatsz; mert ugyan azonnal, melyel mást kárhoztatsz, magadat kárhoztatod: mert ugyan azonokat miveled te, ki másokat kárhoztatsz.*

Midön Krisztus parancsolja: *„ne ítéljetek, „hogy ne ítéltessetek“* — ezzel telyességgel meg nem tiltja az emberek' tévelygései', 's vétkeik hibáztatását. Ő maga, most a' farizéusok' alacsonykodásit, majd nemzete' elfajultságát feddi; majd viszont a' templomfertőztető pénzváltók szemtelenségét korbácsolja-ki. Ő maga, komorrá sötétülve fenyegetőleg mondá hívtelen elárulójáról: *„jobb lett volna azon embernek nem „születnie.“* 'S ki is tartóztathatná-meg magát, hogy az ostobaságot ostobaságnak, 's a' bünt

bünnek ne nevezze? 'S ki titkolhatná-el kedvetlenségét, ki nyomhatná-el méltó bosszankodását, melyekre keblét embertelen vadság 's igazságtalan nyomás látása dagasztya? Nem a' rosznak hibáztatását, 's nem az emberi bolondságok 's bünhödések' helytelenítését akará Krisztus megtiltani nekünk ezen parancsával: *„ne itéljetek hogy ti is ne itéltessetek“*. 'S ugyan ezért nem is ezt mondja: „ne hibáztassátok az emberek' cselekedeteit,“ hanem: *„ne itéljétek meg azokat.“* Itélni t. i. saját értelemben, melyben a' törvényszéki biró ezt használja, teszi: meghatározólag elitélni, oka e valaki azon tetnek, mely neki tulajdoníttatik; büne' nagyságát megmérni, 's a' törvénytől rendelt büntetést reá is szabni. Ezt teszi a' törvényszéki biró, 's ezt ő teheti is. Mert az ő itélete csak a' külső tettet, nem a' belső szándékot érdekli; 's ő a' bünt és a' büntetést, a' tettnek következménye t. i. ártatlma, nem pedig annak inditóoka szerint határozza el.

De ha mi a' polgári bíró' bánását az emberek' erkölcsi megítélésire átvisszük, 's ezeknek belső vétkökről 's annak mi létéről merünk itéletet tenni; öket megjobbúlhatlan 's Istentől megvettetteknek nyilatkoztatván, azon hibába esünk, melyet Jézus tilalmaz. *Ne itéljetek!* azaz:

ne tulajdonitsatok jogot magatoknak megmérni az emberek' belső erkölcsi mivoltát külső cselekedetekből, ez egyedül a' sziveket látó Isten' dolga. Ne legyetek szeretetlenül igazságtalanok, rosz szándéknak 's hideg megfontolás vétkének tulajdonitani azt, mi talán gyengeség 's elcsábíttatás' következése. A' megfontolatlan kiméletlenséget tilalmazza ő, mely a' nagyobb hibásokat jobbúlhatlanoknak 's Istentől elfajult bünösöknek nem átalja vakmerőn nevezni. És intésének okát is adja ebben: „*hogy ti is ne itéltessetek,*“ hogy titeket is Isten itéletre ne vonszon, mint ti embertársaitokat. Azon engedelemre 's kiméletre emlékeztet hát bennünket, melyet Istentől mi magunk is várunk, 's ezzel serkent részünkről is hasonlóra. 'S valóan, semmi az embert nem intheti inkább szelidségre 's kiméletre, mint annak meggondolása, hogy neki magának is kegyelmes bíróra van szüksége, 's ugyan ezért akkor vagyunk inkább hajlandók megbocsátni azoknak, kik elenünk vétettek, mikor mi is Istennek így imádkozunk: *mi atyánk! bocsásd meg vétkeinket, mikép' mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.* Még pedig akkor ébredhet lelkünkben legélénkebbé ez a' gondolat, hogy másokat megkiméljünk, midon vesszük észre, hogy bennünk épen azon vétkek 's hibák

rejtengenek, melyeket másokban kárhoztatunk; 's látjuk, hogy mi azoknál, kiket mélyen alattunk vélénk, nem igen felebb állunk. S' ezért kiáltya az apostol: „*Magad menthetetlen vagy oh „ember, valaki mást kárhoztatsz: mert „ugyan azonnal, melyel mást kárhoztatsz, „magadat kárhoztatod; mivel ugyan azo-„nokat miveled te, ki egyebeket kárhoztatsz.*“ 'S arra tesz bennünket figyelmesekké ezzel, hogy mi mikor másokat megitélünk, ugyan akkor magunkról is teszünk itéletet.

Állapodjunk-meg ezen figyelmeztetés mellett. Vizsgáljuk s' fontoljuk-meg szorosabban ez intés' valódi értelmét, 's nem fogjuk megcsalni magunkat azon tévelygő ámulatban, hogy mi mások felett jobbak vagyunk erkölcsiképen, 's tán Isten' kegyelmére sincsen szükségünk; hanem megfogjuk ismerni egész hunyászkodó alázattal saját gyarlóságunkat, tanulunk kiméllöbbek lenni a' hibázók iránt, 's ahoz folyamodni bocsánatért, ki az alázatosoknak igéri kegyelmét.

Minden bövebb magyarázatja nélkül a' felvett leczkének, önkényt kiviláglik az apostol' szavaiból ez az értelem:

Mikor az ember másokat itél,

gyakran magát itéli-meg.

Ezt fejtegetem 's bizonyitom-be én most, midőn megmutatom.

1.) hogy sokak' szivét épen azon érzelmek s' gondolatok foglalják-el, melyeknek tettbeli kimutatkozását másokban hibaztatják;

2.) hogy soknak épen az vétke, melyet másban kárhoztat: csak hogy a' maga tévelyedését más szemmel tekinti; 's végre

3.) hogy sok csak addig áll, mig kisértetlen marad: de mihelyt a' kisértet eljön, elesik mint más, kit megitélt.

Tanitásom igen tanuságos, 's a' figyelmet mostanra, a' megtartást jövendőre — mindnyájunktól megérdemli.

I.) Valamely vétkes indulat' külső kimutatkozása hibáztatásunkat azon mértékben érdemlimeg, melyben az szembetünőleg veszedelmes. Nem tekinthetjük az emberi szenvedélyek' kitöréseit, például: az uralkodás 's fösvénykedését úgy, hogy ne boszankodjunk azokra, kik amazok' kielégíthetésére az igazság' 's szeretet' törvényeit megsérteni nem átalják. 'S ezen boszankodásunkal gyakran magunkra mondunk itéletet, sokszor épen az hajlandósága lévén szí-

vünknek is; 's már maga a' puszta szándék, ha bár nálunk sértő tette nem válik is, vétkesekké teszen. Valyon kevésbé hibás e az, ki a' rosszat épen úgy akarja mint emez? de azt végre nem hajthatja azért, mert gyávább 's félénkebb emennél, vagy megszoritó körülményei azt tenni nem engedék? A' szándék határozza érdemét vagy bűnsúlyát embernek. Ben a' szívben fogannak az erény vagy vétek' embriói. Tehát az, ki oly érzeteket táplál keblében, milyeneknek munkálatit másokban vétkelli, magára is mond itéletet.

Méltó joggal itéljük-meg 's kárhoztatjuk a' dölyföngő bitorlót, ki semmi törvényt saját kényén kivül nem ismer, ki pálczával bitangol 's vas kézzel erőszakoskodik, ki saját népe' javára, mint más nemzetek jogai' tapodására nem ügyel, csakhogy mindenben az ő parancsa telyesüljön. Csak hogy sokan a' tiran' kárhoztatásában magunkra hozunk itéletet. Mert sokunknak egy vele hajlandóságunk melynek hasonló tettekbeli kimutathatására csak hatalom 's bátorság hibáz. Despota az is, mint a' királyszéken ülő despota, ki felesége' 's gyermekei' szabadságát önszeszélye szerint korlátolja, azoktól rabszolgai alázatot csikar, alávetést kiván, és jogaikról 's jóllétökről tudni sem akar; csak az ő kénye kielégittes-

sék. Az apró házi tirankák, kik előtt hölgy és gyermekek 's cselédek reszketnek, csak tehetlenebbek, 's nem jobbak mint azon gyülölt uralkodók, kik a' világot rettenettel borzasztják-el. Sokan, kik a' nagyok' hatalmaskodására panaszolnak, osztoznak azok hibáiban, épen oly kevéssé becsülnék az emberek' jogait mint amazok; épen oly kényökre korlátolnák szabadságait mint amazok; 's bizonyos hogy ha az ő kicsiny házi körök egy széles birodalommá tágulna, 's karszékök királyszékké emelkebne, reájok mások szintúgy panaszkodhatnának. Eredetére 's valóságára nézt mindegy, akár egy gyermekkel, akár egy néppel gorombáskodj; mindegy, akár egy szívnek, akár egy országnak békességét 's boldogságát áldozd-fel kényeidnek; mindegy, akár szük házikódat, akár a' világot töltsd-be rettentéssel; mert a' szándék, 's nem annak tettbeli létesítése határozza az ember' érdemét vagy bünhödését. A' halak mind egy természetüek. Egymást eszik, úgy élnek. A' nagy elnyeli a' kissebbet. A' kicsiny is elnyelné a' nagyot is, ha oly nagy torka volna. Így az emberekben csak a' tehetség, nem a' rosz akarat hibáz. A' rablást 's tolvajkodást mindenek méltán hibáztatják. De bizonyosan sokan, kik a' tolvajokra haragusznak, 's reájok

kemény büntetést kiáltanak, nem jobbak nálóknál, épen csak annyira becsülik mint amazok a' más tulajdonát; közök az övékkel szándékaik, csakhogy ravaszabbak, vagy félénkebbek lévén, nem lopás hanem csalási, 's nem rablás hanem kicsikart ajándék által orozzák-el, mi nem az övék. De egy s' ugyanazon a' czél, egy ugyanazon lépesedés-kórság, mely az útonállót rabolni, 's a' csalót portékáit meghamisítni 's a' rábizottat eltagadni tanitja; 's valósággal sok huzavonó tisztviselő, ajándékvevő biró, s' pénztárlopó számtiszt semmit sem vethet a' tolvajnak szemére.

Méltán hibáztathatja a' bosszúállást mindenki, mint nemtelen embertelen 's kereszténytelen cselekedetet; 's hangosan nyilatkozik-ki a' közönség' kárhoztatása, midőn a' hatalmasok azokat, kiktől magokat sértve érzik, üldözik. A' ki megbántójának megnem enged, sőt ellenséges indulatot bujtogat ellene másokban is, 's neki, a' hol szerit teheti gyalázással, kissebbítéssel fizet, 's egyébként is ártani el nem mulatja: részes az a' hatalmasnak vad orrolásában, 's ha törvény és félsz nem kötné-le kezeit, örömest oltaná nemtelen bosszúszomját ártatlan vérrel is. De nemcsak hogy némelyek oly szándékot táplálnak keblökben, melynek külső kimutatkozását másokban vádolják,

hanem sok épen azon vétkeket gyakorolja, miket másokban kárhoztat, de a' magáéit más szemmel tekinti.

II.) Ha tudja az ember, hogy egy mással hasonló helyzetben 's körülmények közt, 's épen hasonló hibában van, elég kegyes, elég hajlandó amazt mentegetni; de miért? hogy ez által magát igazolhassa. Azonban ámbár ezt is a' maga érdemes személyiért teszi, még is ritkán teszi. Többnyire annyira megvakítja magának tetsző önszeretete, hogy meglátja ugyan *a' más szemében a' szálkát, de nem a' magáéban a' gerendát;* minélfogvást öntévelygését vagy épen nem tévelygésnek, vagy könnyen helyrehozható ficzamlásnak, sőt néha érdemnek tekinti. Így esik az, hogy ő saját cselekvésmódját másokban szorosan bírálja, melyel önfejére mond ítéletet. Hallunk embereket elégszer miként ítélik-meg magokat másokban, most azoknak ostoba vakságokon mosolyogván, majd szivök' romlottságára neheztelvén; 's kétkedni kénytelenitetünk: valyon füleinknek ne hidjünk-e, midőn öket ítélni halljuk, vagy szemünkben ne bizzzunk cselekvésöket látván. Ez 's ez hivaltalbeli — halljunk egy kisebb hivatalbelit, hogy beszél — alacsony hizelgő, boszankodva láttam a' minap egy nagy úr előtt magát görbítni 's hajlongani;

annak a' hatalmasnak minden intésére fejet hajtva minden szavát leste, 's már kész volt dicsérése; a' mit az dicsért, ő is dicsérte, a' mit az gyalázott, ő is gyalázta, mintha saját itéleti jogával egészen felmondott volna. 'S lássuk már magát ezen hizelkedés-kárhoztatót nagyok között, 's bámuljunk miként ő, a' szabadmondóság' magasztalója, kegyurának helytelen itéletén, melyet ez az ő legkedvesebb barátjáról tesz, kislelküleg hallgat, 's szavával és tettével, ráhagyásával és fejhajtó bókolásával, épen mint amaz, kit elébb maga hibáztata, a' hatalmas pártfogónak figyelmét lesve kegyét hajhássza. 'S ha jelentjük neki csudálkozásunkat itélete 's cselekedete ellenkezésén: hibáztatja most is, mint az imént a' hizelkedést. „Én most is elébbi itéletem mellett maradok," mondja, csakhogy — figyelmesekké tesz bennünket a' különbségre — „a' mit bennem hizelgésnek vélnétek, az korán sem az, hanem társalkodási ügyesség." Nincs nagyobb szemtelenség, mondja egyik mesterember a' másikról, mint a' magavetié, ki elég hiu magát minden más társai felébe magasztalni; nincs nevetségesebb, mint midőn ő készitmenyéinek másokéi feletti érdemét 's azon jó sok ismerőseit, kik mind ő vele dolgoztatnak, ujjain számlálja, 's nincs embertelenebb is, mind azon megvetés,

melyel ő mestertársait lenézi, gyalázza, ócsárolja, hogy azoknak keresetét csökkenthesse 's a' dolgoztatókat vagy vásárlókat magához csalhassa, édesgesse. Helybe hagyjuk itéletét természetesen mind szóról szóra 's azt hisszük, hogy ő magament minden e' féle bolond hiuságtól, 's egy mások' érdemeit becsülő szemérmes mesteember. 'S mint elbámulunk, ha ez a' mások' dicsekvését kárhoztató elkezd magáról beszélni 's nem átallja magát saját mestersége' legelső, legügyesebb mesterének adni-ki; minden mások semmik hozzáképest, s' bár ő vele most senki sem dolgoztat is, de lesz idő, mikor érdemét megismerendik 's drágán fogják fizetni majd remek mestermívét. Épen azon hiu dicsekvőt találók benne, kit maga elébb legyalázott, csak azzal a' különbséggel, hogy ezt magában szépitve önérzésnek nevezi, mely az igazi érdemnek tulajdona. 'S ezerszer meg ezerszer történik az meg, hogy az emberek épen azon hibákat gyakorolják magok, melyeket másokban útálatosoknak kárhozatosoknak kiáltanak, 's következőleg másokat itélve, magokat itélik-meg. A' korhelykedő megitéli a' korhelyt; mert saját lézengését nem tekinti hibának, de annak a' másét. A' vesztegető hibáztatja a' veztegetőt, mert a' mit másban pompázásnak 's dö'sölésnek néz, azt

magában jó izlésnek 's okos kényéldeletnek nevezi. A' czifrálkodó czirmolja a' czifrálkodót, mert a' mit amabban hiu piperének tart, magában illő csinoskodás. A' rágalmazó megtaksálja a' rágalmazót, mert a' mit amabban emberszólásnak mond, magában igazmondásnak tartja. Az indulatos megitéli az indulatost, mert a' mi másban bolond dühösség, az ő benne szép, nemes tüz. A' tágabb lelkiismeretü biró megbirálja a' gonosz collégát, mert a' mi másban lágymelegség vagy részrehajlás, az nála engedékeny szelid emberiség vagy okos emberismerő bírói bölcsesség. A' kaczér asszony nem hagyja szó nélkül a' másik kaczért, mert a' mi amabban csábitás, lépező hálózás, az ő benne ügyes múlattatás. 'S a' fösvény azért vádolja a' fösvényt, miért nem tud lenni, mint ő, csak takarékos? Ily kedvező birái vagyunk magunknak, 's másnak nézünk valamit közelről, másnak távol léve.

Ha pedig a' felhozott esetek közül egyik sem esik is meg, 's ámbár a' másokat itélgető azoknak sem szándékjokban, sem tettökben nem részes is, még is lehető, hogy azokat itélve, magát itélje-meg. Mert *sok csak addig áll, míg kisértetlen marad, de ha eljön a' kisértet, maga is elesik,* és igy magát itéltemeg — — 's ez a' 3-dik eset.

III.) Hányszor meg nem esik, hogy az ifjú vitéz, ki még soha ellenséget sem látott, bátorságának — de melyet még nem próbált — teljes érzetében félénk gyáváknak csúfolja a' magszaladtakat, 's azonban ha ütközetmezőre száll, hol erejét máséval megmérnie kell, fél és reszket és legelső fut 's szalad-meg az ellentábor előtt, Így bírálja-meg sokszor az ember, ki még erejét nem próbálta 's veszélyek közt soha nem forgott, azokat, kik megkisértetve elestek; 's majd ha ő is kísértett viadalra kerül, mint mások, elesik ő is mint ezerek mások. Olyan az ember ereje 's erénye, mint sok gyenge plánta; nő 's terem, mert alant a' csendes völgy' oldalai védik a' fen-zúgó zordon zivartartól. Az erősebb közülünk, ki megnem próbáltatott; a' tiszta, kit meg nem kisértettek. Mig az ember áll, nem sejdíti buktát, mások felett nézi magát 's hibáztatja, kik elestek mellette, 's pedig gyakran ezen hibáztatásával magára hoz ítéletet; alig botlik-meg t. i. 's a' buktak mellé terül.

Lássatok tova egy derék házi asszonyt, egy hív nőt egy valóságos feleséget. Gondal nevelve a' szülői erkölcsös ház' falai között 's megóva a' csábitás' vesztegető maszlagitól, ártatlan szívet köt-le mint leány az esküvő mátkának. Szeretve s' becsülve férjétől, viritó magzatok' közepette nem ismerve

semmi tilalmas gerjedelmet, egészen női, egészen női, egészen anyai kötelességeinek élt. Lehetlenségnek látszik előtte valaha másnak lehetnie. A' könnyelmüek, kik félre csaponganak, tárgyai méltó neheztelésének, boszankodva 's megvetőleg fordúl-el azon elfajultaktól, kíket neme gyalázóinak nevez. Könnyü védni próbálatlan erkölcsét. De eljön a' kisértő, 's megbukik ő is, mint megbuktak mások, 's nem tudta, hogy a' midőn másokat itélt, magát itélte-meg. Elhül férje' szerelme iránta 's kialszik az övé is férjéhez. Részvevő barátként csúsz közbe a' csábító, 's elhinti mint egy ördög a' tágan vett erkölcs' konkoly-magvait; semmibe véve a' hitvesi eskü 's sz. kötelesség; felkél tilalmas hajlandósága, 's erőtvéve szívén, melyből a' női szeretet 's kötelesség-tisztelés kiköltözött, olyakra engedi magát csábítatni, mik a' háznak végromlását vonják magok után. Elesik az asszony, mint elestek mások, 's midőn másokat itélt, magát itélte-meg.

Emitt egy fiatal ifjú tettre kész, nagyra, nemesre lángolva a' dicsőségért! Nem foghatja-meg, miként sok jeles férfiak, testi lelki teljes erőben 's kitünő tulajdonokkal, tüzelve a' hazának megtisztelő bizodalmával, csupán kényletes nyugalom miatt, kötelességöket elmulatják, mun-

katehető idejöket elásitozzák, honfitársaik' várakozását megcsalják, sőt addig szerzett érdemeiket is henyéléssel felejtetik vagy bepiszkolják. Tunya puháknak, 's a' hon' és sz. egyház' tartozása-felejtett méltatlan fiainak csúfolja őket, henye heréknek nevezi, 's méltán! — És ime! csak egy nehány esztendő, és az ő kárhoztatása reá bukik vissza. Eljut egy hivatalra, hol gondolja megállhat 's meg is maradhat; ekkor elurasodik, elkényelmesedik, neki szoktatja magát az idővesztő mulatkozásoknak, megunatkozik a' terhes hivatal iránt; gondolja, hogy saját jövedelméből feljebb igyekezés nélkül is uri módon élhet, 's épen ott állapodik-meg és vesztegel, hova ifjúi szép, nemes tüze hajtá, 's hol azok álltak, kiket elébbeni vádja talált: 's lesz ő is a' hazának és egyháznak egy korhely ingyenélő, tisztelszegett, hálátlan szolgája, ki vontatva teszi a' mit tennie kell, örömmel elmulatja, a' mit észrevétlen elcsúszni gondol 's minden kedv és tüz nélküli hivatalához, kénytelen teng, csikorg szokott kerégvágásában. Oh sokszor lesz más az emberből más körülmények közt! sokszor lesz épen az, kit maga kárhoztatott, ha ugyanazon alkalmak veszik körül 's épen azon ingerek hatnak rá 's hason-kisértetek csábitják-el. 'S innen esik-meg az: hogy mi, azon kivül hogy a' mások érzésé-

ben 's tetteiben osztoznánk, az ő megitélésökben magunkra mondunk ítéletet.

'S ezt teszik a' sz. Pál' leczke-szavai, atyámfiai: *„ember! ugyan azonnal, melyel „mást kárhoztatsz, magadat kárhoztatod.“* „'S tartsuk-meg mi is ezt: hogy a' mások hi„bái' látása, a' helyett hogy erkölcsi kevélysé„günket emelje, bennünket alázatra intsen; hogy „saját gyarlóságunk 's hibánk' érzetében, kimélve „ítéljük botló testvérinket és a' mások eseti ál„tal a' magunkéra emlékeztetvén, Istenhez fo„lyamodjunk bünbocsánatért és kegyelemért.“ Mert ha el nem ismerjük, mily közel állunk mi azokhoz, kiknek tévelygésöket látjuk, azok bolondságinak, bünének szemlélete erkölcsi kevélykedésünk' táplálékává válik, 's majd kisértetbe jövünk ezt mondani ama farizéussal: *hála Isten, hogy nem vagyok oly bűnös, mint az amott!* A' más tévelyedése egy homály, mely miatt a' magunkét nem láthatjuk. De az nekünk erre ne szolgáljon. Nem erkölcsi magahittség: hunyászkodás lakjon a' keresztyén' szivében, 's ily magábatérő hunyászkodásra tanitson minket a' mások gyengeségei' látása. Ez pedig csak úgy tanithat, ha megismerjük, hogy korántsem oly égföld távol vagyunk egymástól, mint könnyeden gondolnók, mire bennünket leginkább

azon észrevétel vezet, hogy a' mások megitélésében nem ritkán magunkat itéljük-meg. Mivel kénytelen is ez a' kérdés ötlik elménkbe: valyon nem esik-e meg rajtunk is, a' mit másokon megtörténni látunk? 's valyon midőn másokat birálunk, nem magunkra mondunk-e itéletet? 'S valóban, atyámfiai! többször történik ez meg rajtunk mint vélnök. Számtalanszor részesülünk mi épen azon hibákban, miket másokban roszallunk, csakhogy magunknak, mint fennebb mondám, kedvező bírái vagyunk, 's öntetszésünk azzal altat-el, hogy a' mi könyelmüségünk csak vidámkedv, kevélységünk önérzet, hiuságunk becsületvágy, hizelgésünk társalkodási simaság, hivalkodásunk szabad foglalatoskodás. 'S még többször esik-meg, hogy épen azon érzelmeket, szenvedélyeket tápláljuk keblünkben, melyeknek kimutatását másokban kárhoztatjuk. Igaz, még nem csaltál-meg senkit, annyival inkább meg nem loptál, 's magad' azon gonoszsággal, melyet kárhoztatsz, nem vádolhatod. Hogyan? valyon nem lappang-e a' te szivedben is leselgő önködés, sokra törekvő telhetetlenkedés? 's nem épen azon indulat-e ez, mely mást, más körülmények közt, maga csinált szükségétől kényszeritve, vagy igazi szorultságból azon gonoszságra vett, melyet te kárhoztatsz? Igaz, te nem vagy

feslettéletű; nem csábitottál-el egy ártatlant is 's nem szegted-meg az örök hívség' sz. eskűjét. Hogyan? valyon nem táplálsz-e tilalmas lángot kebledben, mint bujálkodó, 's nem vétkezel-e szívedben, mint ő tetteiben? 'S ha szinte nem úgy lenne is, csakugyan vérünkben hordjuk magvait minden bünöknek; könnyen elcsábitható gyarló emberek vagyunk 's elesünk elébb, mintsem vélnők. A' mit most utálattal nézsz: elkövetheted még. Ha első szemérmed odavan, 's a' kisebb hiba a' nagyobbra elkészített, bátran megteszed, mit lehetlennek hittél. Mert kiállottál e már minden kisértetést? megvetetted-e erős lélekkel azon kecsegtető bért, melyről előre feltetted, reá tántoritatlan állani? Tekints azokra, kik állának vala, mig kisértetlen voltak, 's mihelyt a' kisértő eljött, elestek mint mások. Eszmélj saját gyarlóságodra; ne titkold-el magadtól, hogy te is, ha cselekedetökből nem is, de szándékukból sokaknak osztozol, kiket hibáztatsz és ismerd-meg hibádat. Igy a' mások botlása neked útban igazitó gyanánt leend, 's annak megfontolása szerény alázatra tanit. 'S ez a' szerény alázat engedékenységre 's kiméletre bir mások iránt is, mivel a' ki érzi, kogy neki ezekre magának is szüksége van, azt nem tagadja-meg egyebektől is. Hibáztatnunk lehet,

a' mit megvetendőnek látunk; a' bolondságot bolondságnak, a' vétket véteknek kell mondanunk 's bátran kimondanunk felőle véleményinket, 's kijelentenünk iránta elégületlenségünket, de megbirálnunk 's kárhoztatnunk semmi jogunk; mert kire bizatott, 's ki képes az emberszív' fenéktelen örvényét bébúvárkodni 's titkos rejtékeiben kifürkészni az okot, melyből cselekvési folytak? Soha se birálgassuk 's határozgassuk-el vakmerően: mi tette származott ennek vagy amannak szántszándékos gonosz indulatból, 's melyik pedig gyengeségnek vagy vigyázatlanságnak következése. Ne itéljünk senkit, mi mélyen süllyedt alá bűnben, 's ne kárhoztassunk Istentől elvetett, megjobbíthatlannak. Mert valamig szemei hunyva nincsenek, mindíg forditja az égre tekintőleg Istenhez, igen irgalom-könyörgőleg bocsánatot esdekelni, 's mig szive ver az embernek, mindig vissza dobbanhat a' rosztól, 's melegülhet viszont jó iránt is, 's bizonnyal sok olyan, kit az itélő bíró megszententiázott, 's világ itélete szerint mélyen esett alá, Isten előtt feljebb állhat sok világtól felmagasztaltnál. Ne, soha ne itélgessünk. A' vétek' gyülölete mellett, a' vétkes kimélete lakjon szívünkben. Mert mindnyájan gyarlók vagyunk, 's nagy szükségünk van mind egymásnak, mind kivált Istennek kiméletére. Igen is,

szükségünk van Isten' kegyelmére; érezzük ezt, mihelyt a' mások botlási önbukásinkra emlékeztetnek. Szükségünk van a' te könyörületedre urunk és bíránk! ki elött senki közülünk meg nem állhat. Töredelemmel kell nekünk hozzád esedeznünk: Uram! ne bánj velem a' te igazságod szerint. 'S csak úgy remélhetünk nálad kegyelmet, atyánk! ha mi is testvérinkel irgalommal bánunk. Csak úgy bocsátod-meg te is a' mi vétkeinket, ha mi is megbocsátunk az elenünk vétkezőknek.

Ne itéljetek hát, atyámfiai! hogy ne ítéltessetek. Ne kárkoztassatok másokat, hogy ti is kárhoztatásba ne essetek. Engedjetek-meg másoknak, így mások is megengednek nektek — meg enged igy az Isten is.

Amen.

SZABÁLYOK,

MIKOR A' KERESZTYÉN MÁSOKTÓL ITÉLTETIK.

Leczke. *1 Kor.* IV: 3—4. *Én pedig keveset gondolok azzal, ha ti tőletek, vagy emberi itélettől itéltetem, sőt még én magam is nem itélem-meg magamat, mert semmiben nem vádol engemet az én lelkem, de ez által nem igazúlok-meg, hanem az Ur az, ki engemet megitél.*

Gyakorta vagyunk kénytelenek, atyámfiai! ta-

Gyakorta, hogy a' világ, 's az emberek minket hibásan ismernek 's hibásan is itélnek-meg. Sokszor tapasztaljuk mondom, hogy hol készakarva, hol pedig számba nem vevésből igazságtalan itéleteket tesznek mi felőlünk. Mert az ember csak azt látja, a' mi szemei előtt vagyon, még pedig többnyire azt is hijányosan látja. Ő csak külső ábrázat szerint itél: de még is itél, 's

itélete — helyes vagy helytelen — tetemes befolyással van reánk nézve. Ha igazságtalanúl kárhoztat, elkomorit 's kedvetlenit bennünket, 's elhűt a' való jó iránt is; ha érdemetlenül dicsér, hiúkká, kevélyekké teszen.

Minthogy tehát a' mi magunkviselete, 's cselekedetünk is sok részben a' mások rólunk való itéletétől függ: hogy ezek jók és helyesek lehessenek, helyesnek kell lenni a' mi véleködésünknek is az ő mi rólunk való itéletök felöl hogy tudhassuk becsülni, a' mennyiben igazak és helyesek: de magunkat azoknak rabszolgáivá ne alacsonyítsuk. Bizonyos szabályokat kell e' végre követésül felvennünk, valamint szoktunk egyebekben is, 's ezen követendő szabályokat szabom elötekbe atyámfiai! most én az apostol után felvett szent leczkének értelméhez képest. Egy néhány szabályokat a' mások rólunk való itéletére nézve ajánlok én nektek most sz. Pál apostollal. Nincs itt olyan ember, tudom én, kit egy vagy más, egyszer vagy mászor, egy vagy más tekintetben meg ne itélt volna, vagy ezután meg ne itélne: mindenitek vehet tehát leczkét — ha egy kissé figyelmezend — tanuúságos oktatásaimból.

1.) Legelső szabályul a' mások rólunk való itéletére nézve ezt ajánlom: ne vessük-meg a' mások rólunk tett itéletét. Ha igazságosok akarunk lenni magunk és mások iránt, 's ha azt akarjuk, hogy az emberek' felölünk tett itéletökhez mi is igaz itélettel legyünk, nem szabad azt egészen megvetnünk, számba sem vennünk. Ezt kivánja a' mi erkölcsi munkásságunk, mivel a' helybe hagyó dicséret' kivánása, valamint a' a' hibáztatás' félelme belölünk kiirthatatlan, 's ha mérsékelve van, nemcsak ártatlan, hanem hasznos is ez, mert az emberek' dicsérése vagy hibáztatása nagy eszköze a' mi jobbá létünknek. A' nemes tüzü, ki dicsértetést ohajt, híven teljesíti hivatalos tiszte' minden kötelességeit; a' nemes érzésü jámbor, ki retteg a' gyalázattól, kerülni fog minden roszat, 's megalacsonyitó tettekbe nem elegyedik. A' mennyi szépnek, jónak és nemesnek eszköze egyfelöl a' jóknak dicsérése: annyi roszat fojt-el más részről az a' félelem, hogy kedvezésöket elveszthetjük; söt az úgy nevezet roszvilágnak rosz itélete is sok javunkra lehet, magunkra vigyázókká tevén bennünket. Azt mondja ugyan épen sz. Pál apostol, hogy „*ne szabjuk magunkat a' világhoz*:" helyes a' mennyiben a' világ tölünk roszat kivánna. Azt mondja ugyan ő, mint hal-

látok, épen a' mostani leczkében, hogy, „*ő kevéset gondol, ha emberi ítélettel ítéltetik:*“ helyes ez is a' mennyiben az emberek' ítélete helytelen lenne; de bizony hiában erölködünk mi, az ember csak embernek marad, az Isten csak annak teremté, 's mig az embernek szeme lesz, addig arra is fog ügyelni cselekedeteiben, hogy láttassék, 's mig magasztalni vagy kárhoztatni fogjuk mások tetteit, ezeket is tekintetbe veszi. A' mennyiben hiúság ez, a' gyarló embernek megengedhető, mert legalább példáúl szolgál az öt látóknak; a' mennyiben pedig erkölcsi nemes tetszeni vágyás, dicséretet érdemlő kötelesség. E' nélkül szép, jó és nagy tett nem igen születik a' világon. Senki sem lehet tehát lágymeleg a' mások róla való ítélete iránt, a' nélkül, hogy erkölcsiségének ne ártson. 'S jaj annak, ki a' dicséret és hibáztatás iránt érzéketlen! Az ilyen minden érzetét a' jó és nemes iránt elvesztette, semmi Isten és emberek előtt kedves dologra nem fog törekedni; az ilyen mélyen sülyedt alá, 's a' gonosz megromlás' útján vagyon. Jaj annak a' társaságnak, melyben a' jó hírnévre senki sem vágyik; hiszen becsesebb ez, ha a' jók adják, „*a' drága kenetnél,*“ azt mondja bölcs Salamon, 's még a' gonosztevő czimborások is vágynak egymásnak

becsülésére. Van így is elég rosz, de ezerszer több lenne annak száma, ha senki sem hajtana a' mások' itéletére cselekedeteiben. Valyon őrizkednék-e akkor éjjel és nappal, titkon és nyilván is akármi büntételtől a' megromlott érzésű gonosztevő? Aztán még a' mi elömentünk, boldogulásunk nem a' mások rólunk való itéletétől függ-e számtalanszor? E' nélkül sokszor használatlanok maradunk; mert nem ismertetve, semmire sem forditatunk, vagy pedig sikeretlen gyakran minden fáradozásunk, közre dolgozó törekedésünk, csak azért, mert nincsenek az emberek elhitetve alkalmas ügyességünk, hasznavehető tehetségünk felöl. Nagyon, felette nagyon káros lenne tehát sok tekintetben a' mások rólunk való itéletét merőben megvetni, számba sem venni. De a' mily káros volna ez: épen oly oktalanság másfelöl, mindenben csak is attól függeni, mindent csak a' mások véleménye szerint tenni 's nem tenni. Azért is:

2.) Másik szabályúl e' részben azt adom: ne legyünk felette nyugtalanok a' mások rólunk való itélete iránt.

Minden felettébb való megárt, 's ha valamiben, ebben leginkább. A' ki mindig csak a' mások itéletére hallgatna cselekvéseiben, az soha semmit sem cselekedne; mert az emberek' ité-

letei egymással örökké ellenkeznek. A' mennyi fő, annyi vélekedés. Ha pedig egyes emberek' kedvező helyben hagyását vadászná valaki, sokszor kivihetetlen, sőt káros dolgot vállalna magára. Sokszor fogna olyanhoz, a' mi töle ki nem telne, sokszor igérne olyanokat, melyekbe bele-sülne — csupán valaki kedve' megnyeréseért. Ki mindenben másokhoz szabná magát, a' világ' módja szerint intézné erkölcsi tetteit is, szégyelné p. o. szegénységét 's alacsony sorsát, ha nem az ő hibája lenne is; mert ezeket az oktalan világ alánézi. Nincs oly erkölcstelenség, a' mit az ilyen gyáva csak majomkodásból is a' bolond világnak utánna ne müvelne. Ha pedig különben emberséges ember az ilyen, sokszor kénytelen saját meggyőződése ellen is cselekedni csak a' világ' kedvéért. Az ily közvélemény' rabja, ha valamiben hibáztatják, legott' gyáván csügged-el, 's kétségbe esik maga felöl; ha pedig dicsérni találják, dölyfös gögöt vesz magának. Az ilyennek minden tette csak külső szín, soha sem belső valóság; mert csak a' szemnek, nem a' léleknek kiván eleget tenni. Azzal a' dicséretes maximával tart ő, hogy a' világ csalatni kiván, tehát hadd csalattassék. Úgy-e bár gyönyörü morál? Aztán mennyi a' kedvetlenség, nyugtalanság, ha magunkat a'

mások ítéleteihez szabjuk? Irigykedést másokra, 's megelégedetlenséget szül állapotunkal. Mert ezer az olyan, ki nem arra néz, hogy ő boldog-e vagy nem, hanem hogy valyon a' világ annak tartja-e? Képzeltek-e ily ostobaságot? Nem kell 's nem is szabad tehát saját nyugalmunkat 's erkölcsünket a' világ ezrekben hibázható véleményének oktalanúl 's erkölcstelenül feláldoznunk. Hiszen ez, mint az emberismerő Cicero mondá: „legtöbbnyíre rosz indulatból, irigységből, gyü„lölségből, haragból, szenvedélyből, félelemből, „szeretetből, kedvezésből, azaz: igazságtalanúl „'s balúl ítél mindenről, 's így mi felőlünk is.“ Egy szó mint száz: mindennek tetszeni lehetetlen, 's már csak akarni is kábaság.

Az eddig elmondott két szabályokból, hogy t. i. a' mások rólunk való ítéletét meg vessük, de abból felette sokat se csináljunk, természetesen foly egy más követni való, melyet

3-ik tanuságul adok; és ez abból áll: hogy a' mások rólunk tett ítéletét használjuk saját javunkra.

Igaz az, hogy a' mások ítélete tesz bennünket leghamarább magunkra figyelmesekké, és így csak ennyiben is használ. A' hizelkedések elaltatnak, a' csípős gúnyok figyelemre ébresztenek. Már ha ilyenkor magunkba szálva kebe-

lünkbe nyulunk, 's lelkíismeretes magunk megvizsgálása után is úgy találjuk, hogy az emberek' rólunk tett itélete hamis és hazug, átláthatjuk belőle, minő esztelenség magunkat csak a' mások véleményeikhez szabnunk. S' ugyan ebből azt a' hasznos dolgot tanuljuk: hogy azon hibába mi is bele-eshetünk; tehát kimélve itéljünk magunk is mások felöl. Hogyha pedig azt sugja szivünk, hogy a' róllunk tett itélet helyes, hogy valóban hibások vagyunk: ekkor megtanuljuk magunkban kevesebbé bízni, magunkra gondosabban ügyelni, 's sokat szerényül, mérséklödik önszeretetünk. Megvizsgáljuk ilyenkor érzéseinket, megbiráljuk magunkviseletét, megkérdjük magunktól: mi részben vagyunk gyengék, hogy erösödjünk; megtudakoljuk mi szédíthet-el legkönnyebben, hogy az ellen örizkedjünk, meg azt, hogy miben hibáztunk, 's máskor nem tesszük azt.

Hogyha pedig megtalálunk dicsértetni, ezt arra használjuk, hogy igyekezzünk azt jobban megérdemelni. Ne hiú dicsekedökké, ne magahitt dölyfösökké, 's ne megrestült korhelyekké tegyen benünket a' mások jó itélete, hanem legyen ösztönünk több több jelességek' müvelésére, új érdemek' érdemlésére, 'S tapasztalni fogjuk, hogy naponként jobbakká, tökéletesebbekké

teszen minket az emberek' kedvező helybenhagyása. Hasonlag sok jóra, szépre serkenthet bennünket az, midőn nevezetes derék emberek rólunk sok jót tesznek-fel, vagy egy egész közönség jó itélettel van felőlünk, 's valami nevezetest vár tőlünk. Nincs ekkor fáradság, nincs áldozat, mi csak embertől telik, a' mit meg ne tegyünk. Mert semmi a' világon nem tüzeli annyira a' nemesre lángoló lelket, mint a' jók', a' derékek várakozásának megfelelni. Ezért tűrt a' görög ifjú, ki a' pályahelyen győzni kivánt, 's kin egész országok' szemei függöttek, hideget, meleget, éhséget, szomjuságot, 's ez tette őt félistenné, ez Isten' fiává. Kövessük e' részben mi keresztyének a' nagy apostolt Pált, ki ere is a' legjobb példát adja: azt mondja t. i. ő szerény magamérséklettel: „*nem hogy elértem volna a' czélt, vagy hogy tökéletes volnék, de igyekezem, ha valami módon elérhetném.*“ Így jobbitson 's tökéletesítsen benünket a' mások rólunk való mind jó, mind rosz itélete, hogy, mint Pál mondja: „*semmi-*„*ben ne vádoljon minket is a' mi lelkünk,* „*hogy jó lelkiismeretünk lehessen mind Is-*„*ten, mind emberek előtt mindenkor.*“ 'S itt vagyok már a' negyedik 's utolsó szabályadásnál a' mások rólunk való itéletére nézve, mely

4-ik szabály, hogy t. i. igyekezzünk mindenek felett az Istennek 's lelkünk ismeretének helybenhagyását megnyerni.

Az emberektől becsültetés bátor megbecsülhetlen kincs, de csakugyan nem lehet legfőbb javunk. Csak annyiban szabad erre törekednünk a' mennyiben az Isten' 's lelkünk' helybenhagyásával megegyezik. Keressük hát a' valódi becsületet, 's ez az istentől való becsültetés. Egyedül ő a' mindentudó, ő itélhet hát csupán igazán is. Az ő helyben hagyása legyen cselekedetünk' sinórmértéke, mert attól függ idei szerencsénk 's örök boldogságunk. Megnyerjük ezt úgy, ha tiszta lesz lelkiismeretünk. Mert „*ha a' mi szívünk minket nem vádol, bizodalmunk vagyon Istennél*," azt mondja Jakabb apostol. Nem tudni magárol semmi rosszat semmi nyomó bünt, nem pirulni-el semmi szemrehányásra — ez emel benünket felibe a' világ minden itéleteinek, 's békét szerez szívünkben Isten és emberek előtt. Ha elmondhatjuk magunkról jó lélekkel, hogy mi úgy gondolunk és cselekszünk a' mint kell, megvagyunk igazulva Isten előtt. Mert többet tőlünk az Isten sem kiván, mint szívünknek ezen nyiltságát, 's ezt a' való törekedést jónak lenni, 's naponként jobbá töre-

kedni. Bizonyosok lehetünk ilyenkor hibáinknak elengedése 's bűneinknek bocsánatja felől is. 'S mondjon aztán ekkor rólunk akármit a' világ, rágalmazzanak mint nékiek tetszik az emberek: bátor, csendes menedékünk itt közel magunkban az, itt nyugalom van, hogy lelkünkismerete tiszta. 'S oh ha ez megvagyon, mink nincsen ekkor! Ez, ez az a' belső béke, melyet Jézus nekünk hagya, 's melyet, mint ő mondá, *„nekünk a' világ meg nem adhat.“* Rang, fény, pompa, tekintet, hatalom, birtok ízetlenek, semmit sem érnek jó lelkiismeret nélkül. Az arany' csillogó fénye, 's a' bibor' tündöklő habzása csak czifra mumiák a' rothadt csontalakon; csillag, kolcs, kereszt csak ízetlen piperék 's bolond cziczomák a' megromlot szív koporsóján. Ellenben hogyha kebled tiszta, ha lelkiismereted csendes, ha megtetted mind azt, a' mit igaz lélekkel tenned kellett, fennebb dobog szíved a' czondra 's durva darocz, mint a' herczegi palást 's érdemkeresztek alatt. Nektek különösen, kik egy vagy nagyobb közhivatalban vagytok, nektek szólok én ezen tekintetben! Ki magát a' közönség eleibe merte kitenni, mindenek ítélgetésének merte kítenni magát. Nem is marad-el birálgatásával, nem vádoskodásaival a' világ a' leghívebb, a' legjámborabb iránt is. Ide kell hát a' hivatal

beli hívség', a' lelkiismeretes eljárás kötelességeitekben, hogy mikor az irigyek' nyelve bennetek hibát keres, megszégyenüljön az, 's midőn a' rágalom' nyilai sziszegve szóratnak reátok, tompán pattanjanak azok vissza belől tiszta érczmelletekről, hogy tiszta lélekkel mondhassátokel a' hív apostollal magatokról: „*én tisztán tartottam az én szívemet, 's ártatlanságban mostam az én kezeimet, mindeneknek vérektől tiszta vagyok, az Úr ítél-meg engemet.*“

A' mit eddigelé hosszasan mondék, még egyszer ismétlem, 's rövid szavakba szoritva mondom-meg, hogy annál könnyebben megtartsátok — de értitek? — megtarthassátok! nemcsak emlékezetekben, hanem cselekedeteitekben is. Azt mondom tehát:

A' világ, az emberek bennünket megitélnek, 's hol jól, hol roszúl, hol hamisan, hol helyesen. Ezen itélgetést egészen meg ne vessük, mert sokban igaza van, 's használ nekünk. De felette sokat belőle ne is csináljunk, magunkat mindenben a' mások ingadékony véleményeihez szolgaiképen ne szabjuk, mert az sokszor csalfa, 's bennünket roszra vinne. Igyekezzünk azon-

ban mind igaz, mind hamis megitéltetésünkből tanulni, 's jobbá lenni; ha méltatlanúl kárhoztatnak, igyekezzünk mi másokkal úgy nem tenni; ha pedig méltólag hibáztatnak, igyekezzünk hibáinkat megismerni, helyre hozni; hogy ha pedig dicsértetünk, igyekezzünk azt valóan megérdemelni. Mindenek felett pedig keressük az Isten' és lelkünk ismerete' helybenhagyását, mindenben ezek' intését kövessük, hogy ha bár az emberek bennünket hibáztatnak vagy kárhoztatnak is: az Istennél, a' mindentudó Istennél, ez igaz birónál bátran menedéket találhassunk, elmondhatva magunkról a' sokszor nevezett apostollal: „*abban gyakorlom magamat, hogy botránkozás nélkűli lélekismeretem legyen mind Isten, mind emberek előtt.*“

Amen.

SZÁNTSATOK MAGATOKNAK UGARAT.

(Ugarra.)

Hóseás X: 12. *Vessetek igazságot magatoknak, hogy kegyelemnek mértékét arassátok, szántsatok magatoknak ugarat; mert ideje megkeresnetek az Urat, mig hozzátok jöjjön, és igazságnak esőjét adjon tinektek.*

Igen számosak a' szentírásban, atyámfiai! az ollyan helyek, mellyekben mi az erkölcsiségre a' természeti dolgokról vett hasonlitásokkal tanitatunk. Ha többet nem emlitek is, csak a' magvetőről, szőlőtőről, 's figefáról mondott példabeszédét Krisztusnak, 's ezen kitételeket: *a' bojtorjánról soha nem szednek szőlőt; a' ki mit vet, azt arat; a' ki arat, jutalmát veszi; a' jó fajó gyümölcsöt, a' rosz pedig*

rosszat terem; az ő gyümölcseikről ísmeritek-meg őket: ha mondom ezeknél többet nem hozok is fel, ezek is elengedők állitásom' igazlására.

De bizonyitja azt mindenek felett az, a' mit most én nektek felolvasék: *szántsatok magatoknak ugarat*, 's ez idő szerint — úgy vélem — igen helyesen olvasék fel, azaz: nagyon alkalmas időben választék tanitásom' textusául; mert most van ideje az ugarlásnak. Igen, a' szántóvetők e' napokban törik-fel legelőször földjeiket, hogy a' töviset 's bogáncsot kiirtván, földjeiket a' hasznos mag' befogadására előre készitsék, 's majd esztendő teltével buzát arassanak a' most veritékeikkel öntözött barázdákon. És már illyen szántóvetők tevén az én hallgatóim' nagyobb részét, méltó joggal intézem a' felolvasott szavakat egyátalában mindnyájatokhoz: *szántsatok magatoknak ugarat*. Csakugyan a' próféta szavai szerint különben is mindnyájan szántóvetők vagyunk az erkölcsiség' mezejében. Azt teszik tudniillik az ő szavai, mellyeket a' bünhödő Izraelhez intéze: „irtsátok-ki magatokból a' rosz és vétkes indulatokat, hajlandoságokat 's szokásokat gyökerestől, mint az ugarláskor cselekszik a' földmivilő a' földjét elöntő burjánnal, 's készitsétek sziveteket minden jónak elfogadására.

Már ha ti reátok nézve épen ezt nem teszi is, tehet legalább ennyit: „mivelje kiki azon mezőt, melly az ő megmivelésére bizatott, töltse-be hív szorgalommal azon munkakört, mellybe a' gondviseléstől állittatott, akár föld-, akár ember-mivelő, azaz: tanitó; akár tiszt-, akár közteher-viselő; gazda vagy gazdasszony, férj vagy feleség; szülék, gyermekek; nagyok, kicsinyek; gazdagok, szegények; ifjak, vének; tudomány-, vagy mesterség-gyakorlók 's szóval akármiféle emberek legyetek.“ 'S úgy-e bár, hogy ezen tekintetben mindnyájatoknak 's közönségesen szól a' csak földmivesekről vett különös leczkeadás: *szántsatok magatoknak ugarat*, azaz: mivelje közületek kiki azon mezőt, melly az ő munkájára bizatott, 's töltse-be a' kört, mellybe őt a' gondviselés állitotta, és pedig jó előre.

És illy közönségesen vévén-fel a' különös leczkét, szabom és alkalmazom azt minden rendü és állapotu hallgatóimra.

Én magam is ugarat szántok most a' ti sziveitekben. Bár avagy csak két 's háromféle hasztalan burjánt téphetnék-ki ez úttal is azokból! Bár készithetném elméteket az erkölcsi és idvességes magvak' befogadására!

Szántsatok magatoknak ugarat

I.) Ti, kiket Isten különösebben kézi munkára hivott.

Titeket teszlek legelső helyre, mert ti teszitek a' legelső helyet a' társaságban ha rangra nem is, de használatra bizonyosan. Sok más életmódok, millyenek nem kevés szemvakitó, haszontalan mesterségek 's hivatalok, valóban csakkenyér-lopó 's nem keresö élésmódok, nem dolgozásmódok; csak munkakerülés, dolog alól kibúvás, 's tudós, vagy ha úgy tetszik, ravasz korhelységek.

Ti szántsatok hát mindenek előtt ugarat, mert ha ti nem szántatok, mások sem arathatnak. Szántani itt annyit tesz, mint dolgozni, 's különösen ugarlani annyit, mint dolgozásához jókor, előre, a' maga idejében fogni. E' szerint nem csak künn a' búzaföldön, hanem benn négy fal közt is lehet szántanotok 's ugarolnotok, mivelvén azon mezőt, mellyre munkálni kiállíttattatok. Ezt tegyétek hát mindnyájan, követvén sz. Pál apostolt, ki Éfézus városbeli híveit így inté: *‚igyekezzetek munkálkodni tulajdon kezeitekkel.'* Mert miolta e' terhes szententzia: *‚véres verejtékkel egyed kenyered'* paradicsomból kiüzetett első szüleinkre kimondatott, azolta éltünk' fenntarthatásának eszköze a' fáradságos munka. A' kézi munka

és mesterség levén hát elhivatástok, azt miveljétek, 's mindegyiket a' maga idejében miveljétek. Tehát előre is irtsátok-ki magatok elől az elsietés, korhelység 's halogatás' töviseit; mert mint épen az ugarlásnak, úgy egyéb külső 's belső munkának is tulajdon ideje van, csak akkor jó, 's előbb vagy később már haszontalan. 'S hogy a' hasonlitást folytassam: mint az ugarlásból, hol a' szárazság miatt tör-ki az eke, hol az eső veri-ki; így minden munkának vagynak saját akadályai. Ebből csak az a' leczke, hogy az időt, a' jó alkalmat ragadjuk-meg. Szorgalmasságra ösztönözni ugyan titeket semmi szükség, 's ha volna is, nem csupán a' pap' dolga lenne; hanem a' jó rendű munkára emlékeztetni akárkit is 's akárkinek is lehet.

'S én azt mondom, hogy sz. Pál' tanácsa: *„mindenek jó rendel legyenek“* nemcsak az istenitiszteletre, de a' dologtételre is illeszthető, mert ugyan én ugyancsak azt is merem hinni, hogy sokkal nagyobb kár lenne, például nálunk, hogyha csak egyszer is elmaradna egész határunkon az ugarlás, szőlő vagy málékapálás, mint ha háromszor vagy négyszer is elmulasztódna a' hétköznapi, kivált délutáni, üres templomozás. Azt pedig épen merőben állitom, hogy sokkal érezhetőbb fogyatkozás lenne a' társaságra néz-

ve, ha, teszem, két három száz mesterember, rendetlen vagy pontatlan lévén művei' elkészitésében, a' dolgoztatókat magától elídegenitené, mint ha egy papnak hallgatói' számára irt, de sokszor csak nem az üres templomnak elmondott prédikátiója más vasárnapra halasztatnék.

Ezt csak azért jegyzém-meg, mert mint sokszor szoktam mondani, minden szorgalmas jó igyekezet mellett is csakugyan sok nálunk, valamint másutt is a' sokfelé kapó 's éppen ezért kevésre haladó ember, kinek sokkal tanácsosabb lenne, ha a' maga idejében ugarolna ott, a' hol kivántatnék, mezőn, mühelyben, korong vagy asztal mellett, ha a' maga idejében ismét keverne 's ismét a' maga idejében mag alá szántana 's vetne is, hogy aztán a' maga idejéden arathatna is.

És ebbe beleszólni lehet, szabad, söt kell a' papnak is. 'S épen mint pap, kinek kötelessége hiveit sorsokban megnyugtatni, mondom azt: soha se zugolódjatok Isten ellen munkás elhivatástokért. Söt legyetek büszkék azzal, hogy nem titeket tartanak mások ingyen, hanem, ha már most úgy van, ti tartatok sokakat heverésre. Ha a' földmivelő 's mesterember szégyenleni találná, hogy ő a' státusban egyebekhez képest a' rangnak 's kijeleltetésnek olly alanti

lépcsőjén áll: csak ollyan lenne, mint ha a' fundamentombeli nagy szegletkő, melly száz meg száz másokat tart, egy magasra biggyesztett zsendely' sorsát irígylené. Igen: az ország nagy épületében az alap és erős falak a' munkás dolgozó nép, a' tisztviselők oltalom fedél. De ezt csak azért hozám-fel, hogy a' földmüvelői 's mesterség üző rend nem utólsó mint tartják, hanem első, mint tudni kell. Hogy tehát ti, földmivelők 's mesterség-üzők! nemes rendeltetésteknek megfelelhessetek, *a' maga idején szántsatok ugarat.* De igen ti is.

II.) Tisztviselők! Ti is miveljétek a' mezőt, melly reátok bízatott, 's töltsétek-be a' kört, melly munkásságtoknak ki van mérve. Azon mező, mellynek mivelésére ti rendeltettetek, már szebb és tágasabb mint a' melyen egy magányos ember munkálkodik. Ti sokakat oktathattok sokaknak használhattok 's sokakat boldogíthattok. De minekelőtte itt ugarhoz kezdenétek, irtsátok ki előbb ezen mezőből az igazságtalanság', törvénytelenkedés', erőszaktétel' vagy hiú nagyravágyás' nemtelen burjányait, 's minthogy épen szántatok, őrizkedjetek, nehogy hivataltok haszonkeresés' ekéjévé váljon. 'S hogy ekétek bele ne szakadjon, 's elvetett magvatok oda ne vesszen: ismerkedjetek-meg a' föld' természetével,

mellyet mivelnetek kell, hogy tudniillik mi időben, milly erővel kelljen szántanotok 's melyikbe miféle gabonát vetnetek. Világosabban mondva: ismerkedjetek-meg az emberek' és a' hely' természetével, hajlandoságival 's szokásival, kiket igazgattok, tanácsoltok, oktattok 's kiket boldogítnotok kell, 's csak azokhoz képest intézzétek velök bánástokat. Némelly helyen — csak magyarországon is — egyszeri szántásban jó búza terem: nálunk háromszorin alól meg nem termí. Némely helyen szép szóval is sokra lehet menni: nálunk munkás erő kell a' kézzel fogható jónak is kivitelére. A' mag, mellyet vettek, legyen mindég a' közjó', a' közboldogság' terjesztése; 's ezt, mint az evangyelista tanácslá, reggel, azaz: a' maga idejében jókor vessétek; de este se resteljétek, mert nem tudjátok mellyik lesz jobb; azaz: reggel és este, este és reggel első gondotok 's utolsó ohajtástok a' ‚közönség java' legyen. A' bíró 's tanácsnokai igyekezzenek jó rendben tartani a' várost, mert a' rend lelke mindennek, 's jó példával 's igazsággal terjesszék a' boldogságot. Ne nézzék csak a' jelent, hanem tekintsenek-be a' jövőbe, 's mint sz. Pál mondja: ‚*ne nézze kiki csak a' maga hasznát hanem a' másokét is keresse.*'

A' földmives azért ugarol most, hogy jövendőben arathasson, 's a' tisztviselőt sem csak azért teszik, hogy csak most igazgasson, vagy igazságtalankodjon, hanem hogy a' jót előre megalapitván, a' következendőségnek is használjon. Ha parlagon hagyjuk mezeinket, mellyeket atyáink miveltek (a' hogy tudták), mit terem nekünk? mit maradékainknak? A' jövő kor a' jelen' szüleménye, 's ha az meddő, mi születik belőle? Az égyiptomi hét sovány tehenek felfalták a' kövéreket, 's ha mi ösztövéren hagyjuk korunkat, a' következhetett kövérebb 's boldogabb jövendő elmarad. Minden embernek kötelessége ugyan a' közértelmességet, igazságot 's erkölcsiséget terjeszteni 's ezek által a' közjó' földében ugarolni, de különösen az elöljáróknak, tisztviselőknek mondja Krisztus: *‚ti vagytok e' földnek savai; hogyha a' só megízetlenül, mivel sózattatik-meg?‘* *‚Ti vagytok e' földnek világosságai. Úgy fényljék a' ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a' ti jó cselekedeteiteket.‘* Mert *‚ha mindazokat megcselekedénditek is, a' mellyek nektek parancsoltattak, haszontalan szolgák vagytok‘* ha csak azt cselekedtétek. És annyival inkább jaj azon embernek; ki — mint az apostol mondja — *tudna jót cselekedni és*

még sem cselekszik; az illyen ember bűnös. Jaj annak az előljárónak, kinek kötelessége szerint mások előtt kell vala menni minden szépben 's jóban, 's ő azt még sem tevé! Jaj azon tanitónak, kinek oktatni kell vala tanuságosan, kinek egy új csemeteiskolát kell vala ültetni a' következőség' számára, de azt elmulasztá! Jaj ama papnak, kinek igazságot, világosságot 's erkölcsösséget kelletvén tanitani közhelyen 's élettel: itt csak hízelgett, hogy amotti hibáit felejtesse! Jaj annak a' magába zárkozott tudósnak, ki a' gyertyát véka alá rejti, holott fáklyát gyújthata, mellyel a' közjóra lobogtatva, nemzetét fél évszázzal vihetné elébb; de jaj azon előljárók 's tanítóknak is, kik tiszti társaik' érdemfényét irigy szemmel nézve, a' helyett, hogy öket megközelítni törekednének, fondor lelkök csak megbuktatásokért forr. Az illyeket eltemetik — 's méltán — mindenestől, 's örök homály borong koporsójok felett. Jaj annak a' hivataltalankodó dús henyének, ki észben 's pénzben gazdag, 's hazájának, mellytől mindent vett, még is semmit sem ad vissza. Vérszopó nadályként szívja ez annak vérét, mint egy élettelen holttetem csüng annak emlőjén; csak hereként dözsöli-fel a' hálátlan fiú sz. áldomásit a' jó anyának: megholt ő már életében — meg százszorosan halálában.

Azért mindenféle kisebb, nagyobb tisztviselők, papok, tanitók! *szántsatok ugarat magatoknak is*, de nemcsak csupán magatoknak 's nem is csupán a' jelennek, hanem a' jövendőség' számára is, mert különben töviset és bogáncsot terem a' miveletlen föld, tövis terem számotokra — vádló lelkiismeretetek' szúrós tövise kebletekben, 's bogáncs 's csalán átok-lepte sírormotokon!

Szántsatok ugarat különösen ti

III,) Szülék! A' mik a' földmivelők gazdasági tekintetben a' társaságnak: azok a' szülék erkölcsileg véve. Amazok mivelik a' földet, ezek az embert; amazok termesztnek gabonákat, ezek teremtenek — nevelés által — embereket; amazok ugarolják 's bevetik a' földet, ezek irtják 's gyomlálják az emberszívből az ártalmas dudvákat 's beplántálják azt nemes erényekkel. A' földi jóllétnek a' földmivelők, az erkölcsinek a' szülék vetik-meg alapját, még pedig ezek amazoknál továbra, mert nemcsak egy rövid esztendőre, hanem egy egész embernyomra legalább is. Azért ti, kik a' jelenben a' jövő' számára ugaroltok, dolgoztok, 's áldásra pedig vagy átokra dolgoztok: igyekezzetek csak az elsőt érdemelni-meg. Nincs a' világon szebb

elhivatás a' tiéteknél: embernek, lelkes lénynek adni lételt 's életet, 's ezt az embert Isten' képére formálhatni midön különben ördöggé fajulhatna.

Az ember vadon hagyva a' legvadabb állat, 's nemesítés nélkül legnemtelenebb plánta. Szíve jóra, roszra; szépre, rútra; nemesre, nemtelenre; alacsonyra és dicsőre egyiránt kész. Ne engedjétek hát, hogy tövisek és dudvák fogják be a' sz. földet, mellyet jóféle magokkal kell bevetnetek. Ne hintsetek bele konkolyt magatok, midön tiszta búzát termeszthettek. Ne engedjétek viperák' barlangjává válni a' kebelt, melyben a' szeretet' szelid galambjai lakozhatnak. Ne tegyétek ördöggé azt, a' mit angyallá formálhattok, az embert; ne tegyétek pokollá azt, a' mit idvesség' mennyévé készithettek, az emberi szívet; ragadjátok-ki inkább a' pokolnak torkából, 's adjátok-vissza az égnek, a' mit Isten a' maga számára teremtett!

Irtsátok, gyomláljátok, tisztitsátok gyermekeitek' szívét minden alacsony, nemtelen hajlandóságoktúl, 's plántáljatok azok helyébe nemesbeket. Irigykedés helyett nemes vetélkedést; gyülölség helyett szeretetet; bosszú helyett engedésre kész szívet; engedetlenség helyett engedelmességet; függetlenség helyett rend-szere-

tetet; hazugság helyett igazságot; korhelység helyett szorgalmat; vadság helyett szelidséget; kevélykedés helyett alázatosságot; szemtelenkedés helyett szemérmet; pajzánkodás helyett jámborságot; kényeskedés helyett türedelmességet; divatlankodás helyett mértékletességet; trágárkodás helyett illendőséget; káromkodás helyett imádságot; kárhozat helyett idvességet.

És ezt ti mind magatok othon, mert az iskolában inkább csak tanúlnak. Otthon látnak inkább példákat; egy példa pedig annyi mint száz intés, 's szüléink' példája ezek köztt is legtöbbet ér. Soha egy atya vagy anya sem azért neveli gyermekeit, hogy ezek neki azt visszapótolják; mert ez lehetetlen', 's nem is teszi százezredik gyermek is: hanem azért, hogy ezek vízszont azt tegyék az övéikkel. Szüléinktől felvett adosságunkat, hogy tudniillik bennünket fájdalommal szültek, gondosan ápoltak, nyugtalanúl 's szívszorongva neveltek, soha nekik le nem fizethetjük. Csak úgy tehetjük-le ez adosságot, ha tovább adjuk, azaz: mi magunk is gyermekeket nevelünk. A' nevelés' kötelessége egy oly tökepénznek kamatja, mellyet még Ádám apánk 's Éva anyánk tettek-le. Az egész világ tartozik ezt fizetni, ki csak az első embertől hozza-le eredetét. Ezzel a' jelen min-

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

dig a' jövőnek tartozik, 's róla a' jövendő embernyom, titőletek szülék! számot kér. Annak jó vagy bal sorsa tőletek függ; tőletek az áldás vagy átok is, mellyet ahozképest a' késő maradék köszönve vagy kárhoztatva ti reátok mond! Úgy ugaroljatok, szántsatok és vessetek azért, hogy a' jövendőnek áldása, és csak áldása várjon reátok!

És ti kedves ifjak! magatokat ezekhez tartsátok. Nektek is szóll mindnyájatoknak mai tanitásom, 's e' szép társaság' nevendék szüzei! nektek is mindnyájatoknak egyről egyig!

Ti, ti vagytok ifjak a' jelennek örömei, diszei; ti a' jövőnek reményei! Feleljetek-meg mind a' kettőnek. Legyetek jó illatu, egykor édes gyümölcsöket termendő virági az Úr' kertjének, szép anyaszentegyházának!

* * * * *

Íme! a' földmivelőktől vett textus mindnyájatokra illő leczke lett. Kitől is tanulhatnátok inkább 's örömestebb, mint az ártatlan természet' ezen munkás, jámbor barátitól? Csak egy megjegyzésem van még erre nézve, tudniillik: a' földmivelők nemcsak ugarolnak, hanem többszer is szántanak.

Ti is magatoknak ne csak ugaroljatok, azaz: ha egyszer kiirtottátok kebletekből a' roszra hajlandóságot 's vétkes kiványokat, ne gondoljátok, hogy azzal már mindent megtettetek. Újra meg újra tartsatok szemlét belsöteken, mert a' rosz csirái észrevétlenül kihajtanak, 's ha férfias elhatározással nem kezdetek mindannyiszor irtásához, szíveiteken annyira erőt vesznek, hogy teljesen alkalmatlan lesz kebletek a' jó magvak' fogadására 's megtermésére. Szántsatok hát ti is, mert ön javatok kivánja, több ízben is, bár mennyi nehézségek 's belküzdések után vállhattok is meg az édes méregtől. Szántsatok többször is, bár ha kebleteket az irtogatás mindannyiszor kivérzendi is. Hisz' különben is csak sok nehézségek' 's kínos bel-tusák' nyomán virul-fel az erény' virága, 's illy égi bájvirág' birtokát mellyiktek ne ohajtaná? mellyiktek ne tartaná azt drága 's boldogitó díjjnak?

Kövessétek azért, hogy azt megszerezhessétek, itt is a' földmivest, ki nem csak ugarol, hanem többször is szánt. Így beteljesedik rajtatok a' próféta' szava, hogy a' hol most sírva vettek, majd örömmel aratandtok.

Amen.

A'

KÖZÉPSZER BOLDOGSÁGA.

Leczke Péld. 30, 8. 9. *Gazdagságot, avagy szegénységet ne adj Uram énnékem, hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak; vagy megszegényedvén ne lopjak: hanem táplálj engemet hozzám illendő eledellel.*

A' világnak azon kisértetei közt, melyek a' gyarló és erőtelen embert leginkább megpróbálják, különösen nevezetesek: az elkevélyítő gazdagság, 's a' leverő sanyaru szegénység. Amaz a' szerentse ölében hordva, kényezteti a' maga kedveltjeit; e' pedig, földhez sújtva kínozza szerencsétlen nyomorékjait; 's mit az apostol sz. Pál csupán a' gazdagságról mond, hogy, t. i. „*a' kik meg akarnak gazdagodni, kisértetbe esnek*“ azt én a' gazdagságról és szegény-

ségről egyformán állitom. Mert mindenik kisértetbe ejti az embert ezek közül, ha szinte különbözőbe is. A' gazdagság kevélyekké, erőszakoskodókká, fösvényekké, vagy pazérlókká, érzéketlenekké 's vallástalanokká tehet; a' szegénység, a' más boldogságát irígylőkké, önnön állapotunkon békételenekké teszen; sokszor porban csúszó hízelkedésre alacsonyít — 's a' mi több — gyakran lopásra is kényszerithet! Az ember a' maga tulajdonképeni helyén egyikben sincs; 's egyedül a' két szélső között eső szerencsés állapot — a' boldog középszer az ő jóllétének igazi hazája: a' boldog középszert mondom! a' mi a' leczkeadónak ís fő kivánsága mikor igy szoll: *„gazdagságot avagy szegénységet ne adj uram nekem, hanem táplálj engemet hozzám illő eledellel.“*

A' középszerűség, a' két szélső között eső szerencsés magamérséklés a' világon minden féle dologban a' legjobb, legbátorságosabb is. 'S ezt a' középszerüséget, vagy is: középszerü sorsunkkal való megelégedést a' világi jokra nézve, ajánlom én most nektek mint keresztyéni erényt és kötelességet. Beszédemet', a' sz. leczke kettős értelméhez képest, két részre osztom. Az első részben: a' szerfelett való gazdagság, és sanyaru szegénység fogyatkozá-

sait szemléltetem; a' másodikban pedig a' középszerü sorsnak amazok felett való boldogságát mutogatom. —

Én sem nem felettébb gazdag, sem nem felettébb szegény, hanem középtehetségü embereknek szóllok. Mert mi jobbára a' közép sors, sorsosi vagyunk. 'S most *) egy oly évszakban szóllok, melly sem felette gazdag, sem felette szegény, hanem egy jó középszerü aratást 'átaljában egy jó középszerü esztendőtermést igér, nem csak nekünk, de egész országunknak; helyén 's idejébe is lesz hát középszerüségről szólló középszerü elmélkedésem.

I. RÉSZ

1. „*Gazdagságot ne adj uram énnekem!*“ ezt kéri a' leczkeadó bölcs, 's után teszi az okát is, hogy miért, t. i. „hogy felfuvalkodván, meg ne utálja az Istent, vagy is: vallástalanná ne legyen.“ — A' gazdagság erkölcsi tekintetbe véve, sem jó, sem rosz; a' vele élés, vagy visszaélés, teheti jóvá is, rosszá is, 's ha minden ember, mindenkor csupán jó végre élne vele, az lenne a' világon a' legajánlandóbb dolog; mint a' melly az élet könnyebségének,

*) 1835.

's számtalanféle jótéteményeinek fő eszközlője, első kútfeje. De mivel nem él vissza a' gyarló, az oktalan ember? 's mivel hamarébb mint ezzel? úgy annyira, hogy a' gazdagodás természetes útnak látszik a' felfuvalkodásra, és vallástalanságra; 's én azt hiszem, hogy sokkal több lélekerő kivántatik a' szerencsének, mint a' szerencsétlenségnek, elbirására, szenvedésére. Mert az ember e' részben ollyan, mint az elkényeztetett gyermek, megvetőleg tekint alá a' kedvező szerencse öléből mostohább sorsú testvéreire. 'S épen csak is annyiban hibáztatja a' leczkeadó bölcs is a' gazdagságot, a' mennyiben az saját birtokossit erkölcsi kisértetbe szokta ejteni; abba ejti pedig mihelyt annak sokasága rendkivül való. Mivel igaz az: hogy a' világi jóknak nem a' minémüsége, hanem mennyisége, vagy világosabban — mértéktelensége szokott ártani az embereknek. Ércsetek-meg hát engemet is! nem magát a' gazdagságot, vagy a' világi jók' gyüjtését hibáztatom én, illy esztelenséget csak titkon gondolni is szégyenleném, nem hogy még közönséges helyen oltalmaznék: hanem a' rendkivül sokra törekedést, melly többnyire- erkölcsi karakterünk veszedelmeztetésével jár, sem a' textus értelme, sem pedig szívem érzése szerint helybe nem hagyha-

tom. Nem is azt mondom: „hogy sokaknak árt a' gazdagság, tehát azt egyátaljában magunknak ne szerezzünk.“ Hiszen igy oltsd-ki a' napot is a' világból, mert égető heve sokszor kisüti a' plántákat; igy, tiltsd-ki a' természetből az azt fenntartó tüzet, vizet, és levegőt is, mert sokszor gyuladást, árvizet, 's pusztító szélvészeket okoznak. Nem atyámfiai hanem csak azt erősitem: hogy, mint amazok, úgy a' gazdagság is csupán mértékkel jó; mérték nélkül sem tűz, sem víz, semmi sem kell! Nem is számlálom én hosszason különféle kárait ártalmait annak, a' minek másfelől ezer áldott jótéteményeit ismerem — a' gazdagságnak; nem mondom, hogy az száz megszáz perlekedésnek 's visszavonásnak eredeti kútfeje; nem erősitem, igen merőben a' szent iróval, *„hogy a' pénznek szerelme minden rosznak gyökere,“* mert más részről számtalan jónak is elősegillője az; elég világosan tette-ki a' sz. könyvbeli bölcs annak egy fő ártalmát, melly a' kevély maga megbizás, az Istennel nem gondoló dölyfes felfuvalkodás, a' vallástalanság. — Csupán anyit mondok: hogy a' mi az embereket egymástól leginkább elszaggatja, az a' birtoki külömbség, melly némellyeket pompás palotákba emel, másokat alacsony kunyhókba szorít. Ama kevélyen és megvetőleg nézi-alá

mind a' két értelemben magas felházából alantabb sorsú embertársait. Ezrediknek sem jút eszébe szép helyheztetése; lealázó dölyf, gögös megvetés, 's érzéketlen ércz-szívüség többeknek czimerezőjök: 's a' ki az embert így megutálja, nem tiszteli annak teremtőjét is; Istennel nem gondoló vallástalan az, 's zabolátlan indulatja, kevélysége mindenre szabadon ragadja, a' mire a' gazdagság kezébe még eszközöket ad. Nem — nem kell hát nékem ollyan kincs, melly a' legnagyobba, érzékeny jó szívem veszteségébe kerüljön! 's esküdjön bár nekem örök hüséget mind a' két indiának minden arannya: de én az egész világot se kivánnám megnyerni úgy, hogy a' magam lelkemet, erkölcsi érdememet, nemes kevélységemet elveszessem. — Hanem a' milly próbaköve egyfelől a' nagy gazdagság a' gyarló embernek, épen oly leverője más részről az azzal merőben ellenkező sanyaru szegénység; ezért kéri tovább leczkénkben a' bölcs:

2) *Szegénységet ne adj uram énnekem;* 's az okát ennek is hasonlóúl után veti t. i. *ne hogy elszegényedvén, lopni kénytelenittessem.*" —

Az itt megnevezetten kivül sok okok vannak, mellyek a' szegénységet reánk nézve kedvetlenné, károssá teszik. Sokkal közönségeseb-

bek, 's fájdalom! érezhetőbbek is azok, mintsem mutogatnom szükség volna. Miről hallunk t. i. annyi keserves panaszt, mint a' szükségről, szegénységről? Minden nap és szakadatlan foly ez az ínséggel küszködő szegénység' szájából, és nem is ok nélkül. Nincs ugyan is szívcsüggesztőbb 's lélekleverőbb a' világon semmi, mint a' sanyaru, a' sujtoló szükség. Élni, de az élet' javaiban örömeiben nem részesülhetni, hanem szigoruan czudarkodni keresztül napjainkat — ez nem élet, csak kinlodás. Fázni, éhezni, rongyoskodni, sokszor éjjeli nappali fáradságunk mellett is nem csak kínos, de bosszantó is. Midőn a' megcsonkitott bénna, vagy szerencsétlen nyomorék, kitől élelmét még véresvereitékkel kereshetni is megtagadtatott, koldus mankon hurtzolja rongyát, 's panaszos életét egyik küszöbtől a' másikig, azt, mint természetes következést, csak könnyebben elnézzük: de mikor az épkézláb és egésséges ember, éjjet napot egybetéve, lelki testi minden törödése, igyekezete, 's fáradsága mellett is, nehéz szükséggel küszködni kénytelen, — ez többszörösen fáj. Itt azon ok, melly a' jutalomra méltó munkát sikeretlenné teszi; a' sors' kijátszó irígysége, magánál a' szegénység' terhénél sokkal sújjosabban nyom. Hát még midőn nem csak egyma-

gunk, hanem többek kénytelenek szenvedni azt, a' minek mi csak magunkat tartjuk, vagy talán még nem is tartjuk — okának? mindön egy egész háznép, a' lélekből szeretett kedves feleség, kiért életünket is feláldoznok, — az ártatlan édes gyermekek, kikért mindenünket oda adnok, midön mondom, ezek mind együtt érzik velünk, vagy inkább, mik ő bennek mintegy annyiszorozva érezzük a' kinzó éhséget, inséget! *„oh ne adj uram szegénységet minékünk.“* 'S ezen kínzó nyomoruságin kivül más rosz óldala is van a' szegénységnek; t. i. sok erkölcsi jónak megakadályazója, ellenben még több rosznak oka. Hány jó szándék 's hasznos feltétel nem hal-el már fogantatásában e' miatt, a' nemesen érző szegénynek szivében; mivel jóltevöen munkálodó kezeit nehéz szükség, tehetetlenség lánczolja-le. Más felöl, hányszor nem epeszti furdaló irigység kebelét a' nyomorultnak, a' szerencsés' boldog sorsának látására? hányszor nem kénytelen magát hizelkedővé alacsonyitani, 's erkölcsi méltóságát, lelkét adni-el földi jólléteért? Aztán sokszor esik a' szegény kisértetbe is a' pénz miatt, 's a' kinek erre szüksége van — legyen biró — legyen akármiféle tisztviselő, könnyebben megvesztegethető, mint a' ki arra reá nem szorult. Hányan nem adták-el eleitöl-

fogva szegénység miatt maguat és lelköket? Ezek felett, midőn az elcsigázó éhség, az utolsó szükség, a' természeti ellenállhatlan erőszaknál fogva, életünket akármi úton módon is, fenntartani sürget és kényszerít: ekkor, ha a' legfőbb történik is meg, a' mit a' sz. könyv a' szegénység következésinek mond; ha szinte kezeinket a' máséra a' tilalmasra nyújtjuk is-ki; ha mindjárt a' leczkeiró bölcs szerint, lopni kénytelenittetünk, is kit kell hibáztatni, kit kárhoztatni? *„Ne, oh ne adj uram szegénységet minekünk, hanem táplálj minket hozzánk illő eledellel!“* add-meg nekünk a' szükséges eleget, a' középszerü sors' boldog elégségét! „a' középszerü sors' boldog elégségét“ emlitém, a' mellynek jótéteményeit a' gazdagság és szegénység felett halljátok már beszédem

II. RÉSZÉBEN.

Midőn eddigelé a' gazdagság és szegénység' fogyatkozásait számláltam, ugyanakkor egyszer'smind a' kettő között eső közép állapotnak amazok felett való elsőségét, mintegy hallgatólag megengedtem, sőt dicsértem is. Nem most szállok hát egyenesen beszédem tulajdonképeni tár-

gyára, melly — a' középszerü sors' boldogsága. Azért is, az eddigvalók szerint azt mondom: hogy a' kézépsorsnak egyik boldogsága az, hogy mindazon hijányosságoktól ment, mellyektől a' gazdagság és szegénység nem szabadok. Mert valaminthogy erényes létünknek első kezdete, minden bűntől tisztának, vétektelennek lenni: úgy boldogságunknak is legelső feltétele, ha a' rosszaktól mentek, szabadok lehetünk. Azonban valóságos jótéteményei is vagynak a' közép állapotnak; 's nem ok nélkül voltak ennek eleitől fogva legtöbb dicsérői az emberek között. Ugyan is, midőn sorsunkkoz képest elegünk van; ha se a' felettébb való bővség ízlésünket elnem rontja, gondunkat nagyra nem neveli, sem pedig nehéz szükség kedvünket nem zavarja, akkor vagyunk a' lehető mértékben boldogok. Csak a' középsorsu gazdagságnak van-meg az a' szerencséje is, hogy sem a' sokra rá nem ununk, sem a' kevés miatt szükséget nem látunk; csupán itt nem gyötör bennünket a' telhetetlenség, nem rettent a' sanyaru szegénység; nem imádjuk vagyonunkat, 's nem félünk, hogy hamar megszüküljünk: élünk vele a' mink van, 's jól teszünk másokkal; 's van-e ennél egyéb czélja a' földi jóknak? van-e egyszer'smind egyenesebb útja boldogságunknak is? Boldogúlni és boldogítni,

életünk' egész czélját, 's minden boldogságunkat magában foglalja; 's hidjétek-meg, hogy ezt leginkább a' középsorsu ember érheti-el. Az igen tehetősök, vagy fösvények, és sajnálják magoktól is, vagy, a' sokféle közt izlésök is elvész, 's reá unnak. Másokkal jóltenni ritkán jut eszökbe: a' szegénynek pedig módja egyikre sincsen. A' világijókkal való legkevesebb gondot 's legokosabb élést én mindig a' középállapotuak közt láttam. Közelebb is vagynak ezek az e' beli boldogság eredeti kútfejéhez. Ki a' forrásból magából, vagy a' havasi kristály folyamból iszik, tisztábban kapja, mint a' ki zavaros Tiszából, vagy nagy Dunából merít. Igy van a' dolog többnyire a' gazdagsággal is: a' kevés elég tiszta ízt, igaz örömélést ad; a' sokból elegyedett, gyakran, mint a' tenger vize, még íze-vesztett undorító.— De nem csak csupa testi jókkal élhetés, más tisztább örömök is emelik becsét a' középsorsnak, mellyek inkább csak ebben érezhetők. A' nyíltszívü társalkodás, ez a' társasági élet fő java, 's boldogsága szinte csak ezen állapot' tulajdona. A' nagyoknál azt ritkán keresd: ott ennek helyét többször színlett nyájasság, száraz compliment, 's hideg udvariság foglalja-el. Az atyafi szeretet is sokkal tisztább és erösebb itt, mint a' föranguak közt.

Ott a' vérség' szent kötelét száz meg százféle birtoki haszon 's osztoztató perlekedések szaggatják-el. Itt ellenbe, sokszor még a' nyomorúságok is összéb szoritnak. A' tiszta szerelem és igaz barátság', a' földi lehető boldogság' két testvér örangyali inkább csak az alantsorsuak bizodalmas keblökben lakozik: a' tehetősök és hatalmasok közt az — igen sokszor — hol alacsony nyerekedés, hol nemtelen hasznon épült társaságbeli szövetség. Sok és számtalan boldogsági vagynak a' közép állapotnak a' többek felett. Innen nem csak a' képzeletek világában élő költők, hanem sok biborosok 's trónuson ülők is, mint Diokletzián és ötödik Károly kivánták ezt. Legyetek kevélyek hát ti, kiknek az úr megadta nagy részint azt, a' mi nélkül a' fényes pompáju fejedelmek a' tronusan is szükölködtek. Igen, hallgatóim! boldog sorsosi az arany középszernek vagyunk mi, hála az égnek! szinte mindnyájan. Tanuljuk hát ennek becsét megbecsülni, tanúljunk boldogságában boldogok lehetni. Három eszközt mondok én ennek megnyerésére 's fenntartására, t. i. mérsékeljük kivánságinkat, dolgozzunk, és bízzunk Istenbe.—A' legelsőre nézve azt kérdem, épen a' letzkeadó bölcsel „kivántok-e nagyokat magatoknak? 's ugyan övele azt felelem: ne kivánjatok. Soha se vágy-

junk a' nagyok fényes szerencséjére, szolgasá-gos uraságra; mert boldogságot és megelégedést, a' nyughatatlan elméjü ember, kinek kivánsági mindenkor csak nagyra, elérhetetlenre törnek, soha soha sem remélhet. Mivel, ugyan ezen letzkemondó bölcs szerint, *illyen embernek ha minden dolga szerencsés lesz is, kivánsága soha benem telik,*" a' szeliden mérsékelt kö-zépsors' boldog éghajlatában soha meg nem él; hanem csak a' forró ahajtások égető fövény pusztáin csapong. — Továbbá, hogy a' szeren-csés középsöből a' másik szélsöbe ne csapodjunk, a' szegénységbe alá ne essünk, dolgozzunk! Dolog nélkül én élni sem szeretnék. Ez az élet-nek czélja, füszere, becsadója. 'S valaminthogy a' dologtalanság igen nagy erkölcsi és társasági vétek, úgy szintén nincs nagyobb tereh a' világon az elölő unalmu henyeségnél.

Újra azt mondom hát, hogy dolgozzunk. 'S amaz ismeretes mondás szerént imádkoz-zunk is! azaz: bízzunk Istenben, a' munka után megsegitő jó atyában, 's kérjünk áldást az égből annak sikeresitésére. De nem csak az ég' sege-delmiért imádkozzunk, hanem könyörögjük bele, esdekeljük által szivünkbe a' mi középszerü ál-lapotunkal való megelégedést is; hogy a' nagyok fényes szerencséjét, 's a' dúsok pompáját irigy

szemekkel ne tekintsük, 's ne vágyjunk a' tehetősök szolgaságos uraságára. Könyörögjünk mindenek felett isteni idvezitönk 's a' leczkeadó bölcs idvességes és bölcs szavaikkal, az ő lelkök 's szavaik szerént így: „*mi atyánk! ne vigy minket kisértetbe!* azért tehát nagy gazdagságot, avagy nagy szegénységet ne adj minekünk, nehogy elkevélyedvén téged megutáljunk, vagy a' szükségtől kényszerítve vétekre vetemedjünk: hanem táplálj minket hozzánk illendő eledellel; add, oh add-meg Uram 'a! mi mindennapi kenyerünket"

Amen.

A' KERESZTYÉNI JÓTÉTEL ÉS ANNAK JUTALMAI.

LECZKE. Luk. 6. 35. *Jót tegyetek, semmit abból nem várván, és a' ti jutalmatok sok leszen.*

A' mi által, a' halandó ember, az Istenhez legközelebb emelkedhetik, az — a' jótétel. 'S hogy az Isten az embert a' maga' képére teremtette, és hogy az Istennek képére teremtheti, ez azt semmivel annyira meg nem bizonyithatja, mint — jótéte által. Ugyan is embertársaink' boldogságát eszközölve, egyszersmind az örökké való atyának szent czélját itt alatt elősegélleni, nem annyi-e, mint az ő istenségében osztozni? Istent leginkább jósága teszi a' világ' köz-attyává — Istenné; az embert pedig, az ő örök

szent czéljába való közdolgozás itt a' földön, Isten személyessévé. Jót téve halhatatlanúl, mondom, a' halandó, 's a' por, dicsőségben és méltóságban, Istennel osztozik. Oh de valyon nem olly ritkák-e csak ugyan az illy istenitő jó tettek, mint magok a' földi istenek? Mert gyakran zavartatik-meg a' tiszta jótétel, ez az isteni tulajdon, földi nemtelen salaktól az embernek sárból formált kebelében; és semmiféle annyi hamisitott el nem kél igaz gyanánt az emberek között, mint jó cselekedet. Innen, vagynak jóltevők, kik egyszer'smind alacsony uzsorások; vagynak jóltevők, kik léha fitogtatók; sőt vagynak ollyanok', kik csak némelyekkel tevén jól, másokat az által meglopnak. Az illy világ előtt idvezültek, önnön lelkiismeretök' 's a' szívet néző Isten' itélete szerint, elkárhoztak; 's azért mondja az idvezitő a' nevezett evangyeliomban többszörözött bizonnyal rólok, hogy „*elvették jutalmokat*"; 's egyszersmind az igaz jótételre oktatván és serkentvén, ezt mondja: „*jót tegyetek, semmit abból nem várván; és a' tí jutalmatok sok leszen.*" Igen is atyámfiai! a' jótétel már maga magában is czél és jutalom is magának; azért, nem kell azt semmi utána várt földi haszonnak megalacsonyitani, hogy Jézustól igért becse, 's jutalma megmaradjon. Egyébiránt

is, abban különböz az erkölcsi jó a' földitől, hogy ennek becse az emberek' róla formált ítéletében, amannak pedig önmagában ál; ezt pénzel kilehet fizetni, amazt pedig mind a' két indiának kincsei fel nem érik. És egy illy becses kincsetekről, egy illy fő javatokról kivánok én ez órában ti előttetek beszélleni, midőn a' szent leczke' egyenes értelméhez mért beszédemben, a' keresztyéni jótételnek tulajdonit fejtegetem, 's jutalmait adom elő; a' keresztyéni jótétel, és annak jutalmai teszik, mondom, tárgyát 's foglalatját mostani beszédemnek.

A' leczkének, 's az abból kivett matériának kettős foglalatja, két részt szab-ki beszédemnek-is. „*Jót tegyetek, semmit abból nem várván:*“ ez, az igaz jótétel, melynek tulajdonit az első részben fejtegetem, „*A' ti jutalmatok sok leszen:*“ ez — az igaz jótételnek jutalmai! melyeket, a' második részben számlálandok elé.

Én nektek jótételről beszéllek, és jutalmat igérek: tegyetek jót ti is én velem 's jutalmazzatok-meg, egy kevés időre, — figyelmetökkel.

I. RÉSZ.

Jézusnak, a' többször nevezett evangyeliomi részben, az igaz jótételről való hosszasabb tanitása, ide megyen-ki: legyen a' jótétel haszonkeresés, magamutogatás, és személyválogatás nélkülvaló; 's e' három pontok szerint szóllom én is, az ő tiszta morályját, szent tudománnyát. Legyen tehát a' jótétel:

1-ször haszonkeresésnélkül való. „*Jót tegyetek, semmit abból nem várván;* tehát földi hasznot sem. A' jótétel' becse az indulat' készségében, az akarat' jóságában áll. A' szív szentek' szentében kell tehát annak önkényt születni, nem pedig külső haszontól csalogatva ébredni-fel. Ha csak a' haszon' reményléséből teszünk jót, azt tulajdonképen nem is magunk tesszük; hanem a' reménylett haszon téteti általunk, 's ezáltal szabadságunkon is nagy csorba ejtődik. Igazán erkölcsös cselekedet pedig csak az lehet, mellyet tökéletes szabadsággal cselekedtünk. De különben is, a' ki azért alamizsnálkodik, azért teszen jót, hogy belőle földi hasznot vehessen, az nem alamizsnálkodó, hanem nyerekedő; az illyen interesre, vagy nyereségre ad. 'S az illyeneknek szoll már az id-

vezítő ezen szavaiban: „*ha csak azokkal tesztek jól, a' kik tiveletek jóltesznek; és, ha csak azoknak adtok kölcsön, a' kiktől gondoljátok hogy ismét kölcsön vehettek, a'[mit a' bűnösök is megtesznek,— micsoda kedvességtek leszen Isten előtt?*“ Semmi! igen is semmi! mert az illy nyerekedő jóltevőkben az Istennek jótételbeli czélja soha el nem érődhetik. Így a' szükölködő szegény, ki a' kölcsönt vissza nem adhatja, örökre felsegilletlen marad; 's a' koldus, ki csak egy szíves Istenfizessel“ fizet, éhel halna-el alamizsna nélkül az illy kölcsönadó 's számot tartó jóltevőktől; a' kegyes jóltevőknek segedelmére szorult idegen vándor pedig, kit csak egyszer látunk életünkben, soha felsegiltetést nem nyerhet. De nem érődik-el a' jótétel' czélja, az illy nyerekedő jóltevőkben magokban is; mert ezek a' jótétel' szép mezejét a' speculatio' piaczává alacsonyitják. Oh ezeket az erény' szent templomában árulókat s' pénzváltókat üzné-ki igazán Jézus az Isteni erkölcsnek papja, annak megfertéztetett szent helyéről! Atyámfiai! a' milly nagy ritkaság lenne, csalva jót tenni, épen olly nagy vétek jót téve csalni. 'S ezt teszik pedig mind azok, valakik színlett csekély jótettökkel, másoktól nagyobb hasznot csalnak-ki. Olyanok ezek, mint a' csalárd keres-

kedő, ki egy két vásárlónak olcsóbban ad, de csak azért, hogy ezek számosan igazitsanak hozzá másokat, kiken azt sokszoroson kicsalhassa; ollyanok mint az éjjeli tolvaj, ki gazdagon vesztegeti-meg az őrebet, hogy annak gazdáját szabadon kirabolhassa. — Né mivé fajúl-el még a' szentséges erény is az ember' szentségtelen kezei között! Ti azért atyámfiai! jót tegyetek szívbeli tiszta kész indulatból, és semmit abból nem várva; mert csak így lesz a' ti jóltételtek keresztyéni-Jézusi-igaz jótétel; és még úgy, ha az — továbbá

2-szor magamutogatás-nélkül való is lesz.

„*Jót tegyetek, semmit abból nem várván*" tehát a' másoktól való láttatást se; mert Jézus parancsolja ezt is: „*a' te alamizsnádot „ne osztogasd az emberek előtt, hogy lát- „tassál azoktól, 's ne tégy annak czégért „sipolással, mint a' képmutatok cselekesz „nek a' zsinagogában; hanem a' te ala- „mizsnád titkon legyen 's ne tudja a' te „bal kezed, a' mit cselekszik a' te jobb kezed.*" Láttatni csupán kivülről, 's nem pedig lenni valósággal, ez az embereknek, mindenkor magokat csaló, örökös hibájok; mintha épen a' világnak hibás itélete szerezné-meg azt, a' mit

ÉSAIÁS 38. 19.
ALAPÍTOTT 1840 KÖRÜL

egyedül a' nem hibázó öntudás' belső helybehagyása adhat-még. Így tesznek az emberek a' jó cselekedetben is. Nem szívbeli szent ösztönből, nem a' felsegillendő iránt való igaz érzésből; hanem vagy léha fitogatásból, vagy pedig csupán a' világért történik sok dicséretes jótétel. Igaz az, hogy sokszor tesznek jót velünk, de nem érettünk; igaz az is, hogy sok kitrombitált dicső tettek, valóban még csak egy jó forma köszönetet sem érdemelnének. Mert az illy czégéres jóltevők, egyszer'smind czégéres gonosztevők is. Négyszemközt ezek soha sem alamizsnálkodnak, hanem csak többek' jelenlétében, mintegy bizonyságok előtt adván — költsön; 's pedig Jézus azt mondja: *„a' te alamizsnád titkon legyen!* Igen, atyámfiai! valamint hogy a' legszörnyebb gonoszságok többnyire titokban mennek véghez, úgy ellenben az istenítő tettek is a' titoknak szent leple alatt történnek; csak hogy lélek, erős magas lélek kell reá, mely maga tudjon lenni magának mindene; ki az öntudás' 's lelkiismeret istenítő helybehagyását, a' léha dicsérők hízelgésénél többre, nagyobbra tudja becsülni. — *„Ne tudja a' te bal kezed a' mit mivel a' te jobb kezed!“* Igen — mert ha megtudta, vissza vette; mivel a' ki szorossan számot tart jótétére, bizonyosan ne-

hezen adta ki azt. Jézus, az erkölcs szent mestere, azt kivánja, hogy még magunk se tudjuk, ne számitsuk szorossan jótétünket; 's bizonyoson, a' fösvénynek gazdasági napló könyvébe szorossan feljegyzett alamizsnapénzt az igaz jótétel' geniusza onnan kitörli, 's a' magunktól felírt jótétel a' sziveket vizsgáló 's a' szentül ítélő Istennek örök könyvében felirva soha se leszen. A' magamutogató, a' csak fényleni kivánó adakozó jótétével csak mások előtt parádirozván, a' való a' szent erényt üres czeremoniává változtatja; 's innen van az, hogy a' jézusi szemmel néző előtt, sokkal többet nyom az igaz jótétel' serpenyőjében a' jószivü szegény özvegy fillérje, mint a' maga mutogató gazdag' marékpénze. Aztán, a' maga mutogató arra nézve sem jóltevő tulajdonképen, a' kivel jólteszen, azt jótéte' színe alatt léha fitogtatása, alacsony magamutogatása eszközévé alacsonyítván. A' liberiás cseléd' köntösén a' gazdag ezüst és arany paszamánt valjon magáért a' cselédért, vagy pedig ura' fénnyért, vagyon-e? Az ember, kinek lelke van, akármelly földi hatalmasságnak illyen csak maga' dicsőségére, teremtett creaturája, pártfogolt alumnussa, lenni bizonyosan nem szeretne, nem akarna. Tegyétek ti azért, tegyétek a' jót, titkon is, 's má-

soktól való láttatást nem várva; mert csak így lesz a' ti jóltételtek keresztyéni, sőt jézusi igaz jótétel; és még ugy, ha az utoljára

3-szor Személyválogatás nélkül való is lesz.

„*Valaki tőled kér, adj néki,*“ az egész világot boldogitani akaró emberbarátnak, Jézusnak szavai ezek; 's bár csak mind azok megértenék és szivökre vennék ezt, valakiknek jótétök csak barátaikra, vagy attyokfiaikra terjed-ki, 's legfelyebb is csak a' magok' nemzetje vagy vallásos felekezetje' körében határozódik. Igaz, hogy a' kik hozzánk közelebb, vagynak kiket karjainkkal beérhetünk, attyánkfiait barátinkat öleljük közelebbről; de csak ugyan a' jótételnek kezei minden embertestvért szeretettel kapcsolnak-át. Hiszen „*a' bűnösök is szeretik azokat a' kik őket szeretik,*“ Jézus mondja ezt; 's ő azt is: hogy „*ha csak azokat fizetjük, „a' kik minket fizetnek, semmi kedvessé-„günk Isten előtt nem leszen; mert ha csak „a' mi atyánkfiait köszöntjük szeretettel, „másoknál többet nem cselekeszünk, midőn „a' publikánusok ugyan azont cselekszik.*“ Én pedig ha jó barátom, atyámfia, nemzetem vagy vallásombeli teszen jót, — különös tekintetre való nézt tevén azt — jótétét koránt sem

becsülöm annyira, mintha egy idegen nemzetű és vallású ismeretlen, — az emberi részrehajlástól rakott választékfalak' korlátjain áttörve, jóságát velem nemesen érezteti. Mellyik jobb ember, a' kit csak barátjai, 's pártfogolt clienssei magasztalnak — vagy a' kit dicsérni ellenségei is kénytelenek? Azért, hogy valaki a' maga jó embereivel jót teszen, még lehet rosz ember; 's a' ki csak azokkal teszen jól, bizonyoson is az; mert a' magános jótétel közönséges vétek. A' ki csak kevesekkel teszen jót, holott sokakkal tehetne, az elmellőzött nagyobb rész ellen hibázik. A' szerfelett való 's az igazságtalan pátriota — honbecsülő, az egész emberi nemzetet szeretettel ölelő világpolgárság ellen vét. A' heves felekezeteskedő, ki csak ez vagy amaz vallási felekezetnek ad mindenben igazat, oktalanul a' többeket mind megsérti. Az előitélettől megvakitott részrehajló pártikulárista, egyet igazságtalanul becsülvén, egyszer'smind azáltal másokat méltatlanul gyaláz. A' nepotista, ki az érdemesek' elmellőzésével érdemetlen attyafijára ruház minden hivatalt, ollyan mint azon vadállatok, mellyek önnön kölykeik' táplálására másoknak kicsinyeit ragadozzák-el. Ki csak egy nehány méltatlanokkal teszen jól, csak egy többszörözött egoista, ki sokkal többet fal fel így

mások elől, mint ha csak a' maga' számára gyüjtene; egy többszörzött monopolista, ki többet csal így, mint ha csak a' maga számára csalna. Ezért az idvezitő, ki a' gyülöletes 's a' szük lelkü zsidó partikularizmust eltörlötte, 's *„a' közben vetett falnak válasszát“* lerontotta, közönséges emberszeretetett 's jótételt parancsol. *„Legyetek a' ti mennyei atyátoknak fiai,“* azt mondja ő, *ki felhozza a' maga napját „mind a' jókra mind a' gonoszokra, 's „esőt ad mind az igazaknak mind a' ha„misaknak földére.* Atyámfiai! a' jótétel' zászlójára semmi különös nemzetnek vagy vallásnak neve felirva nincs, hanem ez: az Isten nevében! az emberiség! 's a' mi vallásunk' isteni alapitója, nem azt mondja: „szeressed a' te hitbeli vagy nemzetbeli társadat;“ hanem ezt: „szeressed embertársadat!“ Nem a' Mózes' vagy a' Muhammed, 's nem Jézus' követőjét, hanem a' szentséges Istennek képére teremtetett — embert szeressétek hát ti is atyámfiai! 's még pedig, Jézusnak nyilvánságos parancsolatja szerint *„áldván azokat is, „a' kik titeket átkoznak, 's a t; legyetek a' „ti mennyei atyátoknak igaz fijai; legye„tek tökéletesek, mint a' ti mennyei atyá„tok, ki az égben van tökéletes.*

Így-így A! mert Jézus, a' szeretet' Istenének igaz fija, a' mi erkölcstudományunk' nagy mestere, haszonkeresés maga mutogatás és személyválogatás nélkülvaló, tiszta és közönséges emberszeretetet 's jótételt kiván a' maga' követöitöl. 'S ti kik magatokat az ö nevéröl nevezitek, keresztyének! legyetek ez istenember' magas erkölcsének hív követöi, igaz betöltöi: „*tegyetek jót*," mint maga, ki titeket erre tanított, „*semmit abból nem várván; és* a' *ti jutalmatok sok leszen.* Jutalmat mondottam — mellyet már igéretem szerint, Jézus' bizonyságtétele után, elészámlálok beszédem'

II. RÉSZÉBEN.

1.) Első jutalma az igaz jótételnek, a' jóknak becsülése.

Hogy mik vagyunk, egész mértékben csak mások által érezhetjük; 's csak a' jóknak becsülése határozza meg igaz becsünket: ezért is, ha egyszer jótétünk köztudás' tárgyává lön, édes bére 's szép jutalma annak a' derékek' helybehagyása, becsülése. Szép jutalom ez, 's egy azok közül, melyekkel a' bölcs Isten maga jutalmazza a' dicsöség' kivánására teremtetett lelkes embert; édes bér ez az ollyannak, kinek nemes lelke

valaminthogy a' bélyegző gyalázattól retteg, ugy ellenben tiszta lánggal ég az igaz dicsőség után. Tudni és érezni azt, hogy most az erény tisztelő 's igazán ítélő jóktól és derékektől becsültetünk; tudni, és előre érezni azt, hogy majd egykor nevünket is tisztelettel fogják említeni az emberiség' nevében az igaz jónak barátjai: lehet-e megelégedettebben élni, mint ezen szép tudásban? 's lehet-e nyugodtabban halni-meg, mint ezen édes előérzésben? Ez az, minél többet ember embernek nem adhat; az erényt és emberiséget tisztelő földi szentek' egyességének reánk háramló ítélete. A' dicsőség, a' nagyra nemesre lángzó lélek' szép tüzének tápláléka; az égbe emelkedő halandónak menybe vívő lépcsője, 's az égbe felhívó örök Istennek intő szózatja. Ez töltötte-be a' félisten Herkuleszekkel az égiek és földiek közt levő temérdek ürességet a' régieknél; ez tette a' görög 's római diadal győztest istenfivá.

Azonban ha jótétünk, a' mi gyakran megtörténik, köztisztelet' tárgyává nem lehet is; van annak, még a' dicsőségnél is szebb jutalma: és ez a'

2.) második jutalom az általunk felsegitteteknek háládatossága. A' milly ritka, épen oly becses jutalom ez. Az igaz hogy, szinte

kétségenkivül való igazság az, hogy jót tenni annyi mint a' háládatlanok' számát szaporitani; de mind e' mellett is vagynak érző szivü hálá-datosok, kik örökös szivbeli szent tisztelettel, áldással fizetnek a' jótételért; 's a' nagy apostól' meghagyása szerint, „*könyörgésökbe megem-lékeznek jóltevőjökről;*“ vagynak kik háládato-son keresik-fel a' sírt, hol a' becses porok nyúgosznak, mellyeknek dicső lakója öket boldo-gitotta volt, 's híven tanítják meg unokáikat is a' névre, melyet áldással említsenek mindenkor. 'S minő szent bér már, illy jó lelkek' lekötele-zőjének lehetni? szívet és lelket nyerni magának jótétel istenit a' földin', égit a' halandóin', — nem elég gazdagon fizeti-e ezzel az ég a' föld-nek szép munkáját? Csak egy örökre elkötelező, egy szívből eredt igaz köszönet, egy forro kézszoritás a' szegény háládatostól, kinek sem-mije sem lévén, mindenét, a' mit a' kegyes Istentől kapott, jó szivét 's lelkét szenteli-fel jóltevőjének örök hála zálogául; ez az mi által a' kóldus, a' királyi fényes ajándékot, isteni ju-talommal szégyeníti-meg. Oh atyámfiai! tettetek e valaha jót illy háladatossal; vagy, voltatak-e valaha magatok illy szent hála érzésének jelené-sében? ha igen; érezzétek tovább azt, a' mit én szóval gyengiteni nem akarok.

De, ha csak ugyan az történnék-meg, a' mi fájdalom! gyakorta meg is történik; hogy t. i. érzéketlen kösziklára szórnók magvait a' jótételnek, melly a' háládatosságnak semmi gyümölcsöt nem teremne; ha mondom, sem az igazak' dicséretét, sem a' jók' háládatosságát, jótétünk' jutalmául nem nyerhetnök is: ezen esetre nézve is gondoskodott a' bölcs és jó Isten az igaz jóltevőnek szent béréről, még pedig oly bérről, millyet nékie a' világ soha se adhat, a' melly az igaz jótételnek mindenkori csalhatatlan jutalma; és, ez a'

3.) harmadik jutalom, *a'* belső öntudás.

„*Jólteszen ő magával a' másnak adakozó*" azt mondja a' bölcs példabeszéllő; a' nagy apostol pedig ezt: „*az Isten megcselekedheti, hogy a' ti jó kedvetekből való adakozástoknak haszna ti reátok vissza térjen.*" Igen, atyámfiai! érezni azt, hogy a' szent Istennek czélját segitettük elé; érezni azt, hogy mások boldogok mi általunk: nem magunkal való jótétel-e, *a' melly* ezt miveli? Szívből eredt jótétünkel másnak boldogságát 's örömét eszközölni 's ezen öröm' és boldogság' szerzőjének, 's teremtőjének lehetni! nem a' mi belső szent örömünk, és boldogsá-

gunk-e kiváltképen? nem reánk tér-e vissza, az apostolként, a' mi önkényes adakozásunknak haszna? 's nem elég nyilván fizet-e, Jézus szerínt, a' minket titkon látó mennyei atyánk tulajdon szivünk által? Oh atyámfia! az Isten, a' maga egében, jóltevő pedig a' maga' szívének mennyében — Isten! Isten, mondom a' jóltévő ember!! 's ezen isteni boldogságra ötet lelkiismeretének belső magas szent érzése-öntudása emeli. Az Isten a' világot a' maga dicsőségére teremtette, azt mondja az írás; 's ha szinte ennek milliárd különféle teremtményei, neki milliom hálákat nem buzognának szakadatlanúl; még is ő azok' boldogitásának isteni szent tudásában, önnön magát dicsőitő Isten maradna: így az Isten' képére teremtetett, 's magát az Isten' képére teremteni tudó igaz jóltevő ember is, ne légyen bár tettének semmi külső dicsőség és háládatosságbeli jutalma; csak ugyan a' maga' semmiből — földi mulandó jókból teremtett erkölcsi világába, szívbeli szent önnön tudásában, kimondhatatlan boldog marad. — És az eddig elő számlált jutalmak, már itt a' földön éldelhetők: a' földön mondám — 's a' földről az ég, 's azzal együtt annak jutalma jut eszembe; 's azért a'

4.) negyedik és utólsó jutalom az,

melyet Jézus az igaz jóltevőknek ez élet után menyben igér — az örök idvesség. „*Te-*
„*gyetek jót semmit abból nem várván, és*
„*a' ti jutalmatok bőséges leszen menyben,*“ Jézus igéri ezt. A' nagy apostol pedig ezt mondja: „*azoknak, kik a' jótételben való állha-*
„*tatossággal halhatatlanságot keresnek, meg-*
fizet az Isten örök élettel.“

Ez élet a' jótételnek, a' jövő pedig a' jutalomnak helye és ideje; itt dolgozunk azért, hogy ott égi szent bért, örök idvességet nyerhessünk. A' ki e' földön jót tett, jót teszen az ég is azzal; a' ki itt ideig boldogitott, ott végetlenül boldogúl. Törjék szerte darabra bár e' lant; de a' hármonia, melyet ez itt adott, fenn marad, 's a' mennyei végetlenségben örök viszhangját hangozza az itt jádszott szép darabnak, imigy szóll a' költő. Igen atyámfiai; testünknek porrá szerte ómlása után is fenn marad lelkünk, fenn annak itt érzett szent érzései, 's itt mivelt égi tettei. Megtisztult lelkünknek is meghagyja az ég jótétünk' szent emlékezetét és érzéseit, melyek már itt alatt is, a' szem nem látott, 's fül nem hallott mennyei boldogságnak elökezdeti. Ott, hol sem éjjel sem nappal nem leszen többé, hol az önnön magából kifogyott időt végetlen öröklét váltja-fel — hol e' testnek hernyó pú-

pájából kivetkezve, angyallá vált lelkünk a' hit és remény' homályos néző csőit elhányva, csak tiszta szent tudásnál fogva lát szinről színre mindeneket, ott-ott fizet meg a' szentséges Isten az igaz jóltevőknek örök élettel.

* * *

Ime atyámfiai! hallátok a' keresztyéni jótételnek tulajdonait, igen annak jutalmait is; hallátok, mondom, a' minden jutalomvárás nélkül való igaz jótételnek Jézustól igért sok és nagy jutalmát; 's láttátok ezekben milly mennyei bérrel fizeti Isten mind azon jóltevőket, kik a' földi nemtelen haszonról, az éginek, a' szentnek, az örökkévalónak nevében lemondanak. Ez Jézusnak tiszta szent morálja!

'S oh vajha már ti, Jézusnak követői — keresztyének! most az ő szavának ne csak hallgatói, hanem megtartói is lennétek, az emberisten' magas erkölcsének igaz követői, nekie hív testvérei, 's ennélfogva, mint ő, a' mennyei atyának valóságos fijai!

Azért még egyszer az ő szavaival, kinek nevében szóllottam most hozzátok, az ő szavaival szóllitlak-fel benneteket: *„tegyetek jót,*

„*semmit abból nem várván; mert ha csak* „*azokkal tesztek jól, a' kik tiveletek jól* „*tesznek, 's ha csak azoknak adtok kölcsön,* *a' kikről gondoljátok, hogy tőllök ismét* „*kölcsön vehettek, a' mit a' bünösök is* „*megtesznek; és csak a' ti atyátok-fijait* „*köszöntitek, a' mit a' farizeusok is meg-*„*cselekesznek, mivel lesztek jobbak mások-*„*nál? micsoda kedvességtek leszen Isten* „*előtt? Azért tegyetek jót!* nem a' keresztyénnel vagy a' Zsidóval hanem az emberrel.“ Egy szóval: *Tegyetek jót, semmit abból nem várván;* és én az emberiségnek, tulajdon sziveteknek, 's Jézusnak nevében igérem, és kiáltom még egyszer hogy: „*a' ti jutalmatok* — a' jóknak becsülésében a' háládatosoknak szívében, tulajdon kebletek' mennyébe, és az örökkévalóságban,“ *sok és nagy leszen!*

Amen.

A' VÉTEKNEK KÖNNYÜ,

DE VESZEDELMES ÚTAI.

Leczke. Mát. 7, 13 *Mennyetek-be a' szoros kapún: mert tágas kapú az és széles út, a' melly veszedelemre viszen, és sokan vagynak, kik azon járnak.*

„Ne *szabjátok magatokat e' világhoz; ne kövessétek a' sokaságot a' gonoszra: mert az emberek mindnyájan elhajlottak, egyetemben haszontalanokká lettek, nincsen ki jót cselekednék, nincsen csak egy is.*“ Így tanácsol atyámfiai! sz. Pál, a' kegyes apostol az emberi közromlottság ellen. 'S ha figyelmezö tekintetet vetünk az emberi nem' erkölcsi állapotjára, nem találjuk ez ajánlatot szükségtelennek. Olly közönséges ugyan is az emberi rom-

lottság, hogy már szinte észre sem vehető az, mint a' vízözön kor a' tenger, de épen azért, mert minden tenger volt. 'S ez a' közönséges áradás magával ragadja a' legerősbet is annyira, hogy a' ki az embertől jót kiván, csaknem lehetetlent kiván. Mert azon kivül, hogy ez már magában is elég gyarló 's erőtelen, gyakran már a' nagyatyák' vérében megvan oka az unokák' tiltott bünhödésének. Sokakat a' hibás nevelos, tévelyegtető hit szántszándékkal formál vétkezőkké. Sokan a' nehéz próbák alatt rogynak-le, többeket a' testi gyönyörnek kecsegtető kisérteti széditnek-el, legtöbbeket pedig az ártalmas szokás, veszedelmes példák 's rosz társaságok ragadnak magokkal, 's valamint a' mások lehelletétől megromlott levegöt tüdönkbe, úgy szívjuk-be szívünkbe a' megvesztegető rosz példákat; szóval: ezer az inditó bennünk, ezer az ezköz kezeinkben, ezer az alkalmatosság körülünk 's számtalan az út, mód és lehetség elöttünk az erkölcsi megromolhatásra. Ezeket látva, adá idvezitönk amaz ismeretes leczkét a' mostan felolvasott példázó szavakban: *tágos kapú az 's széles út, a' melly veszedelemre viszen, és sokan vannak, kik azon járnak,* vagy más szókkal: könnyük a' véteknek veszedelmes útai, 's számtalanok, a' kik azokon jár-

nak. 'S többet előre nem mondva, ezen könnyü, de veszedelmes útakkal kivánlak én benneteket, atyámfiai! most bővebben 's közelebbről megismerkedtetni; azoknak sikamló botlásit kimutatni, nem hogy azokon járjatok, hanem inkább, hogy kikerüljétek, vagy ha teljességgel kikerülhetlenek lennének, rajtok legalább vigyázva, 's veszély nélkül mehessetek.

A' véteknek könnyü, de veszedelmes útjai tehát, mikről jelen oktatásom tanít, Csak az eddig mondottaknak bővebb kifejtése 's világosítása egész tanitásom. Mindennapi dolgot beszéllek, szokatlant nem akarnék; a' kenyér, víz 's levegő is mindennapiak, 's épen ezért legszükségesebbek.

„Tágas kapú az 's széles út, a' melly veszedelemre viszen.“ Kérdés: mellyek ezen könnyü, de veszedelmes útjai a' véteknek?

I.) Első, és legközelebbi az emberi gyarlóság, 's erőtlenség. *„Jóllehet a' lélek kész, de a' test erőtelen,“* ezt mondja az emberi természetet ismerő Jézus; melly azt teszi, hogy mi bár lelkes emberek, nagyobb részint csak testből és vérből alkottattunk. A' lélek ugyan égre törekszik, de a' test föld felé húz, 's lefelé menni sokkal könnyebb, sőt sokszor testi salakosságunk miatt hanyatt-hom-

lok is vitetünk. Hátha még az indulatok' szélvészei a' ragadó vér' hullámit felköltik 's lázadásra hozzák, mit tehet a' kormányzó ész? Mennyi sok szépet és jót, nemest nem gondolunk-ki mi gyakorta 's heven is melegül érte keblünk, de hányadikát vehetjük teljesedésbe? hányadikát valósithatjuk? 'S mi az oka? emberi gyenge akaratunk. Hányszor nem teszi-fel magában a' hirtelen lobbanó heves indulatu, kinek gyúlékony lángja sok ízben 's már sokak előtt elperzselte becsületét, ki a' barátság legszentebb frigyét gyakorta törte már meg egy képzelt semmi okért fontolatlan vak duzzadalmában, 's kit izgágás, kötelözkedő betyár természetéért jobb emberei sem szenvedhetnek — hányszor nem teszi-fel, mondom, magában: ‚soha többé nem heveskedem, nem indulatoskodom, nem hirtelenkedem; hideg vérü, csendes fontolatú leszek; békén halgatok-ki mindent; mérséklettel teszem itéletemet mindenről; barátimat, jobb embereimet magamtól el nem idegenitem, magamra nem haragitom.' Azonban csak egyetlenegy képzelt megbántó szó, 's oda minden fontolat, oda minden érzett állapodottság; tüzláng, forgó szél ragadja a' bódultat minden jót és szépet, becsületest és szentet akárkiben összegázolni. Mi az oka? a' felesleg vér, az ész hijánya 's az emberi erötlen akarat.

Hányszor nem fogadja a' magát mérsékelni nem tudó buja, ki egy édes pillanatnak hónapokig nyeli keserü orvosságát; egy ki vétkes örömóráért esztendőkön keresztül lakol, 's kire egy vigyázatlan lépés örök szégyent, gyalázatot 's megvettetést von; hányszor nem fogadja: ‚máskor vígyázóbb, máskor okosabb leszek, behunyom szemeim' a' buja kaczérnak ingerlő csábitásaira, bedugom füleimet a' csalfa szírenek' altató énekére, bezárom keblemet az álnok kígyónak sima csúszamlása ellen.' Azonban csak egy pillanat a' tiltott almára, 's lerontva minden feltétel, felejtve minden fogadalom; 's ifjúnk csak az, a' ki volt. Mi az oka? az emberi erőtlen akarat. Hányszor nem tér magába a' vesztegető kártyás, kinek korhely pajtási minden pénzét kicsalárkodák, ki őseiről maradt bírtokit 's maradékinak hagyandó javait szerencsekoczkán hányta-ki magától, kinek végre sem pénze, sem becsülete, sem egy falat kenyere — csak egy szemrehányo rosz lelkismerete; hányszor nem kél-fel a' kártya-asztaltól, a' pénz- és becsület-vesztő padtól illy komoly 's valódi megfontolással: ‚többször nem jádszom, magamat nem csalatom, mást nem csalok, igaz keresményt szerzek, házam' háznépének élek 's férfias feltétemnek férfiason megfelelek.' 'S mi kell több az ingathatlan, a' rendület-

len erősnek, mint egy ismeretes czimbora-szó? 's a' mi emberünk ismét az előbbeni. Mi az oka? az alacsony haszonlesés 's az emberi erőtlen akarat. Hányszor nem teszi-fel magában egyegy jobb sugallatú órában a' maga ifjú szép korát elvesztegetett tudatlan és szegény henyélő kórhely — ki semmit sem tud mutatni a' múltból, kinek semmije sincs a' jelenben — „már ezután jobb útra térek, többszörözött szorgalommal hozom helyre eddigi hibáimat, éjet napot egygyé teszek, igyekszem, tanulok, dolgozom.“ Mindennap' teszen illy szép fogadásokat, azomban csak is a' fogadással, a' feltétellel marad. Mi az oka? a' lomha henyeségre hajlás és az emberi erőtlen akarat. Végre, hányszor nem tér haza innen a' templomból a' magának való fösvény, ki itt a' felebaráti jótétel' jelességeit hallja, azon kegyes, azon emberséges feltétellel: „már ezután nemcsak magamnak élek; részeltetem javaimból szegényebb sorsú embertársaimat; megnyitom szivemet, megnyitom ládámat, adok szivesörömest oda, a' hova szükséges, hiszen így magamnak jó embereket, becsületet szerzek, másokat is boldogitok 's idvességemet eszközlöm:“ azonban kölcsön kér töle jó barátja 's húsz vagy negyven alól százért nem ad, mert az nagyon rá van szorulva 's tudja, hogy igy is

kénytelen elfogadni szives szolgálatját. Mi ennek az oka? a' nemtelen magánakvalóság 's az emberi erőtlen akarat. Épen így a' bosszút lihegő, haragtartó, a' boldogokra fondorkodó irígy, a' borszomjú részeges, a' máséra ásitozó tolvaj, 's több nemtelen szenvedelmek' rabjai is látván a' jót követik, a' rosszat, 's ezt teszi az, hogy az ember gyarló és erőtelen, ezt teszi az, hogy: ‚*tágas kapú az 's széles út, a' melly veszedelemre viszen.*'

Távol legyen azonban, mintha én az embertől emberi szabadságát akarnám elperelni. Épen nem: söt inkább merően állitom: sok függ az embertől magától, csak ne restelje eszét használni. Észszel, mint a' bölcs kormányos a' duló szeleket, az ártalmas indulatokat jóra lehet intézni. Legjobb mentő szer azonban itt az elővakodás. Ne engedjük indulatinkat magunk ellen; kerüljük azoknak alkalmait, a' mikben gyengébbek vagyunk. Gondoljatok viszsza a' felhozott esetekre; szabja kiki a' reája illőt magára 's értse után a' többit mondatlan is.

‚*Tágas kapu az 's széles út, a' melly veszedelemre viszen, és sokan vagynak, a' kik azon járnak,*' 's ezen sokaktól járt tágas útak közül való

II.) az elrontó nevelés. A' nevelésen

én nem csupán a' szülői 's iskolai oktatást értem, melly 15 vagy 25 esztendös korunkig tart, hanem mind azt, valami az embert egész életén keresztül oktatja, tanitja, formálja és neveli; millyenek: az uralkodó szokások, szemmel látott példák 's különböző emberekkel társalkodás. És mennyi már a' rosz mind ezekben, mennyi a' félrevezető álut, melly veszedelemre viszen? Hányadik az a' szülék közül, ki erkölcsi nevelést tudna adni gyermekének? hányadik tanitó, ki e' szép nevet bitangolva, igazán tud tanitani? A' szülék e' részben többnyire magok is gyermekek, a' tanitók magok is tanitatlanok; de ez még türhető volna; csak szántszándékkal roszra ne tanitanák nevendékjeiket. Ember teremti az embert, 's csak a' maga gyarló képére teremti azt elrontó nevelésével. A' szülék többnyire vagy igen kényeztetik vagy felette szoros fenyitékben tartják gyermekeiket. Ezzel öntik gyenge sziveikbe a' puha s' lomha kényhajhászást vagy a' tiltott szabadság' zabolátlan vágyát. Gyakorta pedig egyiknek a' másik felett kedvezvén, amazt erőszakos igazságtalanná, emezt alattomos bosszú-forralóvá, mind a' kettőt testvérgyülölővé teszik. Ügyesen hazudni, csintalanúl káronkodni 's szemtelenül trágárkodni önmagok tanitják. Majd iskolába mennek. Ide mindenik viszen onnan hazúl egy-

egy csomó rosszat, 's a' sok csomóból nagy rakás lesz, mellyet mindenik betanúl kölcsönösen. 'S itt is — az iskolában — nem hogy szíveiket tisztitanák, formálnák; még eddig inkább csak fejökre volt gondjuk; mint a' tánczmester csak a' lábaival bajlódik tanitványainak 's egyébbel mit sem gondol. Így csonkán 's félbe marad az Isten' szép teremtménye, vagy még elfajul az emberi kezek közt. Igy lépik-ki az életbe, hol neveltetése vagy rontatása tovább folytatódik; látván mindennap' a' veszedelmes szokásokat 's erkölcstelen példákat, rosz társaságokba elegyedik. A' szokás, mint tartják, masodik természet; sőt kitolja sokszor a' természetet is helyéből' 's erőt veszen a' fattyú a' törvényes szülötten. Ezen bitangnak vasvesszeje alatt nyög a' természet' édes gyermeke a' szent erkölcsiség. Csak szokás kell, 's a' legtermészetellenibb dolgok követendőkké szentelődnek; példáúl: sokan örömest töltik idejöket a' mások' jó hírének rágalmazásával, minden tartozkodás nélkül rágják, marczongolják távollevő legjobb barátjaikat 's ezt véteknek sem tartják. Miért? mert szokások. Sokan minden emberi méltóságukat készek levetkezni egy kis haszonért vagy kedvnyerésért; színeskednek, csapodárkodnak, pórban csúsznak 's hogy ez alacsonyság, eszök-

be sem jút. 'S miért? mert szokásukká vált. Sokan minden alacsonykodást készek megtenni valamelly hivatal' megnyerhetéséért; csúsznak, másznak, hízelegnek, koldulnak, sopánkodnak, a' jándékot vesztegetnek, vágytársaikat kisebbítik, visszataszítják, buktatják, 's hogy ez erkölcstelenség, senki sem gondolja. Miért? mert közönségesen bevett szokás. Sokan kardal és golyóbissal akarják bebizonyitni, hogy ők nem gaz-, hanem emberséges emberek, 's ha ellenfelöket halálra gyilkolják vagy bénnává nyomoritják, akkor becsületes emberek. Vallyon hogy lehető ez? Mert uralkodó szokás. Sokan csak addig tartják-meg szemérmöket, ezt a' minden erények' őrangyalát, míg magokat általa valakihez beszínelhetik, 's akkor szégyen nélkül vetkezik-le azt, mert ez kiváltképen szokás. Sokan minden ollyas vendégségben jó formán leisszák magokat rendszerint, és ez dicséretes egy tett. Miért? mert szokás.

Hát a' példák? Ezek még jobban ragadnak, kivált ha tekintetes emberektől jönek. Nagy Sándor' hadi tisztei közt 's Alcibiád városában a' hajlott görbe nyak, József császár' idejében a' kék szemek majmoltattak. Mint a' külső viseletben egyegy divatszerű levente, úgy az erkölcsökben is sokszor tónust, hangot ad-

nak a' szembeötlő példák, 's egy erkölcstelenség divatba hozatalára nem kell egyéb, csak hogy ez vagy amaz kolompos példát adjon reá, például: tehetsége felett költekezni, sokféle kontókat rakni, senkit ki nem fizetni, nem hiba; mert ez 's ez is így tett; templomba nem járni sem nagy hiba, mert a' tanúltak sem igen cselekeszik azt; feleséget nem venni, 's még is egész háremet tartani sem gyalázat, mert hisz' .....

De végre lássuk az elrontó veszedelmes társalkodást is egy példában. Egy édes atya jól indúlt fiát kibocsátá egykor karjai közül útazni külső országokra. Gondosan nevelte vala szem előtt szép reményü gyermekét, megóva minden rosz társalkodástól. Az ifjúnak minden szépre, jóra, nagyra, nemesre lángoló tűzlelke, határtalan tudásvágya, látni 's tapasztalni ohajtása nagy embert igérének a' világnak, egy százados polgárt az édes anya-honnak, szóval: ő attyának öröme, reménye 's mindene volt. Kétes aggodalmak közt 's szívszorongva tekinte az öreg egyetlen gyermekére, nemzetségének végső sarjadékára; szivéhez atyai intéseit, fejére áldásait adá. Tisztán, mint egy angyal, ártatlanúl, mint egy csecsemő, lép-ki az ifjú az atyai háznak küszöbein 's testi, lelki teljes erőben, megvívandó minden kisértésekkel,

minden csábitatásokkal. Megy 's útazik országokon keresztül szép ismereteket, hasznos tapasztalásokat gyüjtve, mignem egyikében a' nagy városoknak egy jó barátjára akad, kí azon városban minden kávés-, kártya-, bor- és bordélyházakban otthoni volt. Ez a' nevezett helyeken végig hordozza, pénzét elnyereti vagy tílos gyönyörre vesztegetteti. Attyának ír; ez megtudván feslettségét, nem válaszol; a' fiú adósságokat rak, csal, lop, elfogják, lánczra teszik. Most attya kiváltja ugyan öt' a' megjobbulás' feltétele alatt, de az öreget szívrepesztő fájdalma sírba dönti. A' fiú, mint egy tékozló fiú idegen földön bujdokol, 's kiből attya, tanitói, hazája nagy embert vártak, lesz egy részeges, feslett semmirekellő rongy-kóldus, mig végre, megtudván attyának miatta történt halálát, kétségbeesve szökik a' Rajna' húllámai közé. Ez, atyámfiai! a' rosz társalkodás' gyümölcse. Gondoljatok már most ti is, kedves szülék! idegenek köztt nevekedő gyermekeitekre, sohajtsatok egyet 's könyörögjetek-fel így: Isten! őrizd őket a' rosz-társaságtól!

Még egy pont van hátra, s' ezen utolsó pont alatt a' világi kisérteteket nézetem úgy, mint veszedelemre vezető tágas kapút és széles útat. Lássuk tehát

III.) a' világi kisérteteket. Azon esetek, mellyek az embernek erkölcsi erejét kisértetbe hozzák, próbára teszik, vagy az igen kedvező, vagy a'felette kedvetlen környületek. Mert e' köttöt nem állhatjuk mi-ki leginkább: a' nagy szerencse felragad, a' nagy szerencsétlenség földhöz sújt, 's valamint boldogok, úgy erényesek is inkább csak a' középszerben lehetünk. Az ember a' mérsékelt ég alatt leginkább meg él; a' hév nap alatt összeperzselödik; a' földsarki jéghegyek köztt keresztül fagy. Így van a' dolog erkölcsi tekintetben is. Ezért bölcs *Salamon* igy sohajt-fel Istenhez: „*szegénységet avagy gazdagságot ne adj nekem, hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak, se pedig megszegényedvén, ne lopjak.*“ Mert az embert akár a' vízbe fullasszuk, akár szomjan megöljük; mindegy, csak megöljük; 's így öli-meg öt' erkölcsiképen sokszor a' bövség vagy felette való szükség is. Nem tudnátok-e példát reá ti magatok — ha tudtok gondoljatok reá, mert ez legmeggyözöbb — nem tudnátok-e, mondom, hogy ez vagy amaz jó emberetek 's barátotok valamig veletek egyforma birtokú gazda, egyrangú hivataltárs volt, addig szerencsésnek tartá magát körötökben, de aztán elgazdagodva vagy feljebbecske pólczra mászván, csak félig-

meddig ismert bennetek volt barátaira? Oh az a' gazdagság, az a' hivatal olly sikámló út, melly hamar veszedelemre viszi a' becsületes embert is; büszke, dölyfös, felfúvalkodott kevélyé tevén ötet. *‚Uram! ne adj nekem nagy gazdagságot vagy szegénységet.‘* Nem láttatok-e más részről elég emberséges embert, szükségtől kényszeritve — mert szegény — magát megtagadva hízelkedni, alacsonykodni, mások előtt csúszni? 'S hiszitek-e azt, hogy ha a' szenvedtető fogházakat, a' senyvesztő tömlöczöket rendre feljárnók 's kikérdeznök okait a' büntetéseknek, szintúgy tanálnánk azokban becsületes, erkölcsöt tisztelő keresztyéneket, mint a' templomban? Sokan szenvednek ott ollyanok kiknek legfőbb vétkök a' szegénység, a' kényszeritő szükség volt. Ne, oh *‚ne adj uram! nekünk szegénységet avagy gazdagságot, hogy megelégedvén meg ne tagadjunk, és megszegényedvén ne lopjunk.‘* A' rendkivüli szerencse, 's a' rendkivüli szerencsétlenség hasonló kisértetbe vivő veszedelmes útak. Hallottátok-e az ó testamentomi historiából, miképen a' hatalmas király Nabugodonozor temérdek hodoltatásiban magát elbizván, kevélyen szóllott az Izraelnek Istene felöl, 's kevélysége baromi ostobasággal büntettetett? Hallottátok ugyan azok-

ból, hogy midőn a' kegyes Jób minden jószágaitól s' gyermekeitől megfosztatott, 's e' felett kinos betegséggel sujtoltatnék, Istent 's születése' óráját átkozá-meg. Van ma is elég Jób, van ma is elég Nabugodonozor. Egészséges korunkban eszünkbe sem jut Isten, kínos betegségünkben pedig csak káromoljuk. 'S mind ezen mindennapi kisérteteknél még mindennapibbak is 's veszedelmesbek is számtalanok vagynak; ezeknek nevök egy szóban — a' gyönyörüségek. Értem a' testi vétkes gyönyörüségeket. Itt egy egy élte' virágjában díszlő gyönyörü ifjú, testben 's lélekben erős mint egy fiatal Herkules, megvivandó minden életzivatarokkal, nagyot és szépet igérő jövendőre, szemfénye szüléinek, dicsekedése nevelőinek, reménye hazájának, fellépve az erény-pályára, már taps és polgár-koszorú várja előre: azonban egy buja kaczérnak szemeibe akad, megbüvölve ígéző pillanataitól mozdulatlan áll, hálót fon az aljas a' derék körül 's tovább egyet sem lépik; ki issza az undok pók, kiszivja a' ragadékony nadály savát, javát, vérét, szivét, lelkét, 's a' buja kény, lomha puhaság rothasztó restség puja asszonyrabbá törpeszti a' férfias oriást!

Ez csak egy példa, de ezerekről vettem le ifjak! ezt a' képet, ezt a' tükröt hordozzátok

szüntelen hü emléktekben. Így szépségteket, épségteket egyiránt megőrizhetitek az életnek bár melyik szakában.

A' gyönyörüségek, mint időtöltések, bálok 's egyéb vigalmak csak fűszernek valók. Mert ha felvesszük például a' bálházot, ez is egy széles kapu, a' táncz-teremek mind megannyi széles út, mely sokakat viszen veszedelemre, testi 's lelki tekintetben. Pénz, egészség, becsület 's ártatlan szív: ezek gyakran a' bemenet' ára. Ennyiben tehát igen üdvös itt is, valamint más rokon nemü gyönyörüségekben a' mértékletesség, vagy is a' gyönyörüségeknek csak fűszerként használása, annyival is inkább, mert a' közmondaként „az válik leghamarabb roszunkra, mi nekünk legjobban esik.“

Így tehát — mi után röviden láttuk már a' véteknek könnyü, de veszedelmes útait — nincs egyéb hátra, mint hogy nézzetek-vissza erkölcsi pályátokra — de értitek-e? komolyan nézzetek-vissza — 's ha a' most megismert veszedelmes úton jártatok, mondjátok ezt a' megtérő Jóbbal: ‚*tovább nem megyek benne.*‘ De ne csak mondjátok ezt, hanem cselekedjétek is, hogy így, mint a' leczke-ado Idvezitőnek ígaz hívei, bemehessetek ő vele majd egykor a' *szoros kapún* az örök életbe.

Amen.

KI AZ EGYENES ÉS KI A' TEKERVÉNYES ÚTON JÁRÓ.

Leczke. Péld. 10, 9. *A' ki tökéletességben jár, bátorságban jár; a' ki pedig elforditja útát, egyebeknek tanúságra leszen.*

Gyakorta megtörténik, — 's minden jóknak nemes és méltó neheztelésre — hogy az emberséges, az egyenes magaviseletü ember 's épen embersége 's igaz szivüsége miatt a' világban semmi képen elé nem mehet, telyességgel nem boldogúlhat; ellenben a' tekervényes és fortélyos csúszás mászás szinlekedés által elé-hatol, felverekedik, 's mint a' világ nevezi — boldog és szerencsés. És ez így történt

már sz. Dávid és bölcs Salamon idejökben, ez előtt több évezredekkel: 's igy történik, nem ritkán, ma is. Ezért mondá a' prédikátor, mintegy a' gondviselést vádolólag, — „*fordítván ma-*
„*gamat, látám, hogy e' világon nem a' kön-*
„*nyü embereké a' futás; nem az erőseké*
„*a' viadal, nem a' bőltseké a' kenyér, nem*
„*az okosoké a' gazdagság, és nem a' szé-*
„*peké a' kedvesség; látám: hogy azon sze-*
„*rencséje van a' jónak és gonosznak, a'*
„*tisztának és tisztátalannak; mind annak a'*
„*ki áldozik, mind annak a' ki nem áldozik;*
„*úgy a' jónak mint a' bünösnek, az eskü-*
„*vőnek úgy, mint a' ki becsüli az esküvést;*
„*mert vagynak olly igazak, kiknek dolgok*
„*leszen az igazaknak cselekedetök szerint;*
azaz: épen megforditva, mint kellene lenni.

'S ugyan ezt látva a' sz. éneklő, egészen elkeseredve, illy kitörő panaszos búsongásra fakad-ki a' 73-ik 'Sóltárban: „*ime a' gonosz*
„*emberek milly nagy szerencsésen nevelik*
„*erejöket e' világon. Bizony hijában tar-*
„*tottam én tisztán az én szivemet, és hi-*
„*jában mostan ártatlanságban az én keze-*
imet“ De nem — épen nem! oh a' gonoszok ezen boldogsága csak tetsző, 's szerencsére, az ő szerencséjök, mint a' világon minden szeren-

cse, rövid ideig tart. Mert megtörténik, 's hála Istennek! ez már gyakrabban, hogy a' jámborok és igazak, ha talán egy ideig balúl ismertettek 's számba nem vétettek is: csak ugyan idébb tovább megismertetnek, 's becsültetést és tiszteltetést nyernek; ellenleg az ámitó csalárdok, levonatván rólok az álorcza, elébb utóbb szégyen 's gyalázat tárgyaiva válnak.

És ez is igy történt már sz. Dávid és bölcs Salamon idejökben 's igy történik gyakorta mais. Ezért tőn amaz imilly vallomást egyik magasztaló énekében: „*gyermek voltam, és meg-*„*vénhedtem, és nem láttam az igazat úgy* „*elhagyattatni, hogy az ő magva kenyeret* „*keresne.*“ 'S ugyan erre olvasám-fel én a' bölcsnek leczkéül választott példabeszédét: „*a' ki tökéletességben jár, bátorságban jár, a' ki pedig elforditja útát, egyebeknek tanuságra* — vagy is: másoknak gúnyos példájára *leszen.*“

'S azért választám épen ezt leczkéül, mert tanuságos, mert érdekes igazságnak véltem mindenekre nézve. Hol van t. i. az ember 's kivált a' keresztyén, — ha csak szivéből a' jónak és nemesnek érzete ki nem aludt, — ki az alattomos hamisságnak napfényre jötét 's megbuktát ne ohajtaná? 's az igaznak megismertetésén 's

méltó becsültetésén lelkéből ne örvendene?

'S hát ha még a' dolgot nem csak távolról szemléltetem, de épen magunkévá teszem? Ha kérdem: kicsoda mi közülünk az, ki életében, egykor vagy máskor, hasonló színű körülmények közé ne jöhetne? Ki az, kinek valaha szüksége ne lett volna, vagy ha nem volt, ne lehetne még, lelkiismeretére, 's az igazságosabb jövendőre apellálni? Van— igen is — van szüksége olykor embernek lelkismerete' itélőszékihez folyamodnia. 'S ah! mi boldog az, ki bátran mondhatja el akkor magáról sz. Pál apostollal: *„abban gyakorlom magamat, hogy botrán-„kozás nélkül való lélekismeretem legyen „mind Isten mind emberek előtt.“* Boldog, ki őszintén valhatja Isten előtt magáról sz. Dáviddal: *„én uram! én tisztán tartottam az „én szivemet, és ártatlanságban mostam az „én kezeimet.“* Boldog, kinek ez a' biró — lelkiismerete — igazulást 's felmentést itél. Jaj pedig azon szerencsétlen bünhödőnek, ki utóléretvén tekervényes cselszövényeiben, 's üldöztetése közben lelkiismeretéhez folyamodván, nem talál ott elégtételt, nem talál ott menedéket! jaj neki, ha ezen utolsó 's itt a' földön legfőbb birói szék kárhoztató itéletet kiált fejére! — jaj neki, ha ezen utolsó mentsvár, ezen

legvégső asylum bezárva előtte! bezárva ekkor ő előtte az ég is, kirekesztve ő ekkor a' menyből is; 's keblében hordva a' poklot, elkárhozott Kain ő ekkor — bujdosó és vándorló e' földön. Isten legyen neki kegyelmes! Isten legyen neki irgalmas!

De hagyjuk ezt tovább; ne siessük-el a' dolgot — ne előzzük-meg magunk magunkat. Tudom én, hogy az emberséges ember névre sokat tart minden ember. De tudom azt is: hogy még is sok ember épen nem emberséges ember. Tudom, hogy a' fedhetetlen karaktert sok kaján hordja ajkain, 's minden álnok pengeti nyelvén, ám de szivében ezredik sem birja. De, — ne itéljünk ismét hogy ne itéltessünk: nyúljunk önkeblünkbe. Tegyük a' dólgot magunkévá. Szánjuk ez órát önmagunk javára. Elmélkedjünk a' leczke értelme felett egész komoly figyelemmel; 's vizsgáljuk és nyomozzuk bölcs Salamon után: kijár tökéletességben és kiforditja-el útát? világosabb, 's tisztábban érthető szókkal:

Ki jár egyenes, ki tekervényes úton?

És ezt azért, hogy ez által is az erény követőinek száma köztünk nevekedjen; az el-

lenkezőké pedig kevesedjen: kérem hív figyelmetöket!

Ki jár tehát egyenes, 's ki tekervényes uton?

I.) Egyenes úton jár a' nyiltszívü; tekervényes úton pedig a' titkolodzó. Nyíltszívü ember az, — mint neve is mutatja — kinek nyíltan tárva, és szabadon áll keble és szive. Tartózatlan enged bele tekinteni, mint kristály forrás a' maga fenekére, tudván, hogy ott semmi tisztátlant nem vehetni észre; 's nyiltan és bátran közli másokkal gondolatit. A' mit tud és érez szembe, bátran, himezés nélkül mondja akárkinek. Nem azt teszi ez, hogy ő, akár van reá szükség, akár nincs, mindent mit gondol és érez, szükségtelenül ki beszél. Nem: hallgat ő ott hol kell; 's szól ott hol szükség van reá; de csak valót csak igazat szól. *Az ő szája* igazán „*szivének telljességéből szól* mint Jézus mondá: *'s beszédi érzésének folyamati.* — Nem dicséri szembe kit nem becsül; nem udvarol annak, kit nem tisztel; nem alázatoskodik azért hogy felmagasztaltassék; nem kimél azért, hogy viszont ő is kiméltessék. Nem simánkodik, nem bokol, nem hajlong csupa szokásból érdemetlenek előtt. Nem nagyzol nem

bámúl, nem magasztal, nem imád kölcsön fejébe senkit, ha meg olly nagy olly derék volna is. Nem édeskedik mézes mázos beszédivel; az emberek gyengéinek 's hiuságinak nem bokol nem hizeleg. Nem czégérkedik barátságával; nem árulja azt nyelvén; szívébe rejti, 's azzal együtt adja. Magát sem nem nagyzolja; sem nem ócsárolja; érdemeit nem hánytorgatja, sem színlekedve nem csekélybiti. Udvariaságot az illyentől ne várj; de igen bátran bizodalmat. Hizelkedő simaságot ne: de igen biztos igazságot. Szolgálatját, pártfogását reád erővel nem tolja; de azért ha szükséged van, bátran számolhatsz reá. Illyen az egyenes útonjáró nyiltszivü őszinte emberséges ember!

A' tettető titkolodzóról, miket fellebb mondék, mind megforditva értsd! Ennek egy gondolatja, egy érzése, egy szava egy tette egy mozdulatja, egy lépése sem esik az egyenesség útján. Szava fényes és sima, mint épen a' fényes és sima öldöklő tör. Nyelve mézes, szive mérges Szive nem nyilt mint amazé, de bezárt titkolódzó. Vigyázz! ne döly gyanús mellére, mint sima bársony zöld pázsintra, melly barátságos enyhelyével kinál csalógatva — azomba fullánkos kigyó rejteng és lappang benne. Veszély nélkül hozzá nem közelithetsz. Keble mint töltött fegyver, föld alatti mína, hamu alatti parázs: úgy

bízd magad reá, hogy fölvet, szertezúz, össze perzsel. Az álomról tartják — kik szoktak felőle tartani — hogy mindig az ellenkezője telyesedik: a' hizelgőről bizonyosabban tarthatod. Ha szembe dicsér: tudd meg hogy reá akar szedni. Ha szolgálatját ajánlja: tudd-meg hogy okvetetlen megcsal. Ha nyúgalmát szinli irántad: ez csak fegyvernyugvás a' pihenő ellenséges félnek. Ha barátságával kínál: csak közelebb akar hozzád férkezni, hogy szived titkát kikémlelhesse, 's kilophassa. Ha békességet köt veled: úgy tartsd, mint mikor a' terhes beteg halála előtt egy két nappal jobbra fordúl; bizonyoson vesztedre tör. Illyen a' tekervényes úton járó, színes titkolódzó!

II.) Egyenes úton jár az igazmondó; tekervényes úton pedig a' hazudozó.

Az erkölcsiség szabálya szerint mindig csak valót, csak igazat kellene szólnunk, az-az: úgy mondanunk a' dolgot mint az van, 's mint tudjuk és érezzük. De tudjuk, hogy semmi regula sincs kifogás nélkül; 's fájdalom, ez a' régula csak nem egészen kifogásokból áll, mert sok az igaz mondás ellen mondó.

Már, a' ki úgy ad elé minden dolgot mint az van, 's mint ő tudja, azaz a' ki igazat szól, az egyenes úton jár; semmi rosz szán-

déka nincs. A' ki pedig kivetkezteti valóságából az igazságot, 's más színt és formát ad neki, más alakba öltözteti, vagy épen ellenkezőt lop helyébe, azaz hazud, az ollyan tekervényes úton jár az álnok ravasz ember, bizonyosan á-mitni, csalni akar. Czélja minden esetre rosz, mert nem az, mit annak ad ki. 'S erre tekervényes alattomos úton kiván jutni. Csapong, bújkál, pórban csúsz, kereng facsarg, mint ravasz kígyó. Az erkölcs országában pedig a' tekervényes út gyanús. Itt csak egy út van, 's ez az egyenes: jó czélra csak ez egy viszen.

III.) Egyenes úton jár az igazságos; tekervényes úton az igazságtalan ember. Igazságos az, kí a' törvény útján jár; igazságtalan, ki azon kivül csapong. Igazságos, ki tiszteli a' mások' igazait: igazságtalan, ki azokat elgázolja. Igazságos, ki nem bánt senkit is; igazságtalan a' kötelezkedő, ki nem fér meg a' maga körébe. Igazságos, ki mindennek megadja a' mivel tartozik — igazságtalan ki ezt nem telyesiti.

Az igazságos ember tehát tudva senkiét el nem veszi; törvénytelenül senkiét el nem tartoztatja; ok nélkül nem perlekedik; nem kiván aratni ott, hol maga nem vetett. Ha adós, pontoson fizet. Ha kölcsön ad, nagy uzsorát nem

vesz. Ha megfizetnek neki, megszolgál reá; 's ha neki szolgál más, megfizet érte. Ingyen semmit sem kiván. Adás vevés közben nem csalárkodik. Hivatalt törvénytelen úton nem keres — tudván; hogy az eféle kereset hamis keresmény. Húzavonával gazdagodni nem szeret. Másét nem bitangolja, másnak kárt nem tesz; vagy ha tenni talált, kész megtérítni, kipótolni. Álljon az igazság, vesszen bár a' világ! ez választott mondása.

Az igazságtalanról épen mind ellenkezőt értsetek! Ő tekervényes úton csapong, mint ravasz róka, nem követi a' törvény egyenes ösvényét. Alattomoskodik, fortélyaival csal. A' mit igért, eltagadja. Fogadását meg nem állja, szavát esküjét megszegi. Az ártatlant bevádolja; a' jámbort rágalmazza; a' deréket ócsárolja — a' nagyobbra orrol, fenekedik — a' kisebet lenyomja, eltapodja; mások bizodalmával vissza él; lekötelezettjeit semmiknek, maga teremtményeinek tartja, őket erkölcstelenségre alacsonyítja. Alattvalóin uralkodik, a' hibázókon kegyetlenkedik. Hivatali tekintetével gázol, törvénytelenkedik. Jóltevőihez hálátlan, barátaihoz hűségtelen, ellenségeihez kegyetlen. A' közjóra semmit sem tesz; hazáját megcsalja meglopja — Istenét nem tiszteli, megbántja, káromolja; mások kárával sze-

ret élni; hizni, gazdagodni, tiszteltetni, uraltatni Szóval: kemény kitétel, de igaz — az igazságtalan embernek se Istene se lelke!

IV.) Egyenes úton jár a' következetes tekervényes úton a' következetlen ember.

Következetes — vagy is, maga magával megegyező ember az, ki gondolkodása módjában és tetteiben mindig ugyanazon, magához nem hívtelen — magával nem ellenkezik. Az illy ember mindig egyenes úton — 's egy nyomon jár. Mit ma fejérnek vall, hólnap sem mondja feketének; mit ma igazságnak lát, holnap sem látja hamisságnak. Meggyőződésbeli állandóság — mi nélkül, kivált férfi, nem is képzelhető — czímerező bélyege.

Ám de látunk ide 's tova bújkáló csavargó mindennapi embereket. Látunk emberkéket, kiknek úgy áll vagy inkább lóg ingatag fejök nyakuk fölött — mint szél forgatta vitorla épület tetején, merre kivántatik, arra fordúl. Előttök semmi sincs lehetetlen. Mi ma nekik tetszik, hólnapra megunják; mit ma szeretnek, hólnap gyülölik; kit ma dícsérnek, holnap gyalázzák; mi ma jó, hólnap lehet rosz, mi ma törvényes, hólnap törvénytelen; mi ma szent és sérthetetlen, holnap nevetséges és kigunyoltató. Ezek jó vagy rosz ügyhez — mint csapodár szerelmes

szeretőihez — idő 's körülmény szerint szegődnek. A' szerint szolgálnak véleménnyel valamely tárgy körül, a' mint kivántatik — mint pápaszem árus kinek-kinek szeméhez illő üveggel. 'S ezek a' pulya szegődök a' nagyobbak előtt pórig törpülő alázatoskodók, kisebbek előtt kiállhatlan ágaskodók. Semmibe sem ugyanazok egy óráig is hanemha abban, hogy mindig lengeteg silányok. Semmiben sem következtesek, hanemha abban, hogy mindig következetlenek. Van egy kibúvó lyukok, melyet mindenre használnak: „bölcshez illik szándékát változtatni, azt mondják ők; igen ám olykor egygyes szándékát! de szándék szin alatt magát változtatgatni — gyáva ingatag ember sajátja. Azt tartják a' természet vizsgálók, hogy hét év alatt az ember egészen megváltozik és más lesz; teste elgőzölögvén elpárologván. Az illy embereknek nem csak testök, lelkök is egészen más lesz — azzal a' megjegyzéssel, hogy nem kell reá hét esztendő, hét nap, hét óra, hét minuta is elég elváltozásukra. A' magával egyező következetes ember közt — ki érzéseiben szavaiban 's tetteiben magához mindig hív, mindig ugyanazon — 's a' magával ellenkező következetlenkedő közt, ki egyik tettével a' mást lerontja, az a' különbség, a' mi maga saját honföldje 's drága hazája

szabadsága mellett küzdő hazafi bajnok, 's az olly szegődi rabbérben fogadott zsoldos közt, kinek se országa se nemzete se hazája — ki neki többet fizet, a' mellett harczol. Így, amazt az igazság szent szerelme lelkesiti, ezt pedig nemtelen nyereség kecsegteti tetteiben. 'S kérdés: mellyik jár az egyenesség' 's mellyik a' tekervényesség útján? mellyikre bíznád inkább magadat? Amarra vagyonodat, életedet becsületedet, mindenedet: erre egy pillanatig sem úgye — kis újodat ís?

* * *

Miket eddig elé az egyenes és tekervényes úton járóról mondottam, csak közönségesen szóltam. De mennyit nem lehetne felhordani — 's kivált különös tekinteteket és állapotokat, 's azokban nyomozni és szemléltetni az egyenes útonjárónak magaviseletét!

'S ha a' rövidségnek kedvezni nem akarnék; szemléltethetném veletek az egyenes úton járót mint hivatalbelit, ki nem csak rangért 's fizetésért, hanem a' közönségnek szolgálni kivánván viszi, 's pontosan viszi hivatalát —

a' tekervényes úton járót pedig épen megforditva. Szemléltethetném az egyenes úton járót mint hivataltalant; de ki nem szívja here henyeként honföldje zsirját; nem fecsérli el azt lelkiismeretlenül mulékony kénnye nemtelen csiklányira, nem dözsöli gyönyörök ingerléseire, nem pazérolja külföldön, hanem otthon-királya és nemzete dicsőségére használja minden tehetségét; a' tekervényes úton járót pedig épen megfordítva. Szemléltetném az egyenes úton járót mint birót, kit az igazságtól mint ama rómait, 's mint a' napot a' maga útjáról el nem lehet tériteni; mint az igaz ügyvédjét, ki nem hallgat bünös hallgatással, nem hallgat kárhozatos ráhagyással ott, hol szóllani kellene; mint megpróbált hív férjet, meg kisértett szeplötelen nőt, ollyannak tapasztalt jó atyafit, rendithetlen hü barátot: a' tekervényes úton járót pedig épen megforditva. Szemléltetném az egyenes úton járót mint az élet viszontagsági által megpróbáltat, kin jó rosz, szerencse szerencsétlenség által ment; 's ki a' csábok és kisértetek ezer meg ezer ostromló ingeri közt is tisztán tartotta szivét — 's megőrzötte azt a' maga, meg az ég számára! a' tekervényes úton járót pe-

dig épen megfordítva. De mind ezeket szándékoson elmellőzöm, hallgatóimra bízván, hogy a' mondottakat, ott a' hol szükséges is helyes is, időhez és helyhez képest alkalmaztassák.

* * *

'S ime igy kimutatva előttetek atyámfiai! az igazság és tekervényesség útja; kimutatva a' vég is mindkettőnek végén, mellyre mindenik vezet. Azt hiszem, mindenkinek könnyü a' választás az igaz és hamis, az egyenes és tekervényes, a' jó és rosz között. Emberséges ember bizonyoson nem fog alattomos álútakon bujkálni, midőn nyílvánosan járva bátorsággal mehet. 'S kinek Isten valamicske eszet ada, nem csapong ide 's tova csavarogva czéltávolító tekervényeken, midőn valamihez egyenes úton közelebb elérhet.

Azonban én most erkölcsi szabadválasztással bíró embereknek szólottam, kiken magukon áll, jó vagy rosz, erény és vétek között választhatni. 'S épen ebben áll az embernek méltósága — ebben az erénynek valósága. Nem kívánlak hát

megkötni e' részben is, sőt azt mondom: éljetek ezen emberi jogotokkal itt is mint szabad emberek! 's nem bántok meg vele senkit is, ha mint illyeneknek — erkölcsileg szabad embereknek mondom 's mint utolsót mondom: a' tudva levő két út t. i. az erény és vétek útja között— de egyszersmind kebletök belső nyúgalma 's örök háborgása, meny és pokol, erkölcsi élet és örök halál, idvesség és kárhozat közt — válasszatok!

Amen.

A' KI A' SZELET NÉZI, NEM VET AZ.

(Vetésre.)

Leczke. Préd. XI: 4—6. *A' ki a' szelet nézi, nem vet az, és a' ki a' sürü fellegre néz, nem arat. Miképen hogy nem tudod a' szélnek útát; és mi módon gyarapodnak a' csontok az asszonyi állatnak méhében: azonképen nem tudod az Istennek dolgát, mi módon cselekedjék mindeneket. Reggel vessed-el a' te magvadat, és estve is ne restelkedjél: mert nem tudod mellyik jobb, ez-e, avagy amaz, avagy ha mind a' kettő jó leszen.*

„*Mindennek ideje van*“ — ezt mondá bölcs Salamon. De ezt tudni még magában nem nagy tudomány, nem nagy bölcsesség. Ezt nem csak bölcs Salamon, de sok más nem épen bölcs ember is tudja. Sokkal nagyobb bölcsesség ezt

alkalmazni tudni, azaz: minden dolgot, vagy legalább minél több dolgot épen a' maga idejében, sem elébb, sem később tenni, sem elsietni, sem elkésetni azt. De épen ez az, mit kevés ember tud eltalálni. Hogy némely hegyek gyomrában sok hasznos ércz, drága kincs hever, azt sokan tudjuk. De, hol épen az ere, mellyre rátalálni, kiásni 's haszonra forditni lehessen, ez kevesek' tudománya, sokba kerülő mesterség, életveszélyel járó munka. Igy, minden ember tudja, hogy mindennek ideje van: de századik sem azt, mellyik épen valamelly dolognak legillőbb ideje. 'S nincs életszabály, mellynek alkalmazásában többször tétováznának az emberek, mint ezében. Egyik azt mondja: „még nincs „ideje, hagyjuk tovább, majd lesz idő rá, ked„vezőbbek lesznek az alkalmak, a' körülmények „kivihetésére" 'S pedig az idő, melly sietni szokott, el is jött már; pedig az idő, melly várni nem tud, elis ment már; pedig az idő, melly egyszer elmult, soha vissza nem tér. — Más imígy szól: „késő már, mi idejét multa." Holott, meglehet, épen most volna legjobb ideje. Sok nem képes megfogni, miként lehessen valamihez kezdeni, midőn leverök, sőt ijesztők a' körülmények. Vagynak, kik csak egy vagy más időhez kirekesztőleg kötik valamelly dolognak szerencsés sikerülhetését.

Igaz, hogy mind ez sok részben tudatlanságunk hibája; tudósan szólva, véges értelmünkből származik. De valjuk-meg, hogy a' könnyedén vevő halogatás, 's az ebből származó elkésés, a' gyáva kétkedés és rebenczes babonaság sokkal több hasznos dolgot mulasztattak-el eleitől óta, mint a' mennyi kárt az elsietö hirtelenkedés valaha okozhatott. Mert *a' ki a' szelet nézi, nem vet az, és a' ki sűrü fellegekre néz, nem arat az;* a' ki minden kicsinységen fenn akad, minden akadálytól elretten, nem sokra megyen az. *Mert miképen hogy nem tudod a' szélnek útát, és mi módon gyarapodnak a' csontok az asszonyi állatnak méhében: azonképen nem tudod az Istennek dolgát, mi módon cselekedjék mindeneket.*" Nem tudod egész bizonnyal meghatározni, mellyik épen valamely dolog megtételének legalkalmatosabb ideje; 's nem érted, nem foghatod-meg sokszor azt is, miként sikeriti Isten munkádat; nem azt is, hol és mit? mikor és mennyit és miként használhatsz vele, mert azt Isten nem egészben bízta reád. De épen *vessed reggel a' te magvadat, és estve is ne restelkedjél: mert nem tudod, mellyik jobb, ez e' avagy amaz, avagy ha mind a' kettő jó lészen;* az az: ember, te a' gondviselés kezé-

ben némileg csak eszköz vagy, melly mindent tudtodra nem adott, csak azt: hogy munkálkodj. Ne késs, ne kétkedj, ne halogass tehát, hanem teddmeg a' maga idejében tenni valódat: aztán a' többit bizd Istenre"! Ennyit tudsz; ez a' te dolgod; ezt tenni el ne mulasd. Ezt mi is tudjuk; ne mulassuk-el hát tenni is. Kezdjük pedig a' dolgot azzal, hogy értekezzünk épen felette, ez alkalommal, 's fejtegessük és vizsgáljuk a' feltételt pontról pontra nyomoson, röviden, világosan és tanusággal!

I) Ember, te a' gondviselésnek némileg csak eszköze vagy, melly dolgaid körül mindent tudnod nem ada, de igen azt, hogy munkálkodj! Ez a' legelső pont.

Azzal, ha állitom, hogy az ember a' gondviselésnek némileg csak eszköze, semmit sem vonok-le azemberi méltóságból, sőt részleg nevelem azt. Tudom én, hogy nagy méltóságra magasztalta az embert Isten, adván neki okosságot, szabadságot, 's ön magát tevén czélúl neki. De tudom 's minnyájatok tudja, hogy bár sokat tud is az ember maga 's dolgai körül, nem tud mindent, Bír előrelátással, egybekötő következéssel, 's ahoz képest cselekszik okból, czélra in-

dúlva-ki. De nem mind látja előre, mellyik eszköz mi czélra vezeti. Azt csak a' mindent tudó Isten látja: de vezeti embert reá, ő magával eszközöltetvén csakugyan azt: ime tehát, hogy e' részben eszköz az ember Isten kezében. Ezen kivül azt is tudjuk, hogy az ember nem csak magáért létezik, hanem másokért is, 's e' részben is másokra nézt Istennek eszköze, csak hogy ön maga hozzá járúltával, azaz: ő is tud róla, ő is iparkodik rajta, hogy feleinek használjon, ha szinte nem tud is mindent, mit kell tenni arra, 's nem is vihet-ki mindent ön erején: mi ismét azt teszi: hogy Isten segedelme járúl az emberi gyengeséghez. Továbbá Istennek, mint egy emberben egyes, úgy az egész emberiségben közönséges czélja, a' tökélyesbülés és bóldogulás: ezt az öszves czélt velök öszvesen viteti-ki. Egy ember csak egy karika az egész lánczolatban — magáért is, de az egész öszvefüggesztésiért is egyszersmind. Mint a' föld nek két útja van, egyik ön tengelye, más a' nap körül: úgy az emberpálya is kettős, egyik maga köröl, másik a' köztökéletesedés örök pontja körül forog. Az keskenyebb, ez tágosabb; az silányabb, ez nemesebb, Ime tehát, még méltóságát emeli embernek, hogy ő nem csak egy maga; hanem ezerek' tökélyesbülése eszköze.

Miből önként foly, hogy nem szabad az ember magával; minthogy nem csak magáért van, nem vesztegetheti, nem pazérolhatja-el magát, mint a' szülék nem gyermekeik örökségét méltóátok nélkül, Nem tudja ugyan, mit és mennyit jelent bár kicsiny helyt is, mert az egészben tudtára nem adatott; nem lévén képes felfogni az emberiség' végetlen lánczolatát; sőt egyes tettei' következését sem láthatja-el előre mindig mert Isten ezt előle elrejté, de tudtára adá azt, hegy nekie munkálnía kell.

II. Ne kételkedj, ne hallgass, ne babonáskodj tehát ember oktalanúl.

Veszélyes dolog hinni is, nem hinni is, mert sokszor megadja ember árát mindkettőnek. Igy káros kétkedni is, nem is; mert; gyakorta meglakolunk mindkettőért. Azonban ha minden ember kéteskedne 's örökön csak kéteskedne a' kiviendő dolog felett, úgy soha semmi jeles sem történne a' világon. A' kétkedés (más névvel pulya félénkség,) melly mindent ízre szálkáz, apróságokon fontoskodik, semmiségeket mér és calculál, soha semmi nevezetes hasznot nem tett az embernek. A' kétkedés olyan sem hideg sem meleg klima. Hol a' hideg — jobban mondva,

fagyos ész igazán is megfagy, megmered: ott serény elszántság 's munkás akarat sokat vihet ki, és sikerrel koronázza a' tettet. Történtek igazolják. Egy két példáját alig olvassuk, hogy a' fábiusi késlekedés használt, midőn minden Hanibálok, Caesárok, Napoleonok sebes gyorsaságnak köszönék győzedelmöket. Hosszas tanakodás 's dévánkozás miatt pedig elesett Szágguntum, Sziget vára, és még sok más várak — eleitölfogva le a' mai napig. Nem csak várak 's ütközetek vesztét pedig, hanem minden napi apró, de mégis fontos dolgok veszteségeit is szokta maga után vonni a' késlekedés. A' közmonda szerint ugyan elég hamar teszünk valamit, ha azt elég jól tesszük-meg. Ez igy némileg igaz, de nem az megforditva. És nem bizonyitja-e másfelől a' tapasztalás, hogy sok maga idejébe elmulasztott jó alkalmat többé semmi ídö, okosság, ész, bölcsesség nem képes kipótolni?

'S magára bizom mindenitekre, gondoljon rá, hány hasznos szándéka maradott-el kétkedés halogatás miatt, csak azért, mert félt hozzá kezdeni, vagy mivel már késölette. Nagy dolog is az a' kezdet! Csak egyetlen egy lépés, de legnehezebben vesszük rá magunkat. Helyesen mondá bölcs Salamon: *jobb minden dolognak*

vége annak kezdetinél; igen, mert kezdetétől sok van még a' végéig. De nekünk legfőbb okunk többire, hogy bajoson kezdünk a' kezdéshez, a' félénkség, restség, gondatlanság, könnyedén hagyás 's a' t. Pedig csak épen elkell kezdeni sok doldot, 's mint fonalvég után gombolyagról, úgy fejlik-ki magától a' jö következés; mert nem igaz az, hogy csak a' roszra lenne nehéz az első lépés 's a' többi könnyü; így van ez a' jóval is. Aztán Isten nem is olly igazságtalan. Biz *a' ki a' szelet nézi csak, hogy csendes időben vessen, soha sem vet az semmiféle magot, 's a' ki csak a' fellegen ámolyog, nem arat az.* A' balgatag, ha azt várja, hogy a' patak lefolyon, soha túlpartra nem megyen, 's ki valamihez nem kezd, soha sem végezhet. A' ki reggel nem vet, mert az estvélit tartja jobbnak, vagy megfordítva, ki estve nem vet, mert a' máskorit véli hasznosbnak, elkésik az. Szóval: ki a' jókori 's késői vetés közt válogat balgatag babonás ember az. Annyi való, hogy sokszor kárát vallja válogatásának. A' vető' dolga — vetni mikor alkalmas időt lát — 's Istenre bízni a' többit. 'S úgy van ez egyébben is. Embernek kötelessége megtenni tennivalóját.—

III) Mikor reá alkalmas időt 's nem válogatni.

Mint elmélkedésünk kezdetén is hallók, „*mindennek ideje van*“ Csak az a' baj, hogy nem tudja az ember egész bizonyossággal, minek mellyik legjobb ideje, mert Isten tudhatnia nem adta. Ezért mondja a' leczke: *reggel vessed-el a' te magvadat, és estve is ne resteljed, mert nem tudod mellyik jobb, ez-e, avagy amaz, avagy ha mind a' kettő jó leszen*, vagy is: mikor kedvező időt látsz valamire, ne sokat válogass, ne babonáskodj, mert különben sem álhatsz jót, mellyik a' jobb. A' vető dolga vetni, Istené azt sikeresiteni. Sz. Pál is tudta, épen mint bölcs Salamon, hogy *mindennek ideje van*, mégis azt irja Timotheusnak: „*prédikáljad az igét, rajta légy mind alkalmatos, mind alkalmatlan időben;*“ kétségkivül gondolta, hogy az alkalmatlan időbelinek is lehet foganatja.

Minthogy pedig minnyájan magvetők vagyunk — mert minden munka magva az elintézett czélnak: mindnyájunknak is szól a' leczke, 's más szókkal ide megyen-ki: használjuk az alkalmat okosan, 's tegyük-meg mindenféle tartozásunkat a' maga idejében. Még pedig mivel a' magvető természet szerint a' jövőnek vet, miis ne csak a' jelennek éljünk: vessünk a' jövőnek is — 's reggel és

estve, estve és reggel — jókor és késöre, késön és jókor, csak hogy jóféle magot vessünk. A' ki köz hivatalban van, vagy közre folyhat behatásánál fogva, törekedjék a' közjónak tökéletesitésén, elébbvitelén, 's ne szünjön-meg azt körében terjeszteni, szóval, intéssel, tanácscsal, tettel, példával, otthon és künn közhellyen és társalkodásiban, úton útfélen, valahol csak helyét idejét és módját látja. Ne rettencse, 's ne hütse-el közre és jövöre ható jó szándékától az emberek' hidegsége, érzékellensége, félreértése, ellenszegülése — ne hálátlansága és üldözése is. Ne kételkedjék, ne csüggedjen, ne essék kétségbe a' gondviselés felöl; törjön és küzdjön elöre, bátran és nemesen víva. Lám sok derékek vetének szélvészes időben eleitől fogva magot, nemest és jóltevöt, következendö ember-nyomnak és — és — azok egyszer akkor kivirúltak.

A' ki pedig közre nagyba bé nem folyhat, van házi köre, 's mint gazda tehet sok jót ott is. Ne mulassa-el hát, hol csak lehet, annak javát munkálni, annak jóllétét megalapitani, jövendöjéröl gondoskodni, szemessége, ügyessége, iparkodása, gazdálkodása 's jó emberek' szerzése által. Vesse magvát reggel és estve, *ha szinte más fogna is aratni.*

A' nevelöknek és szüléknek mit mondjak?

ért engem' az ő szivök! Ők kiválva a' társaság a' jövő nemzedékek' magvetői. Ő rájok Isten, a' haza és az emberiség, e' szent földek' mivelését bizta. Vessetek ültessetek hát ezen földbe, irtsátok belőle a' rosznak csiráit, ne engedjétek, hogy a' bogáncsok azt elfogják, és alkalmatlanná tegyék a' nemesb' magvak' megtermésére.

De ti magatok is kedves ifiak! igyekezzetek. A' ti korotok épen a' remény' telyes kora. Vessetek reggel jókor — mig szivetek és elmétek elég fogékony — vessetek beléjök minél több jóféle magokat, a' szorgalom, szemérmesség szűz erkölcs, fedhetlenség' józanság, mértékletesség', magvait; vessetek mindenféle tudományos hasznos ismereteket, emberismeretet, tapasztalást, életrevalóságot 's több e' féléket, és ezeket reggel és estve, jókor és későn; 's majd ön magatoknak ti magatok arattok, de arat a' társaság is, mert annak is adósok vagytok, — mert azéi vagytok. 'S nem csak az ifiaknak, kik előtt egy egész élet jövendője, de élemült öregeknek is szóll a' letzke; — igen, estve se restelkedjetek vetni jó tanácscsal, példával. Sőt végre az elkésettekvagy czéltvétetteknek is kedvezőleg hangzik a' leczke: *estve se restelkedjél.* Igen, mert nem lehet-e ez szintén jó? Hisz, nem tudod, ha a' reggeli vagy estvéli vetés-e a' jobb?

IV) A' következést bízd Istenre.

Mikor a' vető elhinti magvát borozdáiba, nem tudja bizonnyal, jó, vagy rosz aratásra vetet-é? Hanem *a' ki szánt, reménység alatt szánt*, azt mondja sz. Pál; következőleg a' ki vet is, csak jó reménység fejébe vet. Vet pedig az okos magvető, ki nem babonás, reggel és estve, jókor és későn, hold fogytán és holdtöltén, mert nem tudja, mellyik lesz jobb; ő tehát vet, a' többit Istenre bízza. Különben is a' magvető csak azt sem képes megfogni, mikent lehető, hogy a' mag, melly megrothad, megrothadásából új növevénnyé viruljon-fel? Az az Isten dolga, a' természet örök titka míve. 'S épen így nem tudja egyébféle magvető is, milly szerencsére vet mert *miképen hogy nem tudod a' szélnek útát, és mi módon gyarapodnak a' csontok az asszonyi állatnak méhében: azonképen nem tudod az Istennek dolgát, mimódon cselekedjék mindeneket*, mivel Isten munkái titkosok, 's a' gondviselés' útai elláthatlanok, végéremehetlenek. De azért vet a' vető 's mindenfelé vet, mert Istenben reméll, Istenben bízik, 's nem ok nélkül, mert Isten a' kicsinyből nagyot, a' roszból jót, 's számba sem vehető csekély kezdetből fontos következéseket szokott sokszor kihozni. Nem ok nélkül bízik ember Isten-

ben, mert az ő munkája csak kevés t. i. egyszer földbe vetni magvát, megtenni tennivalóját; Istené, a' mindenhatóé, a' több tennivaló t. i. azt kikölteni, növeszteni, érlelni, és gyümölcsöztetni.

Mit kétkedel tehát ember? Ne késsél, hanem siess élni gyönyörű jogoddal: Istent tehetni adóssoddá; Istent, az igazat és mindenhatót! Igen, Isten adósa a' vetőnek, — 's mindenféle vetőnek— ratással! A' korhelynek, ki semmit nem mivel, Isten semmivel sem tartozik, mert ő csak munka után ád valamit; 's valamint hogy Isten kisértő az az oktalan, ki henye heverésre vakmerő várni Isten' áldását: úgy ellenleg, ki megtette tenni valóját, méltán követel annak sikert Istentől; az Istent adósává tette; 's ha szabad mondani: *kényszeriti őt megáldani.* Mert a' munka, mellyet Isten emberre bízott, örökön kamatoló kapitális; ennek interessét maga Isten fizeti. Hogy a' megtett munkának következése van, azt tudjuk; 's ha még is a' jelenben a' jövőnek semmit nem tennénk, kétségbe esve munkánk' jó következése felől: Istennek nem hinnénk, Istenben nem biznánk, azt hivén, hogy megcsal minket — a' mi gondolatnak is kárhozatos vétek — Istent, ha lehetne, igy megszégyenitenők pulya kis hitüskedésünkel, rút

hálátlanságunkal. Ismét mondom tehát ne: kétkedj, ne késs, ne halogass, ne babonázz, ne bujkálj hát ember! Ne vesd azt: *„még nincs ideje*, hogy nyakadról eltolhasd, 's ne mond: *már késő*, hogy alóla ravaszúl kibúhass' Tedd meg a' mi tiéd: ne félj, Isten is megteendi magáét. Vagy talán nem éred örömét? nem veended hasznát? 's te csak vetsz és más lesz az arató? Hogyan? 's hát nem pirulnál-e oly puja lenni — irigyleni utóidtól a' boldogitást? oh, hisz' épen az a' lelkes embernek elöjutalma, hogy a' mit ő vet, az a' jövendő boldogságába fog felvirúlni; legédesesebb jútalma ez — ezért mindent kész tenni.

Közreható férfiak! magányos házkör' tagjai! ifiak, vének, élemültek 's szóval: mindenféle *magvetők!* ne csak a' szük, a' parányi jelennek éljetek fösvényül, különben vele együtt enyésztek! Tekintsetek a' jövőre. Annak minden ember adós. Miveljétek a' földet, mellyet Isten rátok bizott, ne hogy töviset és bogáncsot — a' maradék átkát teremje számatokra. Vessetek a' jövendő' földébe magvakat, 's igy adóstok lesz Isten nektek a' földön, 's megfizet majd— a' mennyben.

Amen.

EGYETEMI KÖNYVTÁR
DEBRECEN

BEKE SÁMUEL'

VASÁRNAPI

BESZÉDEI.

KIADTA

NAGY FERENC

KOLOZSVÁRI REF. PROFESSOR.

Révén emléki sk. Gyrám 1852.

Második Füzet.

KOLOZSVÁRTT.

ÖZV. BARRA GÁBORNÉ ÉS STEIN
TULAJDONA.

1840.

MAGYAR KIRÁLYI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA DEBRECEN

Az ev. ref. főoskola' betüivel.

BEKE SÁMUEL'

VASÁRNAPI

BESZÉDEI.

113902

A BIZONYTALAN JÖVENDŐ' VÁRÁSÁRÓL.

(ÚJ évi.)

LECKE: Jérémiás' Siralma, II. 16. *Bizonyára ez az a nap, melylyet vártunk.*

Mint az útas vagy mint a hajós, ki idegen földen vagy vizen törekszik meszszi célja felé, nyugtalan várakozással pillant elé egy egy határpontra, melylyen túl ohajtott tárgyát rejtve reméli: így mi földi halandó vándorok, az élet' bizonytalan pusztáján kétes reménynyel tekintünk elé, s ohajtva várunk minden kijegyzett pontocskát a végetlen idő' temérdek tengerén. S mint az útasnak és hajósnak egy magos dombtető, vagy meszsziről

csillámló fénytorony: úgy nekünk vannak életünk' pályáján ilyly bizonyos határpontok; milylyenek születésünk' vagy nevünk' napja, valamelyly hivatalba, társaságba vagy a házassági életbe lépésünk' magános innepei, s ezeknek előkerülésökkel, mindenkor új jövendőt szoktunk remélni magunknak. De van különösen egy nap, melyly sokakra, mindnyájunkra nevezetes, a melylynek kezdetével új időszakaszt, új életsorsot vár, remél és ohajt magának a földvilág' nagy része, a keresztény népek' sok száz millioji; s ez a nevezetes nap atyámfiai!..... kitaláltátok már úgy-é?! *„az új esztendőnek első napja"!* Igen, *ez azon nap, melylyet* mi a textus' szavai s tulajdon szívünk szerint is, ohajtva *vártunk!* s hála istennek! békességben meg is értünk. Meg, de csak kezdetét! s a kezdetről nekünk véges valóknak ennek is vége jut eszünkbe, melylyet nem tudjuk ha megérünk-é? nem azt is, milylyen lesz ennek folyása reánk nézve? oh mert mi csak ak-

kor számlálhatjuk telyes bizonyossággal az órákat, midőn már azok elmultak s épen azért nyughatatlan szívünk minden napnak és órának ugyan, de különösen most e béállott új esztendőnek folyását kétségesen várja. — Megegyezőleg cselekszem hát úgy-é mindnyájatok' újesztendei gondolatjával s meg fog felelni mostani beszédem szívetek' mostani ohajtásának, ha abban a bizonytalan jövendőnek várásáról értekezem. Beszédem' első felében megmondom: mi bizonyos a bizonytalan jövendőben; a második részben pedig: ehezképest a jövendőnek várására tartozó kötelességeinket adom elő. — Bizonyost tudni a bizonytalanban, hiszem, mindnyájatok' szive ohajt. Hallgassátok hát figyelemmel mostani beszédemet, telyesedni fog kivánságtok.

I-sső RÉSZ.

Sötét homály rejti a jövendőt szemeink elől, és az mindenikünk előtt

ismeretlen. Mint a ködös időben útazónak a homály lepte vőlgyben, olyly keskeny nekünk látásunkköre ma az új esztendőre kiindulásunkkor s legfeljebb is csak a szűk jelenvalóra terjed. Minden jövő órája ennek egy találósmese sorsunkban, melylyet csak a jelenlét fog megfejteni. Egy 365 lapokból álló bétett könyv ez, melylynek most csak az első lapját látjuk, s csupán végigvive, végigolvasva fogjuk megérteni örvendetes vagy szomorú tartalmát. Mit rejt számunkra keblében e jóval és roszszal terhes jövendő? irigy fátyollal fedeztetett-el szemeink elől. Jó vagy rosz, öröm vagy szomoruság ér-é bennünket csak a jövő órában? annyival inkább ez egész esztendőben? nem tudhatjuk, s csupán anynyiban különbözünk a bekötött szemü vagy épen vak útazótól, hogy legalább azon helyet, a hol eddig jöttünk és most állunk, tudjuk, ismerjük, s csak is ebből következtethetünk a jövendőre. A ki t. i. egy országot és tengert általútazott,

tudhatja, hogy ha százat vagy az egész földkerekségét átútazándja is, mind csak ugyan azonokat: hegyet, völgyet, szárazt és vizet látánd. Így mi, ha életünk' ösvényén jót és roszat kóstolva, szenvedve eddig eljutottunk, hogy ezután is a jövőnek távol kéklő meszszi homályán túl is csak hágó és lejtő, csak jó és rosz, elegyesen várakozik mi reánk; s csupán ez az egy bizonyos a bizonytalan jövendőben! még egyszer kimondom, csupán ez az egy bizonyos a bizonytalan jövendőben és így e ma beállott esztendőben is, hogy: ebben jó és rosz elegyesen fognak bennünket érdekelni.

Tekintsetek, gondoljatok viszsza csak elmult esztendőiteknek vagy csak a közelebbinek folyására! mert a mult idő a jövőnek tűköre, melylyben tisztán láthatjuk ez esztendőbeli jövendő sorsunkat is. Tekintsetek viszsza mondom, egy kevéssé a közelebbi esztendőre! különben is ez a mai nap egy közép álláspont, melylyből viszsza a multra s

elő a jövőre szoktunk tekinteni, s mit láttok abban? valamint annak folyásában, napokat és éjszakákat: úgy szintén vélle együtt folyt éltetekben az öröm' napjait és kedvetlenség' éjjeleit láthatjátok; s valamint a természetnek, úgy a ti élteteknek egén is, hol az öröm' vídám napja mosolygott, hol pedig komor búnak sötét fellegei borongottak. Úgy-é, hogy a jó és rosz, az öröm és szenvedés egymást váltva folyták keresztűl annak napjaiban sziveteket is?

Melylyik az a nyomorult koldus, ki elmerné mondani, hogy nekie abban csak egy jó, egy öröm órája sem volt? s ki a boldog ti közöttetek, ki annak folyásában 365 egész napok alatt csak egy könyűt se ejtett volna? vagy egy sohajtás se kőlt volna fel kebeléből? Oh az öröm és a bú, mint a nappal és az éjszaka olyly kimaradhatlanok életünkből, s a kinek egyszer szeme van, mind a kettőt látnia, — a kinek szive, mind a kettőt éreznie kell.

Láttatok, éreztetek hát ti is úgy-é jó napokat, — igen örömöket is a mult esztendőben? már csak magában az, hogy azt keresztül éltétek és ez újat megértétek, minő öröm? milyly megbecsülhetetlen ajándék?! Sokan nincsenek most itt azok közül, kik ma esztendeje ti veletek egyforma reménységben innepelték az új esztendőt, s most már nyugosznak a temetőben! Őket az esztendő, ti az esztendőt éltétek felül; a ti szivetek forró hálát buzoghat annak eltöltéséért: az övéik pedig kihültek már minden érzéstől s elporlottak a sírgödörben. De nem csak a holtakhoz, — az élőkhöz mérve is sok tekintetben boldogok valánk mi, a mult esztendőben. Csendes békében élők keresztül annak napjait, s nem láttatott ellenség e mi országunkban. Szént vala abban a törvény és az igazság s hiven szolgáltatott az ki minden jámbornak. Bizonyos nyereségért fáradott abban a kereskedő, bizonyos bérért dolgozott abban a munkás és mesterember;

magának vetett s magának is arathatott a földmivelő. Nem dulta pusztító hadtábor békes mezeinket, s nem vívtak hatalmas hódoltatók pusztítva kicsiny hazánk felett. Egész bátorságban élheténk abban nemzeti szép —, s vallási szent szabadságunk' áldott hasznaival. A természetbeli roszak is, mondhatni, csak intések valának mi nálunk. Mi csak hirét hallottuk a pusztító víz, tűz elemek átokostorának, s az öldöklő döghaláltól megőrzé a jó ég édes hazánkat. — Ezeken kivűl magános, személyes jókkal is éltetek ti, tudom én, a mult esztendőben. Megvolt sokszor testi vidám jó egésségtek, meg szívetek' tiszta öntudása is. A házi csendes bóldog élet' örömeit is kóstolátok; igen a szülői hasonlíthatlan gyönyörüséget jó gyermekek' birtokában. Megvolt ti köztetek nagy részben egymás iránti kölcsönös bizodalma, szeretete, hívsége a házas pároknak; meg egymás iránti jó hajlandósága az atyafiaknak, szomszédoknak, ismerősöknek, jóakaróknak, barát-

toknak, pártfogóknak; találtatok úgy-é szenvedéseitek közt vigasztalókra? igen örömeitekben résztvevőkre? mind azon jók, melylyeket én felszámítani nem tudnék, avagy nem voltak-é nagy részben a tiétek is? Oh atyámfiai! felszámíthatlanok a jók, melylyeket mi naponként tapasztalunk, *csak hogy igazán is tapasztalnók*, az az: eszünkbe vennők azokat, de mi gyakran rájok sem ügyelünk; s épen ez azt bizonyitja, hogy jól vagyon dolgunk.

Azonban jól tudom én, hogy a világosságnak árnyéka is van; voltak tudom nektek is a mult esztendőben homályos napjaitok, melylyeket az öröm' vidám sugárai fel nem deríthettek. Az apostól midőn azt mondotta: „*ugyan azon forrás nem bocsát édes és keserű vizet*“ úgy látszik, hogy az emberi szemről elfelejtkezett. Nekünk t. i. két szemünk van; de forrása mindegyiknek egy és ugyan az, s gyakran midőn az egyikben az öröm' édes könyűi folynak, épen akkor a másik a bánat' ke-

serű vizétől ázik. Szívünk csak egy vagyon, de ez az egy ezerféle édes és keserű, keserű és édes, enyhitő és szaggató érzéseknek hazája, szenvedő mívhelye. Azért, ha örvendeztetek ti olylykor testi vidám jó egésségnek; nyögtetek hiszem súlyos betegség alatt is; ha megelégedést találtatok néha a földi jókban: láttatok hiszem sokan azokban szűkülést is. S ha vannak ti közöttetek olylyanok, kik a mult esztendőben magoknak boldogító élettársakat nyertek; vannak olylyanok is, kik azokat elvesztették; ha vannak szülék, kik abban házoknépe' szaporodásán örvendettek, vannak ellenben olylyanok is, kik kedves magzatjaikat eltemették. Titeket, titeket hívlak én bizonyságul szerencsétlen tanubizonyságok! kiket a mult esztendő özvegységre, árvaságra juttatott; kiknek ma esztendeje még ilylyenkor boldogító életpárotok, édes atyátok, édes anyátok volt, s most már nincsenek azok! S szóljanak én mellettem a ti könyűitek édes szülék!

kik a mult esztendőben kedves gyermekeiteket elsirattátok! Nézzetek, nézzetek magatok körűl jó barátok, ismerősek, szomszédok! kiket nem láttok most itt azok közűl, kik ma esztendeje veletek együtt állottak itt az úrnak színe előtt s most már nem állhatnak! Egy sohajtást kérek kebletekből ő utánnok a temető felé! egy könycseppet szemeitekből az ő sírhalmaikra!!

Lám hogy a kedves és kedvetlen órák elegyesen folytak keresztűl a mult esztendőnek napjaiban, a ti napjaitokban, szivetekben is! Megmondottátok volna-é ma esztendeje ilylyenkor egész bizonyossággal, mi fog érni mostanig benneteket? Nem, úgy-é? s pedig látjátok: a milyly bizonyos a mult esztendőnek már kifejlett folyamatja: épen olyly bizonyos a ma beállott bizonytalannak is foglalatja egészben véve; bizonyos az, hogy valamint abban, úgy ebben is jók és roszak egyiránt fognak bennünket érdekelni. S ez azon igazság, melylyet én

a mult esztendőnek, rajtatok már általment bizonyos folyásából, a bizonytalan jövőre nézve is ti veletek, magatokkal bizonyíték bé. Nem mondom én egész meghatározottsággal, hogy épen ez vagy amaz fog érni benneteket, oh ezt csak az tudja egyedül, a ki reátok méri; de egész bizonyossággal mondhatok anynyit: hogy a bizonytalan jövendőben, s közelebbről e ma béállott új esztendőben is mi magunkra jót és roszat elegyesen várhatunk. S ezen kétféle várásunkhoz képesti kötelességeinket is halljátok már igéretem szerint beszédem'

II-IK RÉSZÉBEN.

A mult idő a jövőnek tanítója; az a közelebbi esztendő is e ma béállott következendőnek. Annak tapasztalásai tehát erre nézve is azt a leckét adják:

1.) Először is: Hogy ettől sokat ne várjunk, felette nagyokat ne

reméljünk. De azt kérditek: így nem szabad hát remélni? hiszem remény teszi türhetővé az életet, — hiszem agg öregek csemetéket plántálnak s gyümölcseiket még kóstolni akarják, — hiszem a síron túl is remény mosolyog előnkbe. Atyámfiai! csak okos legyen a reménység, okos a bizodalom, — mert a mi nem helyes vagy lehetséges okokan alapúl, nem remény az, hanem beteges elme' szüleménye, — így a kinek reménysége vagyon, hogy érdem nélkűl fényes hivatalokra juthat-el, pénz nélkűl sok országokat béutazhat, tálentum s huzamos igyekezet nélkűl tudós lehet, jó tettek nélkűl is idvezűlhet, az olylyan hívasson orvost magához, s vegyen vérenyhítőszert forró láza ellen. — Csak a próféták' együgyü s jámbor idejében kenettek szamár- s júhnyáj pásztorokból királyok, — ritka fazakas fiuból lesz több *Agathocles*. Ha tehát reményeink sorsunknak, erkölcsi és polgári mivelődésünknek határain túl keringenek s a bizonytalan nagy sum-

mák' kedvéért a vékony jövedelemmel okosan nem gazdálkodunk, eljön az idő könnyű szárnyain üres marokkal s bizonyosan lakolunk, bolyongó elménk' esztelen kicsapongásáért. Úgy járunk akkor, mint az a szegény, ki nagy palotába, fényes asztal mellé álmodván magát, reggel ismét rongyos condrájában s még éhesebben ébredett fel. Úgy járunk, mint az a kincsásó, ki nappalait képzelődései mellett, heveréssel —, éjjeleit futó tüzek' világánál ezer bukással tölti-el, s még is utóbb körmöcik helyett, hitvány rozsdafogta vas pénzekre talál.

„*Ne dicsekedjél a holnapi napról, nem tudod, mit hoz a te reád*" ezt a leckét adja bölcs *Salamon* csak a holnapi napra nézve is, anynyival inkább egy egész esztendőre, mivel nem tudhatjuk azt is, mit hozánd ez reánk, jót-é, roszat-é, egyikből vagy másikból-é többet, vagy csak csupán roszakat? De tudhatjuk azt, hogy ha mind jót hozna is; de ha ettől felette sokat várunk megcsalódunk,

mivel nem fog megfelelhetni várakozásunknak. A ki többre számítja esztendei jövedelmét, mint valósággal van, — magának hizelkedve csak magát csalja-meg; hát ha még ahoz mérve, bőven is tette költségeit?! Így csalódik-meg várakozásában az igen nagyokat remélő. Jobb azért szűkön számolni reménységünkkel, hogy inkább még valami maradhasson fel. Az a szerencsétlenségünk nekünk — de magunk csináljuk magunknak — hogy a jelen jóval soha sem vagyunk megelégedve; mindenkor csak a jobb jövendő után esenkedünk. S pedig épen azért nem elégszünk-meg a jelenvalóval is, hogy a jövendőről felette nagy képzetet formálunk magunknak. Mert hiszem egyszer ez a *jelenvaló jövendő vólt;* de mi annak becsét, akkori rólla formált szerfeletti reménységünkkel nevelvén, épen ez által kisebbítettük azt. Akármilyly derék s jó portékát vásároltunk, de ha észre veszszük, hogy megcsaltak vele, hogy érte igen sokat adtunk, meghűlünk, meg-

hidegszünk iránta. Így vagyunk a különben elég jó jelenvalóval is, ha azt igen nagy árron, igen nagy reménységen vettük, melylynek aztán meg nem felelhet.

Azon kivűl ha valami jövő jót nyughatatlanúl várunk, ez által a jelenvalót is elvesztjük, a várt jó kivánságunknak meg nem felelhet, s hát ha még bé sem telik! Ennél fogva minden esetre kétképen csalódunk. Ellenben ha nyugodtak vagyunk: a jelenvalót is megnyerjük, s a váratlan szerencse annál nagyobb örömmel lep-meg bennünket, és így minden esetre nyerünk. Az igaz, hogy valamint tüdőnk lélekzés: úgy szívünk reménylés nélkűl csak egy pillantatig sem élhet. Csak az a kár, hogy valamint annak, úgy ennek is sokféle senyvesztő, epesztő betegségei vannak. Hanem ezen könynyebben segíthetünk. Mérsékeljük t. i. kivánságainkat, nagyokan csapongó reményeinket, hogy a jövendőtől, e ma béállott új esztendőtől is ne csalódjunk.

De vannak, kik épen ellenkezőképen hibáznak a jövendőre nézve, azt mint csak dúló fergeteget vagy pusztító menyköveket rejtő felleget úgy tekintik, — kik mindig csak rosztól tartván, attól felettébb rettegnek. Ezekre nézve hát a mult esztendőnek tapasztalásbeli biztató második leckéje ez:

2.) Ne félj felettébb, ne rettegj szüntelen a jövő rosztól! Sokszor hallottam, hogy „*csak az él, a ki fél.*“ Nem szeretem ezen maximát s épen azért azt mondom: „*a ki mindig fél csak félig él.*“ Kit szüntelen gyötrenek, szorongatnak, kit mindig a fekete gondok' hullámai csapdosnak, ki bár mi homályban kisérteteket lát, ki mindig akadályokkal bajlódik, ki mindig félt vagy vadász valamit, ki ön erejét soha sem próbálja meg — annál elpuhúl a lélek, elzsibbad az energia, s az élet' nemesebb dolgaira alkalmatlanná lesz. Oh ha a katona mind azon bajokat, melylyek egy nyomon járnak a háborúval, sebeinek fájdalmát, az inséget,

pusztúlást ezer rémítő alakokban, már a békeségben festegetné magának, úgy-é elcsüggedne bátorsága s előre elzárná maga előtt a dicsőség' útját. Ha a nemes szivű bölcs' felbuzdúlását, itt az irígység' kigyó nyelve, ott a rágalom' mocskai meghidegítenék, közhasznú céljainak még csirájokban elkellene halni. Oh ha az álhatatosságnak amaz elérhetetlen példája Jézus, az előre látott szenvedésekkel, egy nemzet' balitéleteivel olyly rettenthetlenül nem viaskodott volna; ha az apostolok a bizonyos üldözéseket nem azon lelkes elszánással, melylyet a szívbe az igazság' érzése lehell, állották volna ki, ma talán a világ régi tudatlanságában s bűneiben tévelyegne! Atyámfiai! ha bajok — de örömek is rejteznek a jövendőben, roszak által kap erőre s jön világosságra a jó, a jövendőtől nem kell rettegni!

„*Ne legyetek szorgalmatosok, vagy is nyughatatlanok, a holnapi napról,*" erre tanít bennünket maga idvezitő meste-

rünk. S nem oknélkül, mert a jövő rosztól retteg ő, kinek fekete vére a jövő' mérgével keveri fel a jelenvalót, még nagyobbat vét maga ellen, mint a nagyokkal álmadozó; mivel ez legalább boldog a maga álmában addig, mig abból fel nem serken: amaz pedig minden esetre szerencsétlen. Mert tegyük fel, hogy betelik a rosz; igen de ő attól sokkal előre félvén többet fél, mint szükségesképen kell vala; vagy pedig úgy elijeszti magát azzal előre, hogy mikor a veszedelem reá jő, földre rogyik. Hogyha pedig be nem telik is a félelmes rosz, ő attól előre rettegvén, annak kínját, mint a halálra ítélt, a halál' félelmét kiállotta; már pedig ez a fő dolog, ez a fő rosz e részben is. A ki azt hiszi vagy azt képzeli, hogy ő ez vagy amaz betegségben van, holott semmi baja sincs, nem beteg-é az valósággal? nem elég beteggé teszi őtet zavarodott nyugtalan elméje? Így bennünket is képes a jövő rosznak csupán félelme is boldogtalanokká tenni, mivel

a boldogság vagy boldogtalanság, nagy részben, mondhatnám talán egészen a mi magunk jó és rosz felőli elhitetésünkben áll. Nevetjük úgy-é azt, ki az éjjeli sötétben a kisértettől, a maga árnyékától, a semmitől retteg, s látjátok így rettegünk mi a sötét jövendőnek képzelt félelmétől, vázrémjeitől, s gyakran halálra is gyötörjük magunkat tulajdon árnyékunk' félelmével, gyáva nyulszivünk', zavaros fejünk' üres hagymázképzelmeivel. Láttatok vagy hallottatok-é valaha, magokat erőszakos halállal kivégzett öngyilkosokat? látjátok azok mind a jövendő rosz felettébb való félelmének szerencsétlen áldozatjai, kikben az attól való rettegés is anynyira hág, hogy képes bennök az élet' szeretetét kioltani.

Egy különös esetbeli példát próbálok felhozni, meggyőző erősségül, annak bebizonyitására hogy nem kell mindig a jövendő rosztól rettegnünk, figyelmezzetek reá. A halált úgy-é mindnyájan egyátaljában rosznak tartjátok? An-

nak. Azt is tudjuk, hogy az mindnyájunkra nézve kikerűlhetetlen, hogy egyszer okvetetlen meg kell halnunk, úgyé? Úgy. Arról is meglehetünk győződve a mindennapi tapasztalásból, hogy akármelylyikünk is, akár melyly órában meghalhatunk, nem-é? Meg. S hát már egész halálunk' órájáig szüntelen rettegjünk, egy csepp méreggel egész tengert tegyünk-é epesztő keserűvé? S minden órában a halál' félelmét álljuk ki csak azért, hogy egyszer meg kell halnunk?! Isten mentsen ezen kábaságtól! Tartani jó a jövő rosztól, mert az okosság; szüntelen rettegni gyáva ostobaság.

Azonban vigyázatlanokká, gondatlanokká sem kívánlak én tenni benneteket a jövendőre nézve, mert tudom, hogy minden órán veszedelem fenyegetheti életünket. Azért a mult esztendőbeli tapasztalásból erre nézve itt függelékűl ezen leckét adom:

a.) Mindenkor készen legyetek a jövő rosznak elfogadására. „*A rosznak idejére vigyázz, mert*

ezt az isten a jónak ellenébe helyheztette," ezt tanácsolja a talán minden sz. irók között legbölcsebb *Salamon*, és méltán, mivel gyakran látjuk, hogy a gyanítatlan becsapó ellenség a nagyobb erőn is győzedelmeskedik; s tapasztaljuk, hogy a véletlen meglepő szerencsétlenség többnyire mindig földhöz vér. A nem várt csapások sokkal súlyosabbak, s a nem remélt sebek jobban fájnak. Jó azért hogy mindenkor *bátrak* lehessünk, *felettébb bátraknak* azaz vigyázatlanoknak nem lennünk; jó előre megbarátkozni a roszakkal, hogy azok előttünk egészen újak ne legyenek; jó bizonyos mértékben előre tartani a veszedelemtől is. Mert ha be nem telnek is semmit sem vesztünk, hogyha pedig beteljesednek bizonyosan nyerünk; a jövő év' öröm óráiban magatokról el ne felejtkezzetek, hanem a szomorítókra is megemlékezzetek, a jónak idején vigyázzatok a rosznak idejére is, mert ezt a bölcs isten amannak ellenébe helyheztette, úgy hogy a jó és rosz kölcsö-

nösen cseréljék fel egymást életünkben.

b.) Bízzuk jövendőnket egészen istenre. Vajjon jó lenne-é tudni a jövendőt? tudni, micsoda változások eshetnek rajtunk és a világon ezen esztendőben? mikor halunk meg? mi lesz sorsunk halálunk után? ezen kérdések ide mennek ki: jó volna-é mindentudónak és így nem embernek lenni? Én részemről csak ezen egyűgyü de szivemre elég nyugtató okoskodással tartok: hogy ha az isteni bölcseség az ember' boldogságára a jövendők' tudását szükségesnek találja, úgy az ő jósága ezen ajándékot sem tagadja meg okos teremtményeitől. Nyúljunk csak a történetekhez: az isten az első pár embert az Édenben minden javaknak, szívnek, szájnak kellemeseknek birtokába helyhezé, s még is ezt parancsolja: „*mind ezekkel kényedre élj, de a jónak és gonosznak tudásának fájáról ne egyél*“ (*Genesis* 2. r.). Úgy látszik a zsidó nemzet' nagy bölcse itt arra figyelmeztet, hogy az emberi tudásnak

már eredetileg bizonyos határ volt szabva. — *Mózes* (2-ik könyv 33. r.) mint különös kedveltje a Jehovának így szólítja meg egyszer őtet: „*Uram! kérlek láttasd velem a te dicsőségedet?*“ de az úr így szól: „*nem láthatja ember úgy az én orcámat hogy éljen.*“ Úgy! hát nem hallottátok-é hogy egy bölcsnek, ki valódibb igazságok' ismeretére kivánván eljutni, szünet nélkül a nap' tűztányérára függesztve tartotta szemeit, megfeszített vizsgálódása szemei' világába került; hogy a büszke *Phaëtont* lecsapta az olümpi villám, hogy a hiu gyermeket, ki viasz szárnyain az égnek intézte repülését, a tenger' örvénye nyelte el. Jobb egyszer rohanni alá a mélység' fenekére, mint egy száraz ágan függve élet halál' kétségeitől hányattatni! Oh imádandó a bölcseség, hogy rejtve a jövendő! Atyámfiai! ne feszegessük az isteni titkokat, hanem bízzuk jövendőnket egészen istenre.

3.) A halállal barátkozzunk meg; ez a harmadik és utósó lecke.

A ki a halált legelébb azon unalmas s minden izlés nélkűli *costumbe* festette, mint azt a sírköveken s templomi képeken látjuk, faragatlanabb ecsettel nyúlt a dologhoz, mint a mai falmázolók, s inkább kedvezett aljas gyarlóságának, mint az igazságnak. A ki a halált, mint rettenetes zsarnokot, mint minden emberi örömek' gyilkosát tekinti, fonák képzetei vannak az életről s annak becséről. A régiségnek egy nagy embere mondja: „*bőlcselkedni anynyit tesz, mint meghalni tanulni*," vagy más szókkal: minden okoskodásunk, a világnak minden tudománya oda megy ki, hogy a haláltól nem csak ne rettegjünk, de a legszorosabb barátságra is lépjünk vele. Valójában, ha a természet nem űzi velünk játékát, munkájának arra kell céloznia, hogy éltünk csendesen s nyugalmasan folylyon le.

Földi vándorlásunknak vég menedéke a halál, hoszszabb vagy rövidebb, egyenes vagy keringő ösvényeken utójára mindnyájunk' útja oda viszen ki.

Ha tehát nem készülünk tekintetéhez, hogyan tehetünk feléje egy lépést is borzadás nélkül. A balgatag sokaság kikerűlni véli azzal, hogy nem gondolkodik rólla. Micsoda esztelenség verheti meg a lélek' szemeit ilylyen vaksággal? Nevezd csak ezeknek a halált, már megfagylaltad őket, s mintha a sátán környékezné meg, keresztet vetnek mellökre s reszkető ajkaik imádságot darabolnak. Olvassák rólla a szent könyv' az emberi élet' felséges leckéit, de érzés s megindúlás nélkűl, s rendszerint ha az orvos az utósó itéletet kimondotta, akkor hivatják a papot, hogy nehány pillanat alatt készítse őket az örök útra. A romaiaknál ez a kifejezés „meghólt" igen darabosan hangzott; tehát ezzel cserélték: „elhunyt" — „megszünt élni." Mi is nagyobbára, kik a halállal jó előre megbarátkozni nem igyekezünk, csak nem ilylyen formán csaljuk meg magunkat, midőn halottjainkat a boldogúlt Péter vagy Pál nevezettel emlegetjük. Szinte egy értelmű ezzel a mi

a példabeszédben így hangzik: „mosd ki a ruhámat, de vigyázz meg ne vizűljön.“

Az embereknek legnagyobb része a halált még távol véli magától. Hogyan? hát nem látjátok, hogy gyermek, öreg, ifju egymásután hagyják itt az életet, s többnyire mindenike úgy, mintha most lépett volna bé. Ide járúl, hogy majd minden ember, birjon bár mi töredékeny testalkattal, ha még el nem érte a *Mathusalem*' idejét, legalább husz esztendőre kiszámítja terveit. Ugyan kivel léptetek egyezésre enynyi időre? vagy talán az orvosok' hitegetései csábítottak el? nézzétek az életet és a tapasztalást, — a dolgok' rendes folyamatja szerint szerencsés, ki a jövő órát magáénak mondhatja. Hány ismerőseid, barátaid holtak el, hogy még el nem érték korodat, és hidd el hogy azok között, kik éltöket nemes tettekkel dicsőítették, többen vannak, kik nem, mint a kik elérték csak a 35 esztendőt is. Jézus életének 33-ik esztendejében már meghala. A milylyen rövid,

olylyan bizonytalan is életünk' ideje, és soha sem tudjuk, mikor s micsoda alakban állítnak meg a halál' kezei. Egy görög bölcset arra intettek: (*Aeschylus*) „óvja magát némi épület' öszszeomlásától." Mit használt, hogy minden roskadó házat kikerült, egy sas kiejti körmei közül ragadmányát a tekenősbékát s ez őtet agyon veri. *Anacreon* egy szőlő szemtől fullad meg. Egy itélőbíró nyólc napot enged a pereseknek békeségre, s a határ idő alatt elperli a halál tulajdon életét. Egy orvosnak, mig betegének szemei világát akarja megadni, az övéi örökösen bezáródnak.

Ha tehát ezer meg ezer hasonló példák forognak előttünk, ha mindennap zúgnak a harangok s telnek a temetők, miért hagyjuk érzéketlenül ellebegni a halál' gondolatját? Hát előkelőbb társaságainkban, hol az élet' valódi tárgyaival is, de többnyire a divat, mások' rostálgatása, városi apró ujságocskák miatt szakadatlan mozgásban vannak a nyelvek, nem lehetne-é a jó tó-

nus' megbántása nélkül egy egy pillantatot a halálróli elmélkedésnek is szentelni? miért kerüljük csak a vele való barátkozást? Ezért van az, hogy ha valakit a miénk közül elragad, nincs szünete a panasznak, a sírástól s jajgatástól megmozdúl a koporsó s hangzik a levegő, s a bánat sokszor csak nem dühösséggé s kétségbeeséssé változik. — Atyámfiai! ez az állati gondatlanság illetlen a gondolkozó valósághoz! Meg kell barátkozni a halállal!

Szoktassuk tehát magunkat előre az ő tekintetéhez, s vetkeztessük ki azon borzasztó alakjából, melylyel a kicsinyszivűek képzelik, ismerkedjünk vele s társalkodjunk úgy, mint egy jó barátunkkal, kinek megérkezését minden órán várjuk. Akár mi esetre, egy cserép elpattanásra vagy egy gombostő szurásra, gondoljunk azonnal reája, vajjon az nem az ő előpostája-é? Víg kedvű vendégségeinkben az öröm' legelevenebb kibuzogásai közt adjunk helyt szivünkben azon gondolatnak is, melyly

végóránkra emlékeztet. Az égyiptombeliek pompás asztalaikra mindenkor koponyát is tettek ékességűl, s reá mutatva így serkentgették vendégeiket: Igyál, légy víg, e lészen egyszer a te sorsod is. Atyámfiai! bizonytalan hol vár minket a halál, várjuk mi őtet minden nyomon. Minden estvénket tartsuk életünkben utósónak, így kedvesebb lesz a reménytelen holnap. A ki azon igazságot: „meghalni nem szerencsétlenség" általlátta, arra nézve eloszolnak az élet' bajai. Meghalni tudni az emberi heroismusnak legmagasabb fénypontja. — A bölcs úgy nézi a halált, mint a melyly őtet mint az árnyék a testet elválhatatlanúl kiséri; ő azt tartja, a mi egyszer megeshetik, az mindennap megeshetik. Úgy vagyon! Ha meggondoljuk, menynyi színben lebeg körűlettünk a halál, átlátandjuk, hogy senkinek sem bizonyosabb jövendője mint a másiknak, hogy a halál egyformán közel áll hozzánk, a táncszobában, mint a beteg nyoszolyában; a tengeren, mint hajlé-

kunkban; az ütközet' mezején, mint a karos székben. Sz. vallásunknak is legerősebb támosza a halál' megvetéséről tudomány. Ugyan miért is félnénk annak hijjától, a minn elvesztése után nem bánkódhatunk? melylyik nehezebb: a halálnak anynyi nemeitől ostromoltatni, vagy egyet bátran kiállani? mit bajlódunk a mikorral, ha nem lehet kikerülni? Mikor *Socrates*nek megvitték, hogy a harmincak' tanácscsától halálra ittéltetett, „ők is a természettől" felele ő. Atyámfiai! akartok-é örömmel folyó esztendőt tölteni? Irjátok sziveitekbe ezen utósó jó tanácsot: a halállal meg kell barátkozni.

Beszédem' tartalma rövidbe szorítva ez: a bizonytalan jövendő' várásában az az egy, hogy jó, rosz elegyesen érend bennünket, bizonyosnál bizonyosb. Ehez képest csak jót, s csak roszat, vagy rendkivűli remények' valósitását, s csak a legborzalmasb roszak' sorát magunkra ne várjuk; jóra, roszra egyiránt készek legyünk, s ha sötét is

a jövendő, a gondviselésbeni hitünket, istenbeni bizodalmunkat el nem vesztvén, a bizonyosan megérkezendő halál' gondolatjával jókor barátkozzunk meg.

Atyámfiai! az ilyly tanuságos leckék, ha a szívre útat találnak, egy egy haszonvehető igazsággal gazdagítják kinekkinek bölcseségtárát, és az emberi élet' némelyly környületeiben azon barátságos szolgálatot teszik, a mit az útazónak az erszény s tele zsák. Útmutatók, vezértársak, boldogitók ezek a jövendőre. Fogadjátok hát a boldogság' ezen útmutatóit, mint a tiszta és nemes szív, a szívből kiömlő hív kivánatokat szokta elfogadni. Így nyugodtan s bóldog megelégedéssel látandjátok az esztendő' napjait teltdegelni, így a jövendő' homálya, s a halál' sanyarú orcája csak anynyira érdekelhet, mint a bátor bajnokot a távol zajgó ütközet' siket lármája; így áldott leend az élet és az esztendő. Úgy is legyen atyámfiai! Adja a nagy isten, hogy ezen új év nektek áldás' és idvesség' esztendeje legyen, hogy ezen városra

s mind azokra, kik templomaiba az urat szívvel dicsérik és embertársaikat szívvel szeretik, szálljon és áradjon minden jó adomány, kegyelem, békeség ezen új esztendőben és minden időben!

Amen.

A
BUZGÓ KÖNYÖRGÈSRŐL.

LECKE: Jakab, V. 6. *Igen hasznos az igaznak buzgóságos könyörgése.*

Azon erősségek közt, melylyeket a mai idő' világosodott emberei, a könyörgés' szükségtelen s haszontalan voltának megmutatására felhozni szoktak, kétségkivűl legtöbbet nyom azon tapasztalásból vett szomorú igazság: hogy annak az emberek' erkölcsi jobbitásában igen kevés foganatja, és sükere vagyon; sőt még talán sokakra nézve bizonyos tekintetben káros befolyással lehetne. Ugyan is csaknem mindennapi tapasztalás az: hogy a templombeli buzgó könyörgők sokszor azon kivűl hideg felebarátok, hűlt keresztények, jégszivű atyafiak, sokak' buzgósága, szívbeli felindulása csak a szent falak közt határ-

zódik, s innen kilépve, a küszöböken belől is hagyják azt. Mint a hasztalan iskolás gyermek, a mit az iskolában tanult, abból kilépve mindjárt elfelejti: úgy ezeknek könyörgésbeli szent fogadásuk a templomon kivűl eszökbe sem jut; sőt — meg ne itéljetek előre kitételemért! — nem kevesekre nézve, káros befolyása is van a könyörgésnek; az olylyanokat értem, kik ezen szent dologgal még csalni — még pedig a mindentudó istent megcsalni — igyekeznek, azt gondolván t. i. hogy a könyörgés egy olyly érdem-szerző munka, melylyel bűneiket leróhatják, vagy pedig általa újakra rovást csinálhatnak! A mi felekezeti hitvallásunk' dicséretére legyen mondva, — ez a viszszaélés mi közöttünk csakugyan nem gyakoroltatik; de, igen az előbb emlitett gondolatlanság, hidegség, és lágymelegség, s az ilyly könyörgőknek könyörgésök is olyly káros, mint a melyly hasznos ellenben az apostol szerint az „*igaznak buzgóságos könyörgése.*“ S amannak szomorú tapasz-

talása, és ennek bizonyos tudása inditának most engemet arra, hogy előttetek értekezném a könyörgésről: még pedig a textusnak teljes foglalatjához mérve az igaznak könyörgéséről, és annak hasznos voltáról. Ehezképest beszédem' első felében: az igazán könyörgő' könyörgésének tulajdonságait, — másik részében pedig, annak hasznait számlálom elő. — A könyörgésről szólva — egy emberi, és keresztényi legszentebb, legfontosabb foglalatosságról s kötelességről beszélek én: szép, és fontos tárgya ez az emberi szívnek, s így igen is méltó tárgya az emberi figyelemnek.

I-sső RÉSZ.

Az igaznak könyörgése tehát

1.) Értelmes.

Istent ismerni, és imádni csak a gondolkodó, az értelmes embernek engedtetett; s az isten-ismerésnek, és imádásnak legfőbb mértéke, legfőbb lép-

csője a könyörgés, ebben a lélek az értelem' legfőbb munkáját gyakorolja. Mert avagy nem a világnak bölcs teremtőjét, elrendelőjét, s fenntartóját bámuljuk, magasztaljuk-é? nem a jóltevő istent áldjuk-é, s nem a kegyelem' atyjának esdeklünk-é könyörgésünkben? értelem nélkül könyörögni tehát már magamagában ellenkezés; mert ez anynyit tenne, mint imádni az istenben azon tökéletességeket, melylyeket nem ismerünk, hálát adni neki, azon áldásokért, melylyekről semmit sem tudunk, s kérni tőle azon jókat, melylyeket nem tudjuk ő adandhat-é meg, s vajjon azok hasznunkra válandhatnak-é; értelemmel kell tehát lenni mindenkor könyörgésünknek, azaz: tudnunk kell azt, *kinek*, és *miért* könyörgünk? miért imádjuk az istent; miért adunk neki hálákat, s mit kérünk tőle jövendőre? Csak egy értelmes emberrel is okosan kivánunk szólani, s egy fejedelem eleibe terjesztendő kérésünket jól meggondoljuk, s minden oldal-

ról előre megfontoljuk: s hát már a világ' fő értelmével ne kivánnánk-é ugyan azt még nagyobb mértékben mivelni? Az apostol mondja: „*ha imádkozom, a lélek' inditásából értelemmel is imádkozzam; ha éneklek, a lélek által értelemmel is énekeljek.*“ (I. *Kor.* 14. 14.) S ha már ti értetlenűl imádkoztok én utánam, miben különböztök e szentegyháznak falaitól, melylyek könyörgésemet épen mint ti utánam hangozzák? S ha értetlenűl énekeltek, többet miveltek-é, mint az orgonának érzéketlen sípjai?! Igazán, atyámfiai! az értelem nélkűli könyörgés maga is istencsalás, hogy ne mondjam istenkáromlás; s pedig hány értetlen, hány csodálatos könyörgést nem vernek fejébe a még értetlen gyermeknek még értetlenebb tanitói veszszővel, s koplaltatással, az oktalan szülék és nagyanyák?! S kiváltkép pedig melylyik merné elmondani közűlünk magáról, hogy a fő, az egyetlen egy könyörgést, az imádságok' imádságát, idvezitő urunk' pél-

dául hagyott könyörgését legelőször értelemmel mondotta volna el? Oh a mi atyánkat, ezt a rövid, ezt a kurta kis könyörgést már a 6 esztendős gyermek is tudhatja!! Jól van! tudhatja, de épen azért sok e részben 60 esztendős gyermek is nem érti; mert csak szokássá, *mechanismusá* válik benne. S különösen a mi atyánk az, melylyet milliok mondanak el a kereszténynek közt, minden órában, s milliok nem értik azt. Én nem kivánok gúnyolódni egy épen olylyan szent tárgyban, de azt mondom: jó hogy azok, kik a mi atyánkat naponként, óránként értetlenűl elszokták mondani, magyarázót is hisznek magok és isten között; s még nagyobb szerencse nekünk, hogy a mindentudó bölcs isten azt is tudja, és érti, a mit mi könyörgésünkben nem értünk, s a kegyes jó atya szándékát is teljesiti azt nem tudó gyermekinek. Ezért hát az igazán könyörgőnek könyörgése értelmes, de egyszersmind buzgó is

A buzgóság is mulhatatlanúl természetére tartozik a könyörgésnek; mert az tulajdonkép a buzgóság' míve, a felindúlt, felhevűlt szív' munkája. A mi dicsőt, felségest, és jót t. i. értelmünk istenben lát, szivünk érezi azt, s a menynybeli szent látást, kitörő érzésének, a buzgóságnak szárnyain után-fellengi, föl, magasra az égig, az istenig emelkedvén. Szívből, igaz szívből buzgónak, lélekből ömlőnek kell lenni tehát az igazán könyörgő' könyörgésének, s nem pedig csak a hideg ajkak' puszta, üres, lélektelen érc-pengésének. — „*Teljes szívből kiáltok hozzád isten!*“ így buzog a szent éneklő szivéből ömlött zsoltárában! Idvezitő nagy mesterünk pedig, ki nekünk a könyörgésben példát adott, sirva, zokogva, könyűket hullatva esdekli által magába, a gecsemanei szorongattatása közt, erősitő kegyelmét szent atytyának. — Így, így kell nekünk is könyörögnünk atyámfiai! szivünk' teljességéből szóljan a mi szánk, lelkünk' tolmácscsa legyen nyel-

vünk, s érzésünket rebegjék ajkaink!! S elfelejtve a földet, annak bajait, s kiszakadva mintegy a világból, sőt a földiek felibe emelkedve, fenn az égben, a szentségnél, kivel társalkodunk, legyen szivünk' lelkünk' egész valója, szent ájtatossággal lángoljan előtte dicsőitő lelkünk, égve mint egy szeráf, lobogva mint egy angyal. Sírjunk neki háládatos könyűket az elvett jókért, s buzgón, buzogva esdekeljünk az elveendőkért!! így lesz a mi könyörgésünk is az igazaknak buzgóságos könyörgése. — De buzgó könyörgés csak ott lehet, hol az, ájtatos hiten, és bizodalmon épül: ennél fogva az igaznak könyörgése

3-or hittel, és bizodalommal teljes.

Bizodalom nélkül csak egy halandó emberhez sem folyamodunk, annyival inkább nem a minden áldások' egyedüli adójához. Hinni, hogy megadhatja, s bízni benne, hogy meg is adja kérésünket, ha az nekünk hasznos;

ezt teszi hittel, bizodalommal könyörögni. S már egy földi embert is nagyon megsértünk, ha annak igazi jóságában kételkedünk: sokkal nagyobbat vétünk a jóságos isten ellen, ha vele is azt miveljük. Tele ugyan a szent könyv arróli parancsolatokkal, hogy hitből kell nekünk könyörögni; de legtöbb erővel bir e részben is idvezitőnk' ebeli példája, ki nekünk tanított könyörgését is így végezi be: „*megteheted te mindezeket, mert tiéd az ország, a hatalom, és a dicsőség.*“ Istenben vetett bizodalmunknak, és szent akaratján megnyugvásunknak is ő, az isteni könyörgő, adta legszentebb példáját, midőn halálkínos szorongattatása közben tett esdeklésit is, ezen fiui, ezen gyermeki aláereszkedéssel, határtalan bizodalommal rekeszti be: „*mindazáltal nem az én, hanem a te akaratod legyen meg.*“ Látjátok Jézus, az isten-ember így könyörög, s mi rövid látásu halandók gyakran zúgolódunk, ha vétkes, ha ártalmas kivánságaink nem teljesittetnek.

S pedig ismét csak az ő szent igazságú szavait hozom fel: „*jobban tudja a mi menynyei atyánk, mint mi magunk, mi nélkül szűkölködünk.*“ Kérjük, oh kérjük hát hittel, és bizodalommal, semmit nem kételkedve, igazán; mert így hallgattatik az meg igazán, s így lesz a mi bizodalmas könyörgésünk az igazaknak hasznos könyörgése, s ezen hasznait az igaz könyörgésnek, halljátok már beszédem'

II-ik RÉSZÉBEN.

„*Igen hasznos az igaznak buzgóságos könyörgése.*“

Ezt mondja a leckeadó apostol; de sokan kérdésbe teszik azt, azt adván p. o. okúl: ‚hogy szükségtelen a könyörgés az *istenre nézve*, mert ő a mi hizelkedésünkben nem gyönyörködik, s könyörgésünkkel neki semmit sem is adhatunk‘. Erre én azt mondom: hizelkedni csak a hiú, a tudatlan embernek lehet, az istennek pedig nem; és még azt, hogy az égi jó atya, ki a há-

la' szent érzését gyermekeinek szivébe adta, bizonyosan jó neven fogadja annak tiszta kibuzgását is, neki úgy is könyörgésünkkel semmit sem adunk; de megszerezzük magunknak azon belső szép tudást: hogy a háládatosság' szent kötelességét teljesitettük, vagy: hogy tőle való függésünket megismertük. Azt is szokták az ellenvetők mondani: ‚szükség felett való a könyörgés azért is; mert azzal az istent meg nem változtathatjuk akaratjában, mivel ő nem olylyan, mint az emberek, kiket erre, vagy amarra reá lehet venni'. Tudjuk azt mi jól, hogy az istennél nincs változás, vagy annak tán még árnyéka is; de nem is az istent változtatjuk meg, hanem ön magunk változunk meg a könyörgés által, p. o. ha valamelyly jónak kivitelében vigyázatlanok, gondolatlanok, restek voltunk; arra leendő világosságért, segedelemerőért könyörgünk a bölcseség', és segedelem' kútfőjének — már ezáltal megváltozva, okosokká, erősekké lettünk annak kivitelére; — valami fenyegető ve-

szedelemtől félünk? oltalomért esdeklünk, s már ennél fogva vigyázókká tétetvén, kikerültük azt, vagy erőnk megedződik az azzali küzdésben.

Ezeket így előre bocsátva, az eddig előadott igaz könyörgésnek három tulajdonságaiból ugyan anynyi fő hasznokat következtessünk; ehez képest azt mondom: igen hasznos

1.) az igazi értelemmel való könyörgés; mivel az az istennek, s a vele való egyben függésünknek ismeretét bennünk világosítja. A könyörgés ugyan is nem egyéb, mint az isten' tökéletességinek szemlélődő emlegetése, s ahoz képesti kötelességeinknek megismerése. — Már, ha én értelemmel, s meggondolva emlegetem, forgatom elmémben p. o. azt, hogy az isten szent, jó, igaz; ezzel azt a hasznot nyerem, hogy ezen ő tulajdonságaiból folyó kötelességeim is eszembe jutnak, s én is mint ő, erkölcsös, jó, és igaz lenni törekedem. Ha értelemmel, megfontolva vizsgálódom, elmélkedem az isten' jó-

ságáról, bölcseségéről; ebből a következik, hogy minden jót egyedül neki köszönök, őtet a roszban is jónak hiszem, — jónak, és bölcsnek kérésem' megtagadásában is, s az ő bölcs jóságán gyermeki bizodalommal nyugszom meg. Röviden: értelemmel imádkozni annyi, mint az istent, kötelességeinket, sorsunkat, álapotunkat okosan meggondolni, fontolni, elnézni s ehezképest életünket erkölcsösen intézni; jó állapotunkban háládatosoknak, szenvedéseinkben nyugodtaknak lenni. S nem hasznos-é már e szerint az igazi, értelmes könyörgés? Úgy van, igen hasznos az igaznak könyörgése, még pedig különösen annak

2.) buzgó könyörgése.

A mit az értelmes, az elmélkedő könyörgés felfedez elménk előtt, abban a buzgó erősít meg bennünket, az viteti véghez általunk. — A buzgóság ad lelkünknek egy munkás szent erőt, melyly a könyörgés' megszünése után is megmarad szivünkben, s dolgozik mi

bennünk; a mi jó, elmélkedő értelmünkbe ötlik, szivünk' melege táplálja, élteti azt, s ennek buzgósága határoz el a cselekedetre. Mint meleg nélkűl élet: úgy buzgóság nélkűl szép tett nem születik, s egy igazi buzgó könyörgés sok jónak, és szépnek forrása is lehet. Példák bizonyitják, s idegen helyről hozzam-é azokat? avagy nem tudtok-é ti magatok is nekem szolgálni? nem-é tulajdon példáitokkal állitásomat igazolni?! titeket, titeket szólitlak én fel szolgáim! szivetekből kérek bizonyságot vallásos hiveim!

Avagy nem tapasztaltátok-é, nem érzettétek-é ti magatok is idvességes hasznát a buzgó könyörgésnek? nem gyúlt-é a ti szivetek soha egy szép, nemes lángra az erkölcs, a virtus iránt, s nem buzdúlt-é lelketek szép feltételekre a buzgolkodás' óráiban, melylyeket osztán végre is hajtottatok?! nem olvadt-é kebletek töredelmes megbánásra, s egyszersmind szives elhagyására bűneiteknek? nem tértetek-é meg szám-

talanszor e buzgóság' szent helylyéről megkönnyebbült kebellel, midőn szivetek' panaszát, lelketek' terhét az örök atyának bizodalommal, és töredelmesen kibuzogtátok?! nem-é erőt, és vigasztalást meritve, valahányszor azért buzgó sohajtásokban fel az égre fohászkodtatok? Úgy van: ti magatok, s szivetek szólja azt, a mit én erősítek, a buzgó könyörgés' hasznos voltát.

Hasznos hát úgy-é az igaznak buzgó könyörgése? de hasznos még különösen annak

3-or igaz hitből származott könyörgése.

„*Hit nélkül senki az urat nem láthatja*," igaz ez a könyörgésre nézve is: ellenben pedig a hit által magát a mindenhatót, és örök jót látja, szemléli fohászkodó lelkünk. — S ezen szent elhitetés szerzi-meg a könyörgőnek azt, a mi annak célja tulajdonkép. Mert a mit könyörgésünk' meghallgatásának, kérésünk' beteljesítésének nevezünk, ezt csupán a hit, a bizodalom viszi véghez.

Világosító példával bizonyítom állításomat. Sokszor nehéz, terhes akadály áll előttünk valamelyly jónak kivitelében, melylynek megtehetése felől egészen elcsüggedtünk: ekkor segedelemerőért könyörgünk, fohászkodunk, esdeklünk annak adójának, s hiszszük, szentűl hiszszük, hogy igaz igyekezetünkben megsegít: igazán igyekeztünk, kiviszszük a szép, a nagy, a nehéz jót! s nincs-é beteljesítve kérésünk?! Ezt mi elhitető hitünk szerint egyenesen az isten által teszszük; de ha kivánjátok, hogy tisztábban szóljak: az isten teszi azt egyszersmind mi általunk. Néha veszedelem fenyeget bennünket: elfordító vigyázatért, oltalomért esdeklünk, s reméljük azt vigyázatunk után, s már épen csak az által megmenekedünk, megszabadúlunk, vagy ha megtörténik az rajtunk, béketűrő lélekerőt kérünk: a szent hit, az erős bizodalom lehozza azt szivünkbe az égből, s olyly erősek, olyly nyugodtak vagyunk; s kell-é? vagy lehet-é más értelembeli meghall-

gattatása könyörgésünknek?! Végezetre meggyőző erősségül azt mondom: idvezitőnk' példája szerint minden könyörgésnek így kell végződni: *„mindazáltal nem az én, hanem a te akaratod legyen meg“*. Már ekkor jó, vagy rosz történjen rajtunk, ha igaz hittel könyörgünk, az mind jó; mert hit, és bizodalom a jó istenről csak jót tesz fel; ekkor, ha betegek, ha szegények vagyunk, gyógyitóúl pótlékúl a békességestűrést nyerjük: ilyly békötő ír, ilyly gyógyitó balzsam az igaz hittel, és istenben való bizodalommal tett könyörgés mi reánk nézve!

Atyámfiai! ha most innen a templomból kimenvén, valaki azt kérdené tőletek: miről prédikált a pap? megtudnátok-é mondani? Meg, elhiszem, mindnyájan azt, hogy a könyörgésről; sőt talán sokan azt is, hogy az igaz könyörgésről, és annak hasznos voltáról. — De hátha továbbá azt is kérdené: mit tanultatok tanításából? megtudnátok-é ne-

ki felelni? ezt nem mindnyájatokról hiszem. — Ezért mostani tanításomat a könnyebb megtarthatás' kedvéért rövidbe summázom, s azt mondom: az igazi könyörgésre három kivántatik meg, úgmint: értelmesség, buzgóság, s igaz hit; s az ilyly igaz könyörgésnek fő haszna is három, ú. m. értelmünket világosítja, akaratunkat jobbítja, és szivünket megnyugtatja.

S hogyha már ti ilyly értelmesen, buzgón, s igaz hittel könyörögtök, a megnevezett három hasznokat ti is megnyeritek, s a ti könyörgéstek is igazi és hasznos könyörgés lesz!!

Amen.

A MÈRTÈKLETES VENDÈGSÈGRŐL.

(Fársángi.)

LECKE: Ézsaiás, XXII. 13. *Imé öröm és vígasság vala, — együnk, igyunk, mert ma holnap meghalunk.*

Ez az élet atyámfiai! egy vendégség, az emberek benne elhívott vendégek. A világi jók, egy teritett asztal; minden embernek joga van mellé űlhetni. Sokak itt a hívatalosak, mert minden ember az; de kevesen vannak még is az elválasztottak, mert kevésnek adnak ingyen valamit. A vendéglésnek árrát jól meg kell fizetni, mert alkalmasint minden ember fáradsággal szerezhetimeg az életre valókat. — Nem lehetne hát esze, ki a drágán megfizetett java-

kat okosan nem használná: különben sem tudja melyly órában fordítják-ki az asztal mellől, a mikor vagy akar vagy nem, mennie kelletik egy olylyan vendégségbe, a hol osztán nem eszik, hanem őtet eszik t. i. a megemésztő férgek a koporsóban. Világosabb szókkal szólva: ha ezen élet olylyan rövid ideig tart, s ha ennek javai olyly bajosan szerezhetők, miért ne élnénk azokkal, ha már fáradoztunk értek, a mig reája időnk s benne módunk van? miért ne használnók különösen a test' táplálására szolgálókat, a menynyiben ezt a józanész javalja, az erkölcsiség pedig megengedi? Hiszen a világon mindenki csak a boldogságra törekszik; azért izzad, fut, fárad s teszen egyé éjet, napot: a világi boldogságnak pedig mig testes emberek leszünk — az étel és italbeli gyönyörűség — akárki mit beszéljen — egy nevezetes részét teszi. Nem ellenzi ezt a bölcs isten is: sőt ez a jó atya bizonyosan abban gyönyörködik, hogyha gyer-

mekeit ártatlanúl örvendeni látja. „*Ő reája néznek minden állatok, ő nyitja meg a maga kezeit, s eledelt ád azoknak alkalmas időben*“. Egyedűl az embernek nehezíté-meg maga táplálását; de ezt koránt sem az ő iránta viseltető mostohaságból, hanem inkább azért, hogy az ő eszébe legtöbbet bízott, s a fáradsággal akarta becsesebbé tenni keresményét, a véres verejtékű izzadságot fűszerűl cseppenti a földi édes javakba. Bizonyos időt is rendelt osztán a bölcs atya, melylyben gyermekei a világi gondoktól szabadon élnének fáradságuk' gyümölcsével. Ilylyen idő a pihentető tél, s mit belőle az emberek e végre kiszakasztanak, a fársáng' vidám napjai is.

„*Mindennek ideje van*“ azt mondja bölcs *Salamon*, s a fársángi víg időtöltésnek, a barátságos vendégeskedésnek is épen most vagyon ideje. Ezért emlékeztetlek én is most benneteket, mint az élettel kétségkivűl okosan élni kivánó embereket, a bölcs profétával arra,

hogy: „*együnk, igyunk, mert ma holnap meghalunk*"; azaz használjuk a rövid életet fársángi víg vendégséggel is. Meg ne botránkozzatok szokatlan tárgyu beszédemen. Nem csinálok én bálházat e sz. hajlékból, s nem fordítom ezt testi gyönyörűség' árúpiaczává: mint keresztény tanítótok, úgy szólok én is most nektek élet bölcseséget, s ezt Krisztus' tudományának lelkéből, s az ő példája után, ki a világi gyönyörűségeket sehol sem tiltotta, sőt maga is részt vett azokban például a kánai menyegzőben.

Fársángi tanítást tartva, úgy hiszem, nem igen vehetnék fel ide illőbb tárgyat, mint a vendégségeket. Nem idegen tárgy ez ti előttetek, s ti sem vagytok tudom tőle idegenek. A vendégségekről tartok hát, mint mondám, fársángi tanítást. Előbb megmutatván: hogy a vendégségek — mind az okosság' — mind pedig a keresztény vallás' tanítása szerint — szabadosak; azután pedig egynehány életszabályokat adok — ugyan-

csak az okosság' és keresztény erkölcs-tudomány' tanácslásaiból — a vendégeskedőknek: azt beszédemnek elsőbb — ezt másik részében cselekszem.

A tárgy nem igen mindennapi, s elég érdeklő és kivánatos.

I-sső RÉSZ.

„Együnk és igyunk, mert ma holnap meghalunk.“ *Ézsaiás* próféta és *sz. Pál* is ezen szavakat olylyan emberek' szájába adják, kik a jövő életet nem hitték, s azért akarták ennek az életnek minél több hasznát venni. Én nem olylyanoknak beszélek most, s még is bátran elmondom a lecke' szavait, csakhogy másként módosítva, más értelembe véve, t. i. ne azért együnk és igyunk: hogy ma holnap meghalunk és örökösen semmivé leszünk; hanem azért, mivel ez élet rövid, s ha bár más élet követi is, ezt minél okosabban használni e részben is kötelesség. — Midőn ezt így veszem s tanácslom, úgy vélem,

legkisebbet sem vétek erkölcs tanítói hivatalom ellen. Nem vagyok én a zabolátlan *Epicur'* nemtelen gyönyörűségre kecsegtető tanítványa: hanem testes, de józan életü s mértékletes keresztényeknek tanácsadó tanítójok. Már hogy az étel és ital szükséges dolgok, senki sem tagadja. Nem is az itt a kérdés: szabad-é enni és inni keresztény embernek, hanem ez: hát bővebb mértékkel, s többed magunkkal enni és inni, azaz vendégeskedni szabad-é? Nem a minéműségről, hanem a menynyiségről van tehát itt a szó. S én erre is azt felelem: hogy nem csak szabad, nem csak megengedhető a keresztény erkölcstudomány szerint is a vendégeskedés, hanem még hasznos és erkölcsös dolog az. A bölcs és jó isten ugyan is társaságos életre rendelt bennünket, nem a magános, szigorkodó remetei nyomorkodásra. Ha egymás' segedelmével keressük az életre szükségeseket, együtt is illik azokat elköltenünk. Nem csak a léleknek nemesebb gyönyörűségei, de

bizony a testiek is jobb izűek, ha bennök velünk mások is osztoznak. Hiszen nem vagyunk mi prédalopó farkasok, hogy elbúva, csak magunk torkoskodjunk, fösvényen és szigorúl cudarkodjunk. Az ember, bár e részben állat, de mint állat is nemesebb sok más magoknak való telhetetlen állatoknál. E részben is igaz: hogy senki sem születik, *senki sem él csak ön magának.* Az együtt való vidám vendégség különben is sokat neveli becsét a földi jóknak, valahogy nemesíti az a durva testiséget. A ki a vendégséget adja, már feltevődik, hogy vendégszerető, jó szivű ember. Ilylyen helyt a tréfa, bizodalom és jó kedv közelebb viszi az embereket egymáshoz, ismeretséget, atyafiságot, barátságot szorosabban kapcsol együvé. A mértékletesen használt bor nyíltá teszi a titkolódzót, bátor-igazzá a kislelkű félékenyt, sok igazság mondatik ki sérelem nélkűl, a mi máshol helytelen lett volna. S mind ez nem csak testi-, de erkölcsiképen is hasznä-

latos a vendégségben. — Soha sem is tiltotta a vendégséget, az együtt való víg evést egy okos ember is. Az ó testamentomi *patriarchák* családi vendégségben éltek. Minden népek vallásos innepeiket — a régibb és újabb, s a mai világban is vendégségen végzik. A zsidók és görögök áldozatjaikat az isten' neve alatt magok használták el. *Lycurg* a bölcs ország-alapító a spártaiakat közös asztaloknál étette a köz lélek fenntartása eszközlésére.

Az első keresztények' jószágai közösek valának, s mig egy kicsiny családat képeztek, gyakran űltek barátságos vendégségeknél. Krisztus is a legszebb vallási szertartást innepélyes vendégségben, a *pascha* bárány' megételekor szerzé, melylyet máiglan megtarta emlékezetére a háládatos keresztény világ. S ugyan ő, t. i. a Krisztus, megjelent a menyegzőben, hol a vizet a jelen lévők' bámúlatára s köz örömére borrá változtatta. Nem hogy ellenzené tehát a vendégségeket a keresztény er-

kölcstudomány, sőt példájával hagyja helybe azokat maga a mi fő erkölcsi tanítónk. Ezt tanítják, ezt igazolják több más sz. írók is, nevezetesen bölcs *Salamon* dicséri a vigasságot, s ugyan ő int bennünket arra, hogy *vidámsággal igyuk a mi borunkat* (*préd.* 9. 9.) *Sz. Pál* is hasonló értelemben van, s azt mondja: (I. *Kor.* 9. 7.) „*Kicsoda plántál szőlőt, hogy annak borából ne innék?*“ Egy szóval a népek' szokása, sz. írás egyiránt bizonyítják a vendégségnek szabados voltát. Azt mondom azért a leckének kedvező szavaival, atyámfiai! én is: egyetek és igyatok ti is most a fársángi víg napokban, kiktől az kitelik, kiknek abban módotok van. A magyarnak különben is természete más nemzetek felett a barátságos vendéglátás, a miről ő világszerte ismeretes; a magyar földön pedig a jó szivű Szilágy e részben nem az utósó helyet foglalja el. Jól is teszitek, nem hibáztatom; mert azt mondja a bölcs, hogy az embernek csak az a része, mit

megél ez életben, s valamint hogy semmit sem hozott e világra, semmit sem is viszen el. Költsétek hát legalább vígan azt, a mit elég törődéssel, elég fáradsággal szereztetek meg. — De a világon minden dologban ott van ez a megszorító *de!* azt mondom azért én is: De bizonyos életszabályok szerint vendégeskedjetek, melylyekre figyelmeztetlek már beszédem'

II-ik RÉSZÉBEN.

Mindenek felett való s első szabály a vendégségekre nézve ez:

1.) Legyen ez tehetségünkhöz mért, nem pedig azt felülhaladó, költséges vagy vesztegető.

Az öröm a vendégségben is csak úgy szabados és kellemes, ha az kárunkkal nincsen összekötve, ha pedig erszényünk sinli meg, akkor igen drága az. Kiki tehát csak anynyira terjeszkedjék, mint ereje terjed; tovább erőlködni oktalanság. Maga tudja min-

denki menynyi telik tőle, ahoz mérje hát költségeit. A mi nem tőlünk telikki, nem a miénk, mi fizetjük meg előbb, utóbb árrát. Ne örüljünk ma csak azért, hogy holnap megkelljen bánnunk. Ne erőlködjék a szegényebb a gazdagabbal vetélkedni; mert félő, hogy úgy jár, mint az ökör' nagyságát irígylő kicsiny puffaszkodó állat. A szerfeletti pompázás, szükségtelen, azonban mint egyes házaknak, úgy egész népek' boldogságának leghamarább ez ássa meg sírját. Hány vendégeskedő tehetős szüléknek nem koldulnak ma szegény rongyos maradéki; vigyázzatok azért fársángoló szülék, nehogy majd gyermekeitekre csak a böjtölés jusson. Tudjátok mit mond a köz példabeszéd: „minden hegynek lejtője van“: az igen sok ártalmas. Úgy vigyázzatok hát, hogy a lejtőre bocsátkozással megtarthassátok a gyeplőt, s nyakat ne törjetek. Úgy vigyázzatok, hogy a mit éldeltek, legyen erőtök megemészteni; mert a felesleggel tusakodó erő ön magát szokta

megemészteni. Ma dobzódni, holnap koplalni — épen böjt a fársáng után. Vessen számot azért kiki erszényével, tehetségivel, s a szerint vendégeskedjék, s éldelje örömeit, nehogy a számadáskor az árjegyzék meghaladja erszényünk' tartalmát, s fizetni ne tudjunk.

2.) Legyen ügyelet abban az illendőségre.

Vígan vendégeskedni, nem azt teszi, hogy az ember minden illendőséget félre tegyen. Megkell azt tartani a legnagyobb jó kedvben is. Mértéktelen étel és ital, erkölcstelen beszédek, garázda sértegető veszekedés, ezek sértik az illendőséget. Az étel és ital az egésségre valók, s ha betegséget okoznak elvétjük céljokat; osztán ez a testi kár, erkölcsi rosznak a szülője. Hogy az illendőség a vendégségben fenntartódjék, jobb ha kevés és józan életü emberekből gyüjtesz vendégeket. A régiek azt tartották a vendégek' számáról: „sem igen sok, sem igen kevés", s igazán a sok ember közt, a nagy tár-

saságban elvész az öröm, mint a fűszerszám' íze az igen nagy edényben, és ez természetes; mert sok ember közt könnyen akadhat nem oda való is. Nagy társaságban az egyedek' különbségéhez képest a vélemény, izlés, pallérozottság, gondolkodás-mód több ágakra szakad, melylyek' fonalát öszszekötni, s köztök az éldeletre anynyira szükséges egységet megszerezni nehezebb, mint válogatott egymást értő barátok' társaságában.

3.) Arra illő alkalommal tartassanak a vendégségek.

A vendégségnek természete már magában is vígságot teszen fel, csak ilylyen környülállásban kell azt tartani: születési, névnapi, nász-innepi, szüreti, fársángi, vallásos-innepi vendégségek, mind helyesek s magok' idejében valók. De már a halottas házaknál a torozások olylyan illetlenek, mint ha valaki fekete gyász köntössére fársángi tarka álruhát öltene: félig feketében félig veresben öltözve, micso-

da maszkora vagy komédia lenne az? csudálkoztok s mosolyogtok úgy-é? s pedig ti magatok követitek nagy részint ezen viszsza fordúlt, ezen természettel ellenkező szokást, melylyet soha egy mivelt érzésű ember is helybe nem hagyhat. Ki szokott a templomban nevetni? ki a vendéglőben imádkozni? Épen ilylyen helytelen, sőt illetlen dolog a halottas háznál vígan vendégeskedni — sírni és örülni egyszerre. Hiszem, hogy vannak örvendetes torok is, melylyek lakadalmoknak is beillenének, mikor p. o. egy fösvény gazdag halottat korhely vesztegető örökösi temettek el; de egyátaljában csak kedvetlen és szomorú alkalmatosság az, hát ha még a szegény árvákat és özvegyet a vígadó keservesek mindenéből kieszik és kiiszszák? illő-é, emberi-é, erkölcsös dolog-é ez? Mindennek megvan a maga ideje; de a halottas, a különben is elég szerencsétlen keservesek' rovására vendégeskedni, dobzódni, fársángi vigasságokra csapongani: ezeknek

soha és semmi esetben nincs idejök. Sokkal célirányosabb lenne a halottas ház körűl tett szolgálatokat kész pénzel kifizetni, s ezen barbar- a mivelt világ által rég száműzött vad szokást közűlünk kiküszöbölni. — Végezetre

4.) Legyen az mindig csak arra engedett alkalmas időben, hogy általa hivatalos foglalatosságunk csorbúlást ne szenvedjen. A vendégségek, s minden időtöltés arra valók egyszersmind, hogy általok meglankadt erőnk megfrissűljön, s így osztán hivatalos foglalatosságainkra alkalmasabbakká legyünk. Épen ezért kettős hiba osztán, ha még a kötelesség' elmúlatását is vonják magok után. Maga tudja minden gazda, aszszony, mesterember, legény, minden úr és cseléd — mikor és meddig szabad nekik vendégséget űlni; különben is ha tudjuk, hogy az alatt szükséges dolgunk múlik, nem eshetik jól semmi időtöltés, tövisen űl, tűhegyen áll olylykor az emberséges ember, a ki tudja és érzi a maga köte-

lességeit, a midőn a társaságos együttlét s illedelem kedvéért hivatalos kötelességeit kénytelen elmúlatni — jól tudván, hogy első a kötelesség' tartozása, s csak a mi abból megmarad, szentelheti a vidám társalkodásnak. Azt mondja talán valaki: „után lehet pótolni.“ Én azt mondom: „soha sem“; mert minden időnek megvan a maga dolga, az idő soha sem várakozik mi reánk, s a mit benne elmúlattunk, azt csak más kötelesség' rovására pótolhatjuk ki. Minden napnak megvan a maga tenni valója, s a mi nem a maga idejében esik, idétlen és helytelen az; mert az emberi dolgok' sorába nem illik, s bántja a szoros kötelességet.

Beszédem' foglalatja dióhéjba szorítva, ide megy ki. A vendégeskedések, népesebb örömzajgások, vidámabb társalgások, a szokástól arra szánt fársángi napokban, sőt életünknek más érdekes szakaszaiban is, nem csak nem tilalmaztatnak isteni mesterünk által is, sőt épen megengedtetnek. — Csakhogy

mint egyebekben, úgy vidámabb társalgásainkban is az illő mértéket megtartsuk. Úgy örüljünk, hogy örömünket az elmúlasztott kötelesség' bánatja ne keserítse. Vigasságunk más szerencséje', vagy élet-öröme' rovására ne essék, jelen vagy jövendő jóllétünk' s becsületünknek ártalmat ne okozzan; sőt inkább mint a nap éji nyugvása után új szépséggel s fénynyel lép ki égi pályájára, úgy mi is minden öröméldelet után új ösztönt érezzünk keblünkben, emberi és polgári tisztünk' teljesítésére. Jól tartsátok meg hát atyámfiai! a miket rövid és egyszerű beszédem' folytában szivetekre kötöttem, s minden múlatság s vendégeskedés alatt a szent író' ama szavai lebegjenek előttetek: „*vigadjatok, csakhogy ne vétkezzetek.*“

Amen.

A
SZORGALOM' BÈRÈRÖL.

LECKE: Máté, XX. 1. s a következendők. *Mert hasonló a menynyeknek országa a gazdához, ki jó reggel kimégyen míveseket fogadni szőlőjébe s a t. s a t.*

Ritkán követi a szorgalmat ahoz szabott jutalom, tanítja atyámfiai! a mindennapi tapasztalás. Akár azon munkásságunk' bérét, akár az azt követő örömet tekintsük, meg kell vallani, hogy a szerencse kedvezéseit ritkán méri érdemünk szerint. [Hasonlítsuk csak összze a férfiú' és aszszony' viszonyát: a midőn az erősebb nem, az egyenes és tiszta nyereség' majd minden kútfejeit, nem minden igazságtalanság nélkül, kirekesztőleg magának tartaná fenn; az aszszony, minden háza' s gyermekei'

boldogságára fordított leghívebb igyekezete mellett is, nem tarthat azon kijeleltetésre, ragyogásra számot, melyly a férfiú' szebb törekvéseit kisérni szokta. De még nyilvánosabb ezen egyenetlenség, ha a polgári társaság' különböző állapotjait, s hivatalait veszszük fontolóra. Mig némelylyek minden munka nélkűl kéjelegnek a jó szerencse' karjaiban, mások véres verejtékkel eszik kenyeröket, s reggeltől késő estig dolgozó műhely mellett sanyarogva, alig találják fel mindennapi élelmöket. Ha az életbe tekintünk, ez azt mutatja, hogy a kik az aranyat és ezüstöt nagy bajjal fürkészik ki a föld' sötét üregeiből, azok legkevésbé részesűlnek belőle. Kevés boldognak virúl tartós öröm élte' ösvényein, mig mások terhes napi munkájok után, csak szenvedést és nyomorúságot aratnak. Észrevétlenűl rejtezik a derék szegény hajléka' sötét homályába, midőn más talán kevésbé érdemes magos polcon ragyog, s kora' bámulását s hódolatát aratja.

Vajjon ezen egyenetlenségen lehetne-é segíteni! Nem, atyámfiai! ki ezt kívánja, az lehetetlenséget kíván. Már az emberi lélek' természetében megvan ezen egyenetlenség' alapja vetve, noha nem lehet tagadni, hogy a szorgalom, társasági alkat s a körűlmények' csodás vegyűlete is segítik s előmozdítják azt. Mindenütt és minden időkben meg is volt, ezen állapotbeli különbség, mihelyt az emberek a pásztori s földmivelői egyszerű állapotból kilépvén, kereskedés', mesterségek' űzésére adták magokat. Talán épen ez is a dolgok' természetes rendje, s a legbölcsebb s hatalmasabb király legfölebb egyes ember' kűlső jóllétét mozdíthatja elé; de a dolgoknak egy olylyan rendét állítani fel, melyly a munkásságot megérdemlett jutalmával arányba helyheztesse, ez a legjobb számításu emberi erőt is felűl mulja. Ki nemes munkásságának, s szellemi ereinek a meglevőnél vidámabb pályát ohajt, ha azt mások' sérelme nélkűl létesítheti, avagy

kárhoztassuk-é azért? hisz ezen ohajtás természetünkben gyökerezik. Vagy ha a szerencse' kedveltjei közé tartozunk, lemondjunk-é elsőségeinkről s életkönnyebbségeinkről? épen nem, ezt sem a jog, sem az igazság nem kívánja. Kicsoda akarhatná és kicsoda tehetne ilylyes mit, ha szintén akarná is?

Nem marad hát egyéb vigasztalás, minthogy az emberi szorgalmat követni szokott egyenetlen jutalomról keresztény bölcseséggel itélvén, egy felől jó állapotunkban el ne bízzuk magunkat, más felől mostohább körülmények közt ne engedjük magunkat a békételenség által leveretni: — ezen erkölcsi szabályokról akarok én a szent lecke' útmutatása szerint ez alkalommal értekezni.

Egyenetlenül fizeti ki az evangyéliomi gazda is munkásait, anynyit adván annak, ki csak egy óráig dolgozott, mint azoknak, kik az egész nap' terhét hordozták; s mikor ezek zúgolódnak érte, azt mondja: „*elvettétek*

a mi a tiétek, avagy nem azt tehetem-é az én marhámmal, a mit akarok?" Így van ez az életben is, s akár a boldogok', akár a boldogtalanok' sorába tartozik is valaki, nagy szüksége van azon bölcseségre, melyly megtanít, hogy az isten' adományit mikép fordítsuk bölcs célokra. A mondottakhoz mérve — tehát mai beszédemben ama fő tételből — „*ritkán követi a szorgalmat ahoz mért jutalom*" — indúlva ki, beszédem' első részében a szerencse' kedveltjeinek, a másodikban mostohább gyermekeinek adok hasznos — s a boldog életre nézve szükséges életrégulákat.

I-sső RÉSZ.

Hozzátok fordúlok 1-ör vak szerencse' kedvencei! kiknek könynyű s vidám napi munkátokat is gazdag jutalom követi, s e három következendő szabályt kötöm szivetekre: *a.*) Ne becsűljétek kelletinél többre fizetett munkátokat. *b.*) Ne tartsátok érdem nélkűlinek azt, ki sze-

gény bért nyér fáradalmi után.
c.) Tekintsétek a szép szerencsét isten' ingyen ajándékának.

a.) Az ember hajlandó azt hinni, hogy mint szerencséje érdeme, úgy a gazdag jutalom is munkássága' mértéke szerint méretik ki számára. Sokan hivatalukat épen azért tartják fontosnak, mivel az fénynyel s jövedelemmel jár. Ha öszsze méri némelyly azon fösvény jutalmat, melyly soknak tetemes fáradsága után is alig jut részére, hajlandó azt hinni, hogy neki épen azért, különb embernek kell lenni a kisebbeknél, még pedig csak azért, mert azok szegények, s ő tehetős gazdag. Sokan többre becsülik magokat másoknál; mert vak történetből hivataluk jövedelmesebb azokénál. Avagy nem esztelen büszkeség-é ez? mert lám nem sok ész kell annak átlátására, hogy nem az a munka legbecsesebb, melyly a munkás' erszényébe legtöbb forintot hajt bé; hanem az, melyly legtöbb szorgalommal jár, s következései legjótékonyabbak;

p. o. a Jézus, legnemesebb fáradalmi után sem nyert egyebet üldöztetésnél, s olyly szegény volt, hogy azt mondaná: „*A rókáknak van barlangjok, de az ember' fiának nincs hová fejét lehajtsa.*“ Ámde azért volt, s lejend-é munka, melylynek a világ többet köszönhetne az övénél? vagy talán azt gondoljátok, hogy azok a legközhasznubb hivatalok, melylyekkel legnagyobb jövedelmek összeköttetvék? Épen nem, atyámfiai! nem a kűlfény, hanem ember határozza meg a hivatal' becsét. Sok ember ragyog a polgári életben, a nélkűl hogy valamit használna; mert így hihető több. érdeme lenne sokszor egy szolgabírónak, mint a fő ispánynak; egy okos űgyvédnek, mint a világ' legelső közoktatójának; család, pénz, s más számos nevekkel nevezhető nexus sok embert emelt olylyan polcokra, hol szédelgő fejét csak egy űgyes titoknok vagy kebel-barát menti meg a bukástól; sok hág fel titkos lépcsőken hivatalra, kinek sem feje, sem szi-

ve; sok olylyanból lesz parancsnok, ki cselédeinek sem tud becsületesen parancsolni, s a szegény reá bízott sajkát csak az isten s jó szerencse őrzi meg kezei közt az elsülyedéstől. Sok fizetett már drágán azon eszelős képzelgésért, hogy címjeit s fénynyét érdeme' mértékének tekintvén, azt hitte, hogy nemzetségi laistroma s a szerencsének reá vesztegetett kedvezései jogot adnak nekie bár melyly érdem-pályán koszorúkat arathatni; sok síratta meg azon gondatlanságát, nem tudván átlátni, hogy az embernek becsét nem a kűlső ragyogás, hanem belbecs, érdem határozza meg. Úgy van, nem állíthatjuk, hogy jutalom adna becset a munkának, s csak az esztelen fennhéjázó tartja érdemnek a szerencse' kedvezését, csak az becsűli többre kelletinél a világnak tett szolgálatját. A bölcs keresztény ellenben távol minden önzéstől, örömest táplálja keblében azon meggyőződést, hogyha szintén fényesebb sors jutott neki másokénál, de ezen fényt csak

úgy teheti tiszteletre méltóvá, ha terheit lelkiismeretesen hordozza. — Tisztán tartja hát lelkét azon vak hiedelmű üres gőgtől, hogy ha nevét kimondhatlan hoszszú címek előzik, ládájában élre vert tőkék hevernek, ezzel már az erény s érdem-címek is összszefoglalvák.

Valamint nem az a jó könyv, melylynek fényes aranyozott kötése s megtanulhatatlan címlapja van, hanem az, melylynek belbecse s tartalma kielégítő: úgy nem az az érdemes ember, ki mint a spanyol dölfös nemes Ádámig viheti őseit, hanem az, ki hivatalát hűség s közhasznúság által becsesíti.

b.) Ne tartsátok érdem nélkűlinek, ki munkája után szegény bért von, ezt is kérem tőletek szerencse' kedvencei. Sokan szánakozó megvetéssel tekintenek a kisebb sorsúakra; mert ezek' jószága s hivatala nem hajt bé tetemes jövedelmet, s balfelökön csak becsűle-

tes szivet, s nem csillogó kereszteket hordoznak, egészen más agyagból valóknak nézik magokat, melylynek gyurásán talán, mint a kinai porcellánon, félszázadig dolgoztak, s a szegényt csak hitvány sárnak nézik, melyly egy két fogással edénynyé alakúl a fazakas' kezében. Mások csak a születést veszik becs-mértéknek; s ha a tudós, világhírű s hasznú munkákon töri fejét, ha a művész a tudományt s művészeteket örök időkre dicsőítő műveken dolgozik s áldozza fel egy eszméért azon erőket, melylyeket a természet ritkán s csak jó kedvében hoz elő az emberek közé, mindegy az a balvéleményekkel teljes gőgnek; mert a művész- s a tudósnak nincs uradalma, rangja, s nincsenek fényes ősi címerei. Minő fonák, s a tapasztalástól ezerszer megcáfolt balitéletek ezek!

Hány fényes család enyészett el emlékezetével, címjeivel, midőn a szegény *Aristides*, ki a közönség' költségén temettetett el; a derék *Savary*, kinek adós-

ságait a státus fizette le; a spanyol *Cervantes*, ki éveken át vízzel és száraz kenyérrel élt, örökké fényleni fognak az emberiség' történeteiben. — Sokszor megesik, hogy épen azok szűkölködnek, kik legtöbbet munkálkodtak; sokszor megesik, hogy a szegény íródeák, ki a kövér tanácsosnak esze és pennája, napokig sem lakik jól, s a közkatona, ki egy győzedelmet maga határozott el, egy pár forintra, s legfölebb csak rojtos pálcára számolhat, a midőn a kényes tiszt, ki élet-halál kétség közt a harc' tüze alatt talán a tábori sátorok közt bujkált, érdemkeresztet kap. Talán senkit sem fizet a státus soványabban, mint a nevelőket és a papokat; de hát azért munkájok érdemetlen s könnyű-é? nem kivánnak-é a kisebb hivatalok is elmetörést? Nem aggódik-é a mesterember, a szántóvető, s vajjon ezek nélkül nem kopna-é fel álla az egész fényes világnak? Minden becses, a mi használ a világnak, s mindenki, ha annak javára lelkesen munkálódik, megérdemli

tiszteletünket. Csak az esztelen nem becsüli tehát azon munkálatot, melyly csekély jutalommal dicsekedhetik. A bölcs tudja, hogy valamint kisebb kövekből áll a nagy épület, úgy csak a nagyobb részt tevő kicsinyeknek egyesített ereje tartja fenn a státus' s a világ' épületét, tiszteli tehát azokat, kik bármelyly kis körben a világnak tartozó adósságukat híven lefizetik, s egybevetett vállakkal dolgoznak a nagy egész' céljára.

c.) Van ugyan sok szép öröme az előkelő állapotnak, s tagadni nem lehet, hogy ki azt szép célokra használja, nagy mértékben megérdemli tiszteletünket. De az igaz bölcs az életnek egy ragyogó pályájára helyheztetve is, örömeit mindenkor alázatosságával teszi becsesekké, s a kitűnő szerencsét úgy nézi mint istennek érdeme feletti ajándékát, ahoz szokva, hogy a szerencsét az isteni hatalom' szabad ajándékának tartsa, ő reá tekint, kitől származik minden jó és tökéletes adomány;

de soha sem felejti, hogy a szerencse nem saját érdeme, hanem istennek ingyen adománya. Igaz, hogy sokan fényes érdem s nemes áldozatok által vívják ki a dicsőség' s magosan ragyogó állapot' koszorúját; de mások, hiszem, méltán bámulnak, midőn kicsinységök' érzetében, minden érdem közbevetése nélkül, egyszerre olylyan fokra emelve találják magokat, milylyenről soha álmodni sem merészlettek. Avagy gondolhatta-é valaha *Dávid*, hogy a pásztori botot királyi pálcával cserélendi fel, s más kisebbek hihették-é, hogy egy fejedelmi gyengeség, egy jól használt pillanat, a körülmények' csodás összszebonyolodása, az alázat' köpenyege, azon módok közé tartozzanak, melylyekkel a porból a világi méltóság' legfényesebb polcaira lehessen emelkedni? Hány hasonló esetekben kell megvallani, hogy sokakra nézve a szerencse, istennek ingyen ajándéka? Mondjuk ki a dolgot úgy a mint van, ha olyly állapotba juthatunk, melyly

kényelmes jóllétre segített, vajjon nem a körülményeknek, szüléink' tehetségének, pártfogóink' befolyásának, történetes ismeretségnek, vagy a nagyobbak' szeszélyének köszönhetjük-é inkább szerencsénket, mint saját munkásságunknak s megfontolt választásnak. Ha jó nevelésre, miveltségre s szép ismeretekre tettünk szert, melylyek által köz becsültetésre számolhatunk, vajjon nem szüléink- s nevelőinknek tartozunk-é érte? Vajjon mások hasonló körülmények közt, nem mehettek volna-é épen annyira, s talán többre is? Vajjon sok csekély sorsú jól nevelve nem fejthette volna-é egésséges észtehetségeit nagyobb fényre, erőre és mélységre a miénknél? Sőt ha szintén azt vetjük is, hogy szerencsénkre lángelménk s szorgalom segítének föl — kitől van az erő és lángész?

Valóban, szabad ajándéka az az isteni jóságnak, ha munkánkat süker és előmenetel követi. Ne felejtsétek ezt ti szerencse' kedvencei! hogy alázatosok levén, magatok felől kevélyen ne értse-

tek, s másban is tiszteljétek az elismert érdemet.

II-ik RÉSZ.

De menjünk által másodszor azokra, kik magokat a szegények' s méltatlanúl szenvedők' sorába helyezik. — Ezeknek is három idvességes leckét ajánlok: t. i. ne felejtsék, hogy ők is elveszik az őket illető részt; hogy a munkának legszebb jutalma a belső öntudás, s a szándék' tisztasága. Végre, hogy istennek különös bölcsesége tetszik ki az emberi sors' egyenetlenségiben is. — Lássuk ezen pontokat is rendre.

a.) Kevesebbet ugyan mint vártak, de méltó s megigért jutalmokat vették, az evangyéliomi munkások is. De azt kérdem, eleget tudna-é tenni maga az isten is az emberek' kivánságának. Ritka az, ki állapotjával meg legyen elégedve; a szegény a gazdag', tudatlan a tudós', a gyenge az erős' sorsát ohajt-

ja magának; a rest s tunya a gyors' és serény' előhaladását, a vesztegető a takarékos' állapotját kivánja; s csodálatos, ki a reggel' arany óráit elaluszsza, ott szeretné találni magát, hova más jó hajnalba indúlva már eljutott. -- A csiga életű azért sír, miért nem haladhat a sas' sebes szárnyain, pedig csaknem tiszta számolatja az életnek az, hogy majd mindennek kijutott azon sors, melylyel életét könnyűvé, legalább elviselhetővé teheti, s kimért pályájában teljesítheti kötelességeit. Senkihez sem volt igazságtalan a mennyei atya, s ha némelylyeknek bővebben is mért, mások előtt is nyitva tartja azon áldásforrásokat, melylyekből meríthetnek örömöket csak akarják. Mondjátok meg, vagyon-é munkálat, melyly ha lelkiismeretesen folytatják meg ne adja az élet' legsürgetőbb szükségeit fedezendő bért, s azon tiszteséget, melylyet a hű szorgalom érdemel. Bármelyly hivatalnak is megvan jutalma, s csak akkor tetszik az csekélynek, ha azt a má-

sokéval összehasonlítjuk. A mi az embert elégedetlenné teszi, az inkább sorsának a másokévali összehasonlításából, mint a szükség' nyomasztó érzetéből foly. Senki sem panaszolna, ha más is úgy keresné s enné kenyerét, mint ő; senki sem sóvárogná a mások' jobb lételét, ha azoknak fényesebb sorsa, kedvezőbb környületei, szebb ruhatára s lakomája nem szúrná szemeit. Hogyan? hát veszt-é valaki azzal, hogy más többet bir nálánál? Terhes-é azért munkánk mert a másoké könnyű? Magára figyelmezzen minden s ne más' jobb szerencséjére. Ha nem a mások' könnyebb életmódját, hanem azt tesszük itéletünk' vezérfonaláúl, hogy a legsürgetőbb szükségekben nem látunk fogyatkozást, hálás szívvel ismerendjük el, hogy a szőlő' gazdája tőlünk sem tagadta meg az érdemlett jutalmat. De hát azért hogy megelégedjünk, keveset kell-é dolgozni és sokat nyerni? Hát csak az a boldog, kit tisztel és bámul a világ? Hát a fösvényen jutalma-

zott nem talál-é örömet keze' mívelben? Hát csak a világ' lármás gyönyörei elégítik ki a lelket? Hát nem érezhet egy csekély sorsú olylykor szebb örömeket, mint a király fényes udvarának zajos lármájában? Hát a ki erős karral kormányozza ekéjét, ki a nap' égető hevénél forgatja barázdáit, vagy kis kertjében virágaival s csemetéivel társalkodik, örömtelenül éli át életét? Nem, atyámfiai! az élet' magánynyában olylykor szebb örömek tenyésznek, s talán állandóbbak is, mint azon palotákban, hova az öröm s boldogság csak egy útazó vendég gyanánt szokott betérni. Legyetek azért ti békételenkedők nyugodtan, s elégedjetek meg azzal mit isten adott, mert a megelégedés az életnek legszebb philosophiája.

b.) De bármelyly egyenetlenül követi munkánkat a remélett haszon, mindenkinek egyenlő jutalma lehet; mert a munkának másodszor legszebb jutalma a belső öntudat s a szándék' tisztasága. A legszebb

jutalom a mi fáradozásunk' elébe mosolyg, azon öntudat, hogy kötelességünket egész kiterjedésben teljesítettük, s ezen nemes bér független a körűlmények' játékától. Itt van azon eset, mikor az emberi munkák' egyenetlensége mellett is egyforma a jutalom.

A lelkiismeretnek itélőszéke előtt, nem az a kérdés, országokat kormányoztál-é, vagy csak egy szűk kertecskét miveltél? London', Párizs' utcáin fénylettél-é, vagy csak e csendes hajlék' boldog körét melengették szived' sugárai; hanem az: szivesen s lelked' teljességéből teljesítéd-é tartozásidat? betöltötted-é egészen a neked kimért kört? s ha hívnek találtatol, egyenlő bér vár tégedet szegényt, a státusministert, a szolgát s hiú uracskáját.

Emeljen fel ezen gondolat titeket csüggedezők! kik más boldogabbakkal összemérve sorsotokat, megalázva s lesulytva látjátok magatokat: birhatnak mások nagyobb tekintettel, becsűlettel s gazdagsággal, birhatják a világ' há-

láját; de a legszebbet, legfelségesebbet, a nemesen teljesített kötelesség' öntudását ti is birhatjátok; itt ekevas vagy korona, rongyos köntös vagy fénylő bíbor nem tesz különbséget, minden állapotban, munkában, minden világrészben egyiránt számolhatni erre. Ha ez nem, úgy semmi sem békéltethet meg titeket a sors' mostohaságával. Ez lelkesítsen hát titeket az élet' terheinek hordozásában. Tegyétek meg kicsiny körötökben a mivel tartoztok. — Enynyit kiván isten, az igazság, a státus, s ha ezt megtettétek nem vagytok csekélyebbek azoknál, kiket szerencse, tudomány, nagy ész felitekbe emeltek. Ti is szükséges kerekei vagytok a nagy erőműnek, ebben munkásságtok saját érdemmel bir, s nélkűletek megakadna a mesterséges gépely. Nyugodjatok meg abban, hogy a létel' céljának megfelelni igyekeztetek, ennél többet halandó, bármelyly névvel neveztessék, nem tehet. — Úgy van, nem fény, ragyogás, tele erszény, ha-

nem nemes cselekedet határozza az embernek erkölcsi becsét, s a hiven teljesített kötelesség' öntudása legszebb jutalma a munkásságnak.

c.) Utójára, atyámfiai! ha békétlenség s irígység nélkül tekinteni megszoktátok a mások' szerencsésebb állapotját, az emberi sors' egyenetlenségeiben is imádjátok s ismerjétek meg egy bölcs atya' kormányzó kezeit. Sokan vakmerően olcsárolják istennek rendelését, saját érdekök szerint kivánván kormányozni a világot, viszsza élnek szerencséjökkel, a csekélyebb sorsuakat, mint szerencséjök' eszközeit emberi becsöken alól méltatván, s a világot s annak örömeit mint egyedárukat kirekesztőleg csak ön hasznukra kivánván fordítani. Mások az emberi sors' s állapotok' egyenlősége' agyrémével tépelődvén, tökéletes egyformaságot ohajtanának, melyly szerint rang- s hivatalbeli különbségek eltöröltetvén, minden egyiránt osztoznék az élet', természet' és szorgalom' kincsei-

ből, mindenik fél téved, mert isten' akaratja az, hogy valamint a természetben a kicsiny fűszál a temérdek tölgygyel, a liget' énekesse a sziklák' ormain tanyázó sassal öszszehangzólag alkossák a nagy mindenség' öszszeségét: úgy az életben kicsiny állapot legyen alapja a nagyobbnak, s a nagyobbak fedezzék a kisebbeket. A világnak örökös rendét felforgatni akaró ábrándos képzeleteket csak kevélység s irígy elégedetlenség szülhette, a keresztény bölcseség idegen ezen tévelygő eszelősködéstől. Ki hagyná helybe azt, hogy valaki ott is arasson a hova nem vetett? s kicsoda ne boszankodnék, mikor a szerencse' érdemtelen kedveltjét felemelkedni, ellenben a társaságnak munkás és lelkes polgárát viszsza taszítva volna kéntelen szemlélni? Hogy ne minden munkás vegyen egyforma jutalmat, az isten' rendelése, s természetes is az, hogy a nagy erővel járó munka többet s a csekélyebb kevesebbet érdemeljen; természetes, hogy valamint a sorhajó

több terhet elbir a kicsiny sajkánál, a nagy elme többet győz a pujánál, a nagyobb munkásságot mindenkor nagyobb haszon kövesse, természetes, p. o. hogy egy országos férfiú, kinek vállain nemzetek' terhei feküsznek, több jutalomra tartson számot, mint a ki naponként fogalmakat írogat által egyik papirosról a másikra. Így is volt az mióta az ember polgári társaságban él; így, s nem másképen állhat fenn az emberi nemzet. Imádjuk tehát istennek bölcs rendeléseit; mert az ő törvényei nem szabad kény-, hanem örökös bölcseségből folynak; ő az emberi dolgok' s állapotok' egyenetlen kiosztásában is ugyanazon isten, mindig jó, és mindig igazságos.

Láthatjátok ezekből, atyámfiai keresztények! mit tartsunk az emberi munkát követni szokott jutalomról, hogy a sem kevély elbízottságra, sem csüggedésre ne vezéreljen; vajha szózatom nem csak füleitekbe, hanem béhatott volna épen szivetekbe! Vajha ti sze-

rencse' kedvencei! soha se felejtenétek, hogy csekélyebb állapotok adnak fényt a nagyobbaknak, s homályos szürkület nélkűl nem volna olyly boldogító a nap' vidám fénye! Vajha azért levetkezvén minden előítéletet, ismernétek meg, hogy minden ember, bár homályosabb körben élve, belé tartozik a nagy egész' hármoniájába; s így a csekélyebb befolyású igyekezetet is érdem szerint becsülni tanulnátok meg; ne felejtsétek, hogy ti isten által vagytok a mik vagytok, s valamint az isten minden teremtéseit egyformán szereti, ti sem lehettek hidegek, kárhozatos bűn nélkűl, kisebb sorsú embertársaitokhoz. Tiszteljétek hát mindenben az emberiséget, e leend legszebb ékessége, ez csillagkoszorúja mosolygó pályátoknak. Ti is kisebb sorsú embertársak! ne engedjétek hogy fészket verjen sziveitekben az irígység; a csekélyebb állapotnak is vannak örömei, a boldogság nem ranghoz, állapothoz, hanem az emberi szívhez van kötve, a boldogság nem

fényt, csillogást, hanem tiszta lelket keres, csak is ott szállásol, hol azt megtalálta. Jaj azon nyomorúltnak, ki azt véli, hogy gazdagság, ragyogó sors, pompás öltözet teszik a boldogságot; megelégedésben áll az élet' boldogsága, s hidjetek nekem, ez a menynyei plánta mindenütt virít, hol szív és lélek lakozik. Felette kevés kell arra, hogy az ember elégedett és boldog legyen; a ki kevéssel meg tud elégedni, az a világon, emberi mód szerint szólva, legboldogabb, az kimerítette az élet' bölcseségét.

Ne vakítson meg hát senkit is a sors' kedvezése, hogy igazságtalan legyen embertársaihoz; ne csüggedjen el senki, ha nem mosolyognak is környületei. Az igazi bölcseség, a lélek' nyugodalma, megelégedés — ez a boldogságnak édes anynya s dajkája. Ezt tartsátok, ezt vegyétek szivetekbe atyámfiai! menjetek el már! s ne felejtsétek, hogy a munkának legfelségesebb jutalma a teljesített kötelesség' nemes öntudása — Amen.

LEGNEMESEBB DOLOG A KÖZJÓNAK SZOLGÁLNI.

(Nagy Pénteki.)

LECKE: János, XV. 13. *Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki az ő életét leteszi az ő barátiért.*

Mind azon sok szép ösztönök, és hajlandóságok közt, melylyeket isten az emberbe azért ada, hogy általok másoknak is használjon, egy sincsen szélesebben kiterjedő, szebb, nemesebb, és jóltevőbb, mint a *szeretet*. Ez ugyan különféle tárgyaihoz képest különböző, kisebb, nagyobb, gyengébb, erősb, szebb, nemesb s több ilylyesféle. — Nagy és nemes a szeretet akkor, midőn két hív barát jobb és bal sorsából egyik a másiknak, résztvéve osztakozik. Nincs öröme annak, mely-

lyet ez neki ne nevelne, nincs fájdalma ennek, melylyet amaz kisebbé ne tenne. Egy bennök a szív' — egy a lélek' határozatja, s ugyan azon egy hangot is adják kedves vagy kedvetlen illetésre. Nagy és nemes a szeretet akkor, midőn egy fiatal pár, egy ifjú és egy léány, kiket a természet egymásért alkota, fellelvén egymásban a mit kerestek, szivök, lelkök egybeforva összefont karokkal állnak ki az esketőre, örök hűséget, kölcsönös segedelmet eskünni egymásnak e zarándok ember-élet' boldog s boldogtalan napjaira — egész holtokiglan. Oh bár az ég mindegyiknek meghallgatná sz. eskűvésöket!! Nagy és nemes a szeretet akkor, mikor az igaz ügy' szent szerelmétől hevűlten, látván az ártatlant nyomatni, lángra lobban annak védelmére, s bátor szólni ott, hol haszonnal emelheti fel megtartó szózatját. Nagy és nemes a szeretet, mikor az emberi erőtlenségből eredett hibákat s botlásokat elnézzük, s ott hol más a bűn-

tetés' ostorával térít, tanít, és kerget a kötelesség' útjába, mi a szelid tűrés' balzsamával kötözzük a szerencsétlen eltévedett szív' sebeit, a vigasztalás' s nyájas oktatás' vezér-csillagánál térítjük elveszett felebarátunkat boldogsága's erénye' ösvényére. — Erős a szeretet akkor, midőn védőleg emeli fel karját a testvérnek, veszély-fenyegette testvére' védelmére. Erős a szeretet, midőn a szüléknek gyermekökért, vagy a gyermekeknek szüléikért édes feláldozni életöket is; midőn a hív nővel jobb- és bálsorsban követteti férjét, s oda hagyván apját, anyját, kik őt nevelték, távol meszsze tengereken, vizen, szárazon, harc és fegyver közt elszakaszthatlanúl kiséri s ragadja szive' egyetlenével. Nagy és erős a szeretet akkor, midőn óriást teremt a gyengéből, s az erőtlen anya halálveszély környezte gyermekét tűzláng közé rohan kimenteni!!

De mindezeknél nagyobb, nemesb s magosb szeretet az, melyly nem az

övéiért, hanem idegenekért, s nem csak egy-, kettő-, hanem sokakért, — hazájáért vagy az egész emberiségért — kész feláldozni eszét, erejét, vagyonát, tehetségét, életét, s mindenét valamivel bir, *„mivel nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki az ő életét adja az ő barátiért.“* Mert jól megértsük Krisztus' szavait: életünket adni annyit tesz, mint *élni*, *halni*; barátinkon pedig Jézus' lelke szerint nem csak választottjaink, hanem minden emberek, hazánkfiai, sőt az egész emberi nem értetik; minthogy Krisztusnak az egész világ, vagy jobban mondva: ő az egész világnak barátja, boldogítója volt. Legszebb, legnemesb tulajdon tehát, vagy mint Krisztus kiteszi, legnagyobb szeretet életünket a közjónak szentelnünk. Nagy ez mint annak tárgya, melylyet ölel, a közjó, a haza, az emberiség; nagy és nemes ez, mert kiemel minket a mindennapiság' alacsony köréből, s egy olyly célt tűz előnkbe, melyly felé nemes törekedésünkben a leg-

nagyobbat s dicsőbbet vívhatjuk ki, mire emberi erő s erény képesek e földilét' pályáján. — S hát ha még ide gondoljuk ennek hatalmas gátjait, lélegnyügző akadályait? A gyáva önkorság, a pulya magánakvalóság porba húz bennünket; a mások' félremagyarázása, irígykedése, sőt akadályai, melylyekkel nemes tüzünket eszelős ábrándozásnak csúfolják és leverik a lélek' szabad röptét; a környűletek' alkalmatlansága, az emberek' éretlensége, szóval, korunknak készületlen volta, nem adnak semmi reményt az elhintendő magok' sükeres megfoganására, elhűl buzgóságunk s ezt mondjuk Jézussal: „*sok dolgok vannak, melylyeket még mondhatnék, de azokat ti el nem hordozhatjátok;*“ ismét: „*az én időm még nem jött el.*“ S a mi mindezeknél több, ha mi jót eszközlöttünk is, az irígyek' rágalma s érzéketlen hidegsége, az éretlenek' háládatlansága, a fondorkodók' üldözése, sokszor a fenyegető lánc s pallos csaknem azokat is kényszerítenek megbánatni velünk, mi-

ket teendők valánk. S midőn látjuk, hogy minden újítónak és jobbítónak alkalmasint ez szomorú sorsa, s midőn ma közelebbről szemléljük elesni az igazságnak egy nagy s nevezetes áldozatját — Jézust, avagy nem méltán panaszkodunk-é s hűlepedik meg azon nemes buzgalom, melyly a legóriásabb áldozatoktól sem retten meg; melylyeket ereje' csekély hatásával szent tárgyáért legyőzhetne! Mindezek ellent nem állván, vajjon nem méltán szabjuk-é reája saját magának nagy szép állítását: „*Nincsen senkiben nagyobb szeretet, mint a ki éltét adja az ő barátiért.*“ Igen, ő a jó pásztor, ő a világ boldogító a magáét, első lélekzetvételétől fogva, egész a kereszten kiadott véglehelletéig, a maga barátaiért, az emberiségért adá, a közre áldozá, szentelé fel. S oh vajha mi is erőtlen tisztelői, neki e részben is avagy csak valamenynyire követői lehetnénk!! Jertek azért s e mái napon, mint az ő dicső halálának emlékezetes innepén, elmélkedjünk e végre a már

tudva lévő nagy szép igazságról: Legnemesebb tulajdona embernek életét a közjónak szentelni. — Melyly körűl vizsgálódván, lássuk meg, a nagyot kisebbre véve s hozzánk mérve, mik kivántatnak arra, hogy mi is akármelylyikünk is, a közönség' javára befolyhassunk?

Hogy a közönség' javára befolyhassunk, megkivántatik:

1.) A közérdekű részvét, vagy hogy érdekeltetésünket találjuk abban, a mi a közönségnek hasznára szolgál. Az apostol azt mondja: *„ne nézze kiki csak a maga hasznát,“* és ismét: *„semmi előtt ne vonogassuk magunkat, a mi másoknak hasznokra szolgál.“* (*Csel.* XX. 20.) Amaz ismeretes állítás pedig ezt tartja: ne csak magunknak éljünk, hanem barátinknak és hazánknak is igyekezzünk használni. A természetben semmi sincs is csupán csak magáért, hanem egyik a másikért kölcsönösen. A nap avagy csak magának világít-é, sőt inkább nemde az ad éle-

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

tet, elevenséget földünk' müriád lényeinek s fejti ki azokban az erőt, melyly azokat céljaikra alkalmatosokká teszi? A hold, a Saturnus és Uranus éji lámpásai, a bájgyűrű, melyly ezt övedzi, nemde amaz égi testek' díszére s világosítására tartatnak-é fenn a munkáiban bámulatos természettől? De nem csak, hanem forgásokban s működéseikben egymásért vannak alkottatva a müriád égi testek, egymást támogatják, segítik kölcsönös munkálódásaikban, s közös céljokban a nagy egész', a nagy mindenség' fenntartása s örök munkálódás van eleibek tüzve, így vagyon az az emberi életben is, egyik a másik' segedelme nélkül el nem lehet, s mindenek' egyező közrészvéte vezeti legbiztosabban azt magos céljai felé. Ha igaz hogy a részek alkotják az egészet, a legkisebb porszem s páracsepp, melyly a nap' sugárin felszivárog, az egész világ' egyetemééért van, ú. m. a hegyek a völgyekért, a vizek a növényi s állati élet' fenntartásáért, a plánták az állatok' táplála-

tára, s az állatok egymáséra és a miénkre szolgálnak: már a társaságbéli ember leginkább van egymásért, csakhogy neki tenni s nem lenni kell, azaz: önként munkálódni s nem mint dolog használtatni. Akarjuk vagy nem! vagyunk valami célból, az nem tőlünk függ; mint a tégla a falban egy helyet foglalunk a társaságban, mint a zsindely a fedelen, egy lyuk dugatik be általunk a nagy ürességben; megemésztjük legalább a mi kenyér reánk esik, s keresztül aluszszuk az időt, melyly életünkül adatott: de ez mind köz a kővel, plántával és állattal is.

Nekünk embereknek többet kell tennünk, a mások' hasznában vagy kárában is osztoznunk; mert minden ember' szivét egy vér folylya keresztül, s a mi azok' verésit okozza, a miénket is méltán dobbantja meg. A mások' boldogsága csak testvéreink' jólléte; a mások' szerencsétlensége testvéreink' vesztése. Ha igaz atyafiak vagyunk, bennünket mind kettő érdekel. Egy kicsinyt na-

gyobb szív a kicsinyszivűeknél, egy kevésbé tágabb kebel a szűkkeblűeknél, s hoszabbacska kar a magunk felé hajló mindennapinál, s mindjárt többeket ölelünk résztvevő szeretetünkkel.

A közjó' szeretete különben is azon nemes láng, melyly érzésinket mások iránt felgyujtja; a magánakvalóság' nemtelen salakjától lelkünket megtisztítja, s állandó jótékony meleggel járja keresztül egész lényünket. — Örülsz-é te barátom, midőn látod a társaságnak, városnak, vagy megyének, melylyben élsz, jóllétét vagy boldogságát? vagy mindegy neked akár jól, akár roszúl van dolga? Feszűl szived, midőn szemléled hazádnak, nemzetednek előmentét, haladását, emelkedő hírét, nevét, szerencséjét s virágzását? vagy mindegy neked akár szolgaságban nyögjön, akár szabadon lélekzeljen honfitársad? Nem dobban-é fentebb kebeled, midőn valami szépet, nagyot, dicsőt hallasz ez vagy ama nemzetről, országról? S nem szeretnéd-é mind azt, a mi szép, jó, hasznos, ne-

mes és dicső azok között divatozik, saját nemzeted' szivébe s honod' földére is átplántálni? vagy mindegy neked, ha paradicsom s ha sivatag puszta is körűlted hazád? csak neked legyen benne jól dolgod? eltaszítlak ha így, — szivemhez szorítlak s ölellek ha amúgy gondolkozol.

Azonban a közjó' szeretete sem igen szűk, sem igen tág ne legyen, azaz: sem a magunk nemzetünket, vallásunkat más idegenek felett igazságtalanúl ne magasztaljuk, s azokat alá ne nézzük, sem pedig közjó iránti buzgóságunkat idegenekre, más országiakra ne vesztegessük. — Ne tegyünk úgy, mint némelyly romlott vérű hazánkfia tesz, kinek csak az idegen, a kűlföldi becses, pedig saját fénynyét, tekintetét csak ennek pénzével tartja fenn ott. Ne tegyünk úgy, mint az, ki mind csak idegen országok' elsőségeit magasztalja, hazája' földjét Siberiának gyalázza, s pedig ennek emlőiről szivta az anyai tejet, ennek áldásain nevekedett, ennek zsirja táplálja

testét, s ő benne ingyenélő, sem istennek, sem hazának nem használó lelkületű. Ne tegyünk úgy, mint azok, kik a magyart minden jóra, szépre, nagyra alkalmatlannak tartván, mig más nemzetek' dicsőségét, hasznos intézeteit s magosabbra emelkedett miveltségét bámulják, egy fillért sem áldoznak a nevelés' ügyének, az értelmesedés', a testi s lelki szegénység' felemelésére, melylyek pedig egyedűl képesek egy nemzetet állati vadságából a miveltség', gazdagság' s ezekkel járó áldások' legmagosabb fokára emelni.

A ki csak más kűlföldiekre vesztegeti jó indulatját, szeretetit, becsűlésit, a mellett, hogy józan számításnak vele csekély mutatványát adja, csak a honi tartozás alól akar kibujni; szánakozik a vason dolgozó, korbácsolt szerecsen rabszolga' sorsán, azonban jobbágyival s alattvalóival embertelenebbűl bánik, mint a tatár foglyaival; úti naplójába a legemberszeretőbb elméket jegyzi fel, azonban itthon fennlátó, dagályos, s na-

dályként függ a társaság' testén, melylynek vérét szivja a nélkül, hogy csak egy porszemet mozdítson.

Mindenhez jók ezek, csak azokhoz nem, kikhez kellene, mint az aszszony vagy feleség, ki minden más férfihez jámbor udvarias, becsületes, csak saját férjét nem becsüli, csak hozzá goromba, hivtelen és becsületlen. Többet mondok: oktalanság igen kiterjeszteni karunkat, felette kitágítni szivünket oda s anynyira, hol vele nem használhatunk. Csak olylyan, mint ha egy-két forintot, melylyel egy árvának egy darab köntöst aggathatnánk mezítelen testére, 100 vagy ezer kóborló házaló közt osztanánk meg. Nem mindnyájan vagyunk olyly állapotban, hogy sokaknak használjunk, csak Jézus tudott 5 kenyérrel 5000 embert kielégíteni. Jézus is előbb tudománynyát kevés meghitteknek tanította, ezek adták aztán által azt egész világnak s lön általok az emberiség' köz-kincse. Az országos használás országos emberek' dolga. Egy tiszta lelkű, felvilágosodott s

értelmes fejedelem; egy becsületes, világos eszű miniszter, vagy egy lángelméjű író, kit a gondviselés a századok' útját megtörni bocsátott, vihetnek elő népeket és országokat, lelkök' hatalmas ereje s a kezökben levő segéd-eszközök' okos használása által. A közönséges polgár s átaljában a csekélyebb hatású ember, ha mint egyik szeme a nagy lánc-sornak, mint egyik vitéze a nagy tábornak, kimért helyén lelkiismeretesen megfelelt kötelességének, s pálya-körében nemesen vitézkedett, eleget tett; s bár minden a maga hivatal- s munkakörében gazdálkodnék hiven a reá bízott kötelességgel, így valóban boldog lenne a világ s nem kellene a boldogság' keresésében anynyi balútakon tévelyegni s tévelyegtetni másokat is.

De nem elég, hogy a közügy csak érdekelje lelkünket, mert a még a közboldogságot kevéssé mozdítja elő, szükséges még a közjó' munkálásában:

2-or a maga elszánás, vagy is használni való készség, hogy az ember

önként tegye a mit teszen, ne eröltetve, ne kényszerítve, s a mit tesz fel ne hányja; mert a mi panaszos, nem jótétel, s ne sajnálja olylykor olylykor saját kényét, könnyebbségit s hasznocskáját is a közjónak utána tenni: Jézus önkényt adá magát áldozatra, nem a sors' szüksége kényszeríté, mert tehette volna hogy a dolognak könnyebb oldalát válaszsza, más felől hatalmas lehete az akadályokat is legyőzni. Neki egész élete jótétel volt, s ezen isteni erénynek teljesítéséért nem volt előtte semmi akadály nehéz, sem áldozat igen nagy. Ő maga körűljárt tanítván és jóltévén mindenekkel, „*ne nézze*" úgy mond ő „*senki a maga hasznát, hanem a másokét is;*" s ismét: „*nincsen nagyobb szeretet annál, mint mikor valaki életét adja az ő felebarátiért.*" Ő nekünk a valódi szeretetre a világ' történetiben a legnemesebb s követésre méltóbb példát hagyta.

Ne tekintse hát senki pillantatnyi javát vagy kényelmes nyugalmát. Ne vesse azt senki: „nem vállalok semmi köz-

terhet, hivatalt; mert hiszen magam' dolgával sem birok, s mire vesződjem én a közönségével, melyly csak hálátlansággal fizet, s azokat, kik nemes áldozatokra készek, többnyire félreismeri. Aztán az én káromat viszszapótolja-é a közönség' részvéte, s az én hasznom' feláldozásával köteles vagyok-é a másokéra munkálódni." Silány okoskodás ez!

Hiszen tudom én, s tudom ti is tudjátok, hogy az ember mindent idébb tovább tekintve csak magáért teszen, csakhogy egyik haszon nemesebb, emberibb a másiknál, egyik inditóok tisztább s becsületesebb a másiknál. De ha vagyonomat s életemet áldozom fel hazámért, nemde él hazám, él nevem, él a vele boldogított maradék. Ezeket ugyan kevesen érik fel szívvel s észszel. A pulya magánakvaló mindig ezt kérdi: mi hasznom, nyereségem belőle? Tehát a koldusnak nem ád, mert az isten fizesse szépen hangzik, de meszszire van halasztva, az az ezeranynyi pedig előtte anynyi, mint semmi. A közjóra nem ád,

mert ő aféle bizonytalan lottérián pénzét nem veszélyezteti, s a mi a közönségé, ő előtte senkié, tehát övé sem. — Legveszedelmesebb pedig az önhaszonleső a köz-hivatalban. Ő annak haszonbérlője, anynyit csikor fel a jószágon, a menynyit kisajtolhat belőle. S az erkölcs' szent templomát, mint a pénzváltók hajdon, alacsonyúl fertézteti meg.

Nem azt teszi szóm, hogy a magunk' dolgát s javát semmibe vegyük egészen a közönségé miatt; nem, mert az egyesek' jólléte teszi az egészet is, s itt a fél hang hármoniát nem igen ad. A ki magának nem jó, másnak sem tud az hasznos lenni. A ki magáról sem képes gondoskodni, hogyan gondoskodjék az másokról? Tudni való, hogy a kik hozzánk közelebb állanak, ú. m. gyermekeink, barátaink, hazánkfiai legelső tárgyai kötelességünknek s munkásságunknak, ezután következnek mások. Bohó lenne az a katona, ki ütközet közben fegyverét pajtásának adván, magának nyakát vétetné; így az a gazda, ki

városgazdája levén, háznépét elfelejtve, sőt gazdaságát merőben mellőzve, magát koldussá tenné. — Háládatlan dolgot cselekedne az a szegény pap, ki csekély kepéje mellett 7, 8 gyermekkel nem gondoskodnék családja', gyermekei' jövendő boldogságáról, s a fontos szent hivatalnak koldus martyrokat nevelne.

Az okos ember magáról el nem felejtkezik, nem teszen úgy mint némelyly mesterember, ki mások' számára tud köntöst varni, s maga rongyos dísztelen ruhában jár; nem, mint némelyly gazda, ki sok szép tiszta búzát vét évenként, s maga még is életén át málé-kenyéren rágódik.

Az ember maga magához mindég legközelebb van, s előbb tele kell lenni magának a forrásnak, hogy a vidék hasznára is kibuzoghasson. De akkor osztán bedugni s mások elől elfogni nagy szeretetlenség, nagy igazságtalanság!!

Azt pedig ne mondja, ne vesse nekem senki: „én szegény vagyok, ma-

gamat is alig győzöm, nem hogy még mások' javára is kitelnék;" mert a gazdag épen azt veti: „én gazdag vagyok én nem szorultam senkire, dolgozzék más is, nekie is lesz; én senkit nem fárasztok kérésemmel, nekem se alkalmatlankodjék más;" s mind a kettő kivonja magát, mint a róka a hegy' két lyukain, a kereszténvi tartozás alól. Jézus sem volt gazdag, szegény volt ő, nem volt fejét hová lehajtania, jászolban született, idegenek közt nevekedett, üldöztetett, még koporsoját s sírföldjét is más vásárolá meg, és még is ki árasztott szóval és tettel több jót, több áldást, mint ő s épen, a mi több háládatlan hazafiai közt?

Minden embernek van szive, melylyel a segítség nélkül szűkölködő embertársa' sorsát megoszthatja, van két egésséges karja, melylyel a magánál nyomorúltabb számára megszerezheti a fillért, melyly amazt, az utósó szükségtől s a kétségbeesés' pillanatjának próbájától megóvja, s avagy csak enynyit,

ki azon ember és keresztény, ki megne tenne vagy tehetne? senkitől sem kiván isten többet, mint a menynyit adhat; s avagy csak anynyit, mire képes, mit isten, lelkiismerete, s az emberiség' szent szava múlhatatlan kötelességévé tesznek.

De külön külön szólítalak fel benneteket, hogy egyitek is állításom alól magát ki ne vonhassa.

1.) Te mi állapotban, micsoda elhivattatásban vagy? „Én egy szegény nap-„számos vagyok, feleled, kétkézt erős „munkámmal keresem mindennapi ke-„nyeremet, s úgy táplálgatom egy nap-„ról más napra szegény háznépemet, „feleségemet s számos gyermekeimet: „a közjóra befolyni csak egy fillérrel „is módom nincs, erről én nem is gon-„dolkodhatom.“

Úgy-é nem? Hiszen azt mondád: hogy egy egész háznépet s számos gyermekeket táplálsz, s nevelsz! s hát mit gondolsz, kinek neveled őket magadnak-é csak, vagy az emberi társaságnak a hazának?

Te barátom, a magad helyeden sokat, felette sokat használsz, s többet mint sok dús nemes; mert, nem annak van érdeme, ki sokat használ, hanem annak, ki ereje' mértékéhez képest legnemesebb szívvel áldozik.

2.) Hát neked mi elhivatásod? állapotod? „Én mesterségem után is „bajosan élek, mondod, mert terhes há„zat kell tartanom, gyermekeimen ki„vül, még mesterség tanuló inasokat, „legényeket, kik abban segédeim lehes„senek: szűnetlen éjcakázok, vásárról „vásárra futok, fáradok s mégis ba„josan boldogúlok, a közönségére csak „gondolni sem érkezem" Nem-é? Hiszen, mint mondod másokat is tartasz magad mellett, kiket mesterségedre oktatsz, tanítasz. Hát nem tudod, hogy te azoknak kezökbe életmódot, kenyeret, s ő bennök a közönségnek hasznos polgárokat adsz? s pedig ez sokkal több azok' munkájánál, kik iskolájokat fél készülettel vagy még kevesebbel végezve, mint félbemaradott tudóskodók lépnek

ki az életbe, és sem a tudományok' pályáján nem használhatnak, sem a társaság' más elhivatásaira, mesterségre, gazdaságra nem alkalmasok.

3.) Te földmivelő s te másik kereskedő vagy? nektek nincs hivatalotok? nincs-é? hát mi szebb mesterség a világon a földmivelésnél, s mi hasznosabb a kereskedésnél? Hiszen ti vagytok az emberi társaság' épületének alapjai és koronáji.

Csakhogy ne nézze kiki ti közűletek a maga hasznát — azaz: a más kárával ne igyekezzetek lépesedni — hanem egyebekét is; ti legtöbbet tehettek, s a ti befolyástok legidvesebb az emberi társaságra.

4.) Vagy tán legtöbben találkoztok itt olylyanok, „kik még társaság„i szerben és számban sem vagytok: „nőrendűek, nőtelen ifjak, fiatal leá„nyok; s nem tudjátok ti még, mi az „a közjó!“ Nem úgy fiatal barátim! ti nem is magatokéi, hanem másé, s épen a társaságé vagytok: a jelennek örömei,

s a jövő jobb kornak reményi, s ez a tiétek legszebb elhivatás; legyetek büszkék vele — sorsotok csaknem irígyletre méltó. Tegyétek csak most közelebbről a mi kötelességtek: majd egyik egy szivet — másik egy háznépet fog boldogítani, s egy boldog szív, egy boldog háznép vajmi becses kincse ez életnek!

A gazdagoknak, kik tehetségökhez képest a szegényeket gyámolítják, a köz intézeteket pártfogolják; a hivatalbelieknek, kik körükben hűséggel és igazsággal munkálódnak; az öregeknek, kik jó példával s bölcs tanácscsal mennek elől, nem is szólok, ők teljesítik a mivel tartoznak s evel idvezitőnk' parancsának eleget tesznek. Csak azt mondom: „tegyük meg egyenként körbeli tisztünket.“ S így ha a világ nem is szól rólunk, nyugodtak lehetünk; mert az élet' feladatát teljesítők. — Mint a föld tudtunkon kivűl is megteszi forgását tengelye és a nap körűl, s ez által az év' forgását s áldás terméseit rendes időben eszközli: így mi is csak körünkben te-

gyük meg a tenni valókat, nem maradnak ki cselekvéseink' jó következései, s a szeretet' nagy mesterének szeretetben és hívségben méltó tanítványai leendünk.

Azonban a jót nem elég csak megkezdenünk, hanem folytatnunk is kell mind végig: álhatatosoknak kell lennünk a jóban, hiveknek ahoz, hiveknek magunkhoz, mint nagy példaadónk vala a sz. ügy mellett, mind halálig, még pedig a keresztnek haláláig. Különben csak megkezdeni a jót, s abba hagyni azt, judási árulás.

De az állandóságra erős bátor lélek kell ám! Önerejű bátor álhatatos szív! Olylyan, mint Krisztusé, melyly ne engedje magát az ellenszegülő akadályok által legyőzetni. Olylyan, melyly a gyáva porságnak mendemondáit, buta bámultát vagy irígy ócsárlását semmibe tudja venni. Olylyan, melyly maga tudjan magának lenni mindene, felindítója, ösztöne, s megjutalmazója!

Olylyan, ki egyedül az igazság' sz. szerelmétől hevűlve, s a köz jóllét'

eszközölhetésitől lelkesítve, s nem külső csillogásra, fényre, haszonra, titulusra, hírnévre pillongva tegye a mit tesz; tegye, mert szive sugalja; tegye, mert a közjó kivánja; tegye, mert a kötelesség parancsolja.

Szóval: kész legyen, sőt büszke legyen, ha úgy kivántatik nagy mesterét még a halálban is követni; életét is adni, élni halni a hazáért.

Mert: osztán — csak őt követve, emberi hivatásának megfelelve, halhatunk meg olyly nyugalommal, mint ő; csak úgy mondhatjuk vele együtt földi tisztünk' bétőltésének nagy, nemes, magos érzetében: *„Atyám! eljött az óra, dicsőítsd meg a te fijadat; én dicsőítettelek tégedet a földön, elvégeztem a dolgot, melylyet én reám bíztál volt, hogy cselekedjem: most annakokáért dicsőítsmeg engemet atyám te magadnál azzal a dicsőséggel, melylyet megigértél a tégedet igazán félőknek és szeretőknek!“*

Amen.

A TAVASZ' TANÚSÁGOS GYÖNYÖREI.

(Májusi.)

LECKE: 2. Kor. VI. 2. *Ímé most vagyon a kellemetes idő.*

Május' legelső reggelén, ez ifjú tavasz' szép napján nem intézhétek vala atyámfiai! alkalmasabb szavakat hozzátok, mint a miket felolvasék. — Kicsoda az ugyan is ti közűletek, ki e jelenvalónál szebb tavaszt ért volna? Gyönyörű még ez hála az égnek! eddigelő; adja isten, hogy az egész esztendő ilylyen legyen! Mint egy szépen indúlt növendék ifjú, ki nagy reményeket igér jövendőre, tehetségei kitetszők, lelke, teste tiszta és ép; olylyan e jelenvaló tavasz. S valamint amaz nem csak kűlsőképen deli és szép, hanem jeles erkölcsökkel is dísz-

lik: úgy ez nem csupán kellemes, hanem hasznos is egyszersmind.

Milyly hajlandó az emberi lélek szép, magos, és dicső érzelmekre ilylyenkor a tavaszi természet' kiújultával! Mint a szabadba kapott fogoly madár a megmérhetetlen országban, úgy repked a szárnyakra emelkedett lélek a természet' pompával öltözött dicsőségében, keresvén tárgyat magos hálájának s ömledő érzelmeinek. Milyly különböző máskor kedélyünk' állapotja!

Télben az alvó természettel együtt szunyad, nincs mi a fagyos, zsibbadt figyelmet felébreszsze.

Nyárban szorgos munka foglalja el, s a földiekbe tapadt s lenyügözött lélek nem bir felebb emelkedni, nem érkezik istenről gondolkodni.

Őszszel esztendei szorgalma' gyümölcsét szedi, takarítja s haszonhajhászásba merülve, oh mi könnyen feledi a hálátlan, jóltevőjét!

Nem így tavaszkor. Ekkor a kiüdült természettel, minden éled, ébred, esz-

mél; ügyel és figyel a tompa-, mint az eleven elméjű; ügyel és figyel a földhöz ragadott, nyereségért verítékező, mint a fencsapongó melegszivű ábrándozó; mert: zártfalak közül ki a szabadba, rekedt gőzű szobából fris levegőre, füstös kemence mellől virágos fa' árnyékába, havas jeges pusztából virányos zöld pázsitra, hidegről melegre, kietlenből kiesbe, tespedésből reménybe, halálból életbe, — szóval: télből tavaszba lépni át, meglepő, kedves, elbájoló, örömre ragadó; itt minden bájerővel ragadja, emeli s ébreszti a lelket dicső és szent gondolatokra! Ez az a kellemes idő, az évnek legszebb, leglelkesítőbb szakasza!

Most, „*ímé most vagyon a kellemes idő*," a mi értünkre a legszebb, legtöbbet igérő tavasz, és ebben is a gyönyörű május hónapnak legelső napja, legelső reggele, az ifjú kikeletnek vidám öröm-innepnapja.

Jertek el tehát, s szenteljük meg ezt egy illő elmélkedéssel; az ilyly alkal-

matosságok legalkalmasabbak oktatni a figyelmezőket.

Én e végre, a lecke' szavaiból s a jelen időből indulva ki, szemléltetni kívánom veletek

A tavasznak tanúságos gyönyöreit.

Tanításom — mint maga a természet, melyly ennek tárgya — egyszerű és természetes leend: azért mesterséges felosztással figyelmeteket nem is fárasztom, hanem nehány képekben nézetem veletek a tavasznak különböző gyönyöreit, oktató tanúsággal kisérve mindegyikét. A miket én most mondandok, azoknak a múlt napokban és hetek alatt ti mindnyájan szemlélői s velem együtt érzői is valátok s vagytok most is; mert az a könyv, melylyből én most tanítok — a szép tavaszi természet — mindnyájatok előtt nyitva áll; ezért is bátor menetelt remélek szivetekhez, előttetek nem idegen tárgyú oktatásaimnak.

„*Most vagyon a kellemetes idő*," a vidám tavasznak kellemes, gyönyörű ideje; s ezt a kellemes gyönyörűséget teszi:

1.) Első tekintetre az életre s munkára éledett természet' megifjúlt arculatja. Ha viszsza gondolunk csak három hónappal ezelőttre, milyly különböző a mostani természet az akkoritól! Akkor minden meghalva, most minden élve; akkor mély csend a föld felett, mint egy néma, puszta temetőben — most a feltámadás' öröm-zsibongása mindenfelé; akkor meredt munkátlanság mindenben, most dolgos életben minden. A nap, e kiapadhatatlan áldásforrás, fáklyát gyújt reggel s világol egész estvig a munkás természetnek; milliom életet fejt ki mindenütt életadó melegével, s milliomokat hoz világosságra jóltevő fénynyével.

A föld, e fel serkent édesanya számtalan gyermekeinek ád életet, s új kiapadhatatlan emlője kifogyhatatlanúl táplálja minden plántáit, állatait. A fáradhatlanúl mozgó levegő áldás hordva köz-

li, s hinti a tenyésztő porokat, minden növényekre. Élő és élettelen, érző és érzéketlen követi intését a nagy, az örökelintézőnek;—minden él, mozog s munkálkodik. — Most vagyon tehát a kellemetes, vagy jobban téve ki, alkalmatos idő a munkálkodásra nékünk embereknek is. Erre int benünket a bölcs természet saját példájával. S milyly gyönyörüségnek ideje a tavasz csak anynyiban is, mint munkásság' ideje. „*Véres verejtékkel egyed a te kenyeredet*," azt gondolhatnók első tekintetre átokul van mondva e terhes itélet az emberre; s pedig nincs nagyobb áldás a világon, mint az hogy dolgoznunk kell, a munka ezer rosztól óv meg, melyly a dologtalanságból származnék; számtalan jókat eszközöl, s kifogyhatatlan örömök' eredeti forrása. Izetlen a mihez ingyen jutunk, becses a mit izzadva szerzünk meg. Ingyen henye életet élni épkézláb ember, én azt hiszem nem is szeretné, emberséges ember nem is tenné.—Nincs nagyobb dolog a dologtalanságnál az:

az: zsibbasztva elölő henye unalomnál; ellenben a fáradság után milyly jól esik, milyly édes a megpihenés csak annyiban is tehát, mint munkás szorgalom' ideje kellemetes idő a kikelet. — De a hol élet, s hol munka van, ott öröm is vagyon: innen

2.) Egy másik gyönyörüsége a tavasznak a víg örvendezés, melylyet az mindenekbe lehell. — Akármerre tekintünk ugyan is, mindenütt és mindenben az életadó kikeletnek örömeit szemléljük. —

A szép nap mosolyogva hinti le öröm villogó sugárit, a mezőnek hímes virágira. A föld, mint egy ifjú mátkája az égnek, menyegzői zöld bársonyba öltözve, virág füzérekkel övedzve, s virító lombokkal koszorúzva díszlik ezer kellemekkel. A vidám tiszta ég egy homálytalan tükröt tart eleibe hölgyének, hogy benne magát látva örvendhessen. Minden örvend a természetben ezen menyegző' szép innepén. A lágy fuvalmú könnyű szellők örömöt hordanak szár-

nyaikon, azt suttognak egymásnak, azt lehelnek minden élő valókba is. — A jég alól feloldozott patakocska vidámon csörög le sástól prémzett árkában az ezer virág tarkálta hímes mezőkön. A nap szelid helytartója, a nyájas hóld résztvéve vigyáz a föld felett, a csendes szunyadóra, s az éjjnek örszemei, a csillagok örömkönyűket, a harmat' gyöngyeit, hullatják az esztendő' szép reménynyire — a hímes virágokra; s ezek jószagú hálaillatot bocsátanak a köz örömbe áldozatúl. — A levegőnek tollas énekesi kedves énekeket zengenek ez öröminnepen a lombos erdők' zöld sátoraiban; a gyenge bárány és az izmos barom örömmel ugrándoznak a zöld gyepen s vidámon bőgik ki természeti érzésöket. — A virágokon csapodárkodó hímes pillangó s a föld' porában csúszó féreg, a fellegeket hasító sas és a földszint dongó bogár mind, mind egyaránt részesülnek a kellemes tavasznak vidám örömében. —

S hát te ember ebben ne részesülnél-é? te maradnál-é ki a köz örömböl, melylynek fő része számodra készittetett? Nem állítom ugyan én azt, magunknak hizelkedő merész büszkeséggel, hogy minden csak egyedül az emberért volna teremtve, ez önhittség lenne; még azt sem mondom egész merőbe, hogy az isten őtet — Mózes szerint — úrrá tette volna a földnek, víznek, levegőnek minden állatain: nem, ez igen vakmerő s hizelkedő öncsalás lenne, a bölcs alkotó, a közanya', vagy anyatermészet' minden teremtvényeinek, minden állatainak jogot engedett az örömérzésbe, a láthatatlan szúnak, mint a temérdek elefántnak; a kicsiny szunyognak, mint az óriás trucmadárnak; a bohó majomnak, mint az okos embernek. De csak ugyan igaz annyi: hogy itt az emberé a legtöbb jus, a legtöbb rész: mert ő érzi azt legfőbb mértékben; s ő képes azt leginkább hasznára fordítani. — Egyéb állatok csak magoknak, az ember az

egésznek örvend; egyedül ő hallja az össze-zengést, ő érti s érzi a különböző, megegyező s elragadó ezerféle szépségeket. — Ezeket látni, szemlélni, érteni és érezni hív meg most a gyönyörű tavasz atyámfiai! benneteket minden nyomon, minden lépten, nem kell több, csak kilépni küszöbünkön, szélylyel tekinteni szép mezeinken, gyönyörű szőlő-hegyeinken s egy tekintetet vetni a pompás hegyekre. Csak az a baj, hogy a természet s csak egy szép tájék is olylyan mint egy könyv — egyik több, másik kevessebbet ért belőle, egyik által is forgatja, által is olvassa s semmit sem lát benne, — a másik minden lapon szép helyekre akad; és sokszor megyünk mi is a szép hives patakra csak úgy, mint a szomjú szarvas, s a lengő árnyék alá, mint az ellankadt juhok' nyája, inni és pihenni a nélkül, hogy a természetnek minden nyomon tündöklő tanúságait hasznunkra fordítanók! Ez atyámfiai! illetlen az Isten' képét viselő emberhez! örvendezzünk de örömeink, legyenek tiszták és

nemesek, s fordítsuk azokat szivünk' nemesítésére. Neveli pedig a tavasznak itt leirt kedves gyönyörüségét,

3.) Az is: hogy ez nállunk a kedvetlen tél után szokott következni. A világon minden csak bizonyos tekintetben, az az: máshoz mérve jó, vagy rosz, szép vagy rút, kedves vagy kedvetlen. Az egésség jó, mert a betegség rosz; az élet édes, mert a halál keserü; a világosság kedves, mert a sötétség borzasztó: így a tavasz kellemes, mert a tél unalmas. Az ellenkezések emelik becsét minden szépnek, jónak, kedvesnek, nemesnek, nagynak sat. S gondoljatok viszsza már csak májusból februáriusra; akkor a föld, mint egy halott, mereven feküvék az egy színü hónak fejér fátyolú szemfedele alatt: most mint egy új menyaszszony menyegzői ezer virág tarkálta hímes öltözetbe; akkor a nagy sír mellett néma csendes volt minden s mélyen hallgató: most minden öröm lármára kelve; akkor komorbús szél-

vészek zokogták halálát a közanyának: most enyhe szellők susogják egymás közt vidám felserkentét; akkor fekete száraz kórók pusztán álva, csak az észak szomorú szele sűvöltött el végig közöttök: most a fürtös lombok csevegő fürge madárkákkal megrakva víg dalokat zengedeznek; akkor a nagy Meszes' sötét rengetege, mint egy fekete gyász posztóba burkolva ijesztett: most ezer bájjal vonják magukra szemeinket, zöld selyem szönyegbe vont oldalai. A komor, bús tél után ilyly vidám kikelet? ki hitte volna ezt? s épen azért ilyly vidám, hogy ez előtt olyly zordon komor vala. S milyly eleven, milyly igazi képe ez emberi életünknek! Hányszor nem váltják fel t. i. komor, bús óránkat is nem vélt örömnek jóra fordult pillantati? hányszor nem tündöklik ki nekünk is a bú' sötét fellegéből az öröm' nevető szivárványa? Nem tapasztaltátok-é ezt is éltetekben? Én azt hiszem, hogy ki csak egy telet és tavaszt gondolkodni tudva ért, az bizonyosan a búnak és az

örömnek telét és tavaszát is szemlélte életében. Igen atyámfiai! a komor tél után következett vidám kikelet a mi szenvedéseinket felváltó vígságnak is bizonyos képe. Jertek, jertek ide ti, kiket valami bú, nyomoruság, vagy szenvedés ért; jertek ide, kiket nehéz szükség' vagy betegség' terhe nyom; jertek ide, kik elszalasztott kedveseiteket, hív szerelmeseiteket nyögve, s titkon sírva siratjátok; jertek nézzétek e képet, a vidám tavasznak képét, s lássátok e tükörben jobbra forduló jövő sorsotokat. Nincs, nincs semmi állandó az életben! — s a milyly szomorú igazság az egyfelől, épen olylyan vigasztaló más részről a halandónak. Mosolygó napfény s felleges borúlat váltják fel egymást életünk' egén; most virányos réteken, majd zordon sivatagokon, most nevető völgyeken, majd meredek, borzasztó szirtok közt foly és zuhog le életünk' folyója. S jobban és bölcsebben is van ez így. Az örök egyformaság, ha mind jó lenne is, örök unalommá, zsibbasztó halállá vál-

nék a változást kedvellő emberre nézve. Ne irígyeljük hát e részben is a mindég boldogoknak tetsző nagyoknak állandó, egyforma szerencsés állapotjokat, mert épen annak megunása veszi őket rá ezer meg ezer roszra. Valaminthogy azon kedvező éghajlat' lakói sem boldogabbak nálunknál, kiknek örök tavasz leng dér nem csípte zöldellő mezeiken. Ők a sok kedvesnek érzésében eltompulnak, azt nem érzik, butákká, korhelekké lesznek, — a mit a déli meleg tartományok miveletlen lakóinak példája bizonyít; mi pedig a tél után következő tavaszt kedvesebben fogadjuk; nekünk a rövid becsesebb, aztán ők örökké egyben vesztegelnek, mi pedig négynek örömeit a tél, tavasz, ősz és nyárét éljük, négyből választhatunk. Oh be szeretném én ezt az igazságot magammal egy sorsú szegény embertársaimmal elhitetni, meggyőződésökké változtatni: hogy mindég kedvesebb a kevés, mint a sok: hogy mindég izletesbb a keserűvel kevert, mint a csupa édes émelyi-

tő; ekkor nem néznénk irígy szemekkel oktalanúl a gazdagoknak vélt szerencséjökre: mert hiszem, hogy a bölcs és jó anya-természet egy gyermekét is meg nem csalja, habár egyiknek többet adni láttatik is. Hisz a Lappon s jeges Gönland' lakója, bár örökös hó s vész vihar dúlta hazájában születve, hona örömeit a világ legszebb tartománya örök zöld ligeteivel föl nem cseréli! Szarvasa kedvesebb neki az aráb drága paripájánál, melylynek értekével nála egykis virágot lehet megvásárolni, s hóhegyein szivesben legelteti szemeit, mint a pompás városok' fényüzésén. Durva hazáját úgy szereti ő, mint a schveici regényes hegyeit; s a honvágy neki is megtöri szivét, mint akármelyly föld lakosának, a földtekén. Úgy van: nem csak a szerencse kedveltjének, a szegénynek is van örömórája s vannak a koldusnak napjai, melylyeket a világ bíborosainak örömeivel föl nem cserélne; a természet jó anya, nem volt ő egy gyermekében is mostoha, s minden te-

remtménye' szivébe plántálta az örömnek könnyen gyúladó szikráit.

4.) Nevezetes gyönyörüsége a tavasznak az: hogy ez a reménység' ideje (lecke az ifjaknak).

Semmi sem uralkodik olyly hatalmas bájerővel az emberi sziven, mint az édesen biztató remény. Megunjuk a jelenvalót, egy tündér bájvilágot teremt képzeletünk a jövőben, s abban szeretünk andalogni; a tisztviselő magos polcot, a tudós köz-bámultatást, a vitéz érdem-címjeleket, a kereskedő sok nyereséget, a mesterember nevezetes hasznokat, a földmivelő gazdag aratást s bőv szűretet vár; mert ez a reménység, s ennek az ideje különösen a földmivelőkre nézve a tavasz. A mit az őszszel és ez idén vetettünk, plántáltunk, most zöldellik, most bimbózik remény-virágokban. A kikelettel kelnek ki az egész esztendő' hasznainak magvai. Hogy már maga ez az előremény sokszor több magánál a megfelelő valóságnál a földmivesre nézve, én bátran állítom: természe-

tes ez, mert a remélés előképzelés s várakozás, ezt pedig mindég többre szoktuk tenni a valónál, azért sokszor meg is csal bennünket; de valahogy jobban is esik egy szép tábla zöldséget nagy reménynyel végig tekinteni, mint azt majd egy szűk ládába szorítva látni. S úgy van az: hogy a ki maga plántál, maga mivel valamit, nem csak akkor, mikor már gyümölcsét szedi, hanem addig is, fáradozási közben, előre éli annak haszna' örömeit: mint épen az atya vagy tanító, ki egy sokat igérő derék növendéket nevel. Így kivánta a gondos természet a maga hív dajkálóit a szép, a nemes fáradságban előre is jutalmazni s arra serkenteni. S mi különösen a jelenvaló tavaszt illeti: nem igen kecsegtette egy-egy szebb reménynyel a földmivelőket mint ez, minden tekintetben, még pedig egész országszerte, készül a föld ez idén megadni a maga gyümölcsét. Azonban a tavasz, mint reménységnek ideje, nem csak egy rövid esztendőre reméltet, s nem is csak földi

hasznokat: hanem egy végetlen életre nézet ki s örök jókat reméltet velünk. Van-é köztetek vagy egy szerencsétlen, ki a síron túli örök élet felől kételkednék? ha van: mennjen ki a mezőre — mennjen ki a temetőre s nézze meg a zöldellő hantokat, nézze meg a sírhalmokon nőtt virágokat, gondoljon viszsza a puszta őszre, s ne legyen többé szántszándékos boldogtalan.

5,) Utósó, s legfőbb gyönyörüsége a tavasznak az: hogy hamar elmúló. Ezt más hijánosságnak tenné: én fő becsnek tartom; mert a mi földi dolog s becs, mind múlékony az, s minél drágább, annál múlékonyabb: p. o. egésség, gazdagság, szépség s t. e f. az ifjúságot is ide mondom, s egyszersmind ide mondom azt is, hogy ez utósó tekintetben a tavasz az ifjúkornak valóságos képe: következésképen az ifjaknak tanítójok is. Az esztendő' májusa ugyan minden tavaszszal kiújul; de az emberi életé, ha egyszer elvirúlt, többé soha sem, ez örökre oda van; még anynyival drágább

hát ez amannál. Az ifjúnak kedves ez a tündérbájú hónap, mert ő maga is abban él; a ki az ifjúkort meghaladta, annak szinte csak boszúságára van: legalább csak néző ott s úgy vesz részt belőle, mint a táncos-bálban az, ki egykor maga is nagy táncos volt, de már jobb neki csak másoknak engedni az eféle öröm' nemét. Tiétek ez a szép hónap különösen kedves ifjak! kik élteteknek májusában, virító tavaszában vagytok. Múlékony ez, mint épen a ti korotok, s a ti korotok, mint épen ez olylyan változékony.

Egy pár leckét adok én nektek ehezképest a tavasznak s a ti májusotoknak tartatlanságára nézve: —

Egyik ez: El ne bízzátok magatokat azzal, a mi ma a tiétek: de holnap már lehet nem az; erőtökkel, szépségtekkel, ifjú, vidám egésségtekkel. Nem láttatok-é már csak az ifjú új tavaszon is elfonynyadt virágokat? Sokat szórt le csak eddigelő is fáinkról a szél, sok hervadt el kezeitek közt, s melle-

teken is. Ezen délig nyíló csecsemőknek is szájok által tanít benneteket a bölcs isten; hogy arcátok' rózsái s kebletek' lilioma, mint kerteitekéi, olyly múlandók, s virágkorotok, mint ide hozott bokrétáitok, úgy leszakadoznak s úgy is hervadnak el.

Másik lecke, melyly épen ezen múlékonyságból foly, ez: használjátok szép korotokat minél jobban minden szépre és jóra. Minden ártatlan örömöknek, különösen a szeretet és barátcság bájteljes érzelmeinek nyissátok meg kebleteket, a ti szivetek ezekre alkalmasb. Csakhogy nehogy engem félre értcsetek! értitek ti mit mondok én — hallgatva is! — Ne ábrándozzatok oktalanúl csak a jövendőnek képzelt reményországában, éljétek inkább a jelenvalót. Minden óráitoknak leszakaszszátok virágit, ezt mondja egyik bölcs költőnk. Úgy éljétek tehát a tavasznak virágit, nehogy ezen késő panaszra fokadjatok a szép lelkű *Berzsenyi*vel: —

Sírjak-é hogy életemet
Jól használni nem tudtam,
S legkiesebb ösvényimet
Álmodozva folytattam?

hanem megnyugodva mondhassátok:—

„Úgy éltem, hogy életemet
Viszsza élni ne bánnám;
Úgy éltem, hogy életemet
Végezni ne sajnálnám;
Megcsókolgattam rózsáit,
Megizzadtam vaspályáit.“

Ezen tiszta s nemes öntudást kívánom nektek szerető ifjak! vezérül, útitársúl az életen keresztül, ezt bíztatóúl egykor végórátokban

Amen.

NEM TI DOLGOTOK AZ IDŐKET TUDNOTOK.

LECKE: Apostoli Cselek. I. 7. *Monda pedig nekiek: nem ti dolgotok az időket tudnotok és az alkalmatosságokat, melylyeket az atya az ő maga hatalmába helyheztetett.*

Mind azon roszak között, melylyeket az ember maga többnyire ok nélkül okoz magának, egy a legroszabbak közűl való, atyámfiai! a jövendő felőli nyugtalan aggódás. Kétképen szokta pedig az ember magát ez által gyötörni. Vagy nyugtalanúl óhajtja a jövő képzelt jót, s többnyire benne megcsalódik; vagy félénken retteg a fenyegető rosztól, melyly pedig csak fejében létez. A kár minden esetre megvan: mert a jelen jót álmodozási miatt elszalasztja, s ezen felűl haszontalan csalja és epeszti magát.

Hiszen csak a jelen roszakkal is küzdeni s megvívni, elég dolgot ád az erőtlen embernek: mire halmozzuk hát magunkra még a jövő időét is? mire költsük fel magunk ellen a csendesen szunyadó titkos jövendőket: s mire szaporítsuk a való roszak' számát a még nem levőkkel? Mint a rózsába rejtezett féreg, s a testet fonynyasztó sorvadás, olylyan a jövőnek titkos aggodalma a jelen idő' gyönyörüségei közt: elrágja s elhervasztja az, öröm-virágaink' zöldellő csiráit; egy egész méreg-tenger, melyly a szűk jelennek édes cseppjeit epébe fullasztja. — Oh bizony jobb lenne az embernek a jövő felől soha sem aggódni, ha az ilyly drágába kerül; s épen ezt a bölcs leckét adja maga a nagy tanító Jézus, midőn azt mondja, hogy: „*nem a mi dolgunk tudakozni a jövendő időket*," igen, mert keresztényhez nem illő békételenséget, s istenben való bizatlanságot árul el. Osztán valóban' káros is a felől aggódnunk, s jobb egyátalában nem tudni arról. Ezen ket-

tős igazságot fejtegetem s mutatom meg én most, — elsőben megmondván:

Miért káros a jövendőről felette aggódnunk? s ezáltal bébizonyítom, hogy nem a mi dolgunk tudakozni a jövendőket. — Azután megmutatom: hogy jobb nekünk azt épen nem tudnunk. — Végre egy pár tanusággal rekesztem bé beszédemet, avagy csak a tárgy miatt elég méltót a figyelemre. A jelenvalóval megelégedni, s a jövőről felette nem aggódni, emberi okos s keresztényi sz. kötelesség, ezt szólom én most tinéktek hallgatóim okos emberek s hív keresztények!

I-sö RÉSZ.

Miért káros a jövendőről felette aggódnunk?

Három okból tartom én károsnak a jövő felőli nyugtalan aggódást, t. i. a jelen jót elveszteti, a jövő jót kisebbíti, a jövő roszat pedig még neveli.

a.) A jelen jót elveszteti: mert az olylyan nyughatatlan ember, ki min-

denkor csak a jövő jót várja, a jelenvalót soha sem érzi; a ki pedig csak a leendő rosztól retteg, nem is érezheti. — Mig t. i. a jövőről álmodozik a jobbat váró, addig a rövid jelen, észrevétlenül elröpül; a csak rosztól tartó pedig, mint a szájíze-vesztett beteges, a jót már izleni sem képes. Amannak a durva való, mint ő nevezi, igen kemény eledel, s inkább szeret a száraz dajka', a remény' meddő emlőjén sovárogni; emennek pedig fekete vére a semmiből mérget kever, s azzal keseríti a való édest. — Mindkettőnek jelen örömei egyformán áldozati a jövő aggodalminak. — A jobbat váró semmiért ingyen adja el a keze közötti jót, a rosztúl félő pedig roszszal cseréli fel azt. — Nincs kedvetlenebb állapot a várakozás s félelem állapotjánál, s pedig ezekben telik el ideje a jobbat ohajtónak és a rosztól rettegőnek. — Ki egy szép erdőbe utazva, mind csak meszszi tárgyakon jártatja szemeit, a körűlte lévő természeti szépségeket nem láthatja, s nem is érzi; a

ki pedig szüntelen az elszaggató vadaktól vagy megtámadó tolvajoktól retteg, nem is érezheti. — Így van az ember az életen keresztüli útazással is, az igen meszszi remény, s rettegtető félénkség miatt. — Ha igen meszsze járnak szemeink lépéseink előtt, hamar eleshetünk: így ha csak a jövőre ügyelünk, a jelenvalóban mindenkor megbotlunk, — s pedig a miénk csak a jelenvaló, s a jövő bizonytalanért a bizonyost elveszteget-ni nagy oktalanság. — De az a mi szerencsétlenségünk, hogy a mi egyszer birtokunkban van, az már többé nem kedves, s mint egyik jeles költőnk mondja: mi

Csak a csalfa remény' biztatásin járunk,
A nyert jót megvetjük, s képzelteket várunk;

s pedig mint a szappan-buborék után futó gyermek, sokszor elesvén, magunkat is öszszerontjuk. — Gyakorta leszünk áldozatjai egy erősen ohajtott, de meg nem gondolt csak képzeletbe lévő bol-

dogságnak. Mindent felteszünk a jövendő' kockájára, még sokszor magát szivünket is, s még is fájdalmas vesztésünkben ezt mondjuk a koszorússal:

Oh gyakran a szívnek édes örömeit
S tárgyaihoz vonzó rózsa köteleit
Egy tündér kép elvágja. —
A szilaj vágyások' gigási harcait
S e bujdosó csillag' ezer orkánjait
Bévont szemünk nem látja.

Hív szivünk' csendesebb intésit nem halljuk,
Az előttünk nyíló rózsát le tapodjuk,
Meszszebb járnak szemeink.
Bámúlva kergetjük álmunk' tarka képét
Örökre elvesztjük gyakran éltünk' szépét,
S későn hulnak könyeink.

b.) A jövő jót kisebbíti. A jelennel elégedetlen nyugtalan ember a jövő jót mindég nagyobbnak s jobbnak nézi, s épen ez által ő maga kisebbíti meg azt. — Mert mikor jelenvalóvá lesz, neki az is kicsinynyé, csekélylyé válik;

ennek oka az, hogy a mi felől igen nagy képzetet formáltunk magunknak, ott a tárgy a képnél mindenkor kisebb. — Messziről sokszor bámulunk valamit, hozzá közel érve, megcsalódván alá nézzük azt. Így van a dolog többnyire a felettébb nyugtalanúl várt jóval is. — Mert a mi felől nyugtalanok vagyunk, azt nagyon ohajtjuk; a mit nagyon ohajtunk azt igen jónak képzeljük; a mit igen jónak képzelünk, szeretnők is, sőt megvárjuk hogy valóan is olylyan legyen: mi könnyebb mint szerfeletti várakozásunkban megcsalódni? S mi természetesb, mint ilylyenkor megcsalódva a való jót is rosznak nézni? Osztán az ember a jövőben mindég csak a jót nézi, annak csak a jobb oldalát látja, s mikor jelenvalóvá lett, akkor ismerkedik meg annak nem gyanított hijányaival, s kezd reá únni. — Egy hivatalba, melylyet nagyon kerestünk, csupán a rangot s méltóságot látjuk, a vele járó tehert nem is veszszük számba. Egy ohajtott szerencsében tökéletest várunk,

s nem jut eszünkbe hogy e nap alatti világban ilylyesmit nem találni. Ilylyenkor mindég magunk csaljuk magunkat s eléggé meg is fizetünk bohoskodásunkért. — Hát, ha egy zacskót lelsz az úton, s már meszszire megpillantva aranynyal vagy bankóval tele képzeled: vajjon az erszény üressége lesz-é oka hogy meg csalódol, vagy pedig a te csalfa képzelet-szülte üres vágyaid? Vajjon ha a dicsekedő mások előtt azt hányja veti hogy nékie enynyi vagy anynyija van, gazdagabb-é azzal? bizonyosan szegényebb, mint a milylyen is valósággal: mert ezzel azt mutatja, hogy szeretné ha valóan anynyija lenne, a menynyit ő mond; következésképen birtokával elégedetlen. — Ne számítsunk hát többre, mint a mink van, vagy lehet a jövőre nézve is; ne csaljuk magunkat tudva; ne csináljunk bohót, ne üzzünk csufot magunkból kész-akarva azaz: ne csekélybítsük a jövő jót, felőle formált szerfeletti képzetünkkel, mert minél nagyobb lesz a várakozás, annál kese-

rübb lesz a csalódás, mint a fölébredés, szép álomból keserü valóságra.

c.) A jövendő roszat neveli. Minden dolgot az arról formált képzelet tesz reánk nézve jóvá vagy roszszá, nagygyá vagy kicsinynyé; s azon kép, melylyet a jövő roszról szoktunk formálni magunknak, mint az árnyék alkonyatban, úgy nevekedik a távol jövendőnek homályában. — A roszul szoktatott félénk gyermek, kinek vén dajkája vagy babonás nagyanynya fejébe mesélte a manóról s lúdlábu emberről historiát, az éjjeli képzelt kisértet miatt gyáva, félénk, sőt nyavalyatörést is kap. — De nem csak négy vagy öt, hanem negyven s ötven esztendős olylyan gyermekek is vagynak, kiket inkább ejt kétségbe a még csak fenyegető rosznak óriás árnyéka, ijesztő vázképe, mint a jelenlévő veszedelem. — Példát mondok: az öngyilkosság' számos példái többnyire csak az előre fenyegető veszedelem' vagy gyalázat' nagyított félelmének következései. — Ezek a szerencsétlenek a roszat

bé nem várják, mert azt olyly nagynak képzelik, s inkább halállal, mint kisebb roszszal kerülik ki, s pedig gyakran a képzelt rosz, csak is képzeletnek maradván, üres képzeményeknek lésznek áldozatai. — Így csinál a jövő rosz felől nyugtalan ember magának sokszor a semmiből, halálra ijesztő vázképet. De neveli a jövő rosznak ártalmát az is, hogy a mitől csak egyszer a megérkezés' pillanatjában kellene félni, ő attól sok időkön keresztül retteg. — Ismét példát mondok: A halált közönségesen rosznak tartjuk, úgy-é? Annak. Igen de egyszer bizonyosan mindegyikünknek, csak meg kelletik halnunk, nem de?!! S hát már ezért egész életünkön keresztül, egész az utósó óráig, a végpillanatig mind félve, remegve éljük napjainkat? s egy csepp méreggel egy egész tengert tegyünk-é keserüvé? Isten mentsen! éljünk inkább a jelenvalóval, s ne tudakozzuk nyugtalanul a jövendő időket, melylyeket a jó isten bölcsen helyeztetett a maga hatalmába. Igen atyámfiai!

a jövőnek nem tudása reánk nézve bölcs és hasznos egy intézet, s ezt mutatom meg már én beszédemnek

II-ik RÉSZÉBEN.

Jobb nekünk a jövendőt nem tudnunk; ez a bébizonyitandó másik igazság. — Közönségesen azt szokták mondani, ha az ember előre mindent tudna, soha kárt nem vallana. Nagyon elvétett s igazságtalan közmondás ez. Mert vajjon kezünkben van-é a rosz' kikerülhetésének eszköze mindenkor, ha szinte előre elláttuk is azt? épen nincs; azonban az előkínzás' félelmét csak ki kell állanunk. Ha tudnám én esztendővel előre bizonyosan, hogy ez s ez napon és órában meghalok mulhatatlanúl: mivel kerülném ki azt? s vajjon az előfélelem nem tenné-é az egész esztendőt egy hoszszú halálos vonaglássá? Hiszen csak a halálra sentenciázottnak is a vesztő padon szemeit békötik, hogy a szörnyű percet ne láthassa. — A bölcs isten is így kötötte bé szemeinket a jövő ro-

szakra nézve, hogy legalább addig nyugodtan mehessünk, nehogy a fenyegető rosznak látása a jelen' örömeit megzavarja. Erre talán azt vethetné valaki: hisz ez anynyi, mint valaki' szemeit békötni, hogy minden tartózkodás nélkül lépjen az előtte megásott veremhez. Én erre azt felelem: hát nem jobb-é oda is bátran lépni bé, mint erőszakkal hurcoltatni? és még ezt: hogyha mi, a mi sorsunkat elrendelő bölcs isten' titkát békötött szem alatt is imádjuk, sokkal jobban cselekszünk, mintha ő vele oktalanúl perlekedünk. — Azonban nem csak a roszak', hanem csak a jók' tudhatásának tőlünk elrejtése is hasznos nekünk. Mert a miről előre tudjuk hogy a miénk, vagy előre éljük el örömét, mi előtt azt birnók, s ez olylyan, mint a gyümölcsöt még éretlen szakasztani le, vagy pedig tudván hogy miénk lesz bizonynyal, kedvességét már előre elveszti, mivel az újság s váratlan meglepés adják meg becsét az efélének. S aztán még ha bizonyosok vagyunk valami jö-

vő jó felől, annak elérésében nem is munkálódunk, hanem restekké, gyakorta kevélyekké is leszünk; csak anynyiban is jobb hát nekünk a jövő jót és roszát nem tudnunk, hogy a jót mi magunk munkálódjuk, s a hasznos fáradozástól bennünket, annak sikeretlensége is el ne ijeszszen.

A bölcs és jó isten, jól ismervén emberi természetünket, mind a jót, mind a roszat elrejtette szemeink elől, s mindegyiket csak a jelen idő' szűk mértékével rendre közli velünk: hogy egyiktől el ne szédüljünk, a másik alatt pedig le ne rogyjunk. — Elégedjünk meg azért a jelen jóval, melyly a jelen idő' szűk mértékihez mindenkor elég, s ne vesztegessük el azt jobb jövendő' fejében hasztalan várakozással, s türjük békén a jelen roszat is; mert az is percenként, sok nem is lehet, s ne neveljük azt képzelt jövendőkkel, melylyek még sehol sincsenek s talán nem is lesznek. Miénk csak a jelenvaló. Ezt éljük vagy szenvedjük. — A jövőtől jót

előre fel ne vegyünk, mert majd mikor kéne akkor nem lesz; sem pedig roszat reá ne fogjunk, mert majd előre fizetünk magunk a hamis ráfogásért. — Rövideden: az igaz boldogság' természeti *climája* a jelen idő, a melyly virágai az örömnek ebben nyilnak, szakaszszuk le; az elmúlt már nem a miénk, a jövőnek még nem parancsolhatunk; bízzuk hát azt egészen istenre. — Azonban ha oktalanság a jövendőről nagyon nyugtalankodni: — ám de csakugyan nem lehet az ember egészen érzéketlen jövő sorsa iránt. Vannak kinek-kinek céljai, ohajtásai, melylyeknek valósulása a jövendőben fekszik. Vannak öröm-reményeink, melylyeknek teljesedését ohajtjuk: ellenben szivünket epesztő bú-, gond-, aggodalmainktól szabadulni vágyunk. — Jónak és rosznak, örömnek és búnak ismeretlen országa levén hát a jövő idő: mi természetesebb, mint hogy arra biztos remény- s őrizkedő tartózkodással tekintsünk. — Más szókkal: hogy magunkat a jövendőkre nézve okosan viseljük,

s épen ezen okos magaviselet' szabályjait adja elő röviden a

III-ik RÉSZ.

A ki okosan tudja viselni magát a jövendőre nézve, abban sokat soha nem veszthet, s egyszersmind a jelenvalót is megnyeri; mert amaz erre nagy befolyással van. — Ezen vezér eszme' fonalán menve ezeket tartsuk meg:

1.) Ne higyjünk vakon a jövendőnek, s nagyon ne is aggódjunk miatta.

Kettőben szoktunk mi hibázni többnyire a jövendőre nézve. Vagy úgy nézzük azt, mint csupa jónak és örömnek kincs-kamaráját; vagy pedig mint minden rosznak, s nyomoruságoknak zárva tartott szelencéjét. Mind a két esetben károsak véleményeink. Mert ha csak egy oldalról tekintjük a jövendőt, vagy megcsaló gondatlanságnak adjuk magunkat, melylyből egy véletlen eset fájdalomra riaszt fel, vagy pedig kínzó gonddal epesztjük magunkat előre minden ok-

nélkül. Az első esetben t. i. ha a remélt jó bé nem telik, már csak ezen bé nem telést magában is szerencsétlenségnek tartjuk; hát ha még épen az ellenkező rosz történik, a mire nem valánk elkészülve? legkisebb történet is földhöz ver. — A másik esetben: előre elijesztvén magunkat a képzelt roszszal, a valóban is megtörtént kedvetlenségnek kiállására alkalmatlanokká leszünk, mert már erőnket a semmire elvesztegettük; ha pedig a vélt szerencsétlenség meg nem történik, mint a gyermek a sötétben, csak kisértettől féltünk, s az áldás-cseppekkel tele fellegekben pusztító villámoktól rettegtünk oktalanúl. Meglevén tehát győződve, hogy a jövendő jót, roszat egyaránt hozhat reánk: reménységünket s tartózkodásunkat ehezképest intézzük.

Ne remélj sokat! S ne félj felettébb! ez legyen a mérséklő, ez a biztató jelszó, a titkos rejtekű jövő felé tett utazásunkban. — Ne remélj sokat! mert ha bé nem telik reményed, magad

csalod magadat, s ott is vesztesz, hol semmid sem volt, majd az embereket, s a gondviselést vádolod, pedig csak magad vagy az oka csalódásidnak; remélj csak anynyit, a menynyire környülállásidat ismerve, okosan számot tarthatsz: így nem fogsz olyly gyakran megcsalódni üres ohajtásidban. A levegőben épűlt aranyvárakat a szél el lengeti — maradjunk mi csak itt a földön, ne kivánjunk oktalanúl lehetetleneket; ne kisértsük magunk kárunkkal istent, s ne vádoljuk békétlenűl a gondviselést. — De ne is féljünk felettébb a jövendőtől; mert annak félelme a jelennek édes örömeit is eltépi, bennünket pedig gyávákká, s minden jóra alkalmatlanokká teszen. Ne felejtsük soha el azt, a mit soha el sem felejthetünk, a mire a mindennapi saját, s mások' tapasztalási tanítanak; hogy t. i. a világon minden változandó; tehát szakadatlan boldogság vagy boldogtalanság nincs, nem is lehet a jövendőben sem. Így az arról formált elaltató vagy elijesztő előképzetinket meg-

igazítjuk, s magunkat a jövő jóról vagy roszról álmodott eszelős képzemények' játékaivá nem teszszük.

Nagygyal kecsegtető remény-merengéseink el ne altassanak, s vigyázatlan elbízottságba ne zsibbaszszanak el; sem pedig előrettegésink oktalan kétségbe ne ejtsenek; mint az útas, hágóra, lejtőre, — s a hajós, szélvészre, csendes időre mindenkor egyiránt készek legyünk; tudván: hogy a jövendő sem nem csupán jó, sem nem csupán rosz, hanem jó is, rosz is; s innen második tanácsadásom a jövendőre nézve: hogy —

2.) Jóra, roszra egyiránt készek legyünk.

Mint az ütközet-hely felé közeledő bajnok, olylyan a jövendővel szembe menő ember; s mint a vitéz mindenfelől tartva, szemes és bátor: úgy az okos keresztény, jóra roszra ügyelve, vigyázó, de nyugodt is egyszersmind; tudja ő bölcs Salamonnal hogy a jövő rosznak idejére vigyáznia kell, mert a jó és rosz kölcsönösen váltják fel egy-

mást életünkben. — Készen kell lennünk mindenkor jóra, roszra egyaránt a jövendőre nézve; s hogy így cselekedjünk, arra tanít bennünket a világi dolgok' folyamatja, saját természetünk és öntapasztalásunk.

a.) A világi dolgoknak folyamatja. Mert a világon minden dolgok a változás' változhatatlan törvénye alá rekesztettek; s a mi a természetnek törvénye, nekünk is az. — A körültünk történő változások, reánk is nagy befolyással birnak. — Csak egy idő változás nem okoz-é gyakran változást egészségünkben is? s a még időváltozásnál is változékonyabb emberek' kedve, nem okoz-é változást jóllétünkben, becsületünkben? S nem csak személyes, hanem közönséges változásokat is szoktak okozni a világon történő változások: p. o. házi vagy társasági életünkben, s még pedig jó vagy rosz változásokat. — Egy esős vagy száraz esztendő, egy földindulás, egy véres háború, hány családot, hány nemzetségeket nem tesz sze-

rencsétlenekké? Ellenben egy szerencsés változás a vallásban vagy ország alkotmányban, vak lelkeket világosokká, rabembereket szabad polgárokká. — Ezeken felül: az embereknek, kik között élünk, különbözők gondolkozások' módjai, változók ehezképest cselekedeteik is: most javunkat akarják, majd kárunkra törnek; most szeretnek, majd meg gyülőlnek; sokszor jót várunk tőlök, s roszat nyerünk, ellenben a rosznak gondolt helyen, néha véletlen segélyt találunk. Továbbá:

b.) Saját emberi természetünk is arra int, hogy jóra roszra készen legyünk. — Isten vagy természet úgy alkotá az embert, hogy szabadságánál fogva magának javát vagy roszát eszközölheti; tudnivaló hogy testiképen is. — Isten vagy természet úgy alkotá szivünket is, hogy a változást kedveljük mindenekben, és isten vagy természet akármelylyik cselekedte ezt, igen bölcsen cselekedte; mert a szakadatlan jól-lét, csak egy megszokott unalommá válnék, s e felett a bennünket kevélyekké, hi-

ukká, mértékletlenekké, restekké, s magasabb rendeltetésünk iránt érzéketlenekké tenne. — Jól van, sőt szükséges is az, hogy olylykor olylykor ellenkező szerencse is érjen bennünket. — A világosságot a setétség teszi kedvesebbé; s a festék színeket az árnyéklatok emelik ki: így a jónak becsét a rosz adja meg. — Azonban nem elegendők erőink a szünteleni rosznak kiállására is; gyengébbek vagyunk csakugyan, mintsem hogy egy szakadatlan harcát a küzdő szenvedéseknek ki állhatnók.

Ezért is az embernek bölcs nevelője az isten jót és roszat, örömet és fájdalmat váltva szövi bé sorsunk' fonalába, egyiket a másikkal cseréli fel. — S egy ilyly cseréje a jó és rosz állapotnak reánk nézve bölcs s hasznos egy intézet. Mert a roszak a jóknak csak fűszerei, a jók pedig a roszaknak édes enyhitői. De végre arra int —

c.) Öntapasztalásunk is: Az elmult idő, tükre a jövendőnek. — Tisztán látjuk a multban a mi a jövőnek sö-

tét fátyola alatt van; s nincs ember, ki eltelt életéből tanuságot ne vehetne a következendőre.—Ifjú, vén, gyermek, öreg, gazdag, szegény, boldog, boldogtalan, jót, roszat egyformán tapasztaltak eltelt életökben; mert nincs pont éltünkben, melylyben tökéletes tiszta örömet érezhetnénk, s nincs viszont óra, melylyből a fájdalom' vagy bú' komor fellegei az örömnek legkisebb sugárát is ki rekeszthetnék.—Öröm-érzésünket az a gondolat zavarja, hogy azt elveszthetjük, szenvedéseinket pedig a jobb remény enyhíti. S minél tovább élünk, annál több esetekkel ismerkedünk meg, melylyekben jó és rosz, nyerés és vesztés váltották fel egymást életünkben.—A ki meszszebb utazik több szép-helyeket, de több sivatagot is lát; s a ki tovább él több örömet, de több fájdalmat is érez.—Most meg elégedten nyugszunk, majd háborogva panaszkodunk; most vidámon nevetünk, majd ismét sírva sírunk sorsunknak szomorú változásán. S lenne-é ez így, ha mi jót és roszat egyaránt nem tapasz-

talnánk? S vajjon így fog-é ez lenni jövendőben is? A mi látásunkat határozó meszszi hegytetőkön túl is, csak hegy és völgy, csak víz és föld vagyon; s ha oda elértünk, azontúl is csak fáradság s gyönyörüség közt útazunk. — Így az időnek, valamint a helynek távol kéklő meszszi homályán túl is, csak az van, a mi azon innen; csak hegy és völgy, csak jó és rosz a jövendőnek homály leplében is.

Legyünk hát készen mind a kettőre, hogy jó szerencsénk váratlan örömmel el ne szédítsen; sem pedig bal sorsunk, véletlen meglepve, földhöz ne verjen. Egyátalában pedig akár mi talál bennünket istenben bízzunk, mert a sz. író szavai szerént *„azoknak kik az istenben bíznak mindenek egyaránt javakra vagynak.“*

Használjuk hát atyámfiai! bölcsen a jelen' rövid óráit, istenbe vetett bizodalommal s nemes munkássággal kötelességünk' pályáján. A jó cselekvések' jó következései, mint a jó mag jó gyümöl-

csöt terem, meghozandják áldás terméseiket. Ha rosz talál mind e mellett is, tekintsük azt, mint az erény próba-kövét, s mint a bátor pályafutónak az útjába gördített akadály kettőzteti igyekezeteit, így a rosz is szolgáljon erényünk' kifejtésére s lelkünknek adjon új bátorságot az akadályokkal mind végig küzdeni —

Amen.

AZ ISTEN' JÓSÁGA S BÖLCSESÈGE A TERMÈSZETBEN.

(Radnán a borkútnál.)

LECKE: Zsolt. CIV. 24. *Bölcsen teremtett mindeneket az úr; bétölt a föld az ő gazdagságával.*

Közbeszólok a ti vidám örömzajgástoknak, vendégei a víg mulatságnak, szeretett atyámfiai! s meghivlak benneteket egy csendes figyelmű elmélkedésre, az úrnak nevében ez órára. Még pedig itt — a csuda természet' borzasztva igéző, s igézve borzasztó pompájában — a mindenhatónak bölcseségit bámultatni, és ezen sivatag vadon' kopár emlőjének áldást buzgó forrásánál — az örökkévalónak fogyhatatlan jóságát szemléltetni veletek, — ez mostani szándékom. A helynek, és alkalmatosságnak bölcsen

tanító nyelvén szólom én most ti hozzátok azt, a mit itéletem szerint, itt — és most — leghelyesebben szólhatok: — Az istennek a természetből kitündöklő jóságát, és bölcseségét. S ennek csendes szemlélésére függesztem fel egy kisded haladékra becses figyelmeteket. — A vígságnak s örömnek számos órái közűl szenteljetek, áldozzatok avagy csak egyet az úrnak dicsőségére, s ön magatok' erkölcsi épülésére. A híven oktató természetből szólok most tanúságot nektek, vagy jobban mondva: az ezer szavú bölcs természet szól most én általam ti hozzátok. Beszédemnek mind textusa, mind tárgya a természet' örök könyvéből vétetett; mert a szent éneklő maga is onnan másolta le dicsőítő hümnusát, melylyet előttetek felolvasék. Azoknak tolmácsa vagyok én csak, a miket ti velem együtt e napokban szemléltetek, gondoltatok, és éreztetek. Gondolatink' s érzelmeink' ilyly megegyezésében tehát szabad menetelt remélek én természetes egy-

szerű beszédemnek a ti természetnek megnyílt szivetekhez.

„*Bölcsen teremtett mindeneket az úr, és bétölt a föld az ő gazdagságival.*“ S oh vajha én ezen bölcseséget, és jóságot itt a természet' magos és dicső jelenéseinek közepette hirdetve, a lángszavú profétának, s királyi éneklőnek tűz-nyelvével birhatnék!! Hogy a mit ő több ezeredeknek előtte a Libánus' cedrusinak aljában eddigható harsány-szózattal énekelt, — azt én itt a radnai Magura' tövében, e fenyvesnek közepette méltóképen dicsőíthetném! —

Egy két szóban tehát előre, mintegy bevezetőűl, megjegyzetem veletek — az istennek az egész természet' alkotásában, s fenntartásában közönségesen kitündöklő bölcseségét, hogy ezáltal mintegy közönséges képzetet szerezvén magatoknak, annál könnyebben észrevegyétek azt az egyes részekben is.

Mély bölcsesége tetszik ki a teremtőnek e felséges világ' alkotmányának

már megalapításában. — A vonzó és taszító erőknek azon bölcsen mérséklett aránynya, melyly örök egységben állva, szent békében tartja összze és fel a természeti testek' állató részeit, kétségkivűl inkább végetlen bölcseségnek, mint határtalan hatalomnak munkája; s az erők, a durva test-tömegnek láthatatlan finomságú vékony kapcsai, melylyek a részetlen piciny részeket ilyly temérdek egészszé foglalják egyé, inkább örök bölcseségnek, mint mindenhatóságnak jelentői.

Mély bölcsesége tetszik ki a teremtőnek még a temérdek mindenség' fenntartásából is. Az örök és végetlen karikában menetel, melylyet szabott eleibe minden égi testeknek, végetlenül előre látó isteni észnek eredménye. Enyiyit mondva csupán istennek e világ' alkotásában s fenntartásábani bölcseségéről átalában, megyek a nagyobb egyes részekre, azokban szemléltetni veletek az ő jóságát és bölcseségét. Három képrajzokban fogom ezt nézetni veletek,

melylyek meganynyi pontjait teendik beszédemnek: kisérjetek tovább is — becses figyelmetekkel.

Nézzünk szélylyel tehát a nagy természetben, melylynek tág templomában állunk, s vizsgáljuk mit látunk abban legelsőben is, a mi az istennek bölcs jóságát mutatná. Ki ne látná meg egyszerre azt, a mi nélkűl semmit sem láthatni, s a melyly maga mindeneket lát, a —

I.

Napot — az áldott napot, a melylyet ma is sokan mint jóltevő istenséget imádnak. Én részemről minden bálványozások közt ezen szép tévelygést leginkább megengedem. Mert a proféta' lelkes kitétele szerint, ennek világosságában öltözött fel az úr, s bizonyosan az ő bölcs jósága semmiből inkább kinem tündöklik, mint ebből.

Bölcseségnek, és jóságnak tanúja a napban: annak melegítő és világító ereje, melyly lelke és élete ezen hozzá tar-

tozó világnak, annak bölcsen kimért útja, melyly szerint kiszabja idejét a napoknak és éjjeleknek s az esztendő' négy szakaszainak; e szerint szab földünkre bizonyos öveket különböző égaljakra, mint meganynyi járásokra osztván fel azt; örök jóság' özöne foly alá a napnak kiapadhatatlan tengeréből a melegítő élet-sugárokban, s végetlen bölcseség fénylik a világítókban. Bölcseség, és jóság van azoknak hely szerinti használásának felosztásában. Rendre közli melegét, és világát földünknek minden részeivel. Világol nappal a munkás teremtmények' számára s elhuny éjnek idején, hogy azoknak pihenést engedve másoknak használhasson. Fennragyogása és lehunyása egyszersmind és egyformán használ. Bölcsen szabja ki az időnek óráit, napjait, esztendeit és ezeredeit, s gondossága egyaránt közli áldott világát a földsark alatt a hat hónapi egy nappalban, és az egyenlítő alatt az éjnek és nappalnak mindenkori egyenlőségében. —

Legfőbb áldás pedig áldásiban az, hogy ő szünetlen világít, és melegít. — Nem nyugodni megyen ő le, mint gondolhatnók, hanem jóltevő melegét, és világát másokkal közleni akkor is szakadatlan. S ki hallotta valaha a Józsué' szent regéjén kivűl, hogy a nap valaha megállott volna? Szünetlen dolgozik ő, ezer terméketlen posványokat száraszt fel, és formál termékeny lapályokká. A temérdek tengernek víz-gőzeit megszünés nélkűl gőzölögtetik fel szivárvány-sugárai, s áldással teli fellegeket formálnak. De mire erőlködök én mutogatni hoszszason azt, a mit mindnyájan láttok, a világnak jóltevő közatytyát, az ő közre világoló fáklyájában, s az ő kitündöklő bölcseségit a világnak világosságában. Azért, hogy ne növeljem az árnyékot a világosság mellett homályosító vonásimmal, lejjebb fordítom a napról szemeimet, s egy másodikat, s abban istennek bölcs jóságát mutatom nektek — a

II.

Földet. Vajjon ki indította azt el, hogy kerülje a napot, s áldást kölcsönözzön teremtményei' számára. Vajjon magától ilyly bölcs és jó, vagy pedig egy föbbb valóságnak eszköze az? Úgy van! a bölcs és jó isten ezer bölcsen intézett áldásainak tanúja a föld, s bétölt ez az úrnak minden áldásival.

Az égig nyúló óriás hegy-láncok a föld, nagy testének örök időkre öntött izmos gránit-csontjai, a megmérhetetlen sík lapályok, s az ezek alatt elömlött temérdek océánnak víz-világa mind hasonló sokaságú jóságoknak, s bölcseségnek örök tanúi. Az éggel szomszéd Álpok, azonkivül hogy díszadó koronáji a különben puszta és ékesség nélküli földnek, számtalan hasznos végekre alkotvák. Ezen jég-fedte katlanoknak tűzkemencéjében s hő gyomrában égnek s érelődnek meg, az esztendők' ezeredein keresztűl, különbféle könnyebségek' s hasznaink' eszközei, a sokféle ércek. Ezekből mint meganynyi feldom-

borodott emlőkből, ömlik alá áldás a folyókban a mezőnek füveire, a barmok' és emberek' számára; ezeknek érc csatornáin bölcs mérséklettel elegyítve készűlnek a különbféle gyógyító meleg és savanyú vizek, melylyek egyikének élet és öröm buzgó forrása titeket is atyámfiai! idegyüjtött, s a melylyért hálaadó innepünket a bölcs és jó istennek ez elmélkedésünkben szenteljük. Áldott, oh áldott légy bölcs és jó isten! jótételnek örök forrása! hogy több megszámlálhatatlan javaid között édes kicsiny hazánk' áldott földjével ezt is közölted! Hanem leszállok a magos hegyek' völgyéből, ki a tér-lapályokra s le a temérdek tenger' síkjára, s elhordozlak benneteket földünknek minden éghajlatiba nézetni veletek, a teremtő' jóságát. A térségek, a milliom fűszálak' s áldott kalászok' termői, az állatok' és emberek' számára terített meganynyi asztalok; a hajókázható folyók, a népek' és nemzetek' szerencsés közösűlhetésének csatornái; a sík ten-

gerek, az egybefolyó világ' kereskedésének tág piacai. A mi a különböző ég-aljakat illeti: melyly csudálatos, milyly jóltévő bölcsesége az égi atyának mi irántunk! midőn t. i. az állatoknak nemei csak egy vagy több ég-aljakhoz vagynak köttetve, melylyet életök' vesztése' büntetése alatt által nem hághatnak; az ember mindenütt othon van. Mi mindenütt testvéreinkre találunk, a *Nova-Zembla* és *Horn* fok' jég csúcsai közt, épen mint a szerecsenföld' égető homokjain. S a lappon a maga egyetlen egy tarándjával ki elégítvén minden szükségeit, olyly boldog a maga jég-kunyhójában, mint a *chilii* örökké tavaszló mezein, ezerenként szabadon legelő szelid csordái s nyájai közt. Bölcs és jó vagy te oh isten! atytyok minden te teremtményeidnek, a te földednek ezer áldás terméseiben; bölcs és jó annak, azok természetéhez képest lett el rendelésében; *„bölcsen teremtettél te mindeneket, s bétőlt a föld a te gazdagságoddal.“*

De fölemelvén szemeinket a földről, bocssásuk el már bolygó pillantatinkat az ég és föld között, s nézzük útójára egy harmadikban az örökkévalónak bölcs jóságát. Mit látunk ott? semmit. Úgyde annál többet érezünk: igen te benned, vagyunk, élünk, és mozgunk, áldott.

III.

Levegő! élete, és lelke minden élő tárgyaknak. A levegő atyámfiai! a jóltévő levegő az, melylynek híg özönében ömlik el körültünk legnagyobb mértékben a teremtőnek jósága. Mint a föld, hogy rajta megállhassunk, épen olyly szükséges a levegő, hogy lélekzelhessünk. Ez elősegítője a nap' és föld' közös munkáinak; ez közli a világosság' sugárait, ez veszi magába a napnak éltető melegét, és közli azt földünkkel, e nélkül nemcsak állati, hanem plántai élet is lehetetlen. „*Kibocsátja az úr a maga lelkét, a levegőt, s megújítja a földnek színét.*“ Igen atyámfiai! ennek

meleg lehelletére olvadnak le földünkről tavaszszal az azt lebilincselve tartott jégpáncélok, s ennek lágy susogása csalja ki gyenge csiráit a földből ezer meg ezer növevényeknek; e közli a virágok' jószagu illatját ellengetvén azt mindenfelé; ez hinti el a hímport a virág vékony tőlcséreibe, hogy gyümölcsöt teremjen. Sőt nagyobbakat is mivel a levegő, s levegő által a bölcs, és jó isten: ennek hátán hordozza a fejünk felett úszó felleg-tengert, s ennek szárnyain, a szeleken küldi el azt áldást önteni alá szomjú mezeinkre, megöntözvén tikkasztó poros földünket, a szelekkel kiseperteti, hogy mintegy tiszta, fris levegöjü szobában, lakhassunk; ezekkel repítteti keresztül sok száz mértföldeken a temérdek terhü hajókat, melylyek az öt világ' kincsét, és különböző áldásait cserélik és osztogatják. *„Melyly nagyok uram a te cselekedeteid, mindeneket bölcsen teremtettél, bétőlt a föld a te gazdagságoddal.* Bölcs és jó vagy oh örök isten az éltető leve-

gőnek alkotásában és hasznos céljában, s áldásidat, a melylyekkel a föld bétölt, azon nem férhetvén — a levegőnek özönében öntötted el!!!

Ímé atyámfiai! az isteni bölcseség és jóság a természet' örök könyvéből szemléltetve, melylynek szerencsés tanui vagytok ti most tulajdon tapasztalástoknál fogva is. Légyetek tehát élőpéldányai az ezek feletti forró háládatosságnak! Legyetek háládatosak a természeti jókért egész éltetekben, még csak azokkal éltek, mind-addig mig a jóltevő napnak világát szemlélitek; légyetek azok, mig a jóságos föld titeket áldott kebeléből táplál, s buzgó hálát leheljen szivetek, valamig az éltető levegő által lehelni meg nem szüntök.

Te pedig áldott forrás! e tündér báju gyönyörü völgynek drága kincse! buzogj! ezután is bőv áldást szépen domborodott alabástrom hoszszú emlődből a téged fölkeresőknek számukra! Leljen enyhülést nálad a beteges sinlődő, s életörömet az egésséges. Váljék a te csarno-

kod Bethesda' csudatevő tornácává, s találjon csuda erőd mindenkor méltó hirdetőkre, kik te benned a mindenhatónak bölcs jóságát áldják és magasztalják.

És te örökkévaló! kinek én bölcs jóságodat, végetlen hatalmad' csuda miveitől környezve, erőtelen nyelvvel hirdetni merészeltem, vedd kedvesen azt szent titkaid' sáfárától, hogy érző szive s nyelvének gyengesége mellett is, csuda jóságod' áldott forrásánál, néked háláadó dicsőítést buzogni bátorkodott.

És ti nagy érdemű halgatók! kik kihalgattátok az úrnak szolgáját, az ő dicsőségének tolmácsolásában, fogadjátok szives köszönet mellett azon buzgó ohajtást, hogy e titkos erejü forrás legyen nektek életnek, örömnek forrása, a melylyre emlékezés mindég az örök jóság iránti szent és forró hálát ébreszsze-s táplálja sziveitekben! Szives köszönet becses jóságtokért! hoszszú élet és boldogság, közelebbről pedig itt mulatástokat követő élet-öröm és virító jó egésség legyen érte jutalmatok — Amen.

AZ
ERKÖLCSI ARATÁSRÓL.

(Aratási.)

LECKE: János, IV. 36. *A ki arat, jutalmát veszi.*

Az aratásnak munkás napjai közt, e pihenésnek szentelt innepi órán, egy alkalom szerinti csendes figyelmi elmélkedésre hivlak meg most benneteket. Jertek el, közel-szemlélői a természetnek, s vegyetek leckét, mint figyelmetes tanítványok, e hiven oktató néma bölcstől. Midőn az emberi léleknek különben is természete a láthatókról a láthatatlanokra, a földiekről égiekre fölemelkedni: emelkedjünk fel mi is a földi aratásról a menynyeire, s szenteljünk egy idvességes órát az erkölcsi aratásnak is. Tanuljunk aratni, nem csak

a földnek, hanem az égnek is; s nem csak a jelen, hanem a jövő élet' számára is.

Elmélkedjünk e végre, mint természet' tanítványi és baráti, s egyszersmind keresztények, az alkalmatosságnak bölcs leckéje, és a felolvasott szent szavakhoz képest, egy erkölcsi aratásról.

„*A ki arat, jutalmát veszi*," azt mondja az Évángelista. Arató, és jutalom vannak itt együtt említve. Mi lehetne hát természetesebb felosztása mostani beszédemnek, mint szólani ennek első felében az aratóról, a másikban pedig annak jutalmairól.

Arató, és jutalom; munka, és bér, ezen két egymástól elválhatatlan képzetek teszik tehát beszédemnek is természetes egybeköttetésü két részeit. Az erkölcsi aratónak tulajdonságait a földiével hasonlítva, s a kettőt egymás mellett párhuzamosan vive, megyek keresztül beszédemnek első felén; a másodikban pedig jutalmait is amazéhoz

mérve, adom elő. Aratásnak idején, az alkalmatosság' bölcsen oktató nyelvén szólva, tanítóbbat képzelni sem tudok, mint mostani tanításom lehet a reá figyelmezőnek. S vajha már a hasznos földi aratásról lemásolt lelki aratásnak is hasonló gyümölcsei lehetnének reátok, azt szemlélőkre s én reám nézve is, a ki azért csupán figyelmetek' jutalmát remélem!! —

I-sső RÉSZ.

Az aratóról szólva, három tulajdonságokat kivánok meg benne, t. i. Álljon ki a munkára jó reggel, dolgozzék serényen, s egész estvig munkálódjék.

1.) Álljon ki a munkára jó reggel.

A nap a munkás halandónak lámpása, s mihelyt az fenn lobogtatja világító fáklyáját, dologra int minden felébredett teremtményeket. Az okosság az embernek cselekedeteiben vezér-csillaga, s mihelyt ennek égi fénye az állati ér-

zések' homályos sejdítéséből kivillan, azonnal erény-pályára szólítja az öntudás' világára ébredt erkölcsi embert. Ha egyszer a nap megmutatta, mi fejér, mi fekete: ember, állat az ő világánál látva, egyszersmind dolga után is látni tartozik. S ha már a józan okosság kitudja nekünk mutatni mi jó, és mi rosz: ennek égi fényénél járva, egyszersmind az erény' útján is járni, erkölcsös tetteket gyakorolni kötelezte-tünk.

Valamint tehát a mező' munkás aratójának jel-fény a munka' kezdésére a napnak fellövellő sugára: úgy az erkölcs' mezején arató embernek jeladó csillag az erényes cselekvések' gyakorlására az értelemnek felsütött világa. De, egyébiránt is a reggeli fris hivesben erőnk elevenebb levén, alkalmasabbak vagyunk a munkára, s többet dolgozhatunk, mint a déli forró nap' lankasztó hevében: s vajjon nem így van-é a dolog erkölcsi tekintetben is? avagy nem hamarébb, s nem hatósabban indítók-é a növendék

korban ész-ösztöneink, mint az azt követőben? s nem erősebbek-é ifjúságunk' tiszta okosságának rugói, akár a csak magát melegítő, de mások iránt meghülő férfikor' önhaszonkeresésénél; akár pedig a már hanyatlásra hajló öregség' lágymelegségénél? igen, természet szerint hajlandóbbak s alkalmasbak is vagyunk ifjúságunkban minden jóra, mint életünk' több szakaszaiban. Mert, a még gyanútalan ifjú kebel könnyebben, s hamarébb megnyílik ekkor minden jóra, szépre, nagyra, nemesre, mint a már több izben megcsalatkozott bézárkózva tartózkodó férfikoré. Ekkor, ekkor kezdjetek hát ti ifjak! az erkölcsi aratáshoz, az erényes tettek' gyakorlásához. Jókor kezdjetek az erény' útján elindulni; mert, ha egyszer a vétek' ösvényén meszszi haladtatok, bajos, de késő is lesz viszszatérni az előbbenire. Az ifjúkor' tékozló kicsapongásait, mind az azokat elkövető, mind pedig a tőle segítséget váró társaság, előbb hátrább megsinli azokat, s a menynyivel ritkábbak az erős lelkű

Themistoklesek, kik ifjúságok' hibáit nagy tettekkel tudják helyre hozni, — a kicsapongásokban mind végig megmaradó, s önn hazájok ellen támadó *Catilinaknál*: anynyival inkább kerüljétek ti azon társaságokat, melylyek benneteket roszra csábíthatnának. Ritkák a tékozló fiúnak jóra fordult példái; számosbak azok, hol *Absolonok* s erkölcstelen *Henrikek* atytyokat királyi székökből letaszítni merészkednek. Jókor, jókor kezdjetek azért, még egyszer kérlek! az erkölcsi aratáshoz; áldozzátok a legelső zsengét is istennek, ifjú szép virág-korotokat az erénynek!! Oh! mert a vétek' virági soha, soha az erkölcsnek gyümölcsöt nem teremnek, s a rózsa, melylyre egyszer a kígyó mérges leheletét fuvta, mind végig mérgezettnek marad. Nem! a pokolban gyökeredzett vétek-plánta soha a menynyországnak idvesség' gyümölcseit nem teremheti. Reggel, ifjúságtok' szép reggelében kezdjetek azért az erkölcsi aratáshoz, hogy annál bizonyosban s többet arathassatok!

azonban nem elég ezen aratást csak elkezdeni, hanem szükség azt folytatni is; még pedig, az én aratómban megkivántató másik tulajdonság szerint,

2.) Serényen dolgozva.

„*A gyors munkásnak keze meggazdagítja őtet; a korhel pedig megéhezik;*“ a bölcs példabeszélőnek bölcs és igaz mondása mind a kettő. Hijában kél fel a munkás együtt a nappal, ha osztán avval versenyt nem dolgozik; s valamint hogy csak a mezőnek serény aratója vághat ki sok számu búza-keresztet, úgy egyedül a jóban szorgalmatos ember arathat az erény' mezején számos érdemkereszteket. Egy serény arató többet arat egy két óra alatt, mint a korhel az elvesztegetett egész áldott napon: s így van a dolog az erkölcsi aratóra nézve is. Egy szorgalmatos jóltevőnek néhány napjaiban sokkal több jó megyen véghez, mint a restelkedőnek átveszteglett egész mathuzsálemi életében. Mint a folyó, melylynek sebess menetele a gépely' kerekeit sebessen mozgatván, több

hasznot tesz a tó mozgású mély folyamnál: így a munkás életű serény, kevés időben is több jót mivel, mint a lassú késedelmező, hoszszú esztendőken keresztűl. Egy *Newton* többet gondol, egy *Gellert* többet is cselekszik egy óra alatt, mint egy *eskimó* egész életében, ezt jegyzi meg egy figyelmes író, én pedig azt mondom, hogy: egy emberbarát József, vagy egy bölcs Leopold, midőn a vallás-türedelem' hirdetményét kigondolják s azonnal ki is adják, sokkal több jót tesznek az emberiséggel néhány hónapi igazgatásokban, mint félszázadi országlása alatt a csigavérű Zsigmond, kinek lágymeleg hidegvérűsége *Hussot*, az igazság' áldozatját megégettetni engedte; s Lajos, ki szám szerint 14-iknek, érdem szerint elsőnek neveztetik, a tudományok' hathatós pártfogolása s lelkes elősegéllése által, sokkal többet segítette saját nemzetét a dicsőség' polcára emelkedni, mint mind azon vele egy neven levők összesen, kik után ő tizennegyediknek követke-

zett. Atyámfiai! az emberi élet magában véve csak egy üres, egy semmit jelentő valami, s mint a hoszszan leírt szám-cifráknak, csak a közikbe rakott jelentő számok: úgy ennek, csak a benne elkövetett tettek adják meg jelentését. Igen, a jó tettek meganynyi drága gyöngyök, melylyeket az időnek szálába fűzünk fel; s a ki serény azoknak gyüjtésében, többet fűz fel rövidebb szálába, mint a restelkedő a hoszszúba. Igyekezzetek sok ilyly gyémánt-gyöngyöket fűzni éltetek' fonalába; arassatok serényen az erény' szent mezején; mert az írás szerint *„sok az aratni való“* e rövid életben; ezért is a jó alkalmatosságot, mint a szent könyvbeli bölcs mondja, *„árron is megvegyétek.“* Különösen pedig nektek szól beszédemnek e pontja, kik a hasznos munkának idejét, életszakaszát, a férfi erős munkás kort elértétek. Fordítsátok, használjátok e becses kort a szorgalmatos munkára, az erkölcsi serény aratásra; ennél jobbra, és becsesebbre nem használhatjátok!!

De, még ezzel sem elégszem meg, hanem az én aratóm' harmadik és utósó tulajdonsága szerint azt kívánom:

3.) Egész estig munkálkodjatok.

Jutalmat csak az egész napszámot töltött arató érdemel, s az erény országában, anynyival inkább, hijános, félszeg munka nem lehet. Különben is a nap csak estig világol, s ez az élet csak a sírig tart: töltsük ki tehát egészen az erkölcsnek ezen szép napszámját. Legyünk ugyan azok a jóban mindenkor, a mik lenni kezdettünk. Mert ha igaz az, hogy ráhagyó halgatással halálos itéletet is lehet kimondani; igaz az is, hogy egy darabig erkölcsösön élni, azután pedig attól meg szünni is anynyit tészen, mint előbbeni erkölcsös életét hibáztatni, kárhoztatni. Mint azon folyó-víz, melylynek folyamatja nem a tág tengerbe szakad be, hanem valamelyly álló mocsáros posványba vész, és oszlik el: olylyan az egy darabig erkölcsös serénységgel folytatott, s vég-

re erkölcstelen henyeségben elhaló élet: amazon gazdag Indiákra, ezen boldog örökkévalóságba soha sem hajokázhatunk.

Anynyi legalább bizonyos, hogy a jövő életben, erről az életről egészen kérnek számot töllünk, az még bizonyosabb, hogy a ki a maga által gyüjtött tőke mellé épen anynyi menynyiségü adosságot rak, annak tulajdonképen véve, semmije sincs; s ezen két előre bocsátott igazságból önként foly azon harmadik kétségbe hozhatatlan: „Hogy a ki a maga életének felét „erkölcsös serénységgel, felét pedig erkölcstelen henyeséggel töltötte, annak a „jövő életre érdemlőül, semmi fenn nem „marad.“ Illő ugyan, és méltó dolog, hogy a vitézi, vagy a polgári pályán elfáradott a maga érdem-borostyánjának árnyéka alatt megpihenjen: de, az erénynek fölkent bajnoka mind végig viaskodni, mind halálig hív maradni tartozik. Nekie a multban elkövetett dicső tettek' emlékezete nem anynyira örvendetes viszsza eszmélés, mint inkább szégyenítő szemrehányás lenne a je-

lenvaló veszteglésben; s a munkával bétöltött szép kornak, a jelenlévő henye idő csak egy üres szomorú viszhangjává válnék.

De, egyébiránt is midőn, minden egyéb dologban, egy bizonyos fő pontra lett fel emelkedés után, az erő viszsza bukik, lankad és hanyatlik, mig végre egészen elenyészik: az erény' és erkölcs' dolgában megfordítva van; itt a buzgoság egész a sírig nő, és növekedik. Bizonysága ennek az, hogy a vallási, erkölcsi és nevelési közhasznu intézetek, többnyire mind a buzgó vallásosság' megőszült kegyes véneitől tétettek, alapíttattak.—Különben is, kitől tanulna az ifjú, kitől a nevendék-kor, ha az öregek, ezek az erény' és erkölcs' tűkörei előttök jó példával nem mennének? Hiszen, Jézusként *„Ők a világnak világosságai, a földnek savai s ha a só megizetlenűl mivel sózatik meg?!!* Osztán, a jó példa, intés, tanácsadás, melyleknek csak egy szépen töltött hoszszu idő adhatnak tekintetet, a már csaku-

gyan nagyot, s dicsőt nem igen tehető öreg kornak, legméltóbb gyümölcsei.

Teremjétek, teremjétek ti! kik arra megértetek, ezen szép és hasznos gyümölcsöt, teljesítsétek a szép kötelességet, kikre a tiszteletes kor már el készült, teljesítsétek majd egykor mindnyájan midőn rátok kerülend! légyetek hivek mind végig, egész estvig az erkölcsiekben való aratásban, mert csak így lesztek méltók a jutalomra! a jutalomra! mondottam; mert „*a ki arat jutalmát veszi*!“ S ezennel már én is az én egész estvig hiven dolgozott aratómnak jutalmát kimutatom, igéretem szerént beszédem' rövid

II-ik RÉSZÉBEN.

„*A ki arat jutalmát veszi*;“ azt mondja az Évángelista, is az eddig előszámlált lelki és testi aratókban meglévő három tulajdonságok ugyan anynyi jutalmakat vonnak magok után; mégpedig, elsőben is, a jókor kezdett munka

1.) A jó előmenetelt.

„A ki jókor fel kél aranyot lél.“ régi közmondás; de a benne foglaltt szép igazság örökös, s meg érdemli a szószékből is említeni.

A ki jobbkor elindúl, meszszebb halad; a jó kezdet fél végezet; a ki jókor kezd, jókor is végez; jól pedig csak az kezd, a ki egyszersmind jobbkor is kezd; s a ki jobbkor kezd, többnyire jobbkor is végez: mind olyly igasságok, melylyek a mind két féle aratóimra igen jól illenek; a jó előmenetel pedig mind erkölcsi, mind gazdasági tekintetben legelső jutalma a jókor kezdő aratónak; olyly jutalom ez, melylyből több mások is folynak ki. Azt írják *Socrates*ről, hogy 60 éves korában kezdette a hegedü tanúlást, de nehezen is vitte azt csak valamicske előmenetelre is, mert a természetben, s így az emberi életben is mindennek ideje van, s ki a helyes időt el múlatta, az későre, vagy más kötelességei mulasztásával érkezik céljához. Mint az útasok közt az reménlheti a kora célhoz jutást, ki jó reggel felkelve indul meg

pályáján, nem pedig ki délig nyújtózva ágyában mámoros fővel, lankadtt tagokkal s akkor kezd pályájához, mikor a nap már forró sugárokat lövell homlokára, s a nehézkedő lég minden nyomon ólom sulylyal nyomul veritékező testére. Azt mondják ugyan: jobb későn, mint soha sem kezdeni valamihez, de ezen mondat sántikál, mert az élet telik, s ki későre gondolkozik úgy jár, mint a rest pályafutó, ki akkor ér a sorompókhoz, midőn egymás közt a pálya jutalmakat már a jókor indultak el is osztották; egy másik jutalom, melyly ebből foly, de a melyly már a serénység' jutalma a

2.) Gazdagúlás.

„*A ki arat, jutalmát veszi,*" S a ki többet arat, több jutalmat vesz: mert, „*a gyors munkásnak keze meg gazdagítja ötet.*" Igazak ezek is mind a testi, mind a lelki aratókra nézve. Mert a ki az istennek célját elősegélli, az isten is elősegélli annak célját: az isten' cél-

ja mi bennünk a szorgalmatosság, a szorgalmatosé pedig a gazdagúlás.

S valamint már a mező' serény aratója hamarább gazdagszik a korhelnél, úgy, a jó cselekedetekben szorgalmatos több kincset gyüjt magának, és az égnek, az erény' útján restelkedőnél; még pedig, midőn amaz csak földi mulandó jókat szerez, ez gyüjt magának kincset, örökkévalót, menynyben!! Egy szóval: valamint a serény aratónak világi gazdagságánál fogva, földi boldogság: úgy az erkölcs fáradhatatlan munkásának, számos jó tettein épült örök idvesség jutalma!!

„*A ki arat, jutalmát veszi*;“ S ezen jutalmak között harmadik és utósó, melyly az egész estig hiven dolgozott aratóé, magáról a

3.) Jutalom felől való bizonyosság.

A ki estig dolgozik, csendesen alszik el, s a ki mind végig jó ember volt, nyugodtan hal meg; az földi, ez égi jutalmának bizonyos reménységében.

Tudni és érezni azt, hogy megtettük kötelességünket, s ezen megnyugtató szent érzésünk' bizonyos hitében, az ég jutalmát már itt a földön előre élni, avagy nem az égből szivünkbe alá hozott menynyei idvesség-é?

„*A ki arat, jutalmát veszi*;“ s a ki egész estvig, és hiven arat, csak az vészen bizonyos és egész jutalmat; „*ha hivek leszünk mind halálig, csak úgy tétetik le nekünk az élet' koronája*!“ Ugyan is, szökés a természetben sehol sincs; a jövő élet' ennek csak folytatása, a hol ennek jó tettei végződnek, ott kezdődik annak boldogsága. Azon boldogságra, csak az itt mind végig hiven vitt jó cselekedetek' lépcsöjéről léphetünk által egyenesen; igen, s ha már ezen lépcsök, ezek a jó cselekedetek halálunk előtt jóval megszakadnak, bátorsággal és egyenesen által nem léphetünk, a szökés pedig mindenütt veszedelmes!! Rövideden: folytassunk mind végig, egész az utósó lehelletig, egy erkölcsösön munkás életet, s így bizo-

nyosak lehetünk jövő életbeli idvességünk' jutalma felől!

Különösen pedig most, atyámfiai! erkölcsi aratók az erény' szent mezején! emlékeztessen benneteket mostan földi aratástok' ideje a szeretet' és jó tétel' mezején való munkás aratásra. Arassátok az istени, felebaráti, és atyafiui szeretet' idvességes kalászait. Kezdjetek hozzá jókor, folytassátok serényen és hiven, mind végig arassatok, még egyszer mondom, mig nappal vagyon, mert „*Sok az aratni való e rövid életben.*"

Munkálkodjatok hiven és jó lelkiismérettel, mert a munkásságnak jó előmenetel szokott, rendes kisérője; serényen munkálkodjatok, mert a szerencsés siker s áldás a szorgalmas munkával egy arányban szokott nevekedni, a meg feszített és soha sem lankadó ipartermés gyümölcsei, mint a magass becsü tőke, drágább kamattal és jövedelmeznek; mind estvig, azaz: mig erönk s életidőnk engedi, soha se szünjünk meg dolgozni, mert a fél, vagy félbe-

be hagyott élet s munkásság a menynyi nyereséget, épen anynyi veszteséget okoz, s az életnek a mind végig lankadás nélkűl folytatott munka adja meg a valódi becset, mint a katonának a végig harcolt ütközet az érdemjelt. Így lesz a jövő lét folytatása a jelen nemesen élt munkásságának, s így nyeréndjük meg a koszorút, melyly csak az álhatatos küzdőnek igértetik szent könyveink által

Ámen.

A RÈGI IDŐK NEM VOLTAK JOBBAK A MOSTANINÁL.

(Ősz i.)

LECKE: Préd. VII. 10. *Ne mondjad ezt: mi az oka, hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél; mert nem bölcseségből származik az ilylyen beszéd.*

Természetök atyámfiai! az embereknek s kivált az öregeknek a régi időt a jelenvaló felett s ennek kárára szerfelett dicsérni és magasztalni. „Megváltozott a természet' folyása, elmultak a régi boldog idők; megromlott a világ, s mások az emberek is most, nem mint régen.“ Mindennap hallhatunk ilylyeket, s kivált éltesebbjeinktől. „Az ő gyermekségökben, „ifiú korokban minden szebb, jobb, és „boldogabb volt. Jobb idők jártak, ter-

„mékenyebb esztendők voltak, olcsóság „volt mindenben, könnyen jutott az „ember mindenhez, könnyebb volt min„dennek boldogulni.“ Úgy-é bár őszibe elegyedett atyánkfiai! mind a ti szavaitok ezek? S kivált most, két három év olta, miolta t. i. nem igen derék esztendők valának, nagyon elterjedt ez a panasz, nagyon megsokasodott a zúgolódók' száma, kik a mái időt, s kivált a jelen esztendőt (1832), melyly csakugyan országszerte sok részben sokakat megcsalt, felette gyalázzák, olcsárolják, s a fenyegető jövőnek kétes félelemmel mennek elibe.

Nem tagadom, hogy ez némelyly részben nem helytelen vád, és menthető is. Mert valamint az egész emberi nemzet hajlandó hinni egy boldog kezdetét magának, s ma is örömmel emlegeti a paradicsomi kies Éden-kertet, hol a boldog aranyidőben víg bőlcsője rengett; s valamint minden egyes nemzetnek van költött, mesés időkora, melylyben elődi nagyok, dicsők, s ragyogó hősök voltak:

úgy minden egyes embernek, akármelylyikünknek is, gyermeki gondatlan boldog ideje, s ifjúkori regényes ábránd-világa mindég szebb, bájlóbb színben tűnik eleibe a mult' homályaiból: mint azon meszszi hátrahagyott kékellő hegybérc, melylyet ámbár izzadva hágtunk meg, de távol, sok mértföldre, szebbnek, vonzóbbnak látszik az épen most lábunk alatt levő kopár dombtetőnél. — Igen, az ember minden jót annak multa után becsül méltóképen, s a mit elszalasztottunk, az mindég becsesebb; mint a kiszáradt kút, az elvesztett kincs — vagy drága idő, kivált még ha a jelenvaló kedvetlen, s a jövő szomorú kinézéssel ijeszt, a melyly környületek közt vagyunk mi is most. De kár még is a multnak utána felette esenkednünk, mert ha jók voltak is azok, velök már semmit sem érünk, sopánkodásaink viszsza nem hozhatják: azonban csak a jelent untatják meg velünk, s zúgolódókká, bizodalmatlankodókká tesznek isten iránt. Ha mind csak a mult jók után sopánkodunk,

a jelennel soha meg nem elégedünk, boldogok nem lehetünk. Mint mikor a férjére, vagy feleségére unt házastárs, mind csak régi leány-, vagy légénykori szeretői után eped; nincs szivében, de nincs a házban is nyugalom, nincs megelégedés. Mert csudálatos dolog az, hogy a mult rosznak emlékezete kedves, a jóé pedig kedvetlen, szomorító. Ha rosz óráinkra, betegségünkre, szenvedésünkre, nyomoruságunkra emlékezünk, vidámsággal telünk el, s mint a keserű orvosság után jól érezzük magunkat. Ellenben a mult jók' emlékezete mintegy szemrehányása a jelen rosznak, s egy titkos bú, egy homályos bánat lep meg ilylyenkor mindig bennünket, mint egy víg éjjeli bál után nappali bágyadtság, vagy kábító részegség után mámoros főfájás. Oka ennek az: hogy a jó többé nem miénk, neki nem parancsolunk, s annak sajnos emlékezete, mint egy sírjából kijáró hólt-rém' kisértete, elkietleníti, elszörnyíti előttünk a jelen jót is.

EGYETEMI KÖNYVTÁR DEBRECEN

Megengedem: egyik időszak kedvezőbb gazdának, kereskedőnek, tisztviselőnek s minden embernek is a másiknál, némelyly lehet mostoha: de korántsem olyly nagy a különbség, hogy egyiket égig magasztaljuk, s a másiktól minden érdemet megtagadjunk. Hogy csak a régi idők lettek volna jók, csak azokban múlatott földünkön az emberek' hajlékaiban és szíveikben a boldogság, a jelenre pedig minden szép- s jónak csak salakja maradott volna, ezen gondolat maga-magába ellenkezést foglal. — Mert ezt jobbadán csak az öregek tartják: úgyde egyszer mind öregek leszünk; az ifjak s gyermekek pedig azt mondják: „ez egyedül az a szép-kellemes idő; hála isten! hogy e tettekkel s örömekkel gazdag korban élünk, hogy a régi coppos s ezer balitéletektől borongó idők valahára elmultak." És így ha minden időnek lesznek magasztalói, lesznek olcsárlói is; ha minden korban vannak, kik a régi multat ohajtják viszsza, vannak, kik azt mondják: *Ovid* s a haj-

dankor' arany-ideje elfogult eszüek' találmánya, nincs jobb s szebb kor a miénknél. Ilyly ellenkező itéletek s vélemények közt forog a világ, s benne az abból soha ki nem fogyható egyvelege jónak, rosznak, szép- s rútnak. Osztán már bölcs *Salamon* ezelőtt sok ezer évekkel mondá viszont az az előtti régibb időkről: „*Ne mondjad, hogy a régibb idők jobbak voltak a mostaniaknál.*“ Ne, ne magasztaljuk mi is a régi időt a máinak kárára; „*mert nem bölcseségből, hanem bolondságból származik az ilylyen beszéd.*“

Mivel az idők általában véve mindig egyformák, jók és roszak elegyesen. S itt vagyunk már mostani tanításom' fő-feltételénél. Megmutatom ehezképest a lecke' értelme szerint:

I.) Hogy a régi idők semmivel sem voltak jobbak a mostaninál.

II.) Aztán megmondom, honnan származik hát, hogy azt az

öregek a mái felett magasztalják; s berekesztőül —

Egy két tanuságot adok a mai idő' körülményihez alkalmazva.

Őszi prédikációmban különösben ősz öregeinkhez szólok. Ne szégyeljék tanulni — nem őszpapjoktól; tudom én, hogy őket a tapasztalás tanította, s az életbeli bölcs tapasztalást magam is annyival fölebb becsülöm a könyvekbőli okoskodásnál, mint azt, ki valósággal beutazott valamelyly országot, annál, ki azt csak földabroszokból ismeri. De azt még sem hiszem, hogy a ki csak két három vármegyét ismer, s legfölebb is *A*-tól a *B*-ig vándorolt, többet tudjon annál, ki a félföldet beutazta, a földnek majd minden szegletében otthon van. Csak azt teszi szinte: hogy 60 — 70 esztendő alatt sokat lehet látni, tapasztalni, de 6 — 7 száz — s tán anynyi ezer tapasztalásaira viszsza tekintve — a mit a történet-könyvek' útján a nem ősz em-

ber is megtehet — csak többet lehet látni. Figyelmezzetek!

I-sső RÉSZ.

„*Ne kérdezd: hogy a régi napok jobbak voltak ezeknél; mert nem bölcseségből származik az ilylyen beszéd.*“ Semmivel sem voltak azok jobbak a mostaniaknál.

„*Semmi nincs új a nap alatt; mert a mi volt, az van most, s a mi most van, meglesz, megtörténik ezután is,*“ a prédikátor' mondása ez is.—„Egy Angol ezelőtt nehány évvel, őseitől maradt, több századokon keresztül eltett s gonddal őrzött ruha-gyüjteményét árverésre bocsátá, s mint az újságok hirlelék, sok egyforma szabású köntös, kalap, csizma, sapká, kaput találtatott köztök, melylyek formájukra nézve tökéletesen egyeztek, bár csináltatások közt 50, 60, 100 esztendő különbség is volt; mert bár változva, de ugyan azon divat több izben előfordult olyly sok idő alatt, úgyhogy semmi kitetsző idegen csinálatú

darabra a sok száz közt is nem akadtak; mert a régibbnek az újak, s az újabbnak a régibbek közt találkozott hasonmása." Betölt hát itt bölcs *Salamon*nak ama fennebbi mondása. De betölt az nem csak ilyly kicsinyben, hanem nagyobbakban is, t. i. az idő', és a világi dolgok változásai' egyformaságában, miolta a világ áll; s telik ma is mindennap.

Az idő régen is csak olylyan volt mint most, olylyanok a benne eső természeti változások, országos esetek, olylyanok az emberek' cselekedetei.

Már ez előtt 3000 esztendővel, mint sz. Dávid írja, az ember' élete, épen mint ma, legfölebb csak 70, 80 esztendő volt. Ez időköz alatt akkor is, mint ma, fordultak elő jó és rosz esztendők, mert felhozta isten akkor is a maga napját mind a jókra, mind a gonoszokra, s esőt adott, mind az igazaknak, mind a hamisaknak földére; csapásokat, inségeket, döghalált bocsátott

a földre, s viszont kipótolta az évek' terméketlenségét, más években száz, s ezer anynyit adván. Voltak akkor is, egy ember élet-ideje alatt, hadakozások, s békés idők, mint ma. Volt drágaság és olcsóság, mint a mi értünkre. Az egüptomi 12 csapások, hét szűk esztendő nem lehetett kedvesebb, mint nékünk az 1817-ki; s a mit Szamariában ez előtt sok ezer évekkel történt ostrom alkalmával, épen azt tapasztalták a mi magyar katónáink ezelőtt 50 évvel Mántuába bérekesztve. Amott egy szamár főért 300 garast megadtak, itt a lóhús igen becses eledel volt, s egy egeret az éhel haló nép egy aranyon is meg vett. Amakkor az édes anyák gyermekeiket is megették, s az a borzasztó eset 1817-ben Erdélyben is előfordúlt. Né az akkori idő csak a minap is megújulva! Mi az idei szüretet vádóljuk, pedig az 1814-ki ilylyen sem volt. Tavaly a *cholera* pusztította hazánkat, most 60 esztendeje, más dögvész az egész két magyar hazát s a mi városunkat is

csak nem kipusztította. Országi helyzete a zsidó nemzetnek, szinte az volt, a mi a magyarnak, valamint mi szomszédainktól, úgy ők is két, náloknál hatalmasabb nemzettől háborgatattak, pusztíttattak. Valamint hogy Europának a keresztény vallást felette drága árron kellett megfizetni, úgy az Izrael népe sok viszantogságok közt vívta ki az egy igaz isten' ismeretét az őt körűlvevő bálványozó nemzetek közt. — Voltak idők az anynyira becsült dicső hajdonban, melylyeket a világért sem ohajtanánk viszsza. Hányszor nem tapodá a barbár török despota durva erőszakja s a pusztító tatárok' vad csordája a szép magyar földet, s tevé a hont kietlen pusztává; a midőn tiz mértföldig sem lehete egy embert látni, nem volt, ki erőt vegyen a vadakon, s farkasok hurczták ki bölcsőikből a csecsemőket. Ki nem hallott a Kuruc-világról? Ki nem hallotta hirét Bástha hadvezérnek, ki Erdélyt végpusztulásra, inségre juttatta, mikor barmokat el rabolván, az embe-

berek magok vonták ekéiket, s két kerekü taligát? ki nem hallott a vallási üldözésekről? midőn templomaink elfoglaltattak, fel gyújtattak, s papjaink elhurcoltattak. Kérdem vagyon-é, akár az ó, akár az új kornak egy népe is, melyly a polgári, vagy vallásos nyomatás' sulyát, a természetnek egy vagy más csapását kisebb, nagyobb mértékben ne tapasztalta volna? kétségét nem szenvedő adatja az a tapasztalásnak, hogy ugyan azon jó, s rosz események látogatják meg évek, századok s ezeredek során át az emberiséget, benne a nemzeteket.

Az emberek magok sem voltak jobbak mustár magnyival is, csak olylyanok mint most. Ádám és Éva meg buktak; Kain testvér-gyilkossá lett. Az özön viz előtt az egy Nóé jó ember; a vízözön a bünök' eláradásának megfojtására bocsáttatott a földre; Sodomát, és Gomorát, bünhödés borította lángba. A profétáknak irási teljesek a zsidó nemzet, romlottságán való panasz-

szal. *Ézsaiás* bolondoknak, isten ellen rugódozóknak nevezi őket; Krisztus gyehenna fiainak a Farizeusokat. Szent *Pál* azt mondja „*hogy valahányszor az emberek elhajlottanak, egyetemben gonoszokká lettenek, s nincsen ki jót cselekednék.*“ A szent atyák, nevezetesen *Eusebius* még keservesebben panaszkodnak az emberi romlottságról. Szent *Dávid* minden kegyessége mellett *Bethsabéval* tiltott szövetségben élt. Bölcs *Salamon*, a' fia, keleti szokás szerént 300 feleséget s 700 ágyasakat tartott. Voltak akkor is erőszakos *Ákhábok*, mint ma, kik a mások' örökségit igaztalanul perlik s foglalják el; voltak képmutató Farizeusok, mint ma, kik csak szájjal vallják az igazságot, szivökben az ördöggel kötöttek szövetséget, voltak istentagadó Sadduceusok, mint ma; voltak áruló Judások, mint ma, kik csekélységért eladják lelkiismeretöket, kik elárulják s néhány pénzért hálátlanul eladják legnagyobb jóltévőjét embertársaiknak. Voltak tékozló fiuk, kik fes-

lett életekkel szülőiket koldusbotra juttatták s letörölhetetlen gyalázó bélyeget nyomtak családukra, s még maradékaikra is. Más nemzeteknél szint úgy volt a dolog. A Görög *Athaenae*ben, s Romában a fényűzés, a pompa, bujaság, s minden romlott erkölcsök olyly divatban voltak, mint ma Londonban, vagy Párisban. Voltak az ifjuságot megrontó *Laisok*, ha nem voltak is undok örömházak. Voltak vitéz asszonyok, kik a világ hodoló *Sándor*ral is szembe szállottak. Voltak nők, kik után a bölcs *Plátó* s kevéssel elégedő *Diogenes* is bolondult; *Pompadourok*, kiknek bűnsulyát nemzetek s ezernyi ártatlanok vérrel fizették, s ámbár igaz a mit közönségesen szoktak felhozni: hogy a régiek épebbek, tisztábbak, egyszerübb, egyenes szivübbek, baráttságosbak voltak; de igaz az is, hogy e mellett durvábbak, vadabbak, kegyetlenebbek is. A mit bizonyítnak közelebről nálunk honi sok emberségtelen törvényeink, a középkor' vad kegyetlensé-

gei, s a halálos büntetéskori iszonyító kinzások, melylyeket nevöken említeni is irtózom, s melylyeket csak a közelebbi szelidebb idő törle el. S az idők' és emberek' miniműségökhez képest az volt régen is ezeknek állapotuk, a mi ma. Volt régen is gazdag, volt szegény mint most; volt régen is úr és szolga, volt ingyenélő korhel, ki a más zsírján hízott; volt sikeretlenül fáradó, ki fájdalommal ette kenyerét s kinek a másokérti nemes áldozatokért legvastagabb hálátlanság, szegenység és nyomoruság jutott fizetésébe; volt dölfös bitangló, önkényü zsarnok, volt rabszolga, ki másnak keresett kenyeret, mig maga gyermekeivel éhezett; voltak szabad, hatalmas nemzetek, kik mások' kárán okulván, megtarták független létöket s a szabadság' áldásával áraszták el az emberiséget. De a korhel akkor is szegény maradt, mint most, a részegesnek akkor sem volt semmije, a hazugnak akkor sem volt becsülete, a fösvényt akkor sem szerette senki, a pa-

zér akkor is kert alatt veszett, mint most. Ne, oh „*ne mondjátok, hogy a régi idők jobbak voltak a mostaniaknál,*“ mert egyik időt, a másiknak kárára vagy hasznára dicsérni vagy gyalázni lehet ugyan, „*de nem bölcseségből származik az ilylyen beszéd.*“ Honnan s miből származik tehát? vagy

II-ik RÉSZ.

Mik az okai, melylyeknél fogva az öregek a régi időket az újak fölött magasztalják?

Három szembe tünőbb okot mondok én, de ezek közül egy sem bölcs azaz: nem helyes igaz ok, s ez a három: az ön részökre hajlás, a tehetetlen irígység, és a zsimbes természet.

a.) Ön részre hajlás; mert mikor a régi időket dicsérik, észrevétlenül ön magukat dicsérik, mivel nem az idők voltak jobbak: hanem ők azoknak használásán alkalmasbak. Mint azon hely, hól útazásunk közben jó szívvel láttak,

fogadtak bennünket, kedves előttünk, ha reá emlékezünk, a hól pedig barátságtalan gorombasággal elútasítottak, mindég rosz kedvet csinl; így van a dolog ifjú, és öregkoru időink közt: akkor minden mosolygott nekünk, most minden fut tőlünk. Azon szegletét a földnek, a melylyben születtünk, s hól gyermeki vidám bölcsőnk renge, soha sem feledjük, nem gyermeki boldog időnket is. Hát a hól ifjú korunkat töltöttük, vagy a hól első szerelmünk' szent szövetségét köté szivünk, oh az a hely, ez az idő minden mások felett él szivünkben s emléke az egész életet megédesíti. Valamint tehát egy kötését meg nem bánt, szivesen végig szerető, házas párnak legbecsesebb s legszentebb azon szük szeglet, azon kicsiny pont a temérdek földtekén, hól egymásnak az első örök hűségi vallomást tevék, hol a szent szövetség első érzés tele záloga el hangzott, azon nagy és fontos óra az élet idejéből, melylyből reájok a családi atyai s anyai örö-

mök' kimondhatatlan édes folyama kiáradt. Így az öreg ember előtt holtig legbájolóbbnak marad ifjúi arany boldog kora, melylyben körülte minden mosolygott, ezer színben virult, s az élet ezernyi örömmel kínálta.

Mint a másod ízben férjhez ment, zsimbes vén aszszony, mindegyre azon silány sopánkodással áll elő: „milyly szives, nyájas s értem mindent megtevő vala szegény lelkem idvezült férjem! mostani hideg, durva, goromba ahoz képest!" így tesz az öreg ember a régi időkkel. Amazt, dicséri, ezt gyalázza; pedig egyiknek sincs igaza. A vén aszszony első jó férjével ifjú vidám menyecske volt, s akkor ő is szeretni tudott, s őtet is lehete szeretni, most pedig mindegyiken túl van. Így van az öreg ember az ifjú idővel, nem egymáshoz valók. A hiba nem a megváltozott időkben, hanem a megváltozott emberben van. Mint midőn az égvizsgáló a hóldban egeret, könyökére dült búslakodó pásztort fedez fel, a képzelt fol-

tok nem a holdban, hanem saját szemében vagy üvegeiben rejteznek: így van a dolog az öreg emberrel is. Mikor az öreg ember, ön részére, hajlólag csak a maga ifjúkori idejét magasztalja, a többeket gyalázva kissebbítvén: úgy teszen mintha egy esztendő' 4 szakai közül csak egyedül a tavasznak adnánk minden dicséretet, a más hármat, nyarat, őszt, telet, unalmasoknak itélvén; pedig ekkor itéletünk nagyon gyarló, igazságtalan lenne.

b.) A tehetetlen irígység. Természete az embernek, egynek mint másnak — kisebb, nagyobb mértékben, — hogy a mit nem birhat, el nem érhet, másban is gyalázza, olcsárolja. A pór, ha tudna, örömest csúfot űzne a nemességgel; a nemes, a mágnások' csillogó pompáit, drága cselédeket, kölcséges udvartartást, hoszszas drága asztalokat, feszes rangtartást fényes rabságnak, cifra szolgaságnak nevezi s csúfolja. A korhel és egy személyben szegény, úton-útfélen olcsárolja a becsüle-

tes gazdagságot; a hivataltalan de nem is arra való, kit egy falu sem tenne jegyzőjének, a hivatal-viselők' tekintetét, rang után kapkodásukat kiábálja; a kontár-mesterember gyalázatjának tartaná csak úgy készítni el valami portékát, mint a nálánál százszorta jobban értő. Irígyli egyik mint a másik, a mivel maga nem birhat, s olcsárolja maga' vigasztalására, mint a róka a gerezdeket, melylyeket erőtetett szökései' dacára sem érhetett el. De leginkább így van az az öreg emberrel, nem mondom mindegyikkel, s a ki nem érzi magában ezen hibát ne vegye magára. Csömörig zabálván maguk' ifjúságokban, ezen kornak éldelete, s minden eféle bár legártatlanabb öröm kárhozatos vétek már most előttök. S minekutána szép virító korukat haszontalanul, és sokkal haszontalanabbul, mint mái ifjaink, elfecsérelték, büszke bölcseséggel prédikálják: ifiúság bolondság.—Sok öreg legénynek azért voltak vígak a hajdani mulatságok, s azért silányok a maiak;

mert akkor lábuk pattant, most csak csoszog; s még több tiszteséges szép időt ért aszszonyság azért dicséri a maiak felett a hajdani jó napokat, s kivált estéket, mivel még akkor fenn volt napuk és csillaguk, de már most lefelé hanyatlik. Jó fog, s még jobb gyomor kell a derék eledelek' megemésztéséhez: ezek az öregeknél ritkán találhatók, s azért csömöröltető előttök a másoknak kedves jelenvaló, azért boszszantó, sőt ostor rajtok a jelen öröm, mint a vén embernek az ifjú feleség.

c.) Az öregséggel gyakran együtt járó a zsimbes természet, melylynek kedvére semmit sem tehetni. — Az öregek, azt mondják, másodszor gyermekek, de nem mind, s itt is a fennebbi értelemben szólok; azért mint gyermekek ingerlékenyek, kedvök tölthetetlen, mindenre neheztelők, dohogók, zsimbelődők. Mint a rosz cseléd előbbi jó gazdáit, s némelyly ekklézsia régi papjait: a vén ember is csak a multat dicséri, a jelenben jó, vagy is az ő kedvé-

re semmi sem lehet. A réginek vak tisztelői, az újításnak még vakabb ellenségei, sanyarúan bírálnak minden újat, s nem ér semmit, a mi nem avaték. Az új divatnak, viseletnek, szokásnak, köntösnek, társalkodásnak, kivált a megveszett ifjúságnak — mint mondják — nagy ellenségei. Kárhoztatnak minden újító javítást öltözetben, mesterségben, építésben, gazdaságban s gazdaszszonyságban, s bátran mondom: könnyebb 100 fiatal, vagy élemedett embernek és aszszonynak helybenhagyását akármiben megnyerni, mint egy zsimbes, fántolódó öregét. Félre ne értsetek! ismétlem, én itt csak az öregség' hiányai s nem érdemei ellen beszélek. Tisztelem, becsülöm én az öreg embert, mert minden tiszteli őt, s jaj a városnak, azt mondom, melylyből isten elvészi a vén embert, a tanácsadót; tartozunk is ezzel, mert egyszersmind megvénűlünk; de a csupa őszfőt nem, csak az ősz tapasztalásu bölcseséget tisztelem én, ki nem kiált rosznak minden újat, csak

azért, mert új, s nem nevezi a mai időt igaztalanul kárhozat idejének, s az ifjabb kort gyáva, élhetetlen maradéknak, elfajult, elaljasodott ivadéknak, s nem profétál világvéget még azért, hogy olyly új gondolatok terjednek, melylyek' országában meg nem fordultak, s hogy a mostani kor a régitől merőben különböző éldeletek után törekszik.

Hogyha pedig csakugyan volna valami valóságos abban, a miről mostan taníték: hogy t. i. a régibb idők jobbak voltak a mostaniaknál, minthogy lehet is benne valami, minthogy az emberi nemzet, s benne a nemzetek' fejlődése váltva esik s hág; a természeti változások s események hol rontva, hol építve folynak be az emberi boldogságra; azon esetben is nem a sopánkodás, nem a régiek' dicsőítése s a mások' gyalázása, nem az istenben való kételkedés s bizodalmatlankodás, nem az éhelhalástól, jövőtől rettegés s elcsüggedés ennek orvossága, hanem az: hogy szabjuk magunkat az idő-

hez, a környületekhez, igyekezzünk azokat jobbakká tenni, s bízzunk istenben, a gondviselő jó atyában, ki dorgálja bár, de soha sem engedi megemésztetni s végső inségre jutni a maga népét.

Kevesebb jövedelmed van gazdagságod, mesterséged, vagy hivatalod után ez esztendőben, mint máskor: szorítsd egy kiség szűkebbre háztartási kiterjedésedet, költs kevesebbre a miben lehet, mindjárt többre mehetsz.

Különösön szűk bor-termésed csaltmeg? sajnos, mivel meglehet mivelésére sokat költöttél; de mivel már a meglettet meg nem letté tenni nem lehet, csak egésséges vízital s ritkább vendégség lehet a baj' orvossága.

Vagy ezeknél nemesebb dolog nyugtalanít és szomorít, sajnálkozol az emberek' romlottságán, s különösön hazád s városod rosz állapotján, alant állásán, minden szépben, jóban nemesben, és

közhasznúban? Nehesztelsz: hogy gyermekeink neveletlenek, ifjaink vadak, nyersek, polgárink a közjó', város' és egyház' java iránt hidegek, érzéketlenek, kihült, kialudt belőllök a köz buzgóság? Ne sopánkodj csak, hanem segíts rajta. Neveld magad, gyermekeidet, erkölcsösön taníts jó példákból másokat is, s ne csak titkon szólalj fel a köz rosz ellen, hól senki sem hallja, hanem szólj nyilván, szólj s mond ki az igazat, mutasd ki a hibát, ha gondolod hogy jobbítasz vele; utcákon, közhelyen, piacokon; szóval mindenütt, hól csak szavad és példád buzdít s követendő példára találhat. Ne félj hadd lármázzon az éretlen, az irígy, igazságtalan. Csak hogy te igazat mondottál és jobbítottál légyen. Így, így atyámfiai! Nem elég összedugott kézzel veszteglení, boszszánkodni, kétségbe esni, elesni, hanem bátran munkára tenni azokat. A bátrakat a szerencse is inkább segíti, azt mondják mások „inkább isten is" azt mondom én is mint pap — Amen.

A
RÈSZVÈTLENSÈGRŐL.

LECKE: Jel. III. 15. 16. *Tudom a te dolgaidat, hogy te sem hideg nem vagy, sem hév; vajha hideg volnál vagy hév. Azért mivelhogy lágymeleg vagy, sem hideg, sem hév, tégedet az én számból kiokádlak.*

Legjobb a középút mindenben, ezt szoktuk mondani. De nincs állítás kifogás nélkül, s ha ez valamiben igaz: igaz az elébb feltett közmondásra nézve is. Középútat tartani sok dologban igen jó, p. o. evésben, ivásban, alvásban, munkában, pihenésben, játékban, mulatságban, búban, örömben, hogy az ártható mértéktelenség kikerültessék. Jó középútat tartani beszédünkben, itéletünkben, dicséretünkben, tiszteletadásunkban s vevésünkben, keresetünkben s költségeink-

ben, hogy hazugok, hizelgők, csapodárok, alacsonkodók, dölfösök, fösvények s pazérlók ne legyünk; szóval, hogy az erkölcs meg ne sértessék. Sőt a bölcsek' bölcse *Salamon* is azt mondá: „*ne légy felettébb igaz.*" Sz. *Pál* apostol pedig ezt tanácsolja: „*felettébb ne bölcselkedjél, mert a nagy bölcseségben nagy búsulás van.*" Jó tehát a középút sok dologban; de egyben a többek közül kifogást szenved, s ez az egy, mire én most szabni akarom: az ember' résztvevő indulatjának a hideg és meleg között levő sem hideg, sem meleg, vagy lágymeleg közömbös veszteglő állapotja. A lágymeleg ember roszabb a jéghidegnél, roszabb a lángra lobbanónál; mert amannak fagyos érzéketlenségétől legalább semmit sem várunk, emennek perzselő lobbanásától mindég őrizkedhetünk; a lágymelegbe örökké bele vesztünk. A merő hideg körül, mint a keményen befagyott vizen, bátorsággal járhatunk, nem sért, nem sértődik;

a rohanó indulatu, mint a sebess folyó sokban használatos; de a lágymelegbe, mikor leginkább bíznánk, megcsalódunk, mint a folyni tetsző iszapos érben, vagy csak gyengén bé-jegezett mocsár-tóban, elsülyedünk.

A hidegvérűnek keblében, mint fagyos télben, legalább semmi ártalmas dudva, semmi alkalmatlan légybogár s mérges kígyó nem tenyész; a forró hevű, mint a hév nyár sok jót is szül; a lágymelegben pedig, mint földünk' némelyly boldogtalan égaljában, semmi sem fejlődik, semmi sem érik tökéletességre. A fagyos vagy lángoló vér gyakran ritka természeti tulajdonnal, erős lelkülettel és sok dicső adományokkal jár együtt: melylyek termékenyek s áldás árasztók, mint Pérú' kifogyhatatlan aranybányái. A lágymelegség terméketlen kopár puszta, virág s enyhítő gyümölcs nélkül. A fagyos vagy forró vér, mint az esős vagy száraz esztendő, egy vagy másik helyen lehet termékenyítő; a lágymeleg pedig olylyan,

mint azon évszak, melyly nagyobbára sem hideg, sem meleg, hideg is, meleg is; benne sem tél, sem nyár, tél is, nyár is; tőle nem sok, sőt semmi jót sem várhatni. Sokszor egy kornak, egy egész nemzedéknek nyavalyája ezen lágymelegség, közömbösség, legszerencsétlenebb bélyege az időnek, mert ezen jegy alatt puszta a nemes tettek', kietlen kopár az érdem' mezeje, s az emberiség fokonként sülyed alatta. De a legszerencsésebb korban is, milylyennel mi épen dicsekhetünk — vannak emberek, kik érzéketlenül minden szép, igaz és jó iránt, sem jó, sem rosz, sem boldog, sem boldogtalan sorsa által az övéiknek, honosiknak s felebarátaiknak nem érdekeltetvén, nem bánják akár keletről, akár nyugotról fujjon a szél, nem bánják akármi történjék a világgal, csak velök ne bajlódjék a világ. Épen ezek azok, kikről a próféta imigy szól: „*Tudom a te dolgaidat sat.*"

Ezen igékből kiindulva az emberek' mai lágymelegségéről tar-

tandom értekezésemet, elsőben annak okait fejtvén, azután ártalmait számítván fel. Én a lágymelegségről kívánok melegen szólani, csak a ti szivetek hideg ne lenne!

I-sŏ RÉSZ.

Mig tovább mennék, azt határozom meg, mit kell értenünk itt a lágymelegségen. — Lágymelegnek nevezzük közönségesen az olylyan embert, ki valamelyly dolog iránt kevés vagy semmi részvéttel viseltetik, nem sokat gondol vele, nem sokat csinál belőle, jól, roszúl megyen-é, az neki mindegy. — Lágymelegnek azért nevezzük, mivel mindenhez lágymelegen, azaz: kevés vagy semmi melegséggel, tűz nélkül fog, meleg buzgás nélkül folytatja s hidegen abba-hagyja. Szép, rút, jó, rosz, illő, illetlen, nemes, nemtelen neki mindegy, amazokon lángra nem gyúl, emezeken meg nem indúl; atyafi vagy idegen, jó barát vagy ellenség, jóltevő vagy megbántó neki mindegy, nem so-

kat gondol nemzetével, vallásával, feleségével, gyermekeivel, istenével. Álljon vagy bukjon, nyerjen vagy veszessen az igaz ügy, az neki mindegy; álljon a derék, érdem- vagy álljon szégyen-polcon, az neki mindegy. Állíttassék a honszabadító, diadalmi kapuvagy vesztő-fa alá, az neki mindegy. Jutalomképen kerítse babér, vagy büntető golyó zúzza homlokát a szent ügy' bajnokának, az neki mindegy. Tőle lehet boldog az egész világ, tőle akármi érheti az egész világot, az neki mindegy, ő azzal nem gondol, azon nem örvend, nem boszankodik. Szóval: a lágymeleg ember egy lemetszendő holttetem a társaság' élő testén, egy darab gomba-tapló nemzetsége' élőfáján, egy lelkiismeretlen gaz-kölök, s ugyan ezért mind a hirtelen lobbanó haragúnál, mind a csupa érzéketlennél százszor veszedelmesebb; mert az indúlatos' haragja mint a nehéz idő, hirtelen jő s hamar megyen, s mint a sebess villám, bár néha perzsel, éget és öl, de eget, földet tisz-

tít. Az embereket merőben gyülölő fut a társaságtól is, tehát senkinek sem árt. Ez a mindent igérő, semmit sem adó, mindennek tetszeni, senkit megsérteni nem akaró, szembe mosolygó, hátba kicsúfoló, nyájaskodó, sima, simándi, mikor sem jót, sem roszat nem csinál, legnagyobb gonoszt követ el. Mert mindegy akár elfusson a katona őr-helyéről, akár árúlólag nézze el az ellenség' várfoglaló bémásztát; mindegy akár kiáltva mondjuk, akár hallgatva hagyjuk reá az ártatlanra a halálos itéletet. — S kérdés már: mik okai, s hol eredete ezen jámbor hamisságnak, ezen ártatlan gonoszságnak?

1.) Némelyeknél a részvétlenségnek oka a természeti véralkat, indulati hajlandóság, vagy jobban mondva: indulatlansági hajthatatlanság. Némelyt. i. már szüléitől hidegebb vért, lassubb folyamatut, más melegebbet kapott. Egyikben több, másikban kevesebb a tűz; egyik láng-, másik csigavérü; egyik könnyen ingerlődő, másik

nehezen mozdúló, egyik érzékeny, másik buta érzéketlen; egyiknek elég szép szó, másiknak nem sok pálca is, egyiknek mint a tüzes lónak zablára, másiknak mint a tunya szamárnak botra van szüksége. Már a heves vérünek meleg jó szive mindenben nemes munkás részt veszen: emez minden iránt fás, fagyos, érzéketlen s hülve marad. Szive a szépre, jóra nem hevűl, a mások' boldogságán vagy boldogtalanságán sem sebesben nem vér, sem fenn nem akad, megnem dobban. Szemei öröm-szikrától soha sem villognak, részvét' könyűire soha nem olvadnak; az ilyly fa-ember már magában is elég szánandó, mert az élet' legnemesb örömeitől van megfosztva.

2.) Másoknál a részvétlenség' oka a megromlott erkölcs. Ezek az emberiség' merő gyalázatai. Előttük sem erény, sem vétek, sem szép, sem rút, sem jó, sem rosz, t. i. erkölcsiképen sem isten, sem lélekismeret. Nekiek az erény és vétek csak bizonyos csóvák, melylyeket a társaságba lépés ütött fel az emberek előtt

haszon' kedvéért. Tul menni, s innen maradni rajtok, ügyel a bíró s a társasági tisztviselők, istennek, lelkiismeretnek erre semmi gondja. Illő, illetlen, igaz, igaztalan, törvényes, törvénytelen, becsületes, gyalázatos, szent, szentségtelen, hivség, hivtelenség ama két csóvák közt esnek, s mind ezek csak ideigleni társasági köntösök, melylyeket viselnie kell, ki ez vagy amaz társaságban lakik. A módi itt is változó; mert egy nemzetnél erény az, mi a másiknál vétek, p. o. némelyly barbár néptörzsöknél szabad a megélemedett atyát agyonütni, midőn más nemzetnél nem hoz a törvény-alkotó törvényt atya-gyilkos ellen, mert nem képzel nemzetében olylyant, ki ilyly rémítő bünre vetemedik.

3.) Legtöbben vannak, kiknél az érzéketlen lágymelegség' oka a minden másokat kirekesztő módnélküli önszeretet, kik mindent egyenesen csak magokért, s másért semmit sem csinálnak. Az ilylyen önséges, csak önmagának

élő így okoskodik, s természetesen így is cselekszik: „Én magamhoz legközelebb vagyok, magamnak legtöbbel tartozom. A szegénynek adjon a gazdag, én is szegény vagyok, ezer meg ezer kiáltó szükségeim. A közönség' javára, sokan vannak ahoz, áldozzanak mások, én nem, egy ház nélkül úgy is elél a koldus. Ekklézsiáéra adjon a kinek többje van. Városéra fizessen a tehetősebb. A papot fizesse, ki többször hallgatja. Templom foltozásra vagy építésre adjon, ki többet jár bele. Út csinálni menjen, ki többet jár rajta." Ha egy kicsinynyel elébbvaló az okoskodó, így szól: „Fizetetlen közhivatalt nem vállalok, mi hasznom benne? a becsület? legyen azé, ki reá szorúlt. Én gazdaságom', mesterségem' s keresetem' idejét hivatalkodással el nem lopom. Magam nyugalmamat, csendes békességemet az emberekkel, bajoskodással fel nem cserélem; talán azért, hogy osztán rágalom, gyülölet, hálátlanság, átok légyen érte fizetésem. Az

igazságot ki nem mondom, mert bétörik a fejem, ráhagyok szabad mentére mindent, haragost, ellenséget magamnak nem csinálok, ne mondjon rólam senki semmi roszat, ne vádoljon, ne átkozzon senki.“ Jól van hidegvérű barátom! gyönyörűen okoskodol, csak az a kár, hogy megcsalod magadat, s mikor senkinek sem akarsz ártani, mindennek s magadnak legtetemesbül ártasz.

Hát nem tudod, hogy ez nem csak szántszándékos vétek, de egyszersmind ostobaság is, mert a ki senkinek sem használ, azért mások sem tesznek áldozatokat; mint egyik lábod a másik nélkül, úgy te sem lehetsz el a mások' segítsége nélkül. Ha a te házad, jámbor jótevő! meggyulna, mi joggal kívánnád, hogy a tőled megvetett, s csak egy szánó mosolyra sem méltatott felebarátod hozzád siessen, s egésségét, életerejét nem kímélve, megmenteni próbálja vagyonodat s talán egész életszerencsédet. Mit mondanál, ha a veszély' idején mindenki összedugná ke-

zeit s merő indulatlansággal tekintene mig hajlékod romba dült, s üszkeibe, melylyeket csak könyűiddel olthatál, minden földi boldogságod oda égett? S azt hiszed: másoknak nincs eszök; azt gondolod: mindenektől kedveltetve élsz, ha senkit meg nem sértesz? Jól van gyáva, félénk, csalárd, ravasz róka! bár senkit nem mersz is szembe megtámadni, minden emberséges ember utál, s méltán, alattomos fortélyoskodásaidért.

4.) Nem ritkán a köz-jó iránti részvétlenség a világtól lett megcsalatásból, az emberek hálátlanságából származik az emebrek iránti lágymelegség, s ez legmenthetőbb, de még sem egészben igazolható. Krisztus e részben nékünk legfőbb követendő példánk. Ki használt valaha anynyit a világnak mint ő, s kit üldöztek anynyit mint őt? s ki maradt hív mégis mind végig az igazsághoz, ő maga mondá magáról: „*Gyülöl engemet e világ, mert bizonyságot teszek rólla, hogy az ő cselekedetei gonoszok,*“ s még is a keresztfán is ellenségeiért imádkozik.

Gyáva katona lenne az, ki az első ütközetben létiért érdem-pénzt nem kapván, felhagyna a vitézi szolgálattal. Élhetetlen szinjátszó, ki egy fütyre elrettenve, soha sem lépne többé szinpadra. Gyáva pap, ki egykét tudatlan vagy rosz akaró halgatójának éretlen s szivtelen ítéletére lelépne a szószékből s felmondana hivatalával. Gyenge bíró, ki másokat ítélve, mások' ítéletét el nem tudná hordozni. *Themistokles* számkivetésében hazájának élt halt; *Cicero* hasonlóan érzett, s *Lafayettet* csak egy nap 18 izben akarák meggyilkolni felbőszült honfiai, s ő még is 76 éveken át a világ' polgári szabadságának fáradhatatlan apostola, soha sem változó véd angyala maradott.

II-ik RÉSZ.

Láttátok a forrásokat, melylyekből a mások iránti lágy melegség, ered: halljátok már az ártalmakat is, melylyeket ez iszapos folyó a társaság' mezejére áraszt.

Hasonlatosságban világosítom fel a tárgyat: Egy időtöltő társaságban, hól éldeletét a jelenlévők' lelketlen csoportja abban találja, hogy *Pálnak* jeles lelkületét költött reáfogásokkal homályba borítva, naponként ragyogó érdemeire, a gyanú' s kétség' fekete foltjait akaszsza, szóval hogy őt jó hirében s becsületében megölje, jelenvagyon a két értelmű, sima-nyelvü lágy-meleg *Péter* is, ki *Pál* erkölcseinek tisztaságáról s a ráfogott' alaptalanságáról, mint saját életéről, tisztán meg van győződve. A költött hír s rágalom, sokat árthat a becsületes *Pálnak*, boldogtalanságát eszközölheti. *Péter* kimenthetné, mert néki tekintete, szavainak fontossága, itéletének kivált e tárgyban hitele vagyon. De ő nem szól, mert restelli vagy átalja a vita fonalát megszakasztani, mert irtózik ujjathuzni ez vagy amaz aszszonysággal, kinek nagy befolyását ismeri, ez vagy ama férfiúnak ellent mondani, kinek megszégyenítése neki sokba kerülhetne. Ő halgat,

s el nézi még az ártatlan erkölcsileg meg öletik. Ki az oka a *Pál* erkölcsi halálának? Csak a rágalmazó-é? nem sokkal inkább a részvétlen, hideg reáhagyó.

Egy szomszéd földes úr' meggyilkolására s kirablására összeesküdtek a fosztogató haramiák egy csárdában. Harmadnapra van a támadás' ideje határozva. A csapláros egyedül tudja a célba vett gonoszságot, ki egy elszánt föllépéssel jokor eleit veheti a merénynek, s vele egy becsületes polgár- s családjára váró borzasztó esetnek. De mig ő fontolgat, a kellemetlen idő' földerültét várja, okról okra útal, melylyel késedelmét ön lelkiismérete előtt palástolja, megesik a gyilkosság, s vele talán egy boldog család örök boldogtalanságának sírja megásva. Kik a gyilkosok? Csak a véres zsiványok-é? nem maga a gyáva, embertelen nyulszivű csapláros is részese, orgazdája az égrekiáltó tettnek, melylyet maga idejébeni lelkes részvéte által könnyen megakadályoztathat.

Ez atyámfiai! csak egy pár példa, de ezerek esnek ilylyenek a mindennapi életben, kisebb, nagyobb mértékben a mások' iránti részvétlenség miatt. Vannak mindenből kimozsdó, gyáva *Pilátus*ok, kik nem bánják ha a sz. igazság megfeszíttetik is, csak hogy ők ártatlanoknak ítéltessenek, s uraságot, hivatalt ne veszessenek. Van elég, kinek szeme láttára bátran fel gyujthatnád szomszédjának házát, a nélkül hogy ez a senkinek nem ártó, nem is használó, erre a torony harangjait félre veretné. Vannak senkit nem rágalmazók, kiknek füle hallottára kígyót, békát reákiálthatsz embertársodra a nélkül, hogy ez a benne megegyezett kegyes, csak egy mentő szót szólana mellette. Sőt vannak szülék, kik felette keveset gondolnak gyermekeik' boldogságával. „Miért jártassam úgy mondanak gyermekemet iskolába, miért taníttassam mesterségre, hisz magam is iskola s mesterség nélkül nőttem nagyra Miért szerezzek gyermekeim számára, megvonva magamtól a

kényelmet; a ki élni akar dolgozzék maga, a ki hátúlmarad tegye bé az ajtót;" pedig jól látják mindazon szomoru következéseket, melylyet az elhanyagolt, vagy merőbe elmúlasztott nevelés miatt egyesek s nemzedékek szenvednek, kikben még jókor telyesedik bé a proféta' ama szava: *meg látogatom az atyáknak álnokságit a fiakban harmad és negyed iziglen.* Mi az oka mind ezeknek? Az apai s anyai megfagyott vér, a szüléi érzéketlenség.

Vannak kik azt mondják: én szabad ember vagyok, semmit a közönségére nem fizetek, fizessék kik azzal tartoznak. Innen van a nép egy osztályának terhes nyomatása, köz szegénység, a nemzet' törpe, alacsony állása s egy nehányak tetsző jólléte. Mi az oka? A köz jó iránti hideg részvétlenség. Vagynak keresztény hivek, kiktől ha az egyház' s ekklézsia' számára pénzt kérnek még annak kigondolóit is szidják, mocskolják. Mi az oka? A vallási lágymelegség, buzgótlanság melyly a milyly

forró volt a *Reformatio* kezdetekor, épen olylyan hüledező kezd lenni köztünk mostanában. Atyámfiai! ha valami másunnan jött idegen keresztény ember megtekintené rongyos, lyukas templomunkat, omladozó tornyunkat, leromlott templomkeritéseinket, dülendő, alkalmatlan lépcsőzetét, bénnító botorkáztató kövezetét, a tatárfutás juthatna eszébe; azt bizonyosan el nem hinné, hogy mi azon buzgó elődöknek vagyunk maradéki, kik ezeket építék, alapíták. Az olyly keresztény, ki semmi felekezethez, s az olyly hazafi, ki semmi hazához nem akar tartozni, azon ürügy alatt, hogy ő vallását szivében hordozza, s hogy néki az egész világ hazája, következőleg néki mindegy akár ez, akár ama vallás vagy haza alatt; az ilylyen haszontalan csapongó, csak a köz tereh alól akar kibujni. Olylyan mint azon kétlaki hitvány állatok, melylyek hol vizen, hol szárazon tartózkodnak, mint a hideg-vérü béka, a csavargó kígyó, a vér-szivó nadály s mint a háládatlan fecske,

gólya, melylyek hól rajtunk, hól mások' nyakán élődnek; olylyanok, mint a soknak csapodárkodó kacér, ki igazán egyet sem szeret. De ti atyámfiai legyetek férfiak, állandók, erősek a hitben és a cselekvésben is.

Ha a papot beteghez hivják, ki vég vonaglásiban büneiből megtérni s istennel megbékülni ő általa kiván, hogy készületlen ne menjen a szoros bíró' itélő széke eleibe, hogy könnyebbé tégye magának a nehéz órát s kivánandóvá a borzasztó pillanatot; s a pap könnyen véve a dolgot, mig oda érkezik, a beteg meg hal; ki ád számot annak idvességéről? az illy papnak, az ilyly lágy meleg buzgótalan papnak, hijában mondá a lelkes apostol: „*Prédikáljad az igét, rajta légy mind alkalmatos, mind alkalmatlan időben. — Azoknak a kik gazdagok, meghagyjad, hogy fel ne fuvalkodjanak, hogy jóltegyenek másokkal, gazdagok lévén jó cselekedetekben.*“

Ha az orvost beteghez hivják, ki terhesen küzd, veszedelmes nyavalyájában, s a segedelem felette sürgető, de az orvos egy majd elmégyekkel felel, hideg érzéketlenséggel, elis sétál majd, de már későn; ki az oka a talán megelőzhetett halálnak? Ki a szánszándékos gyilkos?

Megesik hogy a bíró részre hajlóskodik ítéletében, tartván hogy ez vagy amaz barátját, jó emberét, attyafiát megsérti az ilylyennek parancsolja Mózes: *„a törvény szerént cselekedjél"*

Megesik hogy a hivatalos, nem csinál lelkiismeretet hivatalából, s lelketlen késedelmezése miatt, gyakorta por lepi asztalán a sürgető igazságot, s miatta éhséggel, s kimondhatatlan inséggel küszködnek jámbor családok, s hónapokig, sőt esztendőkig vár, eped és sinlik gyakorta a legártatlanabb is, egy könnyen vevő kényes „még réá érünk" miatt. Ti kik sok éves peretekkel vesződtök, s ti, kik mély tömlöc fenekén sohajtatok ki halgatatlanul; so-

hajtsatok egyszersmind itéletet, melyly terhesebb mint a ti kereseteitek, s borzasztóbb mint csörgő bilincsetek ezen igazság késleltetődvén!!

Megesik hogy sok prokátor, ügyvédnek nem mondom, mert e szép nevet nem érdemlik, törvény kerületről törvény kerületre huzalkodik s vonakodik lelketlenül olyly dolog felett, melylyet rövid úton el igazíthatna. Szóljatok ti, kiknek per alatt lévő jószágotok van pusztolóban, mint a mező, melylyen két ellenséges táhor hadakozik. Valahányszor az igazságnak ilyly ügyvivőit, vagy jobban nevezve lelketlen ügy hurcolóit hallok; vagy lelkiismeretlen késedelmező tisztviselőt látok, mindég eszembe jut a vasárnap reggeli harangszó; mindég eszembe a dob, vagy trombita, az indulóra szólító, mert mikor a harangot megkondítják, a dobot megperdítik, s a trombitát meg fujják: menni kell a papnak prédikálni, menni a katonának ütközetre; s bár így volna ez minden tisztviselőre, nem csak, hanem min-

den halogató, hazudozó, pontatlan, korhel mesteremberre nézve is.

Eszembe jut itt kénytelen is, s elmondom örömest, mit egy derék fejedelem ez előtt több évekkel cselekvék egy korhel, henye tisztviselővel. A dicső emlékezetü *József* császár, uralkodása alatt különös figyelemmel vala mindenre országában. A mi a gondosabb fejedelmek' tulajdona, a mit tett *Mátyás* is, kedves emlékezetü királyunk. Több izben, ismeretlenül a nép közzé elegyedve, kémlelte alattvalói' gondolatját, s vizsgálta a hivatalbeliek' hívségöket.

A többek között egykor útazván egyik országában 8, 9 óra tájban egyik birodalmi város' posta házához érkezik, látja hogy számos sietö útazók rakásra tolulva, úti-levelek kikapása s el igazítása után boszankodva várakoznak, zugolódván a posta-hivatali tisztekre, kik még nagyurason sokáig aluván, fel nem költek, vagy legalább hivatalokhoz nem állottak vala. Le ül azonnal

maga a király expediálja, eligazítja úti leveleiket, a késleltetett útasokat tovább bocsátván. De expediál egyszersmind egy más levelet is, egy királyi rendelést, melylynél fogva, a henye tiszt urakat is hivatalokból tovább—azaz elbocsátja. Ez jeles példa úgy-é? S nem tréfa, nem költemény; akárhol is tanuságos lenne olykor olykor!

Ím ezek okai, s ártalmai röviden és egyszerüen a mi időnkben is anynyira divatos lágymelegségnek. Vegyétek azért fontolóra amaz erősségeket, melylyeket beszédem' első felében röviden előtökbe soroltam, hogy ki kerülhessétek ártalmait egy bünnek, melyly gyökerében s következéseiben egyiránt veszélyes az erkölcsiségre.

Most azonban, hogy buzgóságom igen meszsze ne ragadjon, s meleg beszédem benneteket el ne hütsön, arra kérlek berekesztésül: „Ne felejtsétek azokat, miket mondék, mert a szívbe élő igazság bizonyosan megtermendi gyümölcseit“—Amen.

TOLDALÉK.

FEJEDELEMÉRTI
KÖNYÖRGÉS.

Királyoknak királya, népeknek igazgatója, mindenható örök isten! ki egyedül tartod hatalmas karral a nemzeteknek sorsát, hozzád fohászkodik fel keresztény hazafiui és hazaleányi szivünk e nemzeti innep-órán, s buzgó hálával telik el irántad lelkünk, ha viszsza tekintvén a mult időkre, látjuk azokban számos jótettidet, melylyeket közlöttél a mi nemzetünkkel. Uram! te voltál ennek hajléka minden időben, te voltál ennek oltalma még akkor is, midőn ez tégedet nem ismert, nem imádott. Századok folytak le a mérhetetlen idők' tengerében, s nem rövidültek meg atyai karjaid, melylyeket ennek védelmére

gondviselőleg kinyujtottál. Századok folytak le, és nem fogyott el a te irgalmasságod, melylyet láttatál a mi atyáinkon. Nemzetek és népek enyésztek el s töröltettek el a föld' színéről, úgy, hogy az ő helyök többé nem ismeri őket, s a magyar mind e mái napiglan él, s melyly sok viharok, külső és belső viszontagságok, háborgattatások s pusztítások után. Támasztál éleitől fogva ennek férfiakat, kik a hon' javát szivöken viselék s megtarták e hazát kül- és belellenségei között is; hála neked, népek' és nemzetek' istene a magyartól, a mi nemzetünktől is! s ennek kebelében mi tőlünk is! —

Tartsd fel rajtunk továbbra is gondviselő kegyelmedet, légy atyja e népnek ezután is. Tartsd meg a két magyar hazát, országaid', népeid' sorában. Tartsd meg ennek mostan igazgatni kezdett új fejedelmét is. Áld meg őt közhasznúlag boldogító dicső országlással: adj neki testi és lelki erőt a nagy és terhes hivatal' elbirhatására. Adjad neki

a te bölcseségedet és igazságodat, hogy mindenkor csak az igazságot keresse, azt meg is találhassa s ki is szolgál assa. Adj neki emberszerető szivet, hogy minden hazafiában testvérét tekintse. Adj neki szivet nagyot és nemest, hogy foglalja belé az egész hazát. Adj neki tiszta, munkás jóakaratot, hogy mindenben egyedül a közjót munkálhassa. Adj mellé igaz, jó-lelkü, hiv tanácsnokokat, kikre méltán hallgathasson. Add tudtára: hogy az ő igazi nagysága s fejedelmi elsősége sokaknak használ. Értesd meg vele, hogy ő a legnagyobb mindenek' szolgája s szolgád neked is, kitől egyszer szoros számot veszel. Uram! kinek kezeidben a királyok' szive mint a vizeknek folyási, igazgasd a mi királyunk' szivét is úgy, hogy minden gondolati, szándéki s cselekvési az igazság', törvény' s emberiség' útján essenek. Áld meg uram! a fejedelmet a hazában s a hazát a fejedelemben. Tekintsd azon millioknak sorsát, kiknek boldogsága igen sok részben ő tőle függ.

Áldj meg minden tisztviselőt, köz-polgárt, hazafit és hazaleányt, valaki ezen köz-anyának, mint hiv gyermek szerencséjét s dicsőségét akarja, munkálja, eszközli, vagy csak ohajtja is! Hagyd, virágozzék köztünk fejedelmünk alatt s ő általa is a magános és közönséges jólét; hagyd, virágozzék gazdagság, tudományok, mesterségek, mivészetek, kereskedés, jó rend, békesség, polgári és lelkiismereti szabadság, az igaz hazafiság s a nemzeti közönséges fény és dísz s valódi dicsőség. Hagyd, legyen a magyar birodalom' határain belől a legparányibb tag is nyugodt, boldog és tiszteletes.

Uram! őrizd a két magyar hazát, mint szemeid' fényét! emeld fel ezt kedvelt népeid' dicső sorába, igaz nemzeti rangra, méltóságra. Hagyd, éljen dicsekedve a magyar és az ő fejedelme! éljünk mindnyájan mi is szerencsében, dicsőségben, s majd egykor idvességben — Amen.

KERESZTELŐ BESZÉD.

Egy szép innepet ülünk atyámfiai! e keresztény család' kebelében: a szeretetnek innepét, mert lám a keresztény házaspárok' boldog szövetségét a szeretetnek egy záloga, egy kedves gyermek' születésével szorosabbá tevé s mondhatnám megszentelé.

Öröm-innep az mindenütt a nagy teremtésben, mikor lények egy közös célra dolgozók születnek; a születés a szeretet' mive. Öröm-innep a miénk, mert ember, isten' képét viselő, az angyaloknál nagyobbra s többre magasztalt ember született e világra; mert egy díszes baráti kör' boldogsága nevekedést vön e drága ajándék által; mert az apai, anyai szív' öröme teljesebbé lön általa. Idvezellek tégedet ember-csira, ezen háznak fris rózsaszála! a szeretet' melegé-

vel ápolt, a szeretet' földjén termett, a szeretet' karjain nyugvó kedves gyermek! öröm-innep a te megjelenésed, mint egy barátunké, kit az élet' veszélyeitől féltve kalandos útjában sértetlenül szorítunk kebelünkhöz; mint egy kedves vendégé, kiért rebege szivünk; élettel hozál te életet, küzdéssel örömet, szenvedéssel vigasztalást.

Úgy van, öröm-innepünk van nekünk atyámfiai! mert né ember született! Ember! felséges nevezet! emberré születni! ritka szép szerencse! ember az, ha csak az emberiségnek legalantabb lépcsőjén álló is, kinek jövetelét szeretettel köszöntjük; mert lám bir ő az emberiségnek minden bélyegeivel, érzékeny, minden jóra fogékony szív dobog mellében; lám már mosolyognak gyenge ajkai, s egy mosolygó arc szebb a felhőtlen kék égnél, a jelen levő isteni szikrának csalhatatlan jele. Oh mert csak az ember az, ki szive' örömét s fájdalmát lemásolhatatlan betükkel tudja arcain kifejezni. S egy csecsemő' ar-

cain mosolygó ártatlan öröm a benne levő jónak és szépnek homály-lepte előérzete. Ember igen is az, kit mi szerető keblünkhöz szorítunk e jelen órában, s e szent szertartással kimondjuk az ő jövendő elhivatását, imígy szólván: „kedves gyermek!“ téged isten embernek teremtett, mi béveszünk tégedet az emberi társaságba, légy részese az emberi örömöknek és a szenvedéseknek is; mert a legszebb örömök a szenvedések' töviseiből teremnek, s a nemesen-türt szenvedésnek tövis-koszorúja felségesebb fénynyel ragyog, mint az érdemetlen koronának gyémántjai. Légy ember köztünk kedves gyermek! ez a mi első fogadásunk, melylyel téged szeretettel idvezlünk; mert öröm nekünk, hogy emberrel növekedett benned az emberi társaság!

Öröm-innepünk nekünk ez óra azért is; mert a vésztelé kétes küzlést szerencsés siker követte: a szívvérrel táplált, fájdalmak s kínos aggodalmak közt hordozott lény, né az embe-

ri érzékeny szeretet' karjain nyugszik mint egy égből hozott angyal, idvezítő örömökkel arcán jutalmazva a szegény anya' fájdalmait. Születés! milyly jelentő képe ez az egész életnek. Élethalál harc, kínos viadal az, melyly az életet napfényre hozza. Ilyly kétes viadala az anyának a szenvedésekkel, sőt a halállal való viadala ad lételt embernek; talán intő tanusága ez a természetnek, hogy az életben nincs erény küzdés, s nincs jutalom elszánt bajnoki tűrés nélkül. Darabos szirteken, hullámzó habok' árjain, s a sors' véres csatáin keresztül vívhatja ki csak a való érdem a maga koszorúit. Szenvedés az élet' próbaköve, s csak az derék, ki az élet' harcát nemesen állotta ki. Szenvedés az öröm' fűszere, s az öröm-virág' bájos illatját a kisértetekkel viselt háború fejti ki, épen mint némelyly testekből az éltető munkás erőt azoknak ellenséges surlódása. Izzasztó fejtörés teszi édessé az igazságot, melylynek felfedezésében évekig fáradoztunk; s a po-

kol' rémeivel az utósó csepp vérig állhatatos harcolás drágává a szabadságot; s ah mi boldog az, ki kínos aggodalminak ohajtott gyümölcsét arathatja! ezerszer boldog, ki a drága kincset, melylyért élte' nyugalmát, szive' vérét adta, fen dobogó kebléhez szoríthatván, ezt mondhatja: „ez az én szenvedése„imnek jutalma! az isten megsegített „engemet! én meggyőztem, letiportam „az akadályokat.“ Oh atyámfiai! ez az anya' öröme, ez annak öröme, a ki szenvedései után kóstolhatja az idvezítő öröm-órát, az ön-erő, az álhatatosság, a tűrő szeretet, az emberi erények' ezen imádandója' égi malasztját. Ilylyen öröm az, melylyet érzünk a jelenben érted s a tiédért kedves gyermek! a midőn felemelve bémutatunk az életnek, s béadunk tégedet e küzdéssel teljes élet' iskolájába, ezt mondván: „Légy ember, s majd ha feltornyosodik feletted a ború, küzdjél nemesen, a mindent kitűrő szeretet lesz őrangyalod, s ha elesel e lesz vigasztalód!“ S ím

hogy küzdésed könnyű s vészes pályád gyönyörűséges legyen, felveszünk egyszersmind tégedet a világot ölelő szeretetnek hivei közé. Krisztus, az igazság legnagyobb bajnoka' hivei közé veszünk fel tégedet, egy szent intézetbe, melylyet mi lelki örömmel s háládattal Krisztus' vallásának nevezünk, s ez az a mi, öröm-innepünk' óráját a legfelségesebb órává magasztalja.

Mert lám! véges az emberi erő, s ezer esetben alig van egy, kinek lelki ereje a reá-tóduló viharokkal megelőző versenyt tudjon tartani. Ezer ólálkodó veszély lappang oldalunknál, megejteni virágzó szerencsénket. A kisértetek' s csábok lépcsőin, mint törbe esett szép madárka fénylő tollait, odavesztjük gyakran jó hírünket s erényünket. Barátink hűtelenül elhagynak, jóakaróink elfordulnak a veszély' óráiban, ellenségeink lábbal taposnak szerencsénken, az irígység szivünk' vérében mosná meg undok kezeit, az erőszak vad örömmel tipor igazainkban; igaz mondásunkért üldöz-

nek, kergetnek, s a hatalmas előtt nincs maradásunk az isten' szép földjén, nincs hová hajtsuk gyámoltalan fejünket. S eljőnek a természeti események, melylyeknek hatalmát semmi emberi erő nem korlátolhatja, melylyek előtt meghajol egyformán a nyomorúlt koldus, s a bíboros fő; a mit az emberek meghagytak, talán egy nemes szivü barátunkat, kinek titkokban folynak könyűi érettünk, elragadja a halál, vagy sírba buktat minket a nélkül, hogy az élet boldogságát ismertük volna, semmit sem vivén magunkal, mint keserveink' égető emlékezetét a más hazába. És kérdem már, hól a halandó, ki ilyly csapásai közt a sorsnak megtudná tartani szivét maga és az ég' számára? megtudná tartani ön erejét s erényét, hogy elne sülyedjen a reá csapott zivatarok' sulytolásai közt? Ím, így történik ez az életben s fájdalom! nem egyszer kétszer, de ezerszer, az életben, hová téged kedves gyermek! az isten s ember szerető karok bévezettek már s mi is bé-

vezetendők vagyunk. De ne rettegj te, nem rettegünk mi: mert vagyon nekünk bizodalmunk istennél, vagyon nekünk erős hitünk, melylyen a pokol kapui sem vesznek diadalmat. Erőt, megszentelő erőt ád neked, mint ád nekünk is naponként Krisztus' vallása.

Krisztus' vallása a szeretet' vallása, szeretni tanít az téged mint ő szeretett; szeretni az embereket, önhaszon nélkül szeretni még ellenségedet is, s szeretetből mindent, még a legdrágábbat is feláldozni; szeretni tanít istenedet, kinek kegyéből birod mindenedet; szeretni lángolón az ő jelképét a földön; az igazságot. Meglátod, hogy Krisztus' vallása a vigasztalás' vallása. Ha elhagy erőd a kisértetek' vas próbái közt, ha méltalanul szenvedsz s a világ elismeri tiszta, csak testvéreidért égő szándékodat, mint fegyvertől üldözött vad a csendes erdő' mélyében, itt megerősödést találsz erényedben, itt megedződik szived s az igazság forrásának áldott vizeinél enyhülést talál fá-

radt lelked. Meglátod, hogy Krisztus' vallása az igazságnak vallása: itt vannak letéve azon szent kincsek, melylyek gazdaggá teszik a szivet és a lelket, melylyek éreztetni fogják veled emberi magas méltóságodat, s meg tanítanak, hogy a valódi emberi érdemért, mindent meg kell tagadni, csak a becsületet és erényt nem, mert hiszem épen azok teszik az embert égfiává, istenné a földön. Meglátod a Krisztus' vallása a szabadságnak vallása: hogy az ember ura ön tetteinek, s a mit igaznak, jónak és szépnek telyes meggyőződéssel elismert azt kényszerités nélkül véghez viheti. Istentől s Krisztus' lelkétől elfordult s elvetemült az, ki gyülöli az igazságot; meglátod hogy az emberiség szabadságának alapja a keresztény vallásban van megvetve, s mig az áll soha sem lehet az emberi nemzet a buta kénynek, nem a gonosz erőszaknak martaléka, nem lehet az emberiség állandóan keveseknek rabszolgája. Meglátod, hogy a kereszt-

tény vallás, idvességnek vallása, hogy az élet csak előkészületi pálya, s a ki itt forrón ölelte s követte az igazságot, a ki itt hű bajnoka volt az erénynek s az embert egyedül boldogító erkölcsi és polgári szabadságnak, szóval: ki itt úgy élt és cselekedett, mint Krisztus kívánta, *„tisztán tartván lélekismeretét mind isten, mind emberek előtt, annak megfizet az úr amaz igaz bíró, felmagasztalván őt minden méltóságok felett való méltóságra, melyly is az örökélet;“* s ez az erényesen folytatott életnek méltó megjutalmazása. Ha az isten van, így lesz az, már pedig isten és öröklét, erény és jutalom elválhatatlan testvér-gondolatok, melylyeket ha próbálnál elszakasztani, az erényt s így az emberiséget szakasztanád ki az emberi kebelből.

Ímé kedves gyermek! ezen sz. vallás kebelébe, a hivő lélek' ezen földi paradicsomába vezetlek én bé tégedet sz. hivatalomnál fogva: itt tanulsz te

meg szeretni, itt tűrni a sors nyújtotta csapásokat, itt keresni és forrón ölelni az igazságot, itt szabadon szabad kényhez méltólag cselekedni ön körödben, itt jóságos tetteid után teljes hittel remélni az örök idvességet. A te barátaid, az érted epedő szülők, s azoknak jelenben képét viselők s viselendők, ezek fognak tégedet vezetni, mig ön erőddel fogod tisztelni a világosságot, melylynek gyermekivé avattattál, az istent, ki tégedet kegyelmébe részesített. Isten legyen veled, kedves gyermek! Én téged már embernek, embertársamnak, kereszténynek nyilvánítlak a a hivők' e buzgó koszorújában. Igen, idvezellek keresztény embertársam, áldott legyen a te életed! hogy lehess az erkölcsnek tiszta tűköre, az erénynek egy lelkes képe, hogy legyen örömökkel tenyésző rózsakorod; a szemérem s hű ártatlanság' virágai fonják körül fiatalságod' koszorús ösvényét; legyen gazdag gyümölcs termésü férfi korod, légy te az erény s szabadság' oltárán az igaz-

nak s jónak felszentelt bajnoka! Még egyszer mondom: áldott legyen életed, áldott halálod! ezt könyörgöm hiveimmel, ezt kedves atyámfiaival, a midőn leborúlok a szeretet' atytyához, mi atyánkhoz, így szólván:

(következik a könyörgés, keresztelés, megáldás.)

MENYEGZŐI BESZÉD.

Mint hajósnak a rég keresett révpart; mint vándornak, mikor feszült kebellel lép az anyaföld' édes határára: ilylyen örömötök, nemes fiatal pár! földi pályátok' e nagy és fontos órájában. De ne véljétek, mintha ez lenne a végső határ! a megakasztó vég-pont, melylyen túl felakadna kivánat, vágy, öröm és reménység. Nincs életünkben veszteglés. Alig megy teljesedésbe szivünknek egy egy édes kivánsága, s helyébe azonnal ezerek támadnak. Minden öröm ezer más örömöknek lesz szülő anynyává s forrásává. Minden célérésünk a teljesítendő kötelességeknek egy egy új világát nyitja fel szemeink előtt. S milyly lelkesítő, szív-emelő tudás, hogy a miért buzgón s nemesen türve s küzdve epedtünk, munkálódtunk, új örömöknek, re-

ményeknek gazdag kincstára, új kötelességeknek leend teremtője!

Itt a határ, itt a cél nemes fiatal pár! a menynyország' szép örömeinek tanyájává válik boldog szivetek! Birjátok, mi után forrón esengétek: mert egymáséi vagytok! Isten s emberek előtt is egymáséi lesztek.

De mint az utasnak, mikor baj, fáradás s fájdalommal egy darabos, sziklás, izzasztó meredek hegy' tetőjére mászott, ismét egy új tartomány terül el szemei előtt, völgyek mosolyognak, folyók hömpölyögnek virányos partokkal, zordon erdők, puszta tájok nyulnak el, mélységek tátongnak, kietlenek emelkednek, melylyeken át, viszsza nehéz, kétes, az örömmel kecsegtető s még is aggasztó útazás: ilylyen a ti sorsotok is szerető fiatal pár! célnál vagytok, hól lehetetlen a megállapodás; tetőn álltok, honnan indulni kell le és meszsze a jövendő' sötétjébe bényúló élet' útjára. Isten veletek! menjetek békével, jó kivánságaink' kiséretében nyájas és kiet-

len, mosolygó és örömtelen tájakon menjetek, haladjatok békével! —

Mit? hát így bocsássunk el titeket a nagy és kétes útra? egy elváló csók, egy baráti ölelés, egy szives emlékadás nélkül taszitsunk-é el benneteket; mint a hajót a nagy tenger' habjai közé, kormány, útmutató s kiséret nélkül bízzuk-é a fiatal szivet csak ön erejére, ön sorsára, s az élet' bizonytalan játékára? Nem! szivünk' jó kivánságait, áldását vegyétek úti kiséretül, s én mint az úrnak szolgája, ki sáfára lettem a kegyelem és vigasztalás gazdag tárházának, nehány útitársak', mint meganynyi jóltevő angyalok' társaságában bocsátlak ki a kétes pályára. Fogadjátok, öleljétek ezeket, sőt zárjátok sziveitekbe őket, osztán isten neki, ne rettegjetek! boldogok lesztek. Egyik útitársul adom hát a

a.) Bizodalmat. Ki mint bízik, úgy hizik, azt mondja a példabeszéd. Talán a házi életben van ennek valódi értelme és itt ezt teheti:

a házi boldogságnak mulhatatlan alaptétele az egymás iránti határtalan bizodalom. Öleljétek kérlek e jóltevő barátot, ragaszkodjatok hozzá szorosban, mint az élethez. Eljön az irígység kisértő cseleivel, el a hátul kullogó féltékenység halálszín ábrázatjával, s jaj nektek, ha elvesztétek az őrangyalt, s célt fogtok téveszteni, s boldogok ti, ha az mindig élénken lángol kebletekben, elfut előle a kisértő lélek, s egy lehelletével elszárasztja, gyümölcstelenné teszi az elhintett mérges magvakat. Bízzatok egymásba! bizodalom tartja az embert embertársa' közelébe, bizodalom kapcsa a társas életnek, bizodalom nyitja fel a szivet a szivnek, e forrasztja összze az embert az emberrel. Bizodalom támasza, őrje, védelme a házi élet csendességének. Soha de soha se szalaszszátok el e hű barátot; mert csak ennek társaságában maradhat veletek a második útitárs, melyly is:

b.) A szeretet. Bizodalom és szeretet édes testvérek, egy anyának édes

gyermekei. Bizodalom szüli-é a szeretetet, vagy ez a másikat? nem tudom, de az igaz, hogy egyiknek élete vagy halála, élete és halála a másiknak is. Mint a test és lélek, olyly elválhatatlan szövetségben állanak egymással bizodalom és szeretet. Mint szelid galamb, melylynek párját elölte a vadász' fegyvere, maga is társa után hal: így lesz a bizodalomnak sírhalma a szeretetnek is sírhalma, és megfordítva. Mint két támaszoszlopok közül egyik' kidölésével lerogyik a másik is, s öszszeszakad az épület: így vonja a szeretet' kimulását a bizodalom' elhunyta, s erre öszsze-omlik a házi élet' boldogsága. Nemes fiatal pár! szeressétek egymást! ha elhuny a nap, bús éj lepi el a szép világot: ha kialszik szivedből a szeretet, meghalt boldogságod; a szeretet napja a házi életnek, ennek világa fog feletted és körülötted fényt, világosságot, meleget, termékenységet, s áldást árasztani.

Ez teendi édessé örömeidet, ez türhetővé fájdalmadat. Soha de soha se en-

gedd e hű barátodat eltávozni oldalad mellől, még egy pillanatig sem. Örömöd és boldogságod, idvességed és menynyországod csak e kegyes szives baráť karjai közt virágozhat és tenyészhet.

Így számolhatsz osztán a harmadik, csendesebb vérű, s komolyabb, de szinte legbecsesebb védtárs', jóbarát' kiséretére is, s ezt hivják:

c.) Barátságnak. Mint a természet kedvelő, lassanként hozzá szokván azon fűvekhez és virágokhoz, melylyek a szomszéd hegyeken, s mezőkön teremnek, nemesbek után sovárog: így az emberi szív, miután kiszívta a mindennapi örömök' édességét, magosbak s tartósbak után vágyakozik. Elvesztik a szeretet' kedvtelései lassankent hatóságukat, ekkor a mindég sovárgó kebel ismét ürességet lát maga körül, s ezt tán bétölti a barátság. A szeretet virág, a barátság a nemes virágnak izletes gyümölcse; a szeretet érzelmeinket ringatja istenítő álmakban, a barátság szivünk'

magasabb vágyait elégíti ki, a szeretet vigasztal, a barátság megnyugtat és erősít; a szeretet feltárja a boldogság' útait, a barátság bévezet az ohajtott földre; a szeretet boldogító élet-terveket teremt, a barátság mivel, munkálódik, s a szeretet' virágait gyümölcsökké, tettekké érleli.

A szeretet el el marad, s erőt vesztve csak távulról kiséri lépteinket; de a barátság változatlanul ugyanazon alakban, ugyanazon erővel, bátorsággal mellettünk marad, velünk száll sírunk' sötét üregébe. Soha, de soha se idegenítsétek el, nemes fiatal pár, e hű útitársat! ha gyengül a szeretet az út' nehezedésével, ne rettenjetek meg; mert a szeretet e végre csaknem egészen a barátságba olvad bé, ezt öleljétek hát, mert benne egyszerre mind kettőt ölelitek. Régen mondták: „jóbarát legdrágább kincs.“ Az is igaz, hogy igazi barátság csak egymást lelkesen szerető s tisztelő házas-párok közt lehetséges egész kiterjedésben. Nálatok legyen e drága kincs, s ti legye-

tek egymásnak mindig legdrágább kincsetek.

Lesz még egy kiséröd nemes fiatal pár! de egy láthatatlan, itt ott és mindenütt feltünő, ezer alakba változó, bűbájos természetü kiséröd, s ez

d.) A reménység. Ez csak a távolból fog mutatkozni előtted mint csillag-fény az útasnak, de vigyázva kövesd tündér nyomait; ah! mert csalfa ez! s még is soha el ne téveszd meszsziről világló szövétnekét! azon pillanatban elhágynának drága barátid, s az élet' kietlen puszta vadonná komorulna el körülted. Remélj! de okosan; mert hiu remény mindig csal, s a csalódás felzavarja a szivet; remélj, de ne többet, mint a menynyire eszed és szived felszabadít; remélj, de ne többet, mint a menynyi az élet' való javára tartozik. „Nem mind arany, a mi fénylik.“ Ne várj többet, mint a menynyi szived' boldogságára elégséges. Elégedjél meg azzal a mit sorsod, munka s szorgalom után adand, csak szived' és lelked' nyu-

godalmát biztosítsd. Nemesen élj, nemesen cselekedjél, élj istennek, embertársadnak, élj hazádnak és városodnak, s ekkor a távolból mosolygó alak, szived' édes gyermeke, a nevető, a bíztató remény kebeledre simul, ekkor az árnyék valósággá változik s te elérted a legmagosabb, a legfelségesebb célt, mire isten teremté az embert. Bízzál nemes fiatalpár! ön erődben, bízzál az erény' hatalmában, bízzál istenben, aztán hidd el, becses útitársad' társaságában békés, csendes, boldog leend haladásod; *mert azoknak a kik az istenben bíznak, mindenek egyformán javokra vannak.* Ímé a jóltevő angyaloknak, bizodalom, szeretet, barátság és reménységnek kiséretében bocsátlak bé nemes fiatal pár az élet' útjára s kivánom, hogy az istennek áldása s az embereknek szeretete kisérjen itt tégedet!

S itt már nem is szólanék többet, ha a szoros kötelesség többet nem parancsolna. Hiszem ugyan én, hogy ti eleve szövetségre léptetek e hű barátok-

kal, mert különben nem állanátok e helyen, de úgy szokás az az emberek közt, és ez szent szokás, hogy a szív' szövetségét a vallás pecsételje meg; kössünk tehát egy szent szerződést s ezen úti-levéllel aztán induljatok az élet' nagy útjára. Fogjátok meg egymás' kezeit.

(Itt következik a kikérdezés, eskü, könyörgés.)

TARTALOM.

Lap.

1. A bizonytalan jövendő' várásáról. (Új évi.) Jerem. I: 16. . . 1
2. A buzgó könyörgésről. Jak. V: 34. . 34
3. A mértékletes vendégségről. (Fársángi.) Ézsaiás. XXII: 13. . . 52
4. A szorgalom' béréről. Mát. XX: 1. s a következők. 69
5. Legnemesebb dolog a közjónak szolgálni. (Nagy Pénteki.) Ján. XV: 13. 94
6. A tavasz' tanúságos gyönyörei. (Májusi.) 2. Kor. VI: 2. . . 115
7. Nem ti dolgotok az időket tudnotok. Csel. I: 7. 140
8. Az isten' jósága s bölcsesége a természetben. (Radnán a borkútnál.) Zsolt. CIV: 24. . . . 164
9. Az erkölcsi aratásról. (Aratási.) Ján. IV: 36. 178
10. A régi idők nem voltak jobbak a mostaninál. (Őszi.) Préd. VII: 10. . 197
11. A részvétlenségről. Jel. III: 15. 16. . 222

TOLDALÈK.

Fejedelemérti könyörgés. . . 247
Keresztelő beszéd. 251
Menyegzői beszéd. 263

DEBRECENI IR. KIR. TISZA ISTVÁN-
2778 1933
gyarapodási naplószám.